

56. oldal

sz. m. k.

AZ ORSZ. M. DALÁREGYESÜLET

NEGYEDSZÁZADOS

TÖRTÉNETE

179

1867-től 1892-ig.

(KAPCSOLATBAN A HAZAI MŰVISZONYOK FEJLŐDÉSI ADATAIVAL.)

Könyvtár m.

AZ 1892. ÉVI BUDAPESTI JUBILÁRIS ORSZÁGOS DAL- S ZENE-
ÜNNEPÉLY ALKALMÁRA

236

249

255

272

IRTA:

Id. ÁBRÁNYI KORNÉL.

239

KIADJA AZ ORSZ. MAGY. DALAREGYESÜLET.

MAJOR ERVIN
KÖNYVTÁRA

95

R12

Ma 2483

MAJON ERVIN GYŰJTEMÉNYE

B1.

MAJON ERVIN Archivum
1-1396 69

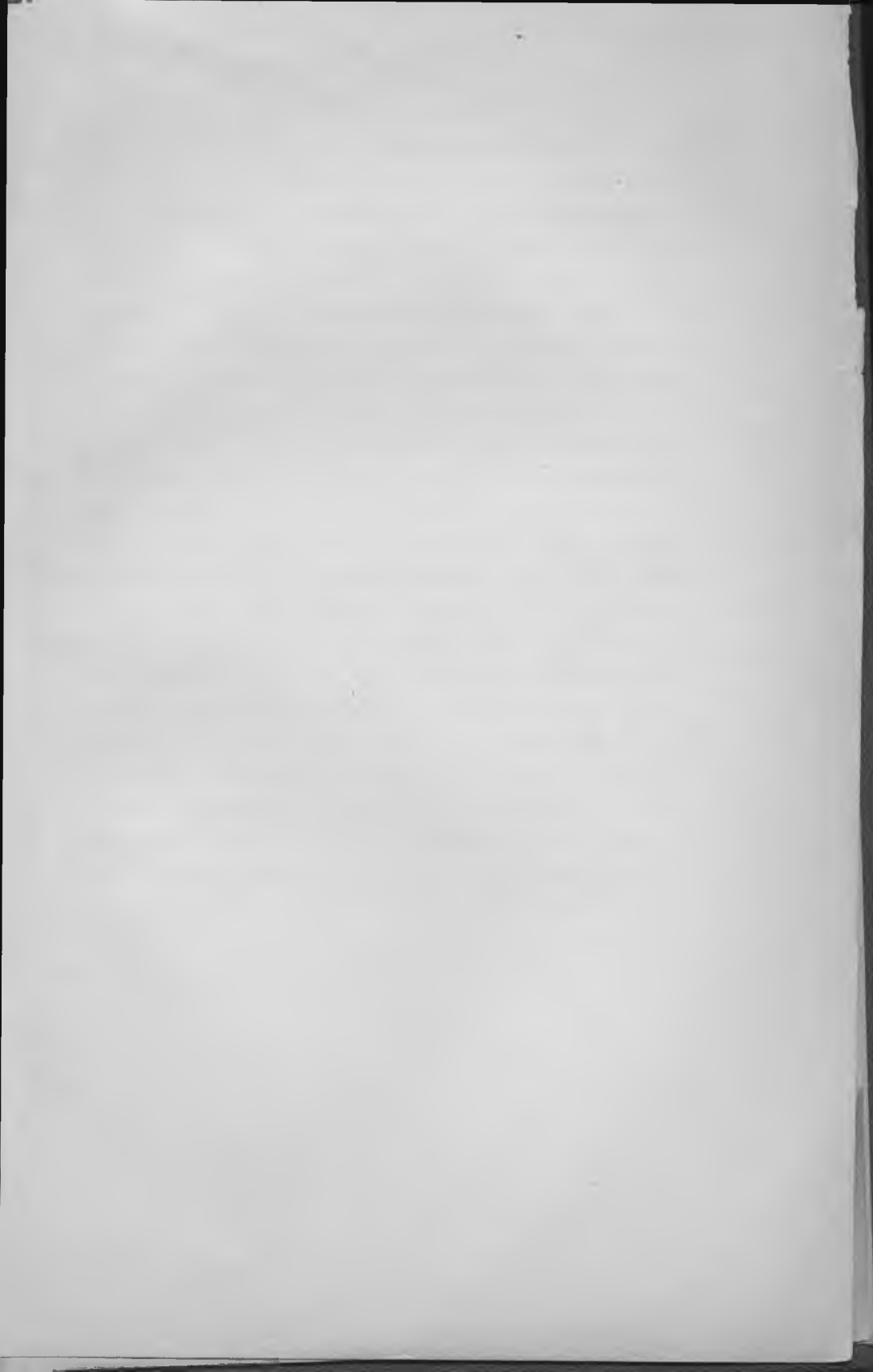
R12

MAJON ERVIN
ARCHIVUM

hollé 1.

TARTALOM.

	Lap
Előszó.	V—VII.
I. A dalegyletek keletkezése általában.	1
II. A dalegyletetek meghonosulása hazánkban	7
III. Az 1-ső országos dalünnepély Pécsen 1864-ben.	22
IV. A 2-ik országos dalünnepély Pesten 1865-ben.	31
V. A 3-ik országos dalünnepély s az országos magyar daláregyesület megalakulása Aradon 1867-ben.	55
VI. A 4-ik országos dalünnepély Debreczenben 1868-ban	85
VII. Az országos magyar daláregyesület első országos dalünnepélye Pesten. 1870-ben.	106
VIII. Az országos magyar daláregyesület második országos dalünnepélye Nagyváradon 1872-ben.	137
IX. Az országos magyar daláregyesület harmadik országos dalünnepélye Kolozsvártt 1874-ben.	166
X. Az országos magyar daláregyesület negyedik országos dalünnepélye Szegeden 1876-ban.	189
XI. Az országos magyar daláregyesület három évi ünnepély-szünete. (1880-ig.)	209
XII. Az országos magyar daláregyesület ötödik országos dalünnepélye Kolozsvártt 1880-ban.	218
XIII. Az országos magyar daláregyesület hatodik országos dalünnepélye Debreczenben 1882-ben.	233
XIV. Az országos magyar daláregyesület hetedik országos dalünnepélye Miskolcson 1884-ben.	251
XV. Az országos magyar daláregyesület nyolcadik országos dalünnepélye Pécsen 1886-ban.	269
XVI. Az országos magyar daláregyesület három évi ünnepély-szünete. (1889-ig.)	291
XVII. Az országos magyar daláregyesület kilencedik országos dalünnepélye Szegeden 1889-ben.	317
XVIII. Szegedtől Budapestig.	336
XIX. Epilog.	349

ELŐSZÓ.

Midőn az *«országos magyar daláregyesület»* igazgató választmánya által fölkérve, e munka megírására vállalkoztam: kettős szempont vezetett. Először: erkölcsi s hazafiúi kötelességnek ismertem ép amaz országos egyesületnek részletes és kimerítően tárgyilagos 25 éves történetét megírni, — legjobb igyekezetemet híván segédkezőül, — mely életem s csekély munkaerőm javát vette igénybe s melynek ügyei vezetésében, — jó és rossz napjaiban, — 22 éven át vettem részt mint annak vezértlkára s hivatalos lapjának több éven át szerkesztője. Másodszor: mert megragadni óhajtottam az alkalmat, hogy a hazai művészetnek nemcsak a dalárügy, hanem minden más terén is több évtizeden át fölmerült mozgalmait, ténykedéseit és eredményeit csoportosítani nyiljék alkalmam, mint még élő egyik közharczosnak, ki folyton benne éltem az árban, a hullámok fel s alá zajlásában s így hiteles műlörténelmi adatokkal szolgálhassak — eleven visszaemlékezések alapján is, — a későbbi történetírónak.

A t. olvasó, ha becses, jóakaró türelmére, figyelmére méltatja az e munkában összpontosított adatok s művészeti ténykedések szálait, kapcsolatban mindana szereplő hazai művészek s a társadalom min-

VI

den rétegéhez tartozó egyéniségekkel, kik tényező szerepet játszottak a magyar művészeti viszonyok átalakulásában; látni fogja, hogy 25 év — s még több idő lefolyása alatt is, a legkihatóbb előrehajtó erőt a magyar dalegyletek általában, egy negyed század óta pedig határozottan az *«országos magyar daláregyesület»* képezte legintenzívebben, melynek központi igazgató választmányában mint gyúponiban egyesültek s működtek együtt minden irányban amaz irányító művészek s befolyásos egyéniségek, kik a magyar zenei viszonyok fejlesztésében elévülhetlen érdemeket szereztek.

S ime. ez főleg az a szempont, melyből az országos magyar daláregyesület ez évi jubiláris ünnepe nemcsak a főváros, hanem az egész ország figyelme, érdeklődése s méltánylására méltó. Mert amellett, hogy 25 évi kiható működése alatt hatályos közege volt hazánkban a közművelődésnek s minden nemes és hazafias cél előmozdítása s támogatásának: a magyar dal s zeneművészet emelése, fejlesztése érdekében soha elnemhajlítható irányt követett s mint ilyen: a *legmagyarabb szellemű egyesület* erkölcsi s hazafiui kötelességét teljesíté.

Voltak jó és rossz napjai; nem egyszer tenyésztett kebelében — amint e munka feltünteti, — a lehangoltság, sőt az egyenetlenség, visszavonás s ebből folyólag az apathia zsibbasztó növénye is. De a magasztos cél, melyet kezdettől fogva maga elé tűzött, soha sem tűnt el szeme elől s a magyar művészet ideálja soha sem panaszkodhatott, hogy hozzá hűtlené vált. Ha csatát veszített: csak addig tartott a

VII

kishitőségre csábítás ereje, míg az a hatalmas előre-
hajtó erő ismét túlsúlyra nem jutott ereiben, mely-
nek *hazaszeretet* a neve.

Ez vezényelte mindig, ez hozta ide most is az
ország szívébe, hogy innen zengje rónák és bérczekhez :

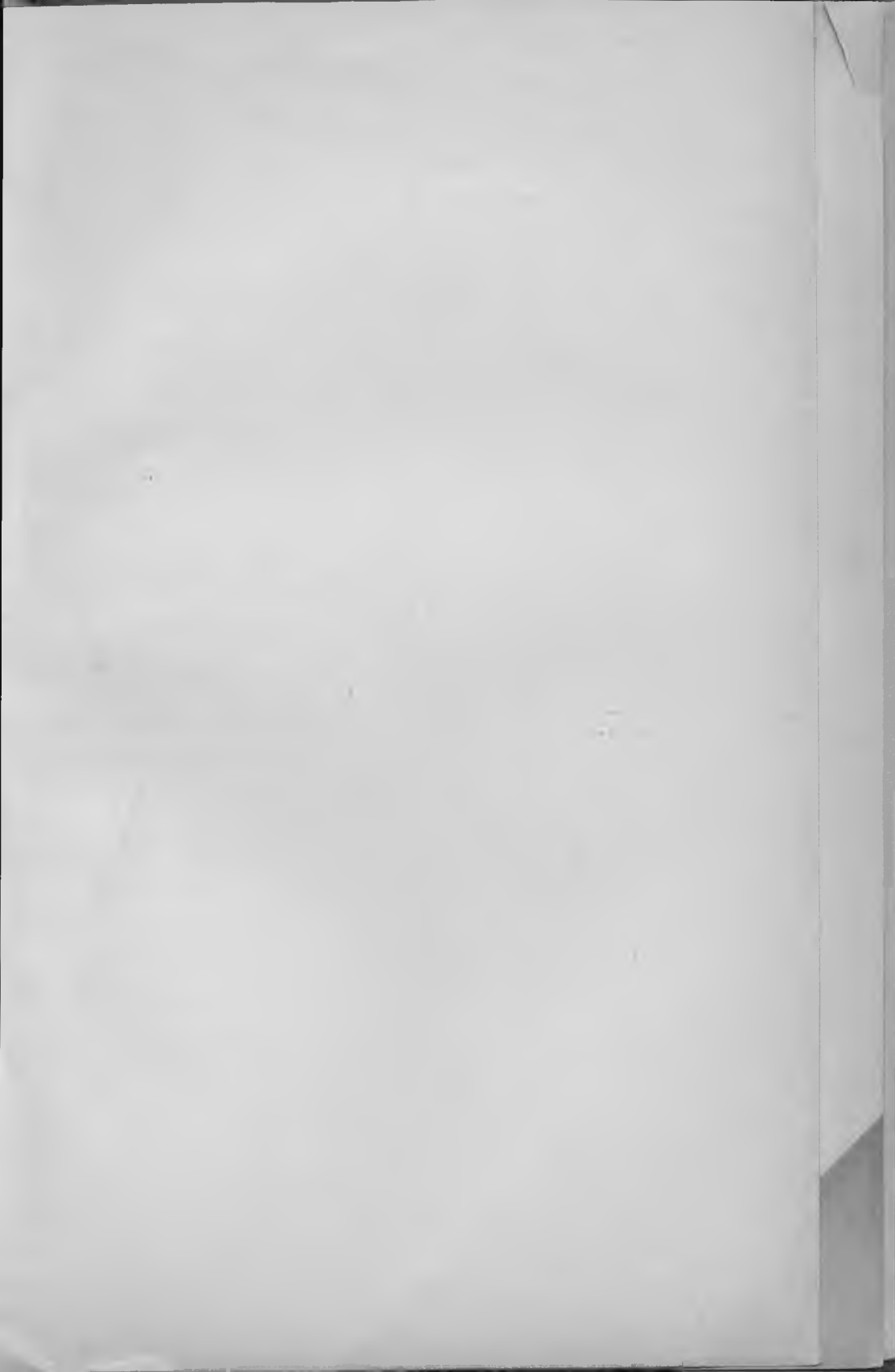
«Isten áld meg a magyart!»

S

«Hazádnak rendületlenül légy hűve óh! magyar!»

Budapest, 1892. augusztus hó

id. Ábrányi Kornél.

I.

A dalegyletek keletkezése általában.

A mai értelemben vett dalegyletek keletkezését s azok elterjedését Németországra lehet visszavezetni; azért mint társadalmi, utóbb közművelődési s művészeti intézmény is: a *dalegylet* specifikus német találmány. A középkori troubadurok között, kik az akkor szereplő nemzetek mindegyikénél nagy szerepet játszottak, nemcsak a költészet, dal, zene fejlesztése s terjesztésében, hanem a hazafiúi érzelmek szítása s az akkori hőstettek, lovagélet dicsőítésében is: a dalban való társulási eszme megvalósításának első nyomaira legelőször szintén a német «Minnesängerek»-nél találunk. — A germán faj családiás természete, háziassága s testvérisítési erős hajlama hozta ezt magával. Mert a míg más nemzetek troubadurjai (mint Francia-, Spanyol- s Olaszországban) leginkább csak az uralkodók s a magas lovagosztályok udvari köreiből voltak otthonosak, maguk is kiváltságos lovagrendet képezvén, s tagjaik közt nem egyszer királyokat, hercegeket s kiváló hős lovagokat számlálván: addig Németország szerelmi dalnokai (Minnesänger) mindjobban megközelítették a polgári körök családi tüzhelyeit s azokat is fogékonnyá tették a költészet és dal hatása iránt.

A műtörténelem tanúsítja, hogy midőn a 15-ik és 16-ik században a troubaduri rend s intézmény már nagyon hanyatlani kezdett egész Európában s végre egészen ki is halt, Németországban ujból feltámadt az a hirhedt «*Mesterdalárok*» (Meistersinger) alakjában, s ott legtovább is tartotta fenn magát.

A mai értelemben vett daláregyleti intézmény legrégebb nyomára is szintén Németországban találunk, hol régi krónikások följegyzései szerint már 1673-ban Greiffenbergben — Alsó-Pomerániában — virágzott egy férfi-daláregylet, melynek hire messze terjedt s mely a társaséletnek hazafias s világi dalokkal való fűszerezését tűzte céljául.

Művészeti értelemben vett dalegyleti élet s föllendülésről azonban Németországban is csak azóta lehet szó, mikor *Zelter Károly Frigyes* (a Göthével való szoros barátsága és nagyérdekű levelezéseiről híressé vált zenetanár s szépművészeti akadémiai tag) a *Fasch* tanár által ott még a múlt század végén alapított s manapság is világhírű berlini «*Ének-akadémia*» («*Sing-Verein*») igazgatását 1809-ben átvevén, annak kebelében egy tisztán férfienekekből álló «*Daláregyletet*» szervezett, mely későbbben az összes németországi dalegyleteknek mintául szolgált.

Ez időben kezdett kifejlődni — karöltve a dalegyletekkel — a német férfinégyes-irodalom is, mely ma már a leggazdagabb az egész világon. A legkimagaslóbb német zeneköltők támogatták e feladatot; főleg pedig *Weber Károly Mária*, ki e téren egymaga egész külön irodalmat teremtett.

E műfaj föllendítését nagyban elősegítették az e század elején Németország területén dúlt francia háborúk melyek első Napoleon császár vezér-intenciója szerint főleg Németország meghódítása, leigázása s feldarabolására irányultak.

Mindenfelé hazafias költemények s dalok keletkeztek, hogy felgyujtsák a német nemzet lelkesedését a francia elnyomatás ellen, s ezek terjesztésére ép a dalegyleti szövetkezetek voltak a legalkalmasabbak, melyek majd minden nagyobb német városban keletkeztek a német lelkesedés ébrentartására. Kiváltképen buzgólkodtak ez irányban a német akadémiai ifjuság által szervezett dalegyletek, melyek Berlin, Drezda, Lipcse, Göttinga, Jena, Halle, Heidelberg s más hangadó akadémiai városokban fáradhatlanul szíftották hazafias dalokkal a lankadásnak indult hazafiai tüzet. Sőt a ki a történelmi események láncolatában a csekélynek látszó szemek jelentőségét is fel tudja fogni s kellően méltányolni

annak azt is be kell ismernie, hogy az 1815-iki bécsi kongresszus után történt állam-felosztások után, melyek Németországot ép úgy, mint Olaszországot más címen ismét szét-darabolták s számtalan érdeksféra alá terelték: a legujabb német egység eszméjének megérlelése s végre tényleges kivívásában is a németországi dalegyleteket nagyrésztben megilleti az érdem babérja, mert a félszázadon keresztül szám, erő s kihatóságban megszilárdult német dalegyletek, tartományi szövetségek s nagymérvű általános dalünnepélyek a birodalom különböző helyein, egyebet sem tettek, mint a különböző érdek-sférákra erőszakolt német nemzet egyetemségét folyton az egységes tömörülésre emlékeztették, lelkesítették. S első *Vilmos* császár és hatalmas kancellárja *Bismarck*, de még a hadverő *Moltkénak* is bizony nem megvetendő szellemi előportyázóit képezték az időközben egy pár ezerre felszaporodott német dalegyletek az ő több százezer lelkesítő dalárjaikkal, kik minden alkalommal, s Németország különböző pontjain, egyre azt harsogtatták a széthúzó németiség fülébe, hogy «wo ist des Deutschen Vaterland?» vagy: «Schleswig-Holstein meörumschlungen!»

Németország példáját e téren csakhamar minden művelt nemzet követte. Első sorban a vele szomszédos Svájc és Ausztria. Valaminthogy a dal-egyleti intézmény mint közművelődési, művészeti s a társadalmi élet egyenetlenségeit legközvetlenebb alakban kiegyenlítő közeg manapság sincsen — Németországot kivéve — sehol úgy kifejlődve, mint ép a fentnevezett két országban.

Ujabb időben Franciaországban is nagy arányokat öltött a dalegyletek elterjedése, amióta III. Napoleon császár — felismervén közművelődési és nemzetiségi horderejüket — a francia hadseregben is meghonosítá azokat s minden ezredben dalos körök alakítását rendelte el, részint a legénység szórakozására, részint a harcias s hazafias szellem ébrentartására.

Angolország — Irlandot és Skóciát kevésbé értvén bele — e tekintetben jóval megelőzte Franciaországot, mert az angol erős vallásos érzülete mellett, mely a templomokban száza-

dok óta, zsoltár-éneklés és orgonajátékkal taplálkozik, legkönnyebben rá volt terelhető az éneknek oly téren való művelésére is, mely az általános zenei műveltségnek leginkább nyit tért. Londonban magában manapság már több ezerre megy a nyilvános és magánének s zeneegyletek száma és sehol sem is öltének oly óriási arányokat a nagy ének- és zenéünnepélyek, mint Angolországban, hol épen nem ritkaságok, sőt mondhatni minden évben idényszerűek a 15—20 ezer énekes és zenészből álló monstre előadások. E tekintetben csak Észak-Amerika versenyzik vele, a mit különben természetesen kell találni az anglo-sax és a germán közművelődési elem túlsúlyánál fogva, mely ott a művészet terén minden más népfaj felett uralkodik.

A nagyobb latin fajú nemzetek körében, minők: az olasz, spanyol és portugál, a rendszeresen szervezett dalegyleti intézmény távolról sincsen sem benső sem külső intenzitás tekintetében úgy kifejlődve, mint a nevezett országokban. S ennek meg is találjuk természetes magyarázatát, ha e nemzetiségi faj műviszonyait elesebben szemügyre vesszük.

Az olasz természettől s isten kegyelméből dalos nép. A legszebben csengő énekhangok az ő égalja alatt teremnek s iskolája még ma is alapja, irányítója minden más nemzeti énekiskolának. E mellett zenei érzéke, hallása, s utánczó képessége is a legkiválóbb. A legrégebb időktől fogva bölcsője, dajkája s hőse volt a dal s zenének; mi sem természetesebb tehát, mint az, hogy amit könnyen nyerünk a természettől, arra kevesebb sulyt fektetünk, mint arra, a mit fáradságosan kell megszerezni. Az olasz nemzet is, míg versenytársak nélkül állott, egyeduralmat gyakorolhatott; de utóbb leszoritották riválisai a térről s mert nem tudott velük lépést tartani a művészeti reformok és mélyebb alkotások mezején: hát nagy multjának maradványaiból táplálkozik s egyeseket leszámítva, nem igen törődik az újabb vivmányokkal.

Ha négy velencei olasz gondolás vagy nápolyi halász összeáll, minden dalegyleti fegyelmezettség nélkül is olyan négy szólamu tiszta férfikart rögtönöz, hogy a berlini vagy bécsi férfidalegyletnek is becsületére válnék. S ime ez az oka,

hogy a dalegyleti intézmény Olaszországban sem manapság, sem későbbben soha sem fog talán a művészeti fegyelmezett-ség oly magas színvonalára emelkedni, mint akár Németországban, vagy akár Svájc vagy az osztrák tartományokban, sőt mint Magyarországon is.

A spanyol s portugál nép, — bár az olasznál jóval kevesebb természeti adománynyal van megáldva, — hasonló előnyök s hátrányokban leledzenek azzal a különbséggel, hogy olasz fajrokonuktól még tisztán latin vérkeverék tekintetében is jórészt különböznek. A zene s dalművészet rendszeres s mélyebb tanulmányozása náluk még kisebb térre szorítkozik, mint az olasznál Vérmérsékletük sem igen kvadrál hozzá, hogy a művészeti életnek zárt falak közt, türelmes kitartás s fokozott ambícióval áldozzon. A dalegyleti intézménynek azért Spanyolország és Portugallia sem igen lesz soha felvirágoztató talaja.

Sokkal több fogékonysággal bírnak erre nézve a nagy germán s gall népfaj kisebb elágazó törzsei, minők: a dánok, hollandok, svédek és norvégek. Részint mert eredeti népdal-irodalmuk is igen gazdag, részint pedig, mert nem esnek oly távol az anya törzsfától. Svédországot és Norvégiát emellett még államszervezetük demokratikus alapja is erősen vonzza minden oly társulási intézményhez, hol a kasztkülömbőség, alapos ok nélkül, nem érvényesülhet. Oskár svéd királyról pl. köztudomásu dolog, hogy kiváló műszeretetésénél fogva, több ideig működő tagja volt a stockholmi férfdalegyletnek s így ha talán nem volt elsőrendü tenor hangja: bizony megtörténhetett ő királyi Felségével, hogy a sokkal szebb polgári hangok mellett, másodsorban kellett helyt foglalnia.

Mielőtt a magyar dalegyletek keletkezése és fejlődésére áttérnénk: meg kell még emlékeznünk Európa legnagyobb törzs-népfajáról, mely újabb időben rendkívül erős hajlamot, akarakteröt tanusit — főleg nemzetiségi szempont s érdekből — a dalegyleti intézmény befogadása s közművelődési érvényesítése iránt. Értjük: az európai szláv népfajt, s első sorban az *oroszt*, *lengyelt* s utánuk — bár jóval csekélyebb arányban — a Balkán félszigeti országok néptörzseit, főleg

pedig Szerbiát, Romániát s Bulgáriát, mert a többi kisebb államok e tekintetben alig jöhetnek tekintetbe.

Hogy mind ez államok közt leginkább a nagy Oroszország és a vele szomszédos s állami szoros — bár erőszakos — kapcsolatban álló Lengyelország nyit legtágabb kaput a nyugateurópai műveltség e válfajának is: ez a dolog természetében fekszik.

Mert mind a kettő gazdag népdalforrással rendelkezik, melyre dalegyleti működését fektetheti. Külön véve pedig, míg az orosznál az általános közművelődési cél mellett még külön nemzeti művészeti kérdést is képez: addig a lengyelnél ugyan ez okok mellett, a hazafui érzelmek szítására is fontos közegül szolgál. A szláv dalegyletek speciális iránya és zenészeti színezete sehol sem is érezhető oly pregnáns vonásokban, mint e két államban. A többi, kevésbé-többé beleolvad e két főfajba s nagyobbára vagy ezek készletéből élösködik, vagy pedig a nyugateurópai nemzetek szolgálai utánzója.

S ez nem is lehet másként, miután ezek, mint a művészeti kulturától nagyon elmaradt népfajok, kevés vagy épen semmi önálló alappal sem bírván, a korszellem előrehajtó hatalmának meg nem lévén képesek ellentállni: kényszerülve vannak más előhaladt nemzetek kölcsöntökéjét venni igénybe.

Egész más tekintet alá esnek ama szláv és román dalegyletek, melyek mint ilyenek, nem az anyaországban, hanem az osztrák-magyar birodalom területén fejlődtek s folytatják működésüket. Ezek nagy és tekintélyes számban találhatók mindkét birodalmi részben, hol egészen külön állást foglalnak el s évek hosszú során át semmi legkisebb hajlamot sem mutatnak sem a német, sem a magyar elemmel közös művészeti célra egyesülni.

Legmeggyőzőbb bizonyítéka ez állításnak az a statisztikai adat, hogy egy negyed század lefolyása alatt, amióta az *«orsz. m. daláregyesület»* fennáll s országos ünnepélyeket rendez, dacára a Magyarország területén alakult, szervezett és sikeresen is működő számos tót, szerb és román dalegyletekhez intézett testvéries fölhívásoknak: nem volt még

rá eset, hogy csak egy is csatlakozva az orsz. m. daláregyesülethez, annak országos dalünnepélyeiben résztvett volna. — Számuk pedig közel százra tehető csak a magyar koronaországok területén. Arra ellenben akárhány eset volt és van, hogy német ajku dalegyletek (de az erdélyi szászokat itt is kivéve) nemcsak csatlakoztak a magyar orsz. egyesülethez: hanem magyarországi kardalokkal részt is vettek annak dalversenyein s országos ünnepeibeiben.

E merev idegenkedés és szeparatiztikus széthúzási hajlamnak — még a művészet semleges terén is — nem lehet más magyarázata, mint az a mesterségesen szított magyarellenes áramlat, mely a magyarországi nemzetiségeken a legközelebb lefolyt negyedszázad alatt fájdalom mind erősebb alakban vesz erőt s mely ahelyett, hogy előbbre vinné az erős állami tömörülési és érdekközösségi testvérítülés zászlaját, azt ezzel is csak gyengíteni s foszlányrészekre osztani törekedik.

Pedig a magyarországi nemzetiségi dalegyletek meg lehetnének győződve arról, hogy a magyar valamint a politikai jogok terén nem ismert különbséget maga és nemzeti ségi testvérei közt akkor, midőn azokat velük önzetlenül megosztotta: úgy a művészet terén sem lenne okuk a panaszsra, ha összemérnék szellemi fegyverüket a magyaréval s ott az övék erősebbnek bizonyulna.

II.

A dalegyletek meghonosulása hazánkban.

Hazánkban, a mai értelemben vett dalegyleti intézménynek szélesebb körű meghonosulását egy félszázadnál több időre alig lehet visszavezetni. Ezzel korántsem akarjuk azt állítani, mintha már jóval korábban ne létezett volna Magyarországon fogékonyság a dal, sőt az együttes éneklés magasabb művelése iránt: hanem csak azt, hogy oly értelemben, minőben manapság a «*dalegylet*» vétetik, ez intézmény csakugyan alig öregebb egy félszázadnál.

Mert eltekintve a vallásos és népies énekléstől, maga a négy szólamu műéneklés sem volt idegen e hazában már egy pár századdal előbb sem. Magyarországon, a reformált vallás elterjedése után a protestáns vallást fölvelt magyar főurak s mások részéről nagy alapítványok tétettek nemcsak protestáns felsőbb iskolák, kollégiumok emelésére, hanem ezzel kapcsolatban protestáns papok és tanárok képzésére is, kik aztán rendszeren a németországi vagy svájci protestáns egyetemeken nyerték kiképzésüket. Ott pedig az időben már rendszeresen művelték az egyházi khorális műéneket. Mi sem volt természetesebb, mint hogy a külföldről hazatért magyar noviciusok a magyar protestáns kollégiumokban is meghonosították azt, mi köznyelven még manapság is «*kántus*»-nak neveztetik.

Még hire sem volt Magyarországon a mai értelemben vett dalegyleti műéneklésnek, mikor a református kollégiumok diákjainak négyszólamu kántusa már szerte ismert és híres volt az egész hazában. De a vallásos egyházi ének tekintetében a katolikus érsekségi s püspökségi énekkarok sem maradtak hátra a műéneklést illetőleg, csakhogy ott inkább a vegyes, mint a férfikarokra lett a főszúly fektetve. Sőt arról is szólnak a hazai műtörténelmi följegyzések, hogy egyes városokban, hol a német ajku lakosság volt többségben, részint közművelődés, részint társulási és nemes szórakozási szempontból, már a múlt század végén, de főleg a jelen század elején énekegyletek keletkeztek s a műéneklés rendszeresen műveltetett úgy templomi, mint világi célokra. Pozsony, Pest, Buda, Kassa, Pécs, Sopron, Temesvár s más városok — persze akkor még csak német szellemben és német nyelven — voltak e részben az első kezdeményezők.

A magyar nyelven való műéneklés első igazi hajnal-kora is arra az időre esik, — a 30-as s 40-es évekre, — a mikor a magyar nyelv, irodalom s művészet intenzivebb alakban kezdte szárnyait kibontani, s a magyar nyelven való közművelődési aspirációk mind szélesebb elterjedés s méltánylásra találtak.

A magyar nemzeti színház megnyitása 1837-ben s csakhamar a magyar operának is abban meghonosulása jelzi azt az időpontot, hol a magyar népdalok mind több-több figyelmet kezdtek felköltetni s érdemesnek tartatni arra, hogy műéneklés alakjában is bemutattassanak.

Havi Mihály, — maga is szép hangu s művelt énekes, — volt az első, ki e célból jól szervezett férfi-kart állított össze s azzal — a 40-es évek elején — nemcsak a hazában, hanem a külföldön is sok elismerést, dicsóséget s anyagi sikert aratott. — A példa hatott s ez időben már ugy a fővárosban, mint a vidéken számos magán jellegű énektársaság szervezkedett, melyek a magyar nyelven való műéneklés művelését tüzték célul, leginkább a nemzeti színházból elnépszerűsödött népszinműi dalok s a «Kölcsey-hymusz», a «Szózat» s más magyar szellemű énekek terjesztésére fektetvén a főszlyt.

De e törekvéseknek is véget vetettek a közbejött 48—49-iki viharos események s az általános nemzeti gyász és elnyomatás éveinek kellett bekövetkezni, hogy ismét — még pedig sokkal szélesebb alapon — feltámadjanak.

S a magyar dalegyletek intenzív meghonosulása s mind nagyobb elterjedése is ép ez időszakra esik. Az elnyomott nemzeti irodalom s nyelv ugyszólván rá lett utalva, mint mentő horgonyra, a dalegyleti intézmény meghonosítására az egész országban. — A zsarnok hatalom nem állhatta az utját az ily tisztán művészeti társulásoknak, melyek alatt természetesen sokkal fontosabb nemzeti érdekek szolgálata lapangott. S csak a magyar politikai eszélyességre vall az a finom diplomatikus tapintat, melylyel az intézők s a magyar dalegyletek élén álló vezetők az akkori kritikus időben ez ügyet vezették. Mert valamint az akkori napi sajtónak és irodalomnak mindig a sorok közt kellett írni s beszélni a közönséggel, hogy a mindenben gyanuskodó cenzura és policáj rá ne tehesse a kezét: ugy az 50-es évek magyar dalegyleteinek is olyan régi magyar szövegeket kellett énekelni s olyan újakat megzenésíteni, melyek a kalitkába zárt búsogó madárról, az elköltöző golya és fecskéről szóltak, de ez

alatt persze az olmuézi s kufsteini rabságban szenvedő hazafiakat, a kibujdosott honfiakat, a besorozott, a külföldre hurcolt honvédeket kellett érteni. S mint a nyomás terhe alatt a pálma, ugy nőtt ez időben a magyar dal s zeneirodalom is, kiváltképen pedig a magyar férfikar-irodalom, mely addig teljesen parlagon hevert. Tíz évig tartott a magyar irodalom és művészet terén a szellemi nyomás és ellennyomás küzdelmes korszaka, melynek azonban meg volt az az áldásos eredménye, hogy mikor 1860-ban először pattant le a magyar kezéről a bilincs: hát az irodalom s művészet is már oly megszilárdult talajra talált, melyen biztosan folytathatta az építkezés további nehéz munkáját.

1860-ban a magyar dalegyleti intézmény is már oly széles mérvben volt kifejlődve, kiépítve, hogy csak egyöntetű fegyelmi szervezés alá kellett terelni, hogy céltudatos hivatását betölthesse, — s ezt annyival inkább, mert a nemzeti szabadság rövid egy pár évi fellendülése után ismét hat évi önkényuralmi visszaesés következett, mely habár nem is semmisíthette meg többé a kivivott eredményeket: de jórészt elszibbasztólag s széthúzólag hatott a dalegyleti intézmény további megszilárdítására.

Mielőtt amaz időszak ecsetelésére térnénk, mely ezt aztán véglegesen eredményezte: meg kell emlékeznünk röviden egy férfiú működéséről, kinek neve a magyarországi dalegyletek történetében méltán foglal helyet az első között, mert az ő több évi ernyedetlen kitartása, buzgalma és tevékenységének volt kifolyása az első fővárosi szervezett dalegylet megalapítása, mely aztán az egész országra nézve megtörte a jeget.

E férfiú neve: *Thill Nándor*, ki az ötvenes évek elején mint lipótvárosi egyházi karnagy s énektanár szélesen ismert és becsült művész volt a fővárosban. — Ő kezdetben férfi-énektanítványaival magán gyakorló énekkart szervezett mely hetenként vagy az ő lakásán, vagy más alkalmas helyen összejött s magát a négyszólamu ének művelésében gyakorolta.

Ez ellen még az akkori mindent árgus-szemekkel kísérő policáj sem tehetett kifogást. Későbbben azonban, midőn a kör

jobban megerősödött s kirándulások vagy nagyobb asztaltársaságok összejövetelénél is tetszéssel hallatta magát: a mindenütt ólalkodó policáj-sbirrek előtt szemet szűrt, feljelentettek s az akkori mindenható rendőrfőnök: *Prottmann* által minden nyilvános működéstől eltiltatott, Thill pedig rendőri felügyelet alá helyeztetvén, folytonos zaklatásnak lett kitéve. — A tagok is kezdtek kedvüket veszteni, azért Thill elhátározta, hogy folyamodik egy «*Pest-budai dalárda*» címen s hatósági engedéllyel rendszeresen működhető férfi énekkar alapításáért. Ez 1851-ben történt, a mikor még javában folyt a magyar nemzeti életnek a keresztrefeszítése s így csak természetes volt, hogy Thill nemcsak el lett utasítva kérelmével mindenütt, hanem még szigorubb felügyelet alá került. Egyelőre tehát le kellett mondania minden reményről, hogy a tervezett dalegylet megalakulhasson.

De nem sokáig kellett várni az alkalomra, mely végre a tervet lehetővé tette. A következő évben ugyanis I Ferenc József akkor még csak osztrák császár első magyarországi látogatása helyezettett kilátásba. Az akkori «gutgesinnt» *Konrád* pesti és *Kallina* budai polgármesterek, a budai kormányzóság, valamint a rendőrségi főnök: *Prottmann*, mindent elkövettek, hogy a császár fogadtatását a fővárosban — legalább külsőleg — minél fényesebbé tegyék. Az ünnepek programjába, a budai várak előtt tisztelgő monstre-fáklyásmenet is fölvetetett, zenével és dallal. A zenét természetesen a katona-bandák voltak szolgáltatandók. De hát a több száz tagra tervezett énekkart kik fogják szolgáltatni? Ez a kérdés megoldása nagy gondot adott az aulikusoknak.

Thill Nándort hívták s most már ők kérték fel, hogy magán énekkarával az élén, szervezzen s állítson össze oly tekintélyes énekkart, mely méltó legyen az ünnepséghez. — Thill felhasználva a jó alkalmat, határozottan kijelenté, hogy erre képtelen szervezett s kellően begyakorolt énekkar nélkül, s hogy erre csak úgy lenne hajlandó vállalkozni, ha a már korábban kérelmezett, de visszautasított «*Pest-budai dalárda*» alapszabályait mielőbb helyben hagynák s az együletet szervezhetné. Anélkül a tagokat semmiféle kötelezett tevékeny-

ségre sem szólíthatja fel. Számítása sikerült, mert nemsokára rá megkapta az engedélyt s megalapíthatta az *első* művészetileg szervezett s fegyelmezett dalegyletet, melylyel igaz, hogy kényszerűség és opporitunitásból több engedményt kellett tennie a hatalomnak, de meg volt nyerve az alap, melyen tovább lehetett építkezni.

Thillnek sokféle kellemetlensége s összeütközése volt aztán ugy a hatóság, mint a rendőrséggel, míg egyletét szilárd jábra állíthatta, nagyobb számra emelhetette s mint tekintélyes műtestületet a nyilvános működés terére állíthatta. Majd a magyar nyelven való éneklést kifogásolták, majd a dalárjelvényeket, majd meg az egyleti szervezet feltételeit. A lelkes és buzgó vezér azonban minden nehézséget legyőzött s végre odáig jutott, hogy egyletével az első nyilvános *«Dalestélyt»* megtarthatta az Európa-szálló dísztermében 1854. december hó 8-án, mely fényesen sikerült a legkiválóbb művészek közreműködése s a közönség óriás részvétele mellett.

Ettől kezdve az egylet mindinkább növekedett népszerűség s főleg társadalmi befolyás tekintetében, mely amaz években egyedül volt alkalmas arra, hogy eszmetársulásokat idézzon fel. Hogy örökös tojástáncot kellett járnia a rendőrség kémkedései és zaklatásai mellett; ezt mondani is felesleges. Thill mint az egylet igazgatója és vezérkarnagya s vele együtt az igazgató választmány tagjai, kik közt a fővárosi művészvilág s társadalom számos kitűnősége is szerepelt, mindig tapintatosan tudták megkerülni a szirteket, melyek az egylet hajóját fenyegették.

A «pest-budai dalárda» által — habár a legnagyobb nehézségekkel — elért művészeti és társulási sikerek természetesen élénk viszhangra találtak az egész országban s meg levén a precedens: sokfelé hasonló dalegyletek alapítására serkentették a városok értelmi osztályait, melyek csakhamar belátták, hogy az idő szerint egyedül ez a forma nyújthatott kihatóbb tápot a nemzeti szellem fentartása és eltakart parázs alatti terjesztésére. E mellett azonban még egy nagy érdeme volt a «pest-budai dalárda» működésének, melyért neki a hazai műtörténelem legnagyobb elismeréssel adózhat.

Ez egylet volt ugyanis egyszersmind az első abban is, hogy megteremtője legyen az *eredeti magyar férfi-négyes* irodalomnak, a mennyiben 1855-ben első tűzött ki 20 drb arany pályadíjat a legjobb magyar férfi-négyes jutalmazására s az ily pályázatokat több éven át következetesen s fokozott eredménnyel fentartotta.

Az első pályadíj-nyertesek zenevilágunk akkori kitünőségei közül kerültek ki, mint: *Thern Károly*, *Doppler Ferencz*, *Huber Károly*, *Lorenz János* és mások. A magyar zeneirodalom későbbi kiváló alakja, egyik leghuzgóbb munkása s minden irányban megtermékenyítő szelleme: (akkor még csak *Brand* néven ismert) *Mosonyi Mihály*, továbbá *Engeszer Mátyás* a zenede énektanára, *Boqnár Ignác* a nemzeti színház karigazgatója, a vidéken pedig a még manapság is kihatóan és sikeresen működő *Wusching Konrád*, a lugosi zene- s dalegylet érdemes igazgatója, s mások már korábban élénk tevékenységet fejtettek ki eredeti magyar férfi-négyesek szerzése és terjesztése körül, s a magyar népdalok kardalositása is azidőben vette intenzivebb kezdetét.

Jellemző ama sötét korszakra nézve, hogy midőn Thill az első pályázat egyik díjnyertes férfi-négyesét u. m. *Lorenz Petőf* «Honfidalának» megzenésített karát nyilvánosan is beakarván mutatni, azt egyik dalestélye műsorára vette: az határozottan betiltatott a rendőrségi cenzura által s nem is kerülhetett bemutatásra csak a solferinói vesztett csata után bekövetkezett állami ujjaalakulás korszakában.

A magyar dalegyletek első intenzivebb gyökérhajtása, tehát a magyar nemzeti szellem legszarnokibb elnyomásának éveire az 50-es évekre esik. E korszakban találjuk meg a magyar zeneirodalom más válfajainak sikeres művelését is mely aztán későbbben párhuzamosan haladt a magyar szellemi élet fokozatos fejlődésével, elannyira, hogy 1859-ben már az irodalom és a művészet kiválóbb képviselői szorosabb szövetségre törekedtek lépni egy oly szakközlöny életbeléptetése által, mely az egyetemes szépirodalmi és szépművészeti érdekeket képviselni s fejleszteni lett volna hivatva.

102 K. 2

E célból az irodalom, színészet, zene, festészet, szobrászat több szereplő vezéregyénisége lépett egymással szolidaritásba, hogy az eszmét megvalósítsák. *Egressy Gábor*, *Szilágyi Virgöl*, *Bartalus István*, *Mosonyi Mihály*, *Orlay Petrics Soma*, *Rózsavölgyi Gyula* (műáros), *Szénffy Gyula* s e sorok írója álltak az ügy élén. Több összejevetelt s beható értekezletet tartottak, de végre is megfeneklett a terv megvalósulása, több oldalú szerkesztési s kiállítási differenciák következtében, mikre nézve egyetértő megállapodásra jutni nem bírtak. A zene képviselői okozták főleg a terv dugába dőlését, amennyiben sokkal több tért igényeltek maguknak, mint a mennyit a többi szakok képviselői megadni hajlandók voltak s aztán, bizonyos elmaradhatlan személyi kérdések is előtérbe léptek, melyek nagyon megnehezítették a kérdés és terv megoldását.

Ennek aztán az lett a következése, hogy a zene túlsúlyban levő képviselői kiváltak a konzorciumból s elhatározták, külön önálló zenészeti szakközlönyt alapítani, mely 1860. október hó elsején meg is indult «*Zenészeti Lapok*» címen *Ábrányi Kornél* szerkesztése, s *Bartalus István*, *Mosonyi Mihály* és *Rózsavölgyi Gyula*, mint állandó főmunkatársak közreműködése mellett.

S a magyarországi zeneélet kihatóbb fellendülése, a magyar zene- és műirodalom minden válfaju s irányu művelése, építkezése, valamint a magyar dalegyletek intenzivebb összműködése és hatályos közreműködése a sokféle cél elérésében, ez évtől fogva vette igazán erélyes kezdetét s e szövetkezet kifolyásai voltak mind ama későbbi mozgalmak és nem lan- kadó szellemi agitációk, melyek végre az országos magyar dalárégyesület megteremtését is eredményezték, melyben a hazai zenében kifejezésre jutott nemzeti szellem oly hatalmas közeget nyert s mely egy negyed század lefolyása alatt annyi fényes eredményre mutathat.

Az életbelépett nevezett szakközlöny előtt a hazai napi sajtó alig, vagy csak nagyon lanyhán foglalkozott a magyar dalárügygel. A magyar közvéleménnyel szemben sem talált elég méltányos és megillető támaszra. Bizonyos ellenszenves

áramlattal kellett folyton küzdenie, mint oly intézménynek, mely az annyira gyűlölt német s főleg osztrák importált plántának tekintetett. S a magyar sajtó és közvélemény egy része, fájdalom, még ma sem igen sokat változott az ebbeli merev s túlvitt sovínisztikus megítélésben.

De nem így a megindult szakközlöny és a köréje se-reglett számos tekintélyes phalanx, mely kezdettől fogva belátta, hogy a magyar dalegyletek országszerte való szervezése és nyilvános működése oly ellenállhatlan erőt képez, mely leginkább alkalmas a nemzeti s művészeti kulturélet fölényét biztosítani e hazában s azt leginkább képes érvényesíteni más ellenáramlatu nemzeti aspirációkkal szemben. Nem is szűnt meg ez irányban folyton buzdítani, lelkesíteni s magasán lobogtatni a zászlót, melyet az erők egyesítésére kitűzött.

A folyton buzdító szavak meg is termették aztán az óhajtott gyümölcsöket, mert a 60-as évek kezdő éveiben már az ország minden részében alapszabályilag szervezett s fegyelmezett dalegyletek keletkeztek, melyek a magasabb műkaréneklés ápolása mellett mindannyian a fősúlyt a magyar eredeti férfinégyes-irodalom fejlesztése, s általában a magyar zene érdekei képviselésére fektették.

Az 1860-ik évben lépett életbe az ország egyik legbuzgóbb, legkitartóbb s legmagyarabb dalegylete a «szentesi» is, mely *Joó Károly* lelkes vezérkarnagysága alatt még manapság is virágzik, országos dalversenyi működései és kitüntetései folytán méltán országos hírnévre emelkedvén.

A magyar alföldön az időben s még előbb is keletkeztek a *csongrádi, karczagi, nagykünszentmártoni, túrkevei, nagykőrösi s ceglédi* dalegyletek is, mely utóbbi sokáig szép sikerrel folytatta működését s első használta a «*dalárda*» címet.

Az ország egyik legrégebb s legtöbb érdemű dalegylete a *lugosi*, mely 1852 óta áll fenn s zeneegylettel állván kapcsolatban, bő alkalma nyílt kiváló szolgálatokat tenni a hazai zenetügnyek az ország egyik végpontján, hol a nemzeti szellem aspiratiójának még ma is sokat kell küzdeni az idegen áramlatokkal.

Alapszabályai közé, midőn megalakult, a következő szakaszt iktatá: *«ha az egyesület bármely ürügy alatt erőszakosan felfüggesztetnék: készpénzbeli vagyona a magy. tud. akadémiának kamat nélküli őrizet végett átadandó oly feltétellel, hogy ha a felfüggesztett vagy más hasonló egyesület Lugoson ismét életbe lép: annak a tőke visszaadassék.»* Negyvenegy év alatt azonban nem volt szükség e záradéokra, mert az egyesület még ma is igen szépen virágzik s oly szerencsésnek vallhatja magát, hogy még ma is az élén láthatja *Wusching Konrádot*, legtöbb érdemű alapítóját, ki a magyar férfikar-irodalom és dalárügynek ma is egyik erős támasza. Az is érdemei közé tartozik, hogy tekintettel a hazai dalegyletek statisztikájára, 1863-ban évkönyvet adott ki az egyesület működéséről s azt azóta minden évben folytatja, példát adván ez által a többi hazai hasonegyleteknek is, melyek többsége ma már széltiben követi is a jó példát.

A magyar dalárügy nagyobb fellendülése általában a 60 as évek elejére esik. Ez időben alakult a felvidéken az *eperjesi dal- és zeneegyesület*, a *kolozsvári kath. lyceumi dalárda*, mely példát csakhamar az ország minden főiskolája követte, a *pesti m. kir. egyetemi* s a *budai nőegyesületi* dalárdával az élükön. A dunántúli vidéken *Esztergom*, *Pozsony*, *Sopron*, *Győr* ment jó példával elől s utánuk több más városban is egymásután keletkeztek a dalegyletek. Ez időre, vagyis 1861. június havára esik az ország legünnepeltebb dalegylete: a *pécsi dalárdának* a megalakulása és szervezése is, melynek a hazai zene történetében későbben oly fényes szerep jutott, melyhez hasonlóval hazánkban egy egyesület sem dicsekedhetik.

Az 1862-ik év arról is nevezetes a hazai dalegyletek történetében, hogy az országos magyar dalárünnepélyek eszméje az évben lett legelőször megpeuditve a *Zenészeti lapok* hasábjain, a *szegszárdi dalárda* alapítója és elnöke: *Halász József* által. Az indítványozó lelkes s hazafias szózatot intézett az ország már akkor létezett összes dalegyleteihez, hogy lépjenek ki elszigetelt helyi működésükből s tömörüljenek országos dalünnepélyek tartására.

A cél elérhetésére fölkérte nyilvánosan Thill Nándort, hogy álljon az ügy élére mint kipróbált szakférfi és tapasztalt szervező tehetség s tegye lehetővé fővárosi egylete zászlója alatt az egyesülést. Thill Nándor szintén lelkes szavakkal válaszolt ugyancsak a nevezett Zenészeti lapok útján Halásznak, mely alkalommal erre vonatkozó nézeteit ki is fejtette. Az eszme azonban akkor még sokkal szokatlanabb terepen mozgott, semhogy a sajtó és közönség, sőt maguk a dalegyletek körében is élénkebb visszhangra talált volna.

Még egy pár év kellett hozzá, hogy érettebb legyen s a kezdeményezésre is kedvezőbb; fogékonyabb alkalmat kellett bevárni, s ezt annyival inkább, mert az időben az előző években oly nagy szerepet játszott «Pest-budai dalárda» már szünetelt s alig adott jelt magáról mindaddig, míg annak élére vezérkar-nagyul *Zimay László* nem lett megnyerve, ki azután a dalárügy fejlesztése s valódi nemzeti szellemben való vezetése érdekében annyi kiváló érdemet szerzett. Más tekintélyes egylet pedig nem alakulván helyette: nem volt oly vezérközpont a fővárosban, mely sikeres kilátással vezethette volna a kezdeményezést. Ugyancsak az 1862-ik évben alakultak a *kisbéri, magyar-óvári és szatmári* dalegyletek is.

Az 1863-ik év az által válik ki a dalegyletek történetében, hogy ez évben kezdett gyakorlatilag kidomborodni az országos dalünnepélyek eszméje, a mennyiben a *soproni dalegylet* fölhívást intézett nemcsak a hazai, hanem a szomszéd osztrák tartományok dalegyleteihez is, melyben meghívta őket egy amaz év július havában Sopron városában rendezendő országos dalünnepélyre.

Az ünnepély véghez is ment, de a magyar dalárügy minden kihatóbb föllendítése nélkül, mert a magyar egyletek alig vettek benne részt s a megjelentek csak is a szomszéd német és osztrák tartományi városokból teltek ki. Maga Sopron városa is akkor még kevésbé volt úgy áthatva a magyar szellemtől, mint már ma napok, s művészeti tekintélye sem volt annyira elismerve a hazai egyletek körében, hogy e tekintetben rájuk vonzerőt s lelkesedést gyakorolhatott volna.

Még egy évig kellett várni az alkalomra, hogy termékenyítő talajra hullhasson az eszmemag, mely aztán bizonyos közbejött esemény által is előrehajtva, sokkal gyorsabban kikelt s meg is termette az óhajtott gyümölcsöket. Hogy miként? alább részletesen fogjuk látni. Addig álljanak itt még rövidbe foglalva mind ama följegyzésre méltó ténykedések, melyek a magyar dalárügy fejlődésével szorosabb kapcsolatban állnak.

* * *

A pest-budai dalárda után a *pécsi dalárda* volt az, mely az eredeti magyar férfikar-irodalom fejlesztésére legtöbb befolyást gyakorolt pályadíjak kitűzése által. Mindjárt megalakulása után tekintélyes jutalmakat tűzött ki e célra, mi által nemcsak fokozta a magyar zeneirók buzgalmát, hanem maga is mind magasabb fokára emelkedett a műnégyesi előadásnak, mely téren aztán a legtekintélyesebb magyar dalegyletté nőtte ki magát.

Mindjárt kezdetben a viszonyok is kedvezően alakultak vele szemben. Mert az egylet *Bánffay Simonban*, e nagyműveltségű, fenkölt szellemű s hazafiui érdemekben gazdag férfinévben oly elnököt nyert, ki tekintélye, erélye és széles befolyásánál fogva hivatva volt az egyletet rohamos magaslatra emelni. Az egylet működő tagjai sorába pedig Pécs városa legzeneképzetesebb műkedvelői léptek oly kitűnő karnagy vezénylete mellett, mint *Wachauer Károly*, ki maga is előkelő munkásságot fejtett ki a férfinégyes-irodalom terén s a mellett kiváló zenészeti képzettséggel rendelkezett. A közönség színejava támogatta pártolásával s a legszebb hangok folytonos fegyelmzése mellett, még oly ritka szép, rokonszenves s kitűnően iskolázott tenor énekes taggal is rendelkezett kezdettől fogva, mint *Hoffer Károly*, (jelenleg az egylet karnagyigazgatója) kinek az egylet számos országos diadalaiból méltán jutott ki mindig az oroslánrészt. Ily viszonyok közt csak természetes volt, hogy e téren más hazai egyletek vele nem versenyezhetvén s emelkedő hírneve mind jobban terjedvén, már az 1864-ik évben oly tekintélye volt az országban, hogy az első

országos magyar dalünnepély megtartására nálánál hivatottabb nem is lehetett.

Miután 1863-ban *Debrecen, Komárom, Rimaszombat, Lósoncz* s *Békésen* is működtek már dalegyletek: a főváros, — hol még akkor erős áramlata volt a zene terén a német szellemnek, — szintén erélyesebben látott hozzá, ha mindjárt nem is határozott nemzeti irányban, a dalegyleti szervezkedésekhez.

Ó-Budán létrejött a német szellemű *«Lieder-Kranz»*, Pesten *Wöhler Kocsárd* zenedei német ajku tanárral az élen az *«Unio»*, s Budán *Knahl Antal* szintén németajku karnagy vezénylete mellett, a német és magyar kettős nyelven felváltva éneklő *«Sängerhort»* czimű dalegylet. A magyar szellemet, magyar irányt — mint már említettük, — csak a *Zimay László* karnagsága alá került újra szervezkedett *«pestbudai dalárda»*, későbbben pedig — a 60-as évek közepén — a *Böhm Gusztáv* (nemzeti színházi rendező) vezetése alatt alakult *«nemzeti dalkör»* képviselte.

Az előbbi aztán végleg feloszolván, az utóbbi pedig Böhm G. visszaléptével szintén Zimay László vezénylete alá kerülvén, ő alatta emelkedett *nemcsak* művészetileg, hanem magyar szellem tekintetében is magas és kiható magaslatra.

Az 1863/4. évben a hazai dalegyletek száma már megközelítette a százat, mely azonban sokszor leapadt részint kitaratás, részint kellő szervezet hiányában. De ahol csak alakultak, kevés kivétellel, mindenütt határozott nemzeti alapra állottak s kiható részesei lettek a magyar nyelv, irodalom s közművelődés terjesztésének, valamint a hazai jótékony célok támogatásának. Általában minden nemzeti s társadalmi mozgalomban résztvettek, ápolván a hazafiui érzelmeket s érvényt szerezvén a magyar művészet aspirációinak. A magyar költők kiválóbb termékei a magyar férfinégyesek szövegein át terjedtek szét a különböző társadalmi állásu honpolgárok körében, megtermékenyítvén a sziveket fenköltebb eszmék s hazafias érzelmekkel. Áldoztak a jótékonyág s közművelődés oltárán s minden városban minden alkalmat megragadtak, hogy hazafiui s közművelődési hivatásukat betöltsék.

Midőn 1863-ban az egész magyar alföldet az a csapás érte, hogy a nagy aszály következtében a legvirágzóbb helységek is a legnagyobb inséget szenvedték: nem volt dalegylet az országban, mely dalestélyeivel hozzá ne járult volna a szűkölködők nyomora enyhítésére. A *pozsonyi* dalárda — többek közt — egymaga ezer forintot énekelt össze s küldött az alföldi inségeseknek. Mikor Szegedet a Tisza árvize elpusztította, akkor is sok ezer forinttal járultak a hazai dalegyletek a fölségelyezéshez. A honvédalap, Petőfi-szobor, s más hazafiai s közművelődési célok előmozdítása, mindenkor áldozatkész támogatókra talált s talál folyton a magyar dalegyletek működésében.

A történelmi hűséggel szemben be kell ismerni, hogy a dalegyleti intézménynek nemzeti szellemben való terjesztése és megszilárdítása érdekében a vidék jóval hamarabb és intenzívebben előzte meg a fővárost. Nem mintha a fővárosban is nem alakultak volna ez időben dalegyletek, hanem amelyek alakultak, azok többnyire ama körökből kerültek ki, melyek inkább hódoltak a német, mint a magyar művészeti aspirációknak. De ennek egy negyedszázaddal ezelőtt megvolt a maga megmagyarázható oka. A Bach-korszak alatt nagyon felszaporodott az idegen elem a fővárosban, melynek nagyrésze annak bukása után is itt maradt. Ez elem, az akkor még anélkül is jórészt német műveltségi alapon állott főváros polgári s társadalmi elemeivel, inkább rokonszenvezett a dalárintézménnyel, mint a magyar elemek, s ha aztán ez irányban egyesültek, szervezkedtek, természetesen a súlyt is inkább a német, mint a magyar nyelvre fektették. E tekintetben Bécs befolyása s a művészetnek német szellemben való művelése nagyon nehezen volt ellensúlyozható a magyarral. Opportunitási szempontból énekeltek ugyan egy pár magyar szövegű magyar kart is, de a karok többsége, valamint a tanítási, gyakorlási, társalgási és vezényleti nyelv, szellem, német maradt.

A magyar napi sajtó, de főleg a «*Zenészet*i lapok» állandó ostromot folytattak e nemzetellenes irány ellen s bizony csak a folytonos agitációk, sőt néha az éles támadásoknak

lehet köszönni, hogy manapság már csak mint örvendetesen szuperált multról lehet felőle megemlékezni.

A legnagyobb elismeréssel kell itt megemlékezni a főváros, az egész ország és a magyar daláregyesület egyik díszéről, a *budai dalárdáról*, mely e téren a magyar szellem meghonosítása körül elévülhetlen érdemeket szerzett magának.

Amint már előbb megjegyeztük, kezdetben «*Sängerhort*» címen alakult meg s tagjai legnagyobb részt a budai pénzügyigazgatóság idegen nyelvű s szellemű hivatalnokai voltak. Elnök, karnagy, tisztviselői kar s igazg. választmány, mind azok soraiból került ki. Akadt köztük egy pár magyar műkedvelő tag is az igaz, de azok kevés befolyást gyakorolhattak a nagy többség áramlatára.

A budai dalárdának az időben magyar szellembe való terelésének főérdeme egy oly fenkölt műveltségű férfiú nevéhez van fűzve, ki fényes helyet foglal el az orsz. magyar daláregyesület történelmében. E férfiú neve: *Madarassy Pál*, (jelenleg az osztrák-magyar bank alelnöke, előzőleg a legfőbb pénzügyigazgatási törvényszék elnöke), ki 1864-ben szintén mint pénzügyigazgatásági hivatalnok, jegyzője volt a »*Sängerhort*« egyletnek. Későbbben a második magyar minisztérium aerája alatt mint pénzügyminiszteri tanácsos (utóbb államtitkár) három évig állt az orsz. m. daláregyesület élén mint elnök, s az ő érdeme, hogy az megalakulása után a kezdet minden nehézségeit diadalmasan legyőzhette és sikeresen kezdhette meg pályafutását. Az ő hazafiui befolyásának volt aztán eredménye, hogy a kezdetben német szellemű «*Sängerhort*» lassankint irányt változtatott s már 1864. okt. 8-án címet változtatva s lényegesen átalakulva, «*Budai dalárda*» néven léphetett a közönség elé, — mindjobban erősödván nemzeti szellemben, s izmosodván művészeti fejlődésben. S ettől kezdve az egész főváros dalárélete mindinkább megváltoztatta képét, annál is inkább, mert Pesten is az egykori «*Pestbudai dalárda*» helyét ugyancsak ez évben a «*Pesti Nemzeti Dalkör*» foglalta el, mely *Zimay László*, s későbbben *Huber Károly* vezérkarnagsága alatt élte diadalmas működésének legszebb napjait.

Az 1864-ik év különben is forduló pontot képez a magyar dalárügy történetében s annak sikere, dicsősége, Pécs városa nevéhez van kötve.

De kövessük az események fonalát egymásutáni rendben.

III.

Az első orsz. dalünnepély Pécssett 1864-ben.

A pécsi dalárda ig. választmánya 1864. június hó 20-ról kelteve fölhívást tett közzé a hirlapokban, melyet az országban már akkor létezett összes dalegyleteknek külön is megküldött. A fölhívás szövegét szószerint ide igtatni történelmi érdekességűnek tartjuk, mint olyat, mely a későbbi orsz. dalünnepélyeknek első kiinduláspontját képezi:

Fölhívás:

«A pécsi dalárda f. év. Aug. hó 15-én nagy dalárünnepélyt rendezend, és legforróbb óhajta ez alkalommal Pécssett hazánk énekegyleteit mind képviselve láthatni. Ugyanazért az összes hazai dalegyleteket ünnepélyünkben való szíves résztvevésre ezennel barátságos szívélyességgel meghívjuk, azon kérelemmel, miszerint minden egyes megjelenéséről — vajjon minő számban s egyáltalán lesz-e képviselve? — bennünket legfeljebb Julius hó 20 ig tudósítani szíveskedjék, hogy a zenészet műsorozat összeállítása, továbbá a mérsékelt utazási díjak kieszközlése és több szükséges teendők iránt intézkedhessünk.

A pécsi dalárda választmánya »

Aminő szerény, rövid és minden hangzatos frázist kerülő volt e fölhívás hangja, olyan volt a fogadtatása is ugy a sajtó, mint a közönség részéről. Nem láttak benne mást, mint a közönségesnél talán kissé nagyobb mérvű barátkozási összejövetelt, magyar vendégszeretetet a dal firmája mellett. Senki még csak álmodni sem mertte volna, hogy ez ün-

Országos dalárnyepély, Pécsi.
(Aug. 16-án)

Közlekedési lap, 1864. aug. 14.
(XI-36. n.)

Keltré Szentén
nyitván

nepély szerény magvából fog kinőni az a terebélyes művészeti tölgy, mely hazánk zenészetét viszonyait gyökeresen átalakította ama sokféle összeköttetési, tevékenységi és mozgató szálak folytán, melyek a magyar dalárnyepély élére állott vezérférfiak kezében lettek időről-időre összpontosítva.

Egyedül a *«Zenészetű lapok»* szerkesztősége ismerte fel e felhívásban a nagyhorderejű eszmét s alkalmat arra, hogy a már korábban fölmerült, de a pusztába kiáltott szó sorsára jutott *«orsz. m. dalárnyepély»* eszméje érdekében az agitációt az egész vonalon megindítsa.

Kevéssel a pécsi ünnepepély előtt a nevezett lap szerkesztője (e sorok írója) ugy saját szaklapjában, mint az akkori napi sajtó közlönyeiben fölhevást intézett a hazai dalegyletekhez, hogy minél számosabban vegyenek részt a pécsi ünnepepélyben s ott beható tanácskozás tárgyává tegyék az *»országos magyar dalárnyepély»* eszméjét s igyekezzenek annak megoldását lehetővé tenni. A pécsi rendező bizottság lelkesülvén az eszme iránt, az erre vonatkozó országos dalárnyepély megartását is fölvetette az ünnepepély programjába s ez által alkalmat nyújtott az ünnepepélyben résztveendő egletek képviselőinek már jó cleve megbeszélni, átgondolni s minden oldalról megvitatni a kérdést. A nevezett szaklap pedig ettől kezdve nem szűnt meg minden számában erősen érvelni az ügy mellett, s így az ünnepepélyig jóformán megérelni az eszmét.

A magyar dalárnyepély történetében a pécsi első orsz. ünnepepély lefolyása sokkal nevezetesebb mozzanat, semhogy azt e helyen tüzetesebben is leírni elmulaszthatnók.

1864. augusztus 14-én reggel indultak Pécsre a pompás „Hildegard“ gőzhajón mindazok az egletek, melyek ez utat választva, a fővárosban gyűltek össze. Résziint testületileg, résziint képviseletileg, a következő vidéki dalegyletek vettek részt e társas utazásban, u. m.: az *aradi, lugosi, promontori, békési, soproni, losonci, debreceni, győri s kőszegi* dalárdák, kikhez a *bécsi «Zion»* című akadémiái dalegylet is csatlakozott küldöttségileg. A fővárost a budai *«Sängerhort»* és a pesti *«Unio»* dalegylet képviselték, melyek akkor még erő-

sen német alapon álltak. Dacára minden buzdító szónak, sem az irodalom, sem a sajtó, sem közművelődési intézeteink nem képviseltették magukat ez első hazai művészeti ünnepélyen. A fővárosi zenevilágnak is a «Zenészeti lapok» szerkesztőjén kívül csak kevés képviselője határozta el magát abban résztvenni, köztük: *Erkel Gyula*, *Spiller Adolf*, *Szuk Endre* (a nemz. színház opera-tagjai), *Engeszer Mátyás* s az akkori időben keresett énektanár *Soupper Jenő*. Az irányadó körök közönnyel vettek felőle tudomást.

Csunya hideg esős idő kísérte a hajót egész Mohácsig, hol a társaság délután 5 órakor partra szállva, utját Üszögig, a pécsi részvénytársulat meglehetősen kezdetlegességgel berendezett vasutján volt tovább folytatandó. De ugyanakkor érkezvén oda az aldunai gőzös is, mely szintén egynehány Pécsre törekvő egyletet s több utast szállítván partra, elégséges szállító vagon hiányában s a szakadó esőben oly zürzavar állt be, hogy mindenki fejét veszté a kezelő vasuti tisztviselők közül s jó két órai késéssel indulhatott el a vonat, s akkor is csak úgy, hogy az utazó közönség nagy részének zárt kőszén- s állatszállító kocsikban kellett helyt foglalni. Körülbelül éjfél tájban jutott Pécsre a vendégsereg, mert Üszögről is jó egy óráig tartott a magán s társaskocsikon való kellemetlen utazás a hideg esőben, mely természetesen az előre szépen kitervezett ünnepélyes fogadást véglegesen elmosta. Mindenki örült, hogy szállására juthatott, miben a pécsi lelkes rendezőség igazi magyar vendégszeretettel segédkezett.

Az elsoroltakon kívül résztvett még az ünnepélyben: a vendéglátó *pécsi dalárdán* kívül az *apatini, eszéki, mohácsi, fehértemplomi, kanizsai s kúnszentmártoni*, összesen *tizennyolc* dalegylet, de ezek közül is legtöbb csak képviselőileg, nem pedig működőleg.

Már a «Hildegard» gőzöson való utazás alatt feltűnt az «*aradi dalárda*» egyenletesen öltözött s lelkes tagjaival *Vajna Miklós* méltóságteljes elnökük s *Kunert Ede* tüzes temperamentumu karnagyuk vezénylete alatt, mely ott mindjárt megkezdte a versenyéneklést szebbnél szebb magyar s

más karok szabatos s kifejező előadásával. De bizony magára maradt, mert vele még a fővárosi német egyletek is tartózkodtak fölvenni a kesztyűt, s így már a hajón közvéleménynyé vált, hogy Pécssett az aradi dalárda fogja a vezérszerepet játszani, a mi tényleg be is következett s a mi neki már akkor kijelölte azt a szerepet, mely reá az «*orsz. dalár-egyesület*» eszméje megvalósításával szemben várapozott.

A milyen kedvezőtlenül vezette be az időjárás a pécsi első országos dalünnepélyt: oly kielégítő s fenkölt volt annak a folytatása és lefolyása. Az idő másnap kiderült, verőfényes volt a nap s az egész város ünnepélyes derült arcot öltött. A házak fel voltak lobogózza nemzeti színü zászlókkal, az utcákon s tereken hullámozott a nép s várta a tágas Széchenyi-téren emelt tribünön a pécsi dalárda zászlója fölavatásának ünnepségét, melylyel ez első orsz. dalünnep egybe volt kötve. Kilenc órakor közös próbákat tartottak az egyletek s 11 órakor zászlóik alatt a székesegyházba vonultak, hol a pécsi dalárda zászlója szenteltetett fel. Mise alatt a pécsi dalárda *Wachauer K.* karnagya vezénylete mellett *Volkmann D.*-dur vokálmiséjét adta elő. Onnan taracklövések s zene kíséretében a Széchenyi-térre vonultak, hol a fölavatás és az emlékszőgek beverése ment véghez. A zászlóanyai tisztet *Majláth György*, a későbbi kancellár, s végül az oly szerencsétlenül járt meggyilkolt országbiró neje, szül. *Prandau Stefánia* báróné végezte.

A megjelent dalegyletek félkörben vették körül a föl-diszitett tribünt, mely a zászlóanya s kíséretével, a fehér-ruhás szebbnél-szebb koszoru-lányokkal, a papsággal, a városi hatóság képviselőivel, Pécs városa legdiszesebb közönségével, az egyletek küldöttei, a pécsi dalárda elnöksége s a vendégkoszoruval egyetemben, körülvéve a nép ezreitől, imponáns és fölemelő látványt nyújtott.

Angyal Pál, a pécsi kaszinó és dalárda elnöke, meleg szavakkal üdvözölte a megjelenteket s utána *Spiesz* sz. egyh. káplán s a pécsi dalárda alelnöke mondott emelkedett beszédet a zászlóanyához, ki a zászlót pompás szalaggal feldíszítve, e szavakkal adta át a dalárda elnökének: «*ime át-*

adom e zászlót, lobogtassátok azt dicsőséggel, mint a művészet jelvényét».

A felavatás és az emlékszögek beverése után az összes dalárok, Beethoven «*Isten dicsőségére*» irt megható karénekét adták elő. Ez időben, mikor még a második — bár távolról sem oly vérlázító, mint az első — abszolutizmus uralkodott, még nem képezhetette — mint azután folyton — az ily ünnepélyeknek sem kezdetét a «*Kölcssey-hymnusz*» sem a végét a Vörösmarty «*Szózata*». A nagy nyilvánosság előtt a magyar dalegyletek ajkait még lakat zárta le s azokról nem zenghetett szabadon a hazaszeretet szózata.

Midőn a szertartás véget ért, a nép s dalárok szétoszlottak, s egy oly még soha nem látott nemzeti ünnepség képét vitték magukkal, mely mindenki lelkeben már előre veté fényét ama későbbi nagymérvű s kihatásu orsz. dal- s zeneünnepélyeknek, melyek jövőjében többé seuki sem kételkedhetett, s azt csak idő kérdésének tekinthette.

Az első pécsi orsz. dalünnepély további mozzanatai; aztán csak megerősítettek e hitben mindenkit. Délben fényes díszebéd következett a «*Hattyu*» szálloda tágas nagytermében, melyben háromszáznál többen vettek részt, élükön *Majláth György*, Pécs városa kitünőségei, s a fővárosi és vidéki vendégekkel. A pohárköszöntések sorát Pécs város akkori egyik vezéregyénisége: *Csima Pál* nyitotta meg. *I. Ferenc József* — akkor még csak osztrák császár — egészségére üritvén poharát azon hó óhajtással fejezvé be felköszöntőjét: vajha mint törvényes uralkodó, a nemzet kielégítésére, mielőbb megkoronáztatná magát Szent István koronájával! — Általános taps tört ki e szavakra, melyek az időben még nagyon is merészen hangzottak, de általuk meg volt adva az irány, mely szerint aztán a következő fölköszöntések is alakultak, mind melegebb kifejezést adván a magyar nemzeti aspirációknak.

Midőn *Csima* után *Anqyal Pál* a zászlóánya egészségére emelte poharát, *Majláth György* emelkedett fel, hogy egyrészt megköszönje azt neje nevében, ki gyöngélkedése miatt nem jelenhetett meg a lakomán, s másrészt, hogy

az ünnepély nemzeti jelentőségét emelje ki egy fényes s eszmegazdag beszédben, melyet e sorok írójához intézett éltetvén mindazokat, kik a *művészet hatalmával a felbontott harmonia helyreállításán fáradoznak*. Nagy volt a hatás, melyet a nagy államférfi e felköszöntője felidézett, mert mindenki elérte a célzást, mit oly szépen eltakart a művészet eszményi palástjával. Később, midőn a kancellári ép oly magas mint fontos állást ép ő foglalta el, alkalmá is nyílt azután a pécsi első orsz. dalünnepélyen hangoztatott szavakat, az akkori nemzeti viszonyok megbontott harmoniája érdekében értékesíteni.

Majláth György felköszöntőjére a «Zenészet lapok» szerkesztője (e sorok írója) válaszolt, hosszabban fejtegetvén a nemzeti művészet befolyását s jelentőségét a magyar kultúrára, éltetvén a pécsieket s annak lelkes dalegyletét, mely első bontotta ki fényes sikerrel a kezdeményezés zászlaját. *Spiesz József* a megjelent testvéregyletekre mondott ékes felköszöntőt. Számos szónoklat tartatott még ez alkalommal, melyek mind a kitartás és továbbépítkezésre buzdítottak. *Árva* (eszéki ügyvéd) felköszöntője vált ki ezek közül főleg, ki a magyar és horvát nemzet testvéries egyesülésére üritette poharát. Jó előérzete volt, mert négy évre rá meg is kapták a horvátok a magyartól ama híres *fehér lapot*. Nagy hatást keltett az aradi dalárda elnöke *Vajna Miklós* felköszöntője is, ki az ünnepélyre megjelent testvér-egyleteket éltette hazafias s lendületes szavakkal, a magyar művészet jövő sikerre kivívására serkentvén az összes hazai társ-egyleteket.

A bankett végén a túlaradt lelkesedés elszakítván a gátat, az egész közönség a «Kölcséy-hymnuszt» énekelte. A lakoma folyamán számos üdvözlő távirat érkezett még a külföldről is. Délután 5 órakor a várost domináló s pompás panorámát nyújtó «*Tetye*» hegymagaslaton lefolyó összelőadás és szabad dalverseny meghallgatására sietett a közönség. A működő dalárok számára külön emelvény állott, melyet a hallgatóság ezrei vettek körül. Összelőadásul: *Engeszer Mátyás* «Szerettek» és *Wusching Konrád* «Hazám»

cimű férfikara szolgált, melyek mindenikét maguk a szerzők vezényelték a közönség szünni nem akaró tapsai kísérete mellett. Azután kezdetét vette a dalverseny, mely e nemben első volt a hazában. Azonban mindössze csak öt egyesület, u. m. az *apatini*, *mohácsi*, *aradi*, *pécsi* és az *eszéki* lépett ki a porondra, de ennyi is elég volt beigazolására annak, hogy az ily dalversenyekre a jövőben minő jelentőség, kihatóság s a magyar dalművészet kifejlesztésére minő magasztos feladat várakozik.

Akkor — mint az első kezdeményezés stádiumában — sem szabályozott jury, sem osztályozott versenydíjak még nem léteztek; dalárok és közönséget bizonyos közvetlen lelkesedési kapocs kötötte össze, melyet nem feszélyezett semmi normativum. A dalárok énekeltek kedvük szerint, mint a tavasz lombjainak korlátlan szárnyas dalosai; a közönség pedig legjobb ösztöne szerint adott kifejezést kevésbé-többé kitörő tetszésének. Hogy az öt versenyző egyesület mindenikét a 10—12 ezerre menő hallgatóság, isten szabad ege alatt elhalmozta viharos tapsaival: talán mondani is felesleges. Intenzivebb kitüntetésben részesültek azonban még is a *pécsi* és az *aradi* egyesületek.

Ez utóbbit főleg kitüntette a közönség, nemcsak úgy mint vendéget, hanem mint kitünően fegyelmezett, iskolázott s nemes lelkesedéstől áthatott műtestületet is. Mintha már akkor érezte volna előre, hogy első sorban neki fog jutni az «*orsz. m. daláregyesület*» megalkotásának az érdeme. Amint alább látni is fogjuk. Az egyesület hazautaztában pár napot töltött a fővárosban s nyilvánosan is föllépett az akkori sürűen látogatott «*Beleznay-kertben*», az írói segélyegyesület s a nemz. színház nyugdíjintézete javára rendezvén előadást, mely nagy elismerésben részesült, s mely neki az országban szélesen elterjedt hirnevet szerzett.

Másnap délelőtt tartatott meg a programmba előzetesen fölvetett dalár-tanácskozmány, illetve az *első dalár-közgyűlés*, mely e nemben mint kezdeményező lépés nevezetes mozzanatot képez a magyar daláregyesület történetében, mert az lett kiindulási pontja ama további nagymérvű mozgalmaknak,

melyek a magyar művészet és zenei viszonyok fejlesztésére oly nagy befolyást gyakoroltak.

A gyűlésen a «Zenészeti lapok» szerkesztője (e sorok írója) elnökölt, kit erre közfelkiáltással kértek fel, s ki a gyűlés elé terjesztette már az ünnepély előtt ugy saját, mint más lapok hasábjain is közzétett abeli felhívását, illetve indítványát, hogy a Pécssett megjelenő dalegyletek határozatilag mondják ki az «országos dalversenyekkel egybekötött orsz. dalárünnepélyek állandósítását» s már ott jelöljenek ki helyet, hol a legközelebbi ily ünnepély meg fogna tartatni. Ezzel kapcsolatban több más oly tervezetet is terjesztett a közgyűlés elé, melyek a hazai dalegyletek között a szorosabb kapocs megszilárdítását s általában a magyar zenei viszonyok emelését célozták.

Mind e kérdések megvitatása igen élénk s érdekes eszmecserékre nyújtott alkalmat. Az állandósítandó országos dalárünnepélyek eszméje azonban több oldalról s több az ünnepélyben résztvett dalegylet részéről is ellenzékre talált. Többen — köztük még Pécs kiváló zenei tekintélye, a nagy tudományu s lelkes képviselője a művészetnek, a veterán *Schmidt Péter* pécsi főegyh. karnagy is, — ily nagy feladatok megoldására még nem tartották eléggé éretteknek sem a hazai műviszonyokat, sem a magyar dalárok képzettségét. A technikai, a financiális, s a rendezésre vonatkozó célszerű gyakorlati szabályzatok hiánya is, nyomós érveket szolgáltatott az ellenzéknek s már-már azon a ponton volt az értekezlet, hogy az előterjesztett indítványokat elejtse s jobb időkre halaszsa.

Nem hiányzottak azonban az eszme iránt lelkesülni tudó szónokok sem, kik ép az akkori viszonyokból kifolyólag, meggyőzőleg hangsúlyozták a sok éven át megakasztott nemzeti szellem s közművelődés ápolását, terjesztését minden téren, különösen pedig a dal s zene terén, mely az elnyomatás legsötétebb napjaiban is, a magyarnak egyedüli asylumát képezte.

Az eszmét pártoló része a gyűlésnek belátván, hogy az eredményesen csak ugy oszolhatik szét, ha a jövő évi orsz.

dalárünnepély helyiségére nézve konkrét határozatot hoz főleg *Vajna Miklós*, az aradi dalárda elnöke indítványára e kérdés lett fölvetve s az elnök ezt tűzte ki megvitatás tárgyául. Nehéz és kényes kérdést képezett ez, mert a jelen volt egyletek képviselői erre nézve egyenes utasítással ellátva nem lévén, maga a közgyűlés egyikre sem oktroyálhatta a második orsz. ünnepély megtartásának terheit.

Voltak többen, kik a mellett plediroztak, hogy a gyűlés ne határozzon egyelőre semmit, hanem várja be a netaláni ajánlattételt, mely a pécsi dalárdához lenne intézendő. Ezzel szemben a *győri* képviselő határozott indítvánnyal lépett fel s az ország fővárosát *Pestet* (Buda még akkor, mint társfőváros, külön törvényhatóságot képezett) hozta javaslatba, s ezzel a mint a példabeszéd tartja: «elszabadult láncáról az ördög». Az ellenvetések, a főváros részéről ez első ünnepély iránt tanusított feltűnő részvétlenségből folyó rekriminációk s a kebelbeli idegen szellemű dalegyletek iránti bizalmatlansági nyilatkozatok egész sora következett. Különösen a «*Pesti Unio dalegylet*» lett érzékeny megtámadások céltáblája, melyeket a védelmére kelt Unio-beli tagok felszólalásai sem voltak képesek lecsillapítani, sőt midőn a budai «*Sängerhort*» alelnöke azt indítványozta, hogy a meghívást a két város dalegyletei tegyék meg: csak fokozta azokat abbéli kategorikus nyilatkozatuk, hogy erre nézve felhatalmazással nem bírván, nem járulhatnak az indítványhoz. A budai egylet alelnöke aztán erkölcsileg kötelező lovagias kérdést csinálván a pesti társegylet által visszautasított indítványából: egylete nevében, és saját felelősségére, a közgyűlés zajos éljenzéseitől kísérve ismételte a meghívást *Buda* részéről, mely aztán határozattá is emelkedett. E sokakra nézve kellemetlen és feszélyező kérdés eldöntése után, a közgyűlés még több általános érdekű művészeti ügyben hozván erkölcsi értékű határozatokat: azzal a reménnyel oszlott szét — Pécs városa s a pécsi dalárda lelkes éltetésével — hogy a Pécssett elhintett magvak kevés idő multán megfogják teremni a várt gyümölcsöket.

S hogy meg is termették; azt alább látni fogjuk.

IV.

A második orsz. dalárünnepély Pesten.

Mielőtt az 1865-ki második pesti orsz. dalárünnepély létrejöttét, lefolyását s eredményeit bővebben ismertetnők: meg kell emlékezni az előző 1864-ki év momentuózusabb eseményei, eszme-forrongásai s mindama incidenseiről, melyek lényegesen befolytak arra, hogy a következő évi orsz. ünnepély általában létrejöhetett s megteremthette az *«országos magyar daláregyesület»* megalakításának többé el nem odázhatott föltételeit.

A pécsi első orsz. dalünnepély, minden várakozást felülmuló kihatással volt nemcsak a speciális magyar dalegyleti élet s szövötközés kifejlesztésére, hanem általában a hazai zene- s műviszonyok önálló nemzeti alapon való megizmosítására is. Midőn még csak tervben volt, sajtó, közönség sőt még maguk az érdekelt körök is csak közönyt, lenéző kicsinylést s amolyan muló napi érdekeltséget tanusítottak irányában. Senki sem hitt sem sikere, sem kiható erejében. Nagyobb kiadású dalolás melletti bankettezésnél egyébbnek nem tekintették. Az akkor még lenyügözve tartott nemzeti szellemre nézve, hogy hathatósan ébresztő trombita-harsogásnak is beválják: erre a *«Zenészetű Lapok»* köré sorakozott jobb-hitűeken kívül, nagyon kevés ember gondolt az egész hazában.

Nem ugy az ünnepszég lefolyása után, melynek a nagytekintélyű magyar államférfi *Majláth György* és családjának aktiv részvéte nemcsak kimagasló diszét képezte, hanem fényes szónoklatával annak hazai, kulturális hivatásáról is mindenkit meggyőzött. A közfigyelem egyszerre feléje fordult, a lapok magasztalólag emelték ki a kísérlet sikerét, a hazatért dalárok lelkesedéssel hordták szét az ott hangoztatott eszméket s a hasonló nemzeti ünnepélyek ágiója egyszerre magasra emelkedett. A napilapok hasábjain egymást érték a köszönő nyilatkozatok egyesek és egyletek részéről, kiemelve a pécsiek szívélyes vendégszeretetét s dicsőítve az ünnepély nemzeti jelentőségét.

Minden vidéki városban mozgalom indult meg dalegyletek alapítására; a fővárosban pedig ettől kezdve egészen más szellem, más irány kezdett uralkodni, mely kétségtelenné tévé, hogy még le sem hull másodsor is s véglegesen a békó a magyar géniusz kezéről s a művészet már diadalt ül az idegen áramlat felett. Egerben tizenhét tekintélyes s irányadó hazafi fölhívást tesz közzé az *«egri nemzeti daltársulat»* megalakitása érdekében s fölhívását ily lelkes szavakkal vezeti be:

«A hazafias irányu szellemi művelődés előmozdításának a nemzeti daltársulatok egy-egy kiváló tényezői lévén; e magasztos cél elérésére minden alkalmat megragadni, mulaszthatlan hazafiai kötelességünk.

Főleg pedig Egernek nem lehet, nem szabad hátramaradni ott, hol hazánk majd minden jelentékenyebb városa buzdító, lelkesítő példával halad előre. Avagy homályban hagyjuk-e az «egri» nevet, midőn a nemzeti művelődés, haladás zászlaja lobogva int felénk?»

«Alakítsunk nemzeti dalegyletet!»

S ez időben egész sorával találkozunk a hasonló felhívásoknak, melyek nyomában a vidéken úgy kelttek életre a dalegyletek, mint meleg májusi napok alatt a rózsabimbók. De a főváros is jó példával ment elől.

Az oly sok érdemű, de egy idő óta tétlenségbe merült *«Pest-budai dalárda»* Thill Nándor serkentésére újra a működés terére lép.

A Pécssett még *«Ofner Sängerhort»* címen szerepelt egylet, új elemekkel megizmosodik, melyek erősen hajtják a *megmagyarosodás* révpartja felé. Szept. 10-én nagy sikerű dalestélyt rendez Knáhl Antal vezénylete alatt a «Fácán» helyiségben, melynél 60 működő taggal mutatja be magát, kik már jórészt magyar karokat is énekelnek. Kevésre rá megváltoztatja címét s *«Budai férfi-dalegylet»* címet vesz fel, mely aztán alapját teszi le az annyi országos babért arattott s ma is viruló elsőrangú *«Budai dalárdának»*. — Mozgalmat indit kebelében zászló beszerzésére, melylyel élire állhasson a következő 1885-ik évben magára vállalt budai

országos dalünnepélynek. Október 10-én ismét dalestélyt tart a «Fácánal», hol már 70 működő taggal rendelkezik, de műsorában még mindig ragaszkodik a kettős: *magyar* és *német* nyelvhez.

Pesten «*Nemzeti dalkör*» címen új dalegylet alakul, mely célul tűzi egyedül magyar nyelven énekelni s főleg a magyar szellemű férfi-négyes irodalom ápolását és terjesztését. Az egylet élén mint elnök *Hollóssy Béla* és mint karnagy *Böhm Gusztáv* áll. Ez egylet hatóságilag engedélyezett működését csak 1865. nov. havában kezdhette meg, miután — ép határozott nemzeti irányánál fogva — az akkori kormányközegek mindenképen húzták, halasztották alapszabályai megerősítését. Tagjai főleg a magyar kereskedő s iparos osztályból kerülvén ki, kiváló buzgalmat s ambíciót fejtettek ki feladatuk megoldásában s a fővárosban a dalegyleti nemzeti szellem megizmosodása akkoriban ez egyletnek köszönhetett legtöbbet. Böhm Gusztáv vezetése alatt mint szabályszerűen megalakult egylet, másfél évig működött, nagy népszerűségre tett szert, s midőn későbben 1867-ben *Zimay László* vette át a karnagy vezénylő pálcát, még inkább fokozódott népszerűsége és művészeti reputációja.

Wusching Konrád a lugosi dal- s zeneegylet nagybuzgalmu s tevékenységű megalapítója, elnök-igazgatója s karvezére, ez évben adja ki előfizetés útján «*Magyar férfinégyes egyveleg*» című vállalatának első füzetét.

Ez évben tartja első tisztválasztó gyűlését a *Bartay Ede* által kezdeményezett s létrehozott «*Magyarhonban élő zeneművészek segélyegylete*» is, elnökének *Bartay Edét*, vezértitkárának *Ábrányi Kornélt* s pénztárnokának *Engeszer Mátyást* választván. A legkiválóbb magyar zeneművészek diszitik az új. vál. névsorát, s az egylet körül tömörült befolyásos tekintélyek nagyban hozzájárulnak az általános zenei s így a hazai dalegyleti ügyek emeléséhez is. Ez egylet akkoron még csak 462 frt aktivummal rendelkezett, ma már megközelíti az 50 ezeret.

Az 1864-iki évben nagy befolyással volt a dalárügy föllendülésére a következő évben Drezdában tervezett általános

német dalárünnepély, melyre a város 90 ezer tallér segélyt szavazott meg s mely alkalommal 30 ezer hallgatót s 10 ezer énekest befogadó külön dalcsarnok emelése lett célba véve. Egész Németország nagyban készült ez ünnepélyre s még a Magyarország német ajku s szellemü egyletei is tervbe veték az abban való résztvevést. A hazai lapok, de kivált a «Zenészeti lapok» gyakran regisztrálták e híreket oly kommentárokkal, melyek ép alkalmasak voltak a magyar dalegyletek hazafiságtüzének szítására.

Az 1864-ik év végén a nevezett szaklapban *Reményi Ede*, az egész országban nagy népszerűségnek örvendett magyar művész, beha'ó cikksorozatot tesz közzé a hazai zeneviszonyok mikénti emelhetése érdekében, a nagy sikerrel lefolyt pécsi ünnepély alkalmából a honi dalegyleteket fölhíva a tömörülés és zászlóbontásra. Szavát meghallják az illető körök s a sajtó is vizshangozza.

Ugyanekkor a Pesten megjelenő «*Ungarische Nachrichten*» című lap is erős támadást intéz a tespedésbe sülyedt «*pestbudai zeneegylet*» ellen, azt új tevékenységi életre buzdítván.

Október havában az országos hirre emelkedett *aradi dalárda*, mely addig csak mint magánjellegű daltársulat működött, megtartja alakuló közgyűlését, végleg megválasztván elnöknek *Vajna Miklóst*, jegyzőnek *Jankai Józsefet*, s karnagynak *Kúnert Edét*. Pártolónak száma ez alkalommal 240-re emelkedik s tiszteletbeli tagoknak megválasztja *Hollósy Kornéliát*, *Liszt Ferencet*, *Erkel Ferencet*, *Mosonyi Mihályt*, *Ábrányi Kornélt* s *Wachauer Károlyt*, a pécsi dalárda karnagyát, példát adva ezzel a többi társegyleteknek is, az érdeemes magyar zeneművészek erkölcsi kitüntetésére.

Ugyanez év vége felé üti fel fejét — fájdalom! — a magyar ősi átka is: az egyenetlenség hydrája a dalegyleti életben. *Thill Nándor*, a pestbudai dalárda kiváló érdemű megalapítója, leköszön állásáról s visszavonul a tényleges működés teréről. Az egylet alakulási krizisen megy át s tisztválasztó közgyűlésén nov. 28-án *Zimay Lászlót* választja karnagynak s akkori alapszabályai értelmében egyszersmind

egyleti elnöknek is. Működő tagjai száma ez időben 57 s pártoló tagjaié 71. Követi az aradi dalárda példáját s tiszteletbeli tagokul megválasztja a zenevilágból: *Erkel Ferencet, Volkmann Róbertet, Ábrányi Kornélt, Bräuer Ferencet s Wöhler Gotthárdot*. Ez egylet *Zimay L.* igazgatása alatt csakhamar visszanyeri egykori nimbusát s kihatóságát. Szelleme teljesen átalakul határozott nemzeti irányban; működő s pártoló tagjai száma egyre növekedik, magyar műsorú dalestélyei a közönség kiváló látogatottságának örvendenek s a következő évi pesti dalárünnepély alkalmával a fővárosban egészen magához ragadja a vezérszerepet.

Ez év vége felé történik két oly incidens is a fővárosban, mely míg egyrészt egészen felvillanyozólag hat a zenei körökre, másrészt a dalárkörök összes érdekeltségét is hivatva van maga felé vonzani.

A nemzeti színház igazgatósága meghívja *Liszt Ferencet* saját zenekari műveiből hangversenyek vezényletére a nemzeti színházban. Liszt köszönő levelében sajnálattal tudatja, hogy ez évben nem jöhet, de kilátásba teszi eljövetelét a következőben.

Ugyanekkor az akkoron még «*budapesti hangászegyleti zenede*» címet viselt mai *nemzeti zenede* elhatározza a jövő 1865-ik évben beálló negyedszázados fennállása jubileumát nagyobb mérvben megünnepelni; ez ügy megvitatására értekezletet hív egybe, meghíván abban résztvenni az egylet hivatalos képviselőin kívül számos tekintélyes tagját a sajtónak, a főváros befolyásos társadalmi köreinek s az egyleten kívül eső zenevilágnak is. Ez értekezlet első gyűlését *Weisz Bernát* elnöklete alatt nov. hó 15-én tartotta, melyben egyhangulag el lett határozva, hogy az ünnepély országos jelleget öltson s hogy annak zenészeti része vezényletére *Liszt Ferenc* kérésék fel s hogy ez alkalomra első előadásra engedje át «Magyarországi Szent Erzsébet» oratoriumát, melynek befejezéséhez közel áll. — Az értekezlet az ünnepély tervrajza kidolgozására szűkebb bizottságot küldött ki, melynek ugyancsak *Weisz Bernát* elnöklete alatt *Erkel Ferenc, Volkmann Róbert, Bräuer Ferenc, Ábrányi Kornél, Róthfeld Soma, Klöszl Jakab* s *Wöhler Gotthárd* lettek tagjaiul megválasztva.

Ha még megemlítjük, hogy ez évben jött divatba hazánkban is dalegyleti körökben a *Metzger J.* alsó-ausztriai daláregyesületi s a bécsi «Sängerbund» karigazgatója által feltalált «*Accord-Signal*» készülék, mely minden hangnemben — megkezdés előtt — irányítja a daltestületeket az illető hangnem kemény vagy lágy hármashangzata gyöngéd hangoztatása által: röviden mindent följegyeztünk ez évről, ami a hazai zenéügyek s dalegyleti élet föllendítésére lényegesen befolyhatott. S ezek után lássuk az 1865-ik évi második orsz. dalárünnepély lefolyását, s az azzal kapcsolatos művészeti eseményeket.

* * *

1865. január hó 12-ről keltezte a budai dalárda a következő fölhívást intézte a hazai dalegyletekhez:

Fölhívás a magyarországi daláregyletekhez:

«A mult évi pécsi dalárünnepen jelen volt 21 daláregylet határozata folytán, az 1865-iki országos dalünnep augusztus 20-án, sz-István király napján, Budán lenne megtartandó. Miután azonban a napi sajtó közlései szerint a pesti zenede 25 éves fennállásának emlékére f. évi május havában megtartandó ünnepélybeni részvételre az országban létező zene- s daláregyletek szintén fel fognának szólíttatni és ennek folytán méltán kétségbe vonható, hogy a vidéki daláregyleteknek egy évben kétszeri megjelenésére a fővárosban csak némileg is bizton lehessen számítani, miután továbbá azon esetre, ha a pécsi határozat fentartása a vidéki daláregyletek által óhajthatnék (a mi is egy-letünknek legnagyobb örömeire szolgálna) a szükséges előkészületek megtétele a nm. magy. kir. Helytartótanács engedélyének kieszközlése stb. hosszabb időt igényel, ugyanazért szives baráti bizalommal felkérjük a magyarországi összes dalegyleteket, miszerint az iránt, ha vajjon a pécsi határozathoz ragaszkodva, az 1865-iki sz.-István napján Budán megtartandó országos dalünnepre megjelenni készek-e? -- legfeljebb f. év február végeig nyilatkozni és szándékukat

velünk («a budai dalárda igazgatóságának», Budán, a várban, úri-utca, 38-ik sz. alatt címzett levél által) közölni sziveskedjenek.

Kelt Budán, jan. 12-én, 1865.

A budai dalárda:

Pabst Rudolf,

elnök.

Madarassy Pál,

egyl. jegyző.

E fölhívással majdnem egy időben érkezett *Liszt Ferenc* válaszlevele, melyet b. *Prónay Gábor*hoz intézett s melyet egész terjedelmében közölni e helyen nemcsak műtörténelmi szempontból tartjuk érdekesnek, hanem azért is, mert e levél az egész 1865-ik év zenei s dalárügyi mozgalmi eredményeire nézve döntő befolyást volt hivatva gyakorolni. A levél — melynek eredetije francia — egész terjedelmében így szól:

Elnök ur!

«Ama megtisztelés, melyben 1864. December 19-ről kelt levelében foglalt meghívás folytán részesültem, a legőszintébb háltára kötelez. Legyen szabad önnek e felett legőszintébb honfitársi s legjobb akaratu művészi köszönetemet kifejezni. A pestbudai zenede megalapításában (1840.) némileg magam is résztvevén, nagy öröömre szolgálva önnel báró ur egyetemben megünnepelni annak negyedszázados fennállási évnapját, szives meghívása folytán s ez alkalommal üdvözölhetni önt a nevezett intézet által kivívott sikeres eredményekért, melynek az szolgál előnyére, hogy az ön elnöklete alatt folytathatja működését. De fájdalom, attól tartok, hogy bizonyos előre tett lekötelező ígéretem meggátolja Május hóban Magyarországra való utazásomat, ami rám nézve bizonyára sokkal érzékenyebb veszteség lenne, mint bárki másra.

Ön báró ur! szives volt levelében «Szent Erzsébet» legendámról megemlékezni. E művemmel, mely iránt kiváló ragaszkodással viseltem, új dicsénekkal reméltem hozzájárulhatni a «drága szent» égi malasztja s meghaló erényei eszményítéséhez, ki Magyarországon születve, rövid életét töltötte a hazától tölté s meghalt Tübingiában, hol magam is tizenkét évet töltöttem.

Ha valaha e zenekölteményem kedvező fogadtatásban részesülne Magyarországon, felette boldognak érezném magamat. De ez esetben mindenek előtt magyarra kellene fordítani a német eredeti szöveget, mely munka — hogy a célnak megfeleljen, — kissé több időt s oly szakértő zenészíró gondozását venné igénybe, ki a lefordított szöveget a vezérkönyvhöz is képes alkalmazni.

E mellett előadása esetében gondoskodni s biztosítva kellene lenni a hozzá megkívántató magánénekesek, karok és zenekarról olyaténképen, mint 1856-ben történt esztergomi mí-sém előadása alkalmával.

Legyen meggyőződve báró ur! hogy legőszintébb vágyam minden tölem kitelhető módon megfelelni irántami jóindulatu hajlamainak s fogadja mély tiszteletem s nagyrabecsülésem őszinte kifejezését, melylyel maradtam

Báró urnak

alázatos szolgálója

Róma, Jan. 3-án, 1865.

Liszt Ferenc.

Aminő csekély érdekeltséget keltett a budai dalárda igazgatóságának fentebbi fölhívása, ép oly általános érdeküvé vált a Liszt Ferencé. Amannak — habár udvariasan leplezett — sorai közül mindenki kiolvashatta a feszélyező helyzetet, melyben az egylet magát érezte szemben a Pécsert magára vállalt erkölcsi feladat s kötelezettséggel. Valamint azt is, hogy maga is óhajtáná, ha a pestbudai zenede jubileumi ünnepségének rendező bizottsága, a hazai dalegyletek meghívásával levénne még nagyon is gyenge válláról e terhet s így az egész fölhívás csak sikerében nem bizó formalitási és udvariassági lépésnek tekintetett. Mig ellenben a Liszt F. levele mindenkiben azt a meggyőződést keltette, hogy ha a zenede fel tudja használni a kedvező alkalmat, oly országos művészeti ünnepély létrehozásának válhatik tényezőjévé, mely messze kiható jelentőséggel birand.

A dalárkörökre hatni tudott «Zen. Lapok» nem is mulasztotta el a helyzetet megragadni s az illető köröket agitációival ily irányba terelni. A nevezett lap szerkesztője, mint a zenede tervekészítő bizottságának tagja, indítványba hozta

a hazai dalegyletek meghívását egy firmája alatti országos dalárünnepély tartására Dologi és pénzügyi tekintetből is az indítvány ellenzékére talált nemcsak a szűkebb bizottságban, de a plénumban is. Beható és kemény vita után azonban végre még is elfogadtatott s fölvetetett a hivatalos programmba.

A következők után megmutatta, hogy nem az eszme ellenzőinek volt igaza, mert ha dologi tapasztalathiány s rendezési tekintetben sok nehézséget, kellemetlenkedéseket okozott is, de pénzügyileg mintegy 6000 frt tiszta jövedelmet eredményezett, melyből 1115 frt jutott még a pestvárosi árvaháznak is. Másrészt pedig gyakorlati iskolául szolgált a hasonló nagyszabású orsz. dalárünnepélyek rendezési feltételeire nézve, valamint égető szükségét is demonstrálta az «*orsz. m. daláregyesület*» megalakításának központi igazgatóság felelősége mellett.

A zenede, véglegesen megalakítván a kibővített ünnepégi bizottságot: annak elnökeül *b. Orczy Bélát* (a volt minisztert) választotta, kinek ép oly fenkölt hazafias szelleme mint nem lankadó ügybuzgalma, finom modora s tapintatosságának lehetett tulajdonítani, hogy az ünnepély alig képzelt fényes eredményre vezetett.

A mint köztudomású lett, hogy az ünneppéggel orsz. dalárünnepély is lesz egybekötve: az ez irányú agitációk, felbuzditások s előkészületek egyszerre megindultak az egész vonalon.

A zenede rendező bizottságának első teendője volt, az ünnepély idejét május hóról augusztus havának második felére halasztani (beleértvén sz. István napját is), mely változást nemcsak *Liszt* személyes megjelenhetése, hanem a kibővített program szükségelt előkészületei is megkívánták.

Semmi sem volt természetesebb, mint hogy a megváltozott helyzettel szemben, a Pécssett Budára határozott dalárünnepély is tárgyalanná vált, mit a budai dalárda igazgatósága nem is késett köztudomásra hozni az alábbi értesítéssel:

A hazai daláregyletekhez.

«*Midőn egyletünk f. év január havában, a hazai daláregyletekhez az augusztus 20-ikára tervezett országos*

dalárünnepély érdekében intézett felszólítást a sajtó útján közzétette: az nem feltolakodási viszketegből, hanem csupán azon erkölcsi kötelességérzetből eredt, melyet egylettünkre a mult évi pécsi dalárünnepélyben résztvett 21 dalegyletnek minket megtisztelő abbeli határozata rótt, hogy az említett ünnepély az idén Budán tartassék meg.

Miután azonban ezen nem általunk kezdeményezett terv megvalósítása hazai dalárdáink körében oly kevés visszhangra talált, hogy a mai napig, — bár a nyilatkozatra kitüzött határidő rég elmúlt — csupán az **aradi, békési, győri, pesti és zombori** (70 daláregylet közül öt) daláregyletek igenlő nyilatkozata érkezett be, míg a többitől válasz sem jött, — miután «**országos dalárünnepély**» címére az egyletek ily csekély számának összejövetele igényt nem tarthat; miután végre újabb felszólítástól a pestbudai hangászegyleti zenede által szintén az augusztusi napokra tervezett ünnepély folytán eredményt alig várhatni, de azt az előkészületi lépések megtételére szükségelt idő rövidsége miatt bevárni sem lehet: ugyanazért egyletünk f. évi április 1-én tartott igazgatósági ülésében elhatározta, ezen tényállást sajtó útján a hazai daláregyletekkel közölni s a pécsi határozattal f. évi augusztus 20-ikára Budán tervezett országos dalünnepély eszméjének megvalósítását más időre elhalasztani.

Budán, 1865. ápr. 10-én.

A budai dalárda igazgatósága.

Ez értesítéssel kapcsolatban, álljon itt szószerinti szövege ama felhívásnak is, melyet *b. Orezy Béla* rendezőbizottsági elnök egy pár hóval későbbben intézett a hazai dalegyletekhez s mely így szólt:

Főlhívás

a honi Dalegyletekhez.

Tisztelt Dalegylet!

«A budapesti hangászegyleti zenede e f. 1865-ik év folytán, fennállása és működése negyedszázados évnapját fogja megérni. Ezen rá nézve nagy fontosságú napot min-

den tőle kitelhető módon a lehető legfényesebben s a hazai zeneművészet további fejlődése és emelésére nézve a legeredménydúsabb alakban óhajtja megörökíteni.

E célból, de főleg a művészet érdekében s övetkezve a főváros legtekintélyesebb művészei és műintézeteivel, valamint ebbeli törekvése támogatására felkérvén a főváros számos buzgó nagy befolyásu műkedvelőit, polgárait: elhatárota, hogy ez alkalmat egy — hazánkban eddigelé még nem létezett — országos nagy zeneünnepély rendezése és megtartására fogja felhasználni

Hogy pedig ezen már magában véve is ritka érdekű ünnepély minden tekintetben forduló s messze kiható pontot képezzen a hazai műtörténelemben s ragyogó fénye a haza határain túl is szétáradjon: az e célból megalakult ünnepélyrendező bizottság, az általános közvélemény óhajtása folytán is, annak vezényletére világhírű hazánkfia s korunk művészeti büszkesége **Liszt Ferencz** hivatott meg, ki e meghívást a legkészségesebben el is fogadta.

A tervezett zeneünnepély határideje a sz. István király ünnepét megelőző hétre tüzetett ki, jelesen pedig aug. 20-án — ez lévén hazánkknak legnépszerűbb országos ünnepe — a testvér-főváros összes dalegyleteinek közreműködésével egy nagyszerű dalárelőadás terveztetik nyílt téren s a szabad ég alatt. Midőn tehát a pest-budai zenede és bizottsága a t. c. dalegyletet ezen országos ünnepélyben való részvételre általában, különösen pedig a dalárelőadásban való közreműködésre egész bizalom és tisztelettel felkérni kedves vendégszerető kötelességének ismerné, biztatja a remény, hogy ebbeli meghívását mentől számosabb működő tagja megjelenésével fogja viszonzni.

A fentebb kijelölt dalárünnepélyen közösen előadandó ének-művek a következők lesznek: 1. Erkel Ferencz «Kölcssey hymnusza». 2. Liszt Ferencz «Harc dalai». 3. Mosonyi Mihálynak — Balogh Zoltán «Ébresztő» című költeményére — ez alkalomra szerzett férfikara s 4. Mendelssohn B. «A művészekhez» irt férfikara.

Hogy pedig a bizottság mielőbb tájékozhasssa magát, az ez előadásban résztvenni s közreműködni óhajtó dalegyletek, azok képviselői s működő tagjai száma felől s azoknak úgy kellő elhelyezése, mint a vasuti s gőzhajói utazás föltételeinek is lehető megkönnyítése felett eleve intézkedhessék: tisztelettel kéretik a t. cz. . . . . dalegylet, hogy a következő pontokra nézve legfeljebb junius hó 25-ig a bizottságot következő cím alatt: «**Kürcz János**» ügyvéd urnak mint a pestbudai zenede jegyzőjének Pesten, belváros, kigyó utca 5-ik sz. a. értesíteni sziveskedjék:

1-szor. Minő alakban óhajt a t. c. . . . . dalegylet résztvenni az országos ünnepélyben, mint működő, vagy pedig csak mint magát képviseltető testület-e, vagy általában meg fog-e azon hivatalosan jelenni?

2-szor. Ha mint működő testület óhajt résztvenni: hány taggal, nevezetesen hány első és második tenorista s basszistával fog megjelenni s ez esetben a közös előadásra kitűzött énekdarabok szólampéldányaiból mennyit óhajt magának megküldetni, s végre:

3-or. Melyik napon fog megérkezni a fővárosba?

A pestbudai zenede és rendező-bizottsága egy oly nagyszerű országos zeneünnep megtartására vállalkozott a magyar haza dícsősége és a honi művészet emelése érdekében, hogy nem kétli, miszerint törekvése a haza minden részében a legmelegebb részvét és pártfogással fog találkozni.

Midőn tehát a bizottság a t. c. . . . . dalegyletet ismételten fölkéri a fent kijelölt pontokra szolgáló válasznak mielőbbi beküldésére: hazafiui tisztelettel maradunk Pesten 1865. jun. 1-én.

A zenede ünnepélyrendező bizottsága nevében

b. Orczy Béla

elnök.

A hazai dalegyletek történelmi évkönyvében, a fent közölt négy okmány, kiható s érdekes szerepet játszik s kellő világot vet az 1865-ki év művészeti viszonyaira.

A második orsz. dalártnépély megtartása bevégzett ténynyé válván a budapesti zenede aegizise alatt: nemcsak a budai dalárda érezhette magát megkönnyülve: hanem a vidéki dalárdák is most már egy szív és lélekkel csatlakozhattak egy oly nagy jelentőségű ünnepséghez, mely kivétel nélkül megfelelt ugy hazafiui érzelműnek, mint nemzeti aspirációknak.

De ha a megváltozott viszonyok felbuzdítólag hatottak mindenfelé a vidéken: kétszerte pezsgőbb életet s tettvágyat teremtettek a fővárosi zene- s dalegyleti körökben. Az addig tulnyomólag nyilatkozott s érvényesült idegen szellem rohamosan szorult háttérbe s a nemzeti mind erősebben terjedt, kidomborult, annál is inkább, mert maga Liszt F. is azt a nézetét s óhaját hangsúlyozta a bizottsághoz intézett s nyilvánosságra is került levelében, hogy az ünnepély zenei műsora lehetőleg hazai zeneszerzők. magyar szellemű műveiből legyen egybeállítva. Ebből folyólag a bizottság fölkérte *Mosonyi Mihályt* egy új kardal írására, mely a dalárok egyik közös darabját volt hivatva képezni. *Volkmann Róbertet* pedig egy nagy zenekarra szóló ünnepélyi nyitánynak s *Reményi Edét* magyar szellemű hegedű-versenydarab írására, zenekar kísérettel.

Mosonyi készséggel engedvén a bizottság fölkérésének: *Balogh Zoltán* költő barátját kérte fel a megzenésítendő szöveg megírására, melynek a viruló férfikorban elhunyt költő egy lendületes s hazafias érzelmekkel telt költeménnyel meg is felelt. De épen mert az akkoron még uralkodott osztrák policiális rendszer nagyon is felbuzdító hatásának ítélte: igen sok nehézséget okozott a bizottságnak, melynek — bár már megzenésítve, kinyomatva szétküldés alá is helyezte — változtatni kellett a szöveg egyes verssorain s csak ugy volt szabad azt közzétenni. Az akkori kor jellemzésére, hogy az absolutizmus tulbuzgó őrei mi mindenben láttak forradalmi, új szabadságharczi veszedelmeket, ide iktatjuk *Mosonyi* e len-

ületes szépségű karának eredeti szövegét, mely a hazai dalárdák műsorán manapság is nagy hatással szerepel, címe:

Ébresztő.

Fel, fel, hajnalodik az égen!
Ébredj honfi dicső reményben;
Küzdés --- nem nyugalom az élet,
Melylyel álmodat elcseseréljed.

Álom: szenderedés halálban!
Leplén tarka — piros virág van!
Édes illata nincs -- mi haszna!
Reggel egy fuvalom hervasztja.

Álom: hogy ha a nép szemén ül —
Átok, mely tudatán nehezül;
Rabnyüg hős erejét megtörni . . .
Nincs köny, mely e hibát letörli!

Fel, fel, nézd a napot! kitarja
Báját ömledező sugára; -- .
Egy hang zúgja a hont be végig:
„Vesztünk ellenek el nem érik“!

Edzed férfikarod szilárdul,
Gúnyt, mért túrni el a világtul?
Völgyről menj a magas halomra,
Hitvány isteneket lerontva!

Törj fel az égbe a szent eszmeért —
S nem lelsz küzdelemért csekély bért; --
Ébredj honfi, igaz valóra:
Üdvnek egyszer üt csak az óra!

A zenede nagymérvű előkészületei az ünnepre számos oly ténykedésnek lettek indító okai, melyek vagy csak sokkal későbbben következnek vala be. vagy általában elmaradnak, vagy más irányba terelődnek.

Az *aradi* dalárda annyira megizmosodik, hogy működő s pártoló tagjainak száma túlhaladja az 500-at.

A *pestbudai dalárda* Zimay L. igazgatása alatt fényes dalestélyeket rendez tiszta magyar műsorokkal.

A pesti «*Unio*» dalegylet karnagyváltozáson megy keresztül s *Wöhler Gothárdot* a magyar szellemű s érzelmtű *Feigler Gézával* cseréli fel, s magát egészen új irány, szellemben reformálja.

A *budai dalárda* is hasonló irányban szervezkedik s belátván a fölébredt korszellem ellenében való úszás hiábavalóságát, oly tevékeny, nagybuzgalmú s lelkes elnököt nyer, mint *Nagy Agoston*, ki saját áozatkészségével lehetővé teszi, hogy az egylet díszes zászló birtokába jusson. Az egylet emellett annyira magyar szellemet ölt, hogy 1865. jun. 5-én, mikortájt a politikai időmérő is már annyira emelkedett, hogy derültebb napokra nyujtván kilátást, ennek következtében *Ferencz József* Ő Felsége meglátogatja Magyarországot, a budai dalárda szerenádöt rendez tiszteletére s a Felségnek díszes kiállítású *magyar* szövegű műsorral kedveskedik.

Ugyanekkor megjelen az első «*Dalár-zsebkönyv*» Lugoson *Felsmann János* szerkesztése s kiadása mellett, mely érdekes előszóval ellátva, első szolgáltató részletes s hiteles adatokat a magyarországi dalegyletek száma, működése, szervezete s beléletére nézve. Több dalegylet azonban — melyek pedig a műre előfizettek — nem fogadja azt el, mert csupán magyar nyelven van szerkesztve, a mi szintén mutatja, mennyi ellenséges áramlattal kellett megküzdeni a nemzeti aspirációknak még a dal s zene terén is.

A *pestbudai dalárda* fölhívást intéz a hazai dalegyletekhez, az általa célbavett «*Dalárévkönyv*» kiadása érdekében, s abban lelkesen emel szót a magyar férfinégyesek mellett.

A magyar dalárdák — így szól a többek közt — *mindenekelőtt magyar férfinégyeseket keresnek, pedig most még szűkiben vagyunk. Azonban csak kutatni kell, összegyűjteni a meglévőt, és lesz, mert hamis próféták azok, kik arra figyelmeztetnek bennünket, hogy hagyjuk még a mi primitív zenénket, hanem énekeljük a klasszikusokat (többnyire német zeneszerzőket értenek ez alatt). Ezek ama föltevésből indulnak ki, hogy ami magyar, az már nem is lehet klasszikus. Pedig vannak a mi zenénknek is gyöngyei, vannak zeneszerzőink, kik képesek szépet és jót írni. E gyöngyöket*

szándékozik a pestbudai dalárda összegyűjteni s vállalata támogatására fölhívja az összes hazai dalárdákat.» stb.

Számos dalegylet pályadíjat tűz ki jeligéül választott szövegének megsemmisítésére.

Szóval: mindenfelé s minden irányban felfokozott mozgalom indul meg, hogy a zenede ünnepege alkalmából megtartandó második orsz. dalárünnepély megtalálja az alapot, melyen további sikeres építkezéseit folytathassa.

* * *

b. *Orczy Béla* ezalatt 1865. június 28-ról keltezve a következő újabb fölhívást teszi közzé:

Értesítés.

A pestbudai zenede országos ünnepélyrendező bizottsága, hazafiúi örömmel tapasztalván azon általános érdekeltséget és készséges csallakozást, melyet az állata meghívott hazai dalegyletek a nevezett zeneünnepély iránt számos bejelentéseik által folyvást tanusítanak; egyszersmind a több oldalról fölmerülhetö félreértések kikerülése végett, kötelességének tartja köztudomásra juttatni, hogy ámbár hivatalos meghívó levéllel csakis azokat a dalegyleteket kereshette meg a magyar koronaországok határain belül, melyek létezése és működése felöl biztos tudomása volt: mindazonáltal a hírlapok utján is közzétett fölhívása folytán azon egyletek szíves csallakozását és bejelentéseit is a legnagyobb örömmel veszi a testvérhazákból, melyek talán erre nézve külön meghívó levelet a fenti oknál fogva nem kaphattak.

Az ünnepélyrendező bizottság ismételten fölkéri tehát a testvérhazákban létező dalegyleteket, hogy bejelentéseiket e cím alatt: Kürcz János urnak mint a pestbudai zenede jegyzőjének Pesten, belváros kigyó-ulca 3-ik sz. mihamarább megtenni szíveskedjenek.»

Pesten 1865. jun. 28-dn.

b. Orczy Béla

az ünnepély rendező bizottság elnöke.

A bizottság kettős fölhívására a hazai dalegyletek oly nagy számban jelentkeztek az ünnepélyre, mely minden várakozást felülmult s mely a mellett tanuskodott, hogy a magyar dalárokat komoly elhatározás, nemes hazafiai buzgalom lelkesíti a honi művészet önállósításának célja iránt. A rendezőség alig győzte számba venni a sok jelentkezőt s azok kellő elhelyezése, énekszólammokkal ellátása s a tömérdek megkereső, utasítást, felvilágosítást kérő levelekre való válaszdadás óriási munkát adott a rendezőségnek, mely e részben egészen ujonc volt s külön dalárünnepélyi osztályra nem is volt berendezve. A bizottságot az ünnepély zenei része sokkal jobban elfoglalta, semhogy erre már ideje maradt volna. A fővárosi dalegyletek intéző köreiből nem szünt meg magát folyton kiegészíteni szakértő és munkabíró elemekkel, de mind ez kevésbé volt képes egy tervszerű mechanizmust pótolni. Hogy dacára a sok nehézségnek s az erők szétforgácsolásának, az ünnepélynek dalári része még is — legalább külsőleg — fényesen sikerült: azt egyedül néhány fáradhatlan tevékenységű s ügybuzgalmu zenede-bizottsági — de az egyleti körön kívül eső — tagnak lehetett tulajdonítani.

A berendezési gépezet ez irányu hiányából azonban az az előny nőtte ki magát, hogy a dalegyleti körök már az ünnepély lefolyása előtt és alatt, utána pedig még jobban meggyőződhettek egy rendszeresen működő tervbe vett «*orsz. m. daláregyesület*» elodázhatlan szükségéről. Erre nézve az ünnepélyt megelőzőleg nem is hiányoztak az ügyet minden oldalról megvilágító s konkrét javaslatokat tartalmazó irány-cikkek a sajtó terén, kivált pedig a «Zen. L.» hasábjain, melynek szerkesztője ugy is (mint pécsi indítványozó) elől járt a jó példával. Ez agitációk eredménye volt, hogy a «*pest-budai dalárda*» már július 23-án magához ragadja a kezdeményezés zászlaját s a következő fölhívást teszi közzé:

Magyarhon daláraihoz!

«A pesti zenede által f. é. aug. havában rendezendő nagy dalárünnepély ismét érdekes és fontos mozzanatot képezend a magyarhoni dalárdák fejlődésében és egyttal al-

kalmat szolgáltatand az eddigi vívmányok megszilárdítása, a követendő irányok határozottabb kijelölése, a nemes cél elérésére szükséges egyetértés, tömörülés eszközése felett, eszmék tisztázására s a megvalósítás módjainak felelő határozatra.

Mind ez azonban kellő sikerrel csak oly köztanácskozásban történhetik, melyben a hazai dalárdák túlnyomó része akár tömegesen, akár megbízottak által résztvehetnek.

Ez okból a **pest-budai dalárda** a kellő alkalmat felhasználva, az augusztusi dalárünnepély kapcsán a **II. országos dalárközgyűlés** rendezésére baráti szíveséggel ajánlkozik, s egyuttal ama megkereséssel fordul a t. c. hazai dalárdákhoz, hogy küldötteiket az ügyet előmozdító lényeges indítványok és közlések megtevése, különösen pedig az **1866-ki orsz. dalárünnepély** hol és mikénti megtartása fölötti utasítással ellátni szíveskedjenek.

Pesten, 1865. júl. 23-án tartott üléséből

A pest-budai dalárda ig. választmánya.

* * *

A pest-budai zenede negyedszázados ünnepe 1865. augusztus 15-től 20-áig (bezárólag) folyt le oly fényes siker és kihatósággal, mely unikum számba megy a magyar műtörténelemben.

Ragyogó fényét s legfőbb vonzerejét *Liszt Ferenc* megjelenése, monumentális alkotása: «Magyarországi Szent-Erzsébet» oratoriumának személyes bemutatása, igazgatása s általában az ünnepség zenei részének vezénylete, irányítása képezte. Külön kötetet képezne ez ünnepély minden mozzanatának összegyűjtése s leírása, mely túllépné e munka — anélkül is terjedelmes — keretét. Legyen elég itt csak ama mozzanatokat feljegyezni belőle, a mi specialiter a hazai dal-egyleti ügygyel áll kapcsolatban. A többi úgy is meg van örökítve ama terjedelmes monografiában, melyet ez ujabban már «*Nemzeti zenede*» címet viselő műegylet a közelmúltban, félszázados jubileuma alkalmával (1890.) bocsátott közre.

Az ünnepség három nap és részre oszlott: aug. 15-én volt első bemutatása Liszt nevezett oratoriumának, aug. 17-én

Az augusztusi névnapok fő mezeit

1. Lort Franc a mchur élén (Sichel Bertalan vezírrel)

2. A dalárünnepély a városligetben (Kilich Gwartler vezírrel)

— 49 —

Városnapló, 1865 sept. 3.

tartatott az ünnepi diszhangverseny, s aug. 20-án a nagy (411.: 36. n.) dalár-előadás a városligetben, melynek műsorát ugyanazok a karénekek képezték, melyek már fentebb a b. Orozy Béla ünnepély rend. bizottsága elnökének felhívásában jelezve voltak. Történelmi érdekességünök tartjuk ide igtatni ama 43 hazai dalegylet címét, melyek e fölhívásra a következő sorrend s számarányban jelentkeztek s vettek részt a dalünnepen. 46 már akkor szervezett és működő volt. Több közülök már rég letúnt a nyilvánosság teréről; több akkor élte még csak zsenge korát, de férfikort nem ért meg azóta sem; míg több már akkor is izmos és életképes volt s az még manapság is folyton, egy negyedszázad óta, jelentékeny szerepet játszván az orsz. m. daláregyesület történetében, melynek manapság is kiváló tagjai. (Ezek neveit dúlt betűkkel találja a t. olvasó.)

Ime a névsor :

Promontor	22	* Jászberény	12
Kúnszentmiklós	14	* Szegszárd	8
Komárom	8	Pesti Unio	40
** Debrecen	16	Mohács	16
* Rimaszombat	28	Ó-Buda	30
Versec	12	** Pesti nemzeti dallör	48
* H.-M.-Vásárhely	4	* Arad	22
Lippa	14	Zsomboly	16
Balassagyarmat	15	Sopron	10
** Buda	73	Eperjes	12
Pancsova	4	Kis-Martón	8
H.-Böszörmény	4	Kúnszentmárton	4
Békés	16	Kis-Márton	8
Apatin	3	Sárospatak	4
Nagy-Kanizsa	12	Érsekujvár	5
Bicske	8	Nyiregyháza	4
* Zombor	24	** Pécs	16
* Kecskemét	15	* Pest-budai dalárda	60
* Losonc	14	** Szentes	10
Lugos	12	Győr	60

Pozsony	54	Szombathely	10
Zimony	2	** Esztergom	32
Varasd	4	Szalonta	5

Összesen : 825 t.

A pesti Unio, a pesti nemzeti dalkör, s a pest-budai dalárda azóta, részint más egyletbe való beolvadás folytán, ma már régi címükön nem szerepelnek a daláregyesület tagjai közt, de annak érdekében kiváló érdemeik maradtak. A fent közölt névsorban szintén történelmi érdekűnek tartottuk * jeggyel megjegyezni ama dalegyleteket, melyek 27 év lefolyása alatt az országos dalárversenyeken versenydíjakkal lettek kitüntetve; az első versenydíj-nyertesek kettős jeggyel vannak jelezve.

Későbbben látni fogjuk, hogy azóta még mely egyletek részesültek e kitüntetésben, valamint részletes képét adandjuk minden országos dalárverseny lefolyása s kitüntetéseinek.

Ezek után lássuk rövidbe foglalva a II. orsz. dalünnepély lefolyását s eredményét.

A dalegyletek megérkezésének napja aug. 18-ra levén kitűzve : azok legnagyobb része e napon meg is érkezett, többnyire diszes lobogóval, melyek ünnepélyes átvételét a zenede helyiségében háromtagu bizottság eszközölte gróf *Festetics Leo* elnöklete alatt. Ez alkalommal több lelkes üdvözlő beszéd tartatott. E napon esti 9 órakor egyetemes összejövetele volt a dalároknak a vigadó nagytermében, hol b. *Orczy Béla* meleg hazafias beszéddel üdvözölte a megjelenteket zajos éljenzésektől kísérve. Utána a *pest-budai dalárda* üdvözölte a testvér-egyleteket a *Zimay L.* által irt jeligével s *Hindy Árpád* az egylet titkára intézett hozzájuk lendületes üdvözlő szónoklatot. Másnap aug. 19-én reggeli 9 órára volt kitűzve az előadandó darabok összpóbája szintén a vigadó nagytermében, mely ez alkalommal, valóban lélekemelő látványt nyújtott. A dalárok teljes számban jelentek meg, a karzatokat, páholyokat, zenekari emelvényeket a legdiszesebb közönség, s az irodalom, művészet és sajtó kitünőségei foglalták el. A dalárok a legfestőibb magyar öltözetek-

ben jelentek meg. Dörgő és szünni nem akaró éljenekkel fogadták *Liszt Ferencet*, ki szintén megjelent e főpróbán. Ismételten s elementárisan tört ki az éljen-riadalom, midőn *Erkel Ferenc* megjelent a karnagy emelvényen s jelt adott az összpóba megkezdésére.

Midőn a rendező műbizottság a közösen előadandó darabokat kijelölte, általános s hazai magasabb műszempontból indult ki. Sok volt még akkor a Tamás, kik ezt nem helyeselték, nem tartván még a hazai dalárok képzettségét oly színvonalon állónak, hogy ez igényeknek megfeleljenek, sőt többen azt is indítványozták a bizottságban — kivált némi megkésés következtében, — hogy a Liszt «harci dalai» vétesenek le a műsorról. Pedig mennyire csalatkoztak! A dalegyletek legnagyobb része teljesen elkészülve jelent meg, fényesen beigazolván e téreni kiváló kulturképességüket, s *Erkel Ferencnek* alig volt szüksége két-három ismétlésre, hogy a műsört harcképessé tegye. Maga *Liszt Ferenc* is — tekintve az adott idő rövidségét — a legőszintébb elismerését, sőt meglepetését fejezte ki a tapasztalt eredmény felett.

Aug. 20-án a Szent-István napi szokott ünnepek után dél felé a dalárok ismét a vigadó nagytermében gyülekeztek, hogy onnan lobogóik alatt betürendben s elnökeik vezetése alatt a zenede rendező-bizottsága tagjaival az élükön díszmenetben vonuljanak ki a városligetbe, hol közös banketre voltak gyülekezendők, többfelé osztott helyiségekben. Az egész uton beláthatatlan néptömeg kísérte a diszes s a fővárosban még soha nem látott hasonló menetet, mely az egész ünnepségnek legkijáhatóbb ünnepi mozzanatát képezte. Taracklövések jelezték az indulást, s a menetet két katonai zenekar kísérte.

Midőn a dalárok a városligetben el akartak helyezkedni: már akkor jelentkeztek jelei a nem eléggé körvonalzott rendezésnek, mely aztán később, midőn a dalárok az összelőadás színhelyére menendők a pávaszigeten csoportosultak, csak még jobban fokozódott. Ekkor tűnt ki igazán nemcsak egy ily alkalomra szükségelt dalcsarnok, hanem a nagy közönséggel szemben igényelt ülő- s állóhelyek erős elkorláto-

zásának a szüksége is. A népáradat, mely 20 kr. lefizetése mellett juthatott a ligetbe, oly óriási volt, hogy annak a gyenge korlátfák ellent nem állhattak. Azokat a szó szoros értelmében elsodorta s a dalárok számára — túlzott ekono- miával készült — alacsony emelvényt annyira körülfogta, hogy a dalárok csak a legnagyobb erőmegfeszítéssel törhettek maguknak utat odáig. Ily körülmények közt, s mert a minden oldalról szabadon hagyott emelvény épen nem kedvező akusztikát nyújtott, az előadott összdarabok sem gyakorol- hattak oly hatást, minő a vigadói összpróba után kilátásba helyzetetett.

A közös énekdarabok ily nagy tömegű előadása rézfú- hangszerek kíséretével azonban így is nagy hatással volt a tömegre, mely lelkesedten tapsolt s éljenzett *Erkel Ferenc- nek* s a dalároknak. Ez után egyes dalegyletek léptek ki versenyénekülésre, mely egész sötét estig eltartott, s melyet a nagy közönség a legfeszültebb figyelem s érdeklődéssel hallgatott, bárha annak csak legközelebb eső része hallhatta kivált a finomabb részleteket. E dalverseny jóformán a rögtönzés jellegével birt. Még akkor sem versenydíjakra, sem fegyelmezett sorrendre vagy versenyjűry-re nem volt gond. Minden egyes igazán csak hazafiui lelkesedésből állott ki a porondra, s népies dalverseny volt a szó szoros értelmében. A közönség leginkább kitüntette tapsai s ovációival az *aradi, budai, esztergomi, győri, pestbudai s pozsonyi* versenyző egyleteket.

Másnap aug. 21-én a budapesti dalárda fent közölt fölhívása következtében, a dalegyletek képviselői a vigadó kis termében közgyűlésre gyűltek egybe, hogy egyrészt a jövő évi orsz. dalünnepély színhelye s másrészt a mult évben Pécssett fölvetett s azóta minden oldalról megvitatott, meg- érett «*orsz. m. daláregyesület*» s a vele kapcsolatos ügyek, intézkedések felett határozzon. A lefolyt ünnepélyben részt- vett dalárdák képviselői majdnem teljes számban jelentek meg. A gyűlést a pestbudai dalárda nyitotta meg, üdvözöl- vén a megjelenteket s fölkérvén a gyűlést elnök és jegyző- választásra. Elnökül egyhangulag *Ábrányi Kornél* a «Zen. L.»

szerkesztője s jegyzőül a pestbudai dalárda titkára: *Hindy Árpád* lett megválasztva.

A jövő évi orsz. dalünnep helyiségi kérdése kerülvén első sorban értekezés alá: a közgyűlés az aradi dalárda elnöke *Vajna Miklós* lelkes és vendégszerető meghívására, egyhangú lelkesedéssel *Arad* városát tűzte ki.

Az «*orsz. m. daláregyesület*» megalakítási kérdése felett, miután az eszme életrevalósága és szükségességére nézve nézetkülönbség nem forgott fenn: csak annak megvalósítási módozata felett tértek el a vélemények. E tekintetben a gyűlés minden tagja belátta, hogy az csak beható megfontolás tárgyát képezheti s egy pár órai tanácskozás eredménye nem lehet. Ugyanazért az ügy sokoldalú megvilágítása és a sok életrevaló gyakorlati eszme hangoztatásának végre is csak az lett a vége, hogy a közgyűlés egy héttagu bizottságot választott, melyet azzal bízott meg, hogy az orsz. m. dalárszövetség szervezeti alapszabályait kidolgozva, azokat mint alapul szolgáló kész munkátot terjeszsze felülvizsgálat, esetleg módosítás s elfogadásra a jövő évi aradi orsz. közgyűlés elé. Az előkészítő bizottság tagjaiul megválasztottak: *Ábrányi Kornél, Engeszer Máttyás, Erkel Ferenc, Felsmann József, Mosonyi Mihály, Reményi Ede* és *Thill Nándor*.

A közgyűlés ezzel véget ért s mindenki ama meggyőződéssel távozott, hogy a magyar dalárügynek nagy hivatása van a magyar haza kulturális fejlődésében, s hogy ha a jövő évben Aradon sikertüendő megalakítani az orsz. m. dalárszövetséget: az nagy horderejű s kiható közege leendő a hazai művészet felvirágoztatásának s a nemzetiség, hazafiság tüze ápolásának.

A pesti orsz. dalárünnepély egyszersmind első nagymérvű alkalmat szolgáltatott az ország különböző részeiből egybesereglett dalegyletek közti testvérisülésre is. Megismerték egymást, baráti kötelékek keletkeztek, kölcsönösen kicserélték érzelmeiket s közelebb fűződtek egymáshoz. A tiszta magyar vidékű s érzelmű dalárok, közelebről érintkezvén egymással s főleg a kevert nemzetiségű egyletek tagjaival: sok tartózkodó érzés lett kiegyenlítve s oly irányba terelve, mely az általános testvérisülés alapját vetette meg.

Az ily dalártestvérisülés nem egyszer igaz magyar érzés és humorral szokott nyilvánulni. A második pesti ünnepség alkalmából is följegyzett egy ilyet a krónika.

Az előző évben ugyanis Pécselt a debreceni dalárda csak egy taggal: a karmesterrel volt képviselve. Midőn az egyes dalegyletek önkéntes versenyt énekeltek: a közönség a bejelentett debreceni dalárdát is óhajtotta volna hallani, a mi természetesen egy szál hanggal nem volt lehetséges. Az aradi dalárda akkor előlép s énekel Debrecen helyett is. A debreceni karnagy, meghatva e szives baráti érzülettől: kérdi az aradiaktól, mivel szolgálhatja ezt meg? *Vajna Miklós* az aradi elnök erre tréfásan megjegyzi: «küldjön a debreceni dalárda alkalmilag az aradinak *debreceni kolbászt*». S Debrecen nem vette a dolgot tréfára. Mert Pesten együtt mulatván a két egyesület az akkoron híres «*Borsajtó*» helyiségben a kalap-utcában: a testvérisülési szónoklatok közepette, a debreceniek egyszerre csak 15 rőf kolbászszal cifra s tele töltött csikóbőrös kulacs kíséretében kedveskednek alkalmi dikció mellett az aradiaknak, mire természetesen még nagyobb lett aztán a «*magnum áldomás*».

A kulacs egyik oldalára ez volt írva:

„Örömben, dalban és csatában,
Hol ember kell a gátra,
Ott Arad nem marad hátra.
Hanem hiszen Debrecen,
Az is mindig ott leszen.“

A másik oldalára pedig ez:

«*Az aradi dalárdának a debreceni dalárda*» 1865.

A közt a sok értékes babérkoszoruk emlékei közt, melyeket azóta e két történeti nevezetességű dalegylet szerzett, vajjon őrzik-e még a barátság és testvéri vonzalom ez igénytelen emlékét is? Bizonyára igen, mert *Arad* és *Debrecen* a nagy emlékek oly intenzív kapcsolatai fűzik egymáshoz, melyek között e speciális barátkozási incidens sem hiányozhatik.

Aradon, a 2. Aradi Vitézségi
Ünnepély, Erv. Aradon
Magyarországon
1867 aug. 31.

V.

A harmadik orsz. dalünnepély és az orsz. m.
daláregyesület megalakulása Aradon 1867.

A fent ismertetett második orsz. dalárünnepély után nemhogy bizonyos kimerültség, tevékenységi apathia állott volna be a hazai dalegyletek életében, amint ezt későbbben az egyesületi alapon rendszeresített orsz. ünnepélyek elmúltával mindig lehetett tapasztalni, sőt inkább a mozgalmas tevékenységek s újabb szervezkedések egész sorozata következett, a mi arra mutatott, hogy az elvetett magok gyorsan kikeltek és dús virágzásnak indultak.

A nemzeti aspirációk ez irányban való megizmosodására lényegesen s előrehajtólag folytak be az akkori megváltozott politikai s államéleti viszonyok is, melyek minden irányban új életre keltették a nemzetet. Az 1867-i kibékülés — nemzet és király közt — már akkor kezdé előrevetni jótékony sugarát. A magyar országgyűlés egybehívása s a felfüggesztett alkotmány helyreállításába vetett hit mindjobban megerősödött s minden arra mutatott, hogy a nemzet ismét ura lesz szabad rendelkezési jogának. Ez aera előkészítésére minden faktornak közre kellett működni s a hazai dalegyleteket is ez ösztönzé az erősebb tevékenységre, hogy a dal hatalmával legyen szószólója a nemzeti aspirációknak.

A fővárosban különösen négy dalegylet vetélkedett egymással a magyar szellem mind erősebb ápolása s terjesztésében. A «*pestbudai dalárda*» s az ujonan megalakult «*pesti nemzeti dalkör*» első sorban képviselték a nemzeti alapot. A «*budai dalárda*» nagyműveltségű s hazafias szellemű jegyzője: *Madarassy Pál*, (későbbben daláregyesületi elnök, majd államtitkár, s azután a legfelsőbb pénzügyigazg. törvényszék elnöke s jelenleg az osztrák-magyar-bank alelnöke) befolyása alatt egészen átalakult, a legintelligensebb budai elemekkel megizmosodván, magyar szellembé tereltetett. — Még az előző években tisztán német alapon állott «*pesti Unio*» is *Feigler*

Géza karnagy-igazgatósága alatt, szakítva mult irányával, mindjobban részesévé vált a főváros nemzeti törekvéseinek.

Az 1865-ik év utolsó negyedében mind a három fentjelzett dalegylet egymással vetélkedve rendez zeneestélyeket, s műsoraikon a magyar termékek dominálnak. A vidék sem marad hátra a mozgalomban, új egyletek alakulnak s egyleti jeligékre, magyar férfikarok emelésére pályadíjakat tűznek ki. A pestbudai dalárda 1865. okt. hó 4-én, *Deák Ferenc* névnapja alkalmából a fővárosi polgárság által tiszteletére rendezett fáklyás-szerenádnál szerepel s a himnusz és több magyar dal eléneklésével lényegesen befoly a közszellem ébrentartására. Maga *Deák Ferenc* figyelmét is magára vonja, ki az «Angol királyné» szálló ablakaiból a közélet nevezetességeitől környezve, hallgatja, tapsol a szebbnél szebb magyar daloknak.

Imponáló dalárünnepély képét nyújtja az a fényes fáklyásmenet és serenad, melyet 1865 vége felé (dec. 14-én) az öt évig szünetelt országgyűlés alkalmával a király tiszteletére rendezett a főváros, s melynél 4—5 ezer fáklyavilág mellett az összes fővárosi dalegyletek működtek közre *Erkel Ferenc* vezénylete alatt, ki ez alkalomra külön himnuszt írt. A műsor még Mosonyi M. «Ébresztőjét» s magyar népdalokat tartalmazott. A tengernyi nép óriás tapsa és lelkesedése kísért minden előadott számot. A király magyar huszártábornoki öltözetben a várpalota erkélyéről hallgatta a dalárok előadását s *Erkel Ferencet* magához kéretvén, magas tetszésének adott előtte kifejezést, megköszönvén a magyar dalárok ovációját. Ily fellendülő viszonyok közt következett be az 1866-ik év, mely azonban ismét megakasztotta — bár távolról sem oly hosszabb időre, mint előzőleg — a magyar nemzeti aspirációkat. Königrätznek s utána az olműtzi békének kellett bekövetkeznie, hogy az idegen uralom s befolyás békói lehulljanak végre a magyar kezéről, lábáról, szabad tért, szabad utat nyitván az önfejlesztés mukájának.

Az 1866-ik év általában nem volt kedvező a magyar dalárügy megszilárdulására. Az országgyűlés rövid egy pár havi működés után ismét eredménytelenül oszlott szét s a nemzet ismét a passzivitás sáncái közé vonta magát vissza. Az első hónapokban még csak pezsdült az élet, de későbbben a nyár közeledtével, mind sötétebb fellegek tornyosultak az összbirodalom s így hazánk egére is

Január hó elején a «*pestbudai dalárda*» előfizetést tesz közzé az általa kiadandó «*eredeti magyar férfinégyesek*» első füzetére, mely meg is jelen. Jan. 28-án pedig évforduló ünnepét tartja meg ujjászervezkedésének.

Füredi Mihály, a magyar népdalok hőse, szintén előfizetést nyit 25 eredeti népdalára *Mosonyi Mihály* kidolgozásában.

Az esztergomi s debreceni dalárda lelkes s tekintélyes új tisztikarral frissíti fel magát.

A pécsi dalárda időszakos klasszikus zeneelőadások életbeléptetésével mind magasabb színvonalu minta-dalárdává emelkedik.

Február 18-án a «Zen. Lapok» szerkesztősége a «Magyarhon»-ban élő zenészek segély-egylete javára az első «magyar hangversenyt» rendezi, tisztán magyar zeneművekkel a «*Pest-budai dalárda*» *Carina Anna*, *Felekiné Munkácsy Flóra*, *Füredi Mihály*, *Mosonyi Mihály*, *Pauliné Markovics Ilka*, *Plotényi Nándor*, *Reményi Ede*, *Székely Imre* s *Szerdahelyi Kálmán* közreműködése mellett, mely hangverseny az egyletnek 400 frt tiszta jövedelmet hajtott.

Számos dalárda, első sorban a pécsi, lugosi s losonci, működésük eredményei s egyleti állásukról nyomtatott évkönyveket adnak ki.

A budai dalárda 11 darab arany pályadíjat tűz ki 3 magyar eredeti férfinégyesre.

Az aradi dalárda 1866. febr. 27-én lép akcióba az előző évben Pesten tett meghívása folytán az orsz. dalünnepély megtartása érdekében, s e napról keltezve a következő fölhívást intézte az összes hazai dalegyletekhez :

Főhivás.

«Az 1865. aug. 21-én Pesten tartott orsz. dalárközgyűlésen elhatározatván, hogy az 1866. évi orsz. dalárünnepély Aradon tartassék meg; az aradi dalegylet 1865. dec. 8-án tartott közgyűlésén e határozatot — mint óhajával meg-egyezőt — örömmel fogadta s a maga részéről is határozatilag kimondta, hogy az orsz. dalárünnepélyt 1866. auguszt. havában megtartani s rendezni akarja s e célra kebeléből a rendező nagybizottságot azonnal meg is alakította.

E rendező-bizottság a nagymgu orsz. helytartótanács és Arad városa helyhatósági engedélyeinek kinyerése, ugy a vas-pályák és gözhajók utazási árainak leszállítása, valamint a vendégek elszállásolása tekintetében a szükséges előleges intézkedéseket már megtette, egyszersmind az **aradi zenedével** egyesülvén, elhatározta, hogy a zenede egyharmad százados feendőllásának emlékünnepe a dalárünnepélylyel közösen tartassék meg s az ünnepélyek sorába fölvette a dalegylet új zászlajának fölszentelését is, szóval: a bizottság mindent megtett s erejéhez, tehetségéhez képest meg is leend, hogy egyrészt az ünnepély külső fényét, érdekét emelje, másrészt pedig a művészi igények s tekinteteknek is elég tétessék.

Az ünnepély megtartásának határideje f. év aug. 12-0 s következő napjaira tüzetett ki, ugyanakkor fogván az **orsz. dalár-közgyűlés** is összeülni, melyen a pesti közgyűlésből kiküldött bizottságnak az «**orsz. magyar daláregyesület**» szervezésére vonatkozó javaslata s az elkészült egyesületi alapszabályok fognak tárgyaltatni s egyszersmind az orsz. m. daláregyesület megalakíttatni.

Alulírott bizottság midőn megbizásában eljárva, erről az összes t. c. hazai művészeket, dal- és zeneegyleteket értesíteni és egyuttal különösen a magyar korona országaiban létező összes dalegyleteket ez orsz. ünnepélyben való részvét s a dalárelőadásban közreműködésre egész bizalommal, tisztelettel fölkérni kötelességének ismerné: teszi ezt ama biztató reményben, hogy ebbeli meghívását minél számosabb működő tagja által fogja viszonzni.

Tisztelettel kéretnek a t. c. meghívott művész urak, zene-
s dalegyletek megjelenésük felől alulírott bizottságot j. évi
ápril hó 15-ig következő cím alatt: «Jankó József dalegyleti
titkárnak Aradon» értesíteni. Különösen kéretnek pedig a t. c.
dalegyletek, hogy még a következő pontokra is felelni szives-
kedjenek.

1) Minő alakban óhajt a t. c. dalegylet résztvenni az
orsz. dalárünnepélyben, mint működő vagy pedig csak mint
magát képviseltető testület, vagy általán meg fog-e azon
jelenni?

2) Ha mint működő testület kíván résztvenni, összesen
és minden egyes hangból hány tag fog megjelenni s ez eset-
ben mennyit óhajt a közös előadásra kitűzendő énekdarabok
szólam-példányaiból magának megküldetni, s hogy az egyes
dalelőadásokban is résztveend-e?

Az összdarabok haladéktalanul fognak május hó köze-
péig szétküldetni, úgy az ünnepélyre vonatkozó további intéz-
kedéseket sem fog késni a rendező bizottság a lapok s szükség
esetén levelezés útján is köztudomásra juttatni.

Midőn az aradi dalegylet és rendező bizottság ez orsz.
dalárünnepély megtartására vállalkozott a hazai művészet
érdekében: nem kételkedett abban, hogy törekvése a haza
minden részében a legmelegebb részvét és pártolással fog
találkozni.

Hazaifui tisztelettel maradván Aradon, 1866. febr. 27-én
az aradi dalegylet s az ünnepélyrendező
bizottság nevében

Jankó József

titkár.

Atzél Péter

elnök.

Az aradi dalegylet e fölhívása a hazai dalárdák köré-
ben, az ország minden részében nagy érdekeltséget keltett
fel. A mely egyletek engedélyezett alapszabályi szervezettel
még nem bírtak, siettek arra szert tenni, hogy mint ilyenek
résztvehessenek az ünnepélyben. Ezzel karöltve járt az egy-
leti zászlók beszerzésére szolgáló buzgólkodás is. A «Zen.
Lapok» hasábjain egymást érték az ünnepélyre vonatkozó
felszólalások, javaslatok s eszmecserek.

Főleg kivált e tekintetben *Madarassy Pál* a budai dalárda fáradhatlan buzgalmu jegyzőjének felszólalása, a zenedei előző évi dalünnepély hiányaira figyelmeztetvén az aradiakat, sürgetvén a közös darabok mielőbbi szétküldését, valamint a tervezett «orsz. magyar daláregyesület» alapszabályainak a megküldését is az egyleteknek, hogy eleve elkészülhessenek a küldendő képviselők utasításaival.

Knáhl Antal, ugyancsak a budai dalárda karnagya, szintén szakszerű s gyakorlati eszméket közölt a dalárok erkölcsi s művészi kötelezettségeiről.

A *budai dalárda* — mely minden irányban előljár a dalárügy iránti buzgalomban — ugyanez időben teszi közzé *Madarassy Pál* szerkesztése mellett mintaszerű s tartalmilag is gazdag évkönyveit az 1864—65-ki évekről. magában foglalván az egylet működését, fejlődését s átalakulását keletkezésétől kezdve (1857) a legnagyobb részletességgel. Ez egylet működő tagjainak száma már akkor is a legtekintélyesebb volt az összes hazai egyletek közt, u. m. 99, pártoló tagjainak száma pedig meghaladta a 300-at. Márczius 25-ki dal-estélye is oly fényes volt, hogy annak méltatására *Mosonyi Mihály* külön cikket irt a «Zen. Lap»-ban.

Az aradi ünnepélyrendező bizottság felküldi a fővárosba karnagyát: *Kunert Edét*, hogy a közös darabok s a dtszhangverseny műsorának egybeállítása érdekében a fővárosi zenekörökkel értekezzenek; egyszersmind fölkéri *Liszt Ferencet* és *Mosonyi Mihályt*, hogy ez alkalomra egy-egy új férfikart irjanak. *Szász Károlyt* kéri fel a szövegek megírására, ki e fölkérésnek készséggel engedvén, «*Dalárok karéneke*» s «*A dal varázsa*» címen két lendületes szöveg költeményét a biz. rendelkezésére bocsátja. Az előbbit *Mosonyi* meg is zenésíti, míg *Liszt*, az idő rövidege s elfoglaltságai miatt nem tehetett eleget a közóhajnak.

A *pestbudai dalárda* ápril 22-én fényes sikerrel tartja meg zászlóavatási ünnepséggel egybekötött díszhangversenyét a vígadó nagytermében, melynél gr. *Pejacsevics Pálné*, mint zászlóanya, díszes szalaggal ékesíti fel az egylet lobogóját. Az ünnepséget mise előzi meg a belvárosi templomban, mely alkalommal a *budai dalárda Schmidt Péter* magyar

irályu vokál-miséjét mutatja be. A diszhangverseny, *Zimay László* karnagy vezénylete mellett, kiváló sikerrel megy végbe, legnagyobbbrészt magyar művek előadása s elsőrendű művészek közreműködése mellett.

Ápril. hó 23-tól keltezve, az aradi dalárda a következő «*Ismételt fölhevást*» intézte a hazai dalegyletekhez:

Ismételt fölhevás:

«*Az aradi dalegylet f. évi febr. 27-ről kelt fölhevása folytán, melyben az összes hazai dal- s zeneegyletek fölheváltak, megjelenésök felől alulirott rendező-bizottságot ápril hó 15-ig tudósítani, ez ideig a következő dalegyletek jelentették be magukat:*

<i>Békés</i>	27	működő	taggal
<i>Buda legalább is</i>	80	»	»
<i>Bicske</i>	6	»	»
<i>H.-Böszörmény</i>	12	»	»
<i>Debrecen</i>	21	»	»
<i>Eperjes</i>	24	»	»
<i>Érsekújvár</i>	5	»	»
<i>H.-M.-Vásárhely</i>	20	»	»
<i>Jászberény</i>	30	»	»
<i>Komárom</i>	22	»	»
<i>Kecskemét</i>	36	»	»
<i>Kún Sz.-Márton</i>	4	»	»
<i>Kún-Sz.-Miklós</i>	18	»	»
<i>Losonc</i>	12	»	»
<i>Lugos</i>	24	»	»
<i>Nagyvárad</i>	17	»	»
<i>Pesti nemzeti dalkör</i>	40	»	»
<i>Pest-budai dalárda</i>	50	»	»
<i>Promontor</i>	12	»	»
<i>Perjámos</i>	20	»	»
<i>Rimaszombat</i>	24	»	»
<i>Szeged</i>	22	»	»
<i>Szentes</i>	18	»	»
<i>Versec</i>	13	»	»
<i>Zombor</i>	27	»	»

A sárospataki főiskolai énekkar s a nyíregyházi dalegylet még határozatlan számú taggal, a nagykanizsai pedig képviselőket küld. Eddig tehát a megjelenés s közreműködésre összesen 30 egylet mintegy 600 taggal jelentkezett.

Örömmel tapasztalván ennek folytán alulirott bizottság, hogy a dalárünnepély ügye a dalegyletek részéről tanusított részvét folytán már eddig is biztosítva van: az ünnepély rendezését egész erélylyel folytatni fogja; de másrésről látván, hogy a határidő rövidsége miatt több egylet csak általánosságban és határozatlanul volt képes jelentkezni, sőt a meghívott egyletek közül mintegy 50 még nem is jelentkezett: elhatározta a bizottság a **jelentkezési határidőt május 25-ig** kiterjeszteni, fölhíva még egyszer az összes hazai dal- s zeneegyleteket, hogy — miután az eddigi jelentkezések után is a dalárünnepély megtartása bizonyos — amennyiben eddig egyáltalán nem, vagy határozatlanul jelentkeztek, s habár menthető okoknál fogva külön meghívásban talán nem részesültek volna, a február 27-ről kelt első fölhívás értelmében, május 25-ig jelentkezni sziveskedjenek.

Hogy ez orsz. dalárünnepélyen minden hazai dalegylet, ha mint működő testület nem is, de legalább képviseletileg jelen legyen, eltekintve az ilynemű ünnepélyek sajtósági céljától, már azért is kívánatos, mivel az ez alkalommal tartandó orsz. dalárközgyűlésen megalkandó lesz az **orsz. m. daláregyesület**, melynek fontosságát és horderejét a hazai dalárügy emelésére, már ma senki sem fogja kétségbe vonni.

Országos dalárünnepélyünk ügye iránt az összes hazai dalegyletek további pártolását és részvétét ismételten kikérvén, hazafiui tisztelettel vagyunk

Aradon, ápr. 23-án 1866.

Az aradi dalegylet s az ünnepélyt rendező bizottság nevében:

Jankó József
titkár.

Lukácsy Miklós
alelnök.

Ez ismételt fölhívás arra volt hivatva, hogy még intenzívebben fokozza a hazai dalegyletek körében a buzgalmat s tevékenységet, résztvenni az aradi ünnepélyben, mely előreláthatólag forduló pontot volt hivatva képezni a magyar dalegyletek történetében. Mindenfelé az országban megindultak a dalestélyek, hangversenyek tartása az aradi utazási költségek fedezésére. Zászlók felavatása is napirenden volt s minden arra mutatott, hogy az aradi augusztusi ünnepség kiható nemzeti művészeti ünnepséggé fogja magát kinőni.

A sors azonban másképp határozott. A magyar országgyűlés nem tudott kielégítő eredményre jutni a bécsi udvari körökkel s eredménytelenül fel lőn oszlatva. Ismét kínos interregnum állott be. Emellett a monarchia ege felett mindinkább tornyosultak a vészfellegek, míg végre az osztrák és porosz állam közt hadüzenetre került a sor.

A megpróbáltatások nehéz napjai következtek be az osztrák monarchiára nézve, melynek súlyát szükségképen meg kellett éreznie a magyar állami életnek is. A monarchiára szerencsétlenül lefolyt porosz-osztrák háboru után, még a nagy pusztitással fellépett kolera is szaporítá a nemzet elzsibbadását, mely a nyári hónapok alatt szedte legnagyobb számban áldozatait.

Ily viszonyok közt, dacára hogy 45 dalárda jelentkezett az aradi orsz. ünnepélyre, s minden előkészület megtéetett annak fényes megtarthatására, az 1866-ik évnek anélkül kellett lefolyni. Minden szellemi élet és mozgalom szünetelt. A helytartótanács betiltása folytán az aradi rendező bizottság lemondta az ez évre tervezett ünnepélyt s ezt körlevélben s a nyilvánosság organumai által is sajnálattal tudatta az egyletekkel, reményt nyujtva a viszonyok változtával a megszakadt fonal ismételi fölvételére.

Az országos ragály, a politikai zürzavar és az általános lehangoltság közepette, az egyletek hatályos összetartó kapcsolatát képező «*Zenészet*i Lapok» is opportunitási szempontból s megcsökkent részvét folytán, ugyanekkor egyelőre beszüntette működését s a passzivitás sáncai közé vonult.

Néhány szomorú, meddő, kínos hónap telt el, míg a nemzet ismét kezdett föllélekzeni s a magyar nemzeti ügyek

ujabb örvendetes fordulatot nyertek. A kiegyezést előkészítő magyar államférfiak, *Deák Ferenc* és gr. *Andrássy Gyulával* első sorban az élükön, mindent elkövettek, hogy az végre a király megkoronázására vezessen, a mi a következő évben azután be is következett, a nemzet általános öröme.

* * *

Már az 1866-i nyár vége felé látható volt, hogy a következő év minden tekintetben forduló pontot képezend a magyar történelemben s hogy a nemzeti élet minden téren izmosabb felvirágzásnak indulván, a magyar dalárdák is ketőztött ügybuzgalom- s lelkesedéssel fogják ismét fölvenni a munkásság megszakitott fonalát.

A «Zenészeti Lapok» szerkesztősége is már október hó 1-én — régibb munkatársai számát több újjal is szaporitván, — ismét életbe lép, egészen új alak és tartalmi beosztással, kiváló súlyt fektetvén a hazai dalegyletek közti szolidaritás képviselésére. E célból erős agitatót kezd az ar di dalár-ünnepélynek 1867-ben való megtartása érdekében s szavai nem is hangzanak el a pusztában, mert az aradi dalárda 1867. január 27-én tartott közgyűlésében ismét fölveszi az elejtett fonalat. Egyesül az ottani zenedével s elhatározván az orsz. dal- és zeneünnepély megtartását, annak rendezése céljából március 3-án meg is választja újból a rendező nagybizottságot. Az ünnepély idejét és napját pedig aug. 11-ik s következő napjaira tüzi ki. A rend. bizottság márc. 16-ról kelt felhívásában megemlékezvén a múlt év nyomasztó viszonyairól, mely az ünnepély megtartását gátolta, ama reménynek ad kifejezést, hogy ha a múlt évben 45 dalegylet jelentkezett a részvételre, az örvendetes politikai fordulat következtében most kétszerezett számmal fognak jelentkezni. Az összelőadásra nézve ugyane felhívásban már megállapított műsort is tudatja az egyletekkel s egyszersmind értesíti azokat, hogy a megtartandó orsz. dalár-közgyűlés napirendjének főtárgyát a pesti közgyűlésből kiküldött bizottságnak az orsz. m dalár-egyesület alapszabályaira vonatkozó elaboratuma fogja képezni.

Az aradi rendező bizottság vérmes reményei azonban csak nehezen akartak beválni, mert május 1-ig mindössze csak 15 egyesület jelentkezett. Ez okból indítatva érezte magát egy május 1-ről kelt második felhívást tenni közzé, s a bejelentkezési határidőt május végeig meghosszabbítani.

A hazai dalegyletek e lanyha érdeklődése az első felhívás után abban leli magyarázatát, mert több egyesület egyrészt feleslegesnek tartotta múlt évi bejelentését megújítani, s másrészt a június 8-ra kitűzött koronázási ünnepségek, az újfent egybehívott országgyűlési választások, a kiegyezés aktusa s egyéb politikai átalakulások nagy mérvben elterelték a dalünnepélytől a közfigyelmet s közvetlen érdeklődést. Továbbá az a körülmény is ingadozóvá tette az egyesületeket, hogy az időközben nagy mérvben szervezkedett s megizmosult pesti egyetemi dalárda felhívást intézett úgy a fővárosi, mint a vidéki összes dalegyletekhez, hogy a június 8-iki királykoronázási ünnepségben lehetőleg testületileg, vagy legalább képviselőileg vegyenek részt. A *«Zenészet* *Lapok*» minden irányu agitációjára és érvelésére volt szükség, hogy e különben lelkes és hazafias felhívással szemben az aradi tervezett orsz. dalünnepély érdekében összpontosítsa az egyesületek akció-készségét. S ez sikerült is, mert maga az egyetemi dalárda is felhagyván a további izgatással, a koronázási ünnepségek lezajlása után kettőzött érdekeltséggel fordult a közfigyelem az aradiak által kitűzött zászló felé. S a következő megmutatta, hogy nem is hiába, mert az aradi dal- s zeneünnepély a kitűzött időben oly fényesen sikerült, hogy a hazai műtörténelem azt méltán fényes betűkkel jegyezhetné fel lapjaira.

Mielőtt azonban ez ünnepségnek egész eredményes képét adnók, meg kell még emlékeznünk több oly mozzanatra s ténykedésre, melyek lényegesen hozzájárultak annak sikeréhez.

Már az 1866-ik év utolsó negyedében a porosz háboru s kolera okozta izgalmak lassankénti lecsillapulása után, több irányban ismét megindultak a dalegyleti tevékenységek, melyek a hazai általános zenészeti viszonyok emelésére is kihatnak.

A fővárosban a «*pesti nemzeti dalkör*» okt. hó elején tisztújító gyűlést tart s elnökének *Vidaacs Jánost*, alelnökének *Mátyus Izidort* választja s ez által nemzeti szellemét még hatályosabban előtérbe állítja. Ekkor már 70 működő s 200 pártoló taggal rendelkezik. Ugyanakkor 10 db arany pályadíjat tűz ki magyar férfinégyesekre.

Kugler László fővárosi műúrus kiadásában megjelent az első magyar nyelvű «*Zenészeti zsebszótár*» *Rader Antal* szerkesztése mellett.

Wusching Konrád Lugoson «*Magyar Dalcsokorra*» nyit előfizetést.

A *pécsi dalárda* ismételten 10 arany pályadíjat tűz ki magyar férfinégyesekre, melynek eredményét a következő év február hó 10-én hirdeti ki. A magyar dalárdák ez által jutnak *Rieger György* «*Ki a gonddal*» című első pályadíjnyertes s még ma is kapós és kedvelt férfinégyese birtokába.

A *szombathelyi dalárda* 1864—65-i nagy műgonddal szerkesztett évkönyvét adja ki, utánzásra méltó példát szolgáltatván a társegyleteknek.

A *budai dalárda* ugy magyar szellem, mint művészeti emelkedettség tekintetében mind magasabb színvonalra emelkedik s fővárosi vezérszerep játszására mind több több érdeket szerez. Dalestélyei a leglátogatottabbakká válnak s kötelekébe belépni, a fővárosi értelmiség ambícióját képezi.

A «*magyar jogtudományi hetilap*» szerkesztője, *Dr. Vuncs*, fölhívást intéz a hazai dal- s zeneegyletekhez, valamint a hazai kiadókhöz, hogy a lipótvári börtön falai közt megalakult zene- s dalegylet számára zeneműveket s kardalokat küldjenek be, hogy az erkölcsileg sülyedt szerencsétlen embertársak lelki vigasza s szórakozása felől ez által is gondoskodva legyen. A nemes célu fölhívás nem is hangzott el eredménytelenül a pusztában.

Az 1867-i év első felében még intenzivebb mozzanatok s tevékenységgel találkozunk.

A vidéken egymást érik az új dalegyleti alakulások, valamint a már korábban keletkezettek nagymérvű megismosodása.

Több dalegylet, nevezetesen az *esztergomi, ungvári, szegedi, losonci, jászberényi, szolnoki* véglegesen megerősített alapszabályokhoz jutván, ez időben vetik meg szilárd alapjukat, melyen későbbben oly erős oszlopaivá váltak az orsz. m. daláregyesületek.

Ez év március havában választja meg a «*pesti nemzeti dalkör*» *Zimay Lászlót* vezénylő karnagyává, ki e tisztéről előzőleg a «pestbudai dalárdánál» lemondott s ez által oly lendületet nyer, mely ez egyletnek későbbben az országos kitüntetések egész sorozatát szerzi meg.

A «*Zenészeti Lapok*» hasábjain ugyanekkor merül fel legelőször — szemben a közelgő királykoronázással — a magyar «király-hymnusz» kérdése is, mely ugy a sajtóban, mint a közvéleménynél élénk viszhangra talál, habár akkor még eredménytelenül. Egy negyedszázadnak kellett utána lefolyni, a míg ez eszme sok-sok vajudás s ellenzékeskedés után végre az idei 1892-ik orsz. jubileumi dalünnepségen konkrét alakot ölthetett.

Liszt Ferenc magyar koronázási miséjének ügye, mely az oszták udvari körök által emelt intrigák következtében annyi port vert fel a hazai közvélemény terén, a hazai dalárdák körében is élénk mozgalmat kelt fel s a debreceni dal- s zeneegylet kezdeményezésére *Debrecen* városa még külön kérvénnyel is járul az országgyűléshez, annak jogos érvényreemelésé érdekében.

A *budai dalárda* április közepén adja elő *Dávid B. «Columbus»-át* nagy zene- és énekkarral, hatalmas példát szolgáltatván a dalegyletek magas színvonalu hivatására nézve.

Az újja alakult «*pesti nemzeti dalkör*» *Zimay László* vezénylete alatt május hóban tartja első fényes dalestélyét, mely teljesen igazolta a karnagy-csere előnyös voltát.

A koronázás előtt a fővárosi összes dalegyletek tömörülnek, hogy a megkoronázandó király előtt hódolatukat fáklyásmenettel egybekapcsolt szerenáddal mutassák be. Több száz dalár egyesült e célra *Huber Károly* vezénylete alatt, hogy *Erkel* «hymnusát», *Egressy* «szózatát», *Mosonyi* «Ébresztőjét»

s *Bertha S.* e célra szerzett karát előadják. Előzetesen sokat fáradtak is a próbákkal, de majdnem az utolsó órában — állítólag felsőbb elhatározás folytán — levétetett a programmról. Már ezelőtt egy negyedszázaddal is erősebb volt az osztrák udvari, mint a nemzeti áramlat.

Ugyaníly sorsban részesült az a tervezett szerenád is, melyben a fővárosi dalegyletek *Liszt Ferencet* célozták megtisztelni, csakhogy ennek nem annyira politikai opportunitási, mint inkább a kimaradhatlan művészi versenykedés megoldásának nehézsége állotta az útját.

* * *

Tüllépnők terünk határát, ha mindazt részletezni akar-nók, ami az aradi orsz. ünnepélyt nemzeti szellem tekinteté-ben megelőzte s így általánosságban konstatálván, hogy a ko-ronázási ünnepélyek elvonultával a közfigyelem s érdeklődés teljesen feléje fordult, annak eredményes lefolyását im a kö-vetkezőkben foglaljuk össze.

Az aradi ünnepélyrendező nagybizottságnak, melynek élén a város akkori polgármestere, a lelkes s fenkölt szel-lemű hazafi s az aradi dalárda elnöke: *Atzél Péter* állott, támogatva oly férfaktól mint: *Szende Béla* megyei főispán (egy évre rá m. honvédelmi miniszter), továbbá: *Nagy Sándor* megyei alispán s az ottani zenede elnöke, *Lukácsy Mikló*: a dalárda buzgó s tevékeny alelnöke, *Jankó József* titkára, *Kunert Ede* karnagya s az egész város legbefolyásosabb kép-viselőitől; még egy pár ismételt fölhívást kellett a hazai dalegyletekhez intézni, hogy a siker megfelelő legyen a vá-ros hazafisága és áldozatkészségének. E mellett a sajtó sem nyugodott s főleg a «Zenészeti Lapok» buzdíták, lelkesíték az egyleteket, minek végre az lett az eredménye, hogy az aradiak által kibontott zászló alatt 43 dalegylet vett részt az ünnepségben.

Augusztus 9-e mint a bevonulás, fogadás és elszállásol-ás napja, valódi ünnepnapja volt Aradnak. A fővárosi vona-tot impozánsan fogadta a rendező-bizottság, a helyi dalegylet s az indóháznál egybesereglett lakosság ezereivel. Rövid üdvözlő

beszédük után megindult a díszmenet kibontott zászlók mellett, melyek koszoruk s éljenekkel lettek elhalmozva. Az aradiak által ez alkalommal kifejtett igaz vendégszeretet mindenki várakozását felülmulatta. A bevonulásnál, valamint az elszállásolásnál is a legkitelhetőbb rend uralkodott. Este 9 órakor a «Fehér Kereszt» szálló nagytermében gyűltek össze a dalárvendégek s ott *Atzél Péter* polgármester által lelkes szavakkal üdvözöltetvén, a másnapi teendők sorrendje lett megállapítva s közzétéve. Augusztus 10-e a pihenésnek, az összpróbának (a tágas katonai lovarda helyiségében, mely föl-diszitve, egyszersmind a díszhangverseny színhelyéül is szolgált aug. 12-én) s az orsz. daláregyesület megalakítása érdekében tartott előleges értekezletnek volt szentelve.

A közös darabok összpróbájában aug. 10-én délelőtt 600 működő dalár vett részt *Kunert Ede* vezénylete alatt. A műsorra vett darabokat ezuttal még csak három kar képezte u. m. Egressy B. «*Szózata*», *Mosonyi Mihály* Szász Károly szövegkölteményére irt «*Dalárok karéneke*» s Rietz «*Ő-német csatadal*» című férfikara. Még egy negyedik is volt kilátásba helyezve, de az idő rövidsége folytán elmaradt.

A délutáni előértekezlet, *Madarassy Pál* a budai dalárda akkori titkára (s valódi intéző szelleme) elnöklete alatt tartatott, melyben az ünnepre megjelent egyletek képviselői nagy számban vettek részt, s melynek főtárgyát a pesti közgyűlésből relegált hetes bizottságnak alapszabályi tervezete képezte az orsz. magyar daláregyesület megalakítására nézve.

E tervezet, előzetesen közölve lévén a «Zen. Lap»-ban s külön levonatban is megküldetvén minden egyletnek: a megjelent képviselők előtt már ismeretes volt s így mindenki tájékozva szólhatott a kérdéshez. Szóltak is sokan, még pedig kevés kivétellel nem mellette, hanem ellene. A többség egyrésze, a centralisatio rémétől üldözötve, általában még elvben is ellenezte. Másik része elvileg helyeselte ugyan, de még korai, meg nem érett eszmének jelentette ki. Már ez előértekezleten lehetett látni, hogy az auguszt. 12-ki közgyűlésen alig fog talán akadni 15 egylet, melyek az egyesületet megalakítani óhajtanak.

Egy körülmény különösen közbe játszott arra, hogy a többség oppozícióját csakugyan megteremtse. Nevezetesen a *debreceni* képviselők oly utasítással jelentek meg Aradon, hogy a hazai dalegyleteket a következő évben *Debrecenben* tartandó orsz. dal- és zeneünnepélyre hívják meg. Attól tartottak tehát, hogy ha a daláregyesület megalakul: ketté szakadnak az egyletek s a debreceniek által tervezett autonómikus dalárünnepély nem fog oly fényesen sikerülni, mint a hogy óhajtanák.

Ennek dacára az egyesület még is — bár csak nagynehezen — megalakult s Aradon vetette meg alapját annak a nagymérvű tömörülésnek, mely a másik évben — a mint látni fogjuk — ép az akkor még opponáló Debrecenben következett be.

De kövessük az ünnepély lefolyásának fonalát.

A tulajdonképeni ünnepély augusztus 11-én kezdődött az aradi dalárda pompás zászlajának felszentelésével, mely *Atzél Péter* elnöknek volt az ajándéka. A fölszentelést mise előzte meg a hazafias szellemű minorita atyák templomában, mely pár száz lépésnyire esik a főtértől, hol a fölavatási aktus volt lefolyandó. Mise alatt: *Reményi Ede* Liszt koronázási miséjéből a páratlan szépségű «Benedictus» szólót játszotta s az aradi dalárda *Eltér Antal* magyar irányu vokál miséjét énekelte, művészi szabatossággal. Mise végeztével imponans látvány fejlődött ki. A templomtól a tér közepén felállított emelvényig az egyletek képeztek zászlaik alatt sorfalat a menetnek. Elöl jöttek az egyletek képviselői, utánuk a diszöltönyű koszorus leányok, mindenik karonvezetve egy-egy lovagtól, ezeket követte a zászlóanya; *Szapáry-Atzél Gabriella* úrhölgy *Atzél Péter* polgárnagy karján. Őket követte a hazafiúi érdemekben megöszült minorita főnök: *Sujánszky Eusztach* atya számos papi segédlettel, hogy megáldja a zászlót egyházi szertartással. Az emelvényt a legdiszesebb közönség foglalta el, taracklövések közepette. Lelkesnél lelkesebb beszédeket tartottak: *Sujánszky E* a megáldás, a zászlóanya a zászló átnyujtása s *Lukácsi Miklós*

az aradi dalárda alelnöke annak átvétele alkalmával. A zászló-
anya a többek közt így szólt:

*«E zászló alatt egyesüljenek önök ama szent és ma-
gasztos érzelemben, mely a valódi műveltséggel van egybe-
forrva s mely minden igaz magyar kebelnek legszebb erénye:
a lelkesült hazaszeretetben. Szívből s örökre lángolva, a
dalért, művészetért és a hazáért.»*

Lukácsi Miklós pedig így végzé beszédét:

*«S ha a vész harangja megkondul, és vész fenyegeti
a magyart: nézzetek e lobogóra, mely azt hirdeti, hogy:
«dalban istenség van» és ismét ti legyetek az elsők közt,
kik a dal isteni szikrájával lángra gyujtsátok a honfui
kebel szent tüzét, uton utfélen, hajnalkor és éjszakán egy-
aránt zengedezve:*

„Talpra magyar, hí a haza,
Itt az idő, most vagy soha“.
Éljen a haza!

A dalárok a közönséggel együtt énekelve a *«Szózatot»*
zárták be a szép s főlemelő ünnepélyt, mely után a város-
ligetben ezer személyre terített banketra vonultak ki, a ven-
dégek egyrésze a szives házigazdák magán meghívását fo-
gadván el. A közös díszebéd különben nem sikerült úgy, amint
tervezve volt. Ugy a város, mint a vendégek notabilitásai
közül hiányozván sokan, kik a bankettnak speciális díszet köl-
csönözhettek volna. Azonban így is volt számos lelkes felkő-
szöntés.

Délután 6 órára volt kitűzve a dalárverseny a Tököly-
téren, nyílt helyen, melynek háttérét a gör. kath. templom
képezte, mint alkalmas hangfogó. A tér el volt zárva ülő és
álló helyekkel, elején pedig a dalárok számára emelvénynyel
ellátva. A helyiség nyitott volta azonban megzavarta a sor-
rendet, mert beborult az ég s az eső egész délután meg nem
állott. Ennek következtében úgy az összelőadás, mint a ver-
seny másnap délelőtt 10 órára lett kitűzve, ezek helyett pe-
dig a másnapra tervezett közgyűlés lett megtartva a *«Fehér
kereszt»* szálló termében, melyen *Lukácsi Miklós* elnökölt.
Első sorban tárgyalás alá vettette a többször említett hetes

bizottság tervrajzát az orsz. magyar daláregyesület alapszabályait illetőleg, melynek tagjai közül résztvettek a diskusszióban: *Ábrányi Kornél, Engeszer Mátyás, Felsmann József és Reményi Ede.* (Erkel Ferenc, Mosonyi Mihály s Thill Nándor nem jelenhettek meg az ünnepélyen.)

A közgyűlés minden tagja meg volt ugyan győződve egy orsz. m. daláregyesület megalakításának ugy erkölcsi szükségéről, mint üdvös voltáról, de a többség még sem nyilatkozott oda, hogy az már Aradon megalakuljon. Kevés módosítással azonban elfogadván a beterjesztett alapszabályokat, melyek egyik pontja azt mondja, hogy az egyesület azonnal megalakul s mindaddig fennáll, ameddig 15 egylet az egyesület tagja maradni óhajt: az elnök igen tapintatosan és helyesen azt a kérdést tűzte ki határozatra, hogy akar-e 15 egylet tömörülni vagy sem? s ha igen: akkor jelentsék ki szándékukat. Erre 16 egylet 43 közül csakugyan jelentkezett s ezek megalakíták «az orsz. m. daláregyesületet» (s nem «szövetséget» amint tervezve volt), a módosított alapszabályok értelmében.

A magyar daláregyesület történetében e 16 dalegylet képezte azt a központi erőt, mely aztán időnként maga köré tömöríté a többi társsegyleteket is. Az ő elévülhetlen dicsőségük marad, hogy megtörték a jeget s átértve az ügy jelentőségét: elsőkk sorakoztak az eszme megvalósítása köré.

Az orsz. m. daláregyesületet megalkotott egyletek betűrendben a következők voltak:

- az *aradi dalárda*
- az *apatini* »
- a *budai dalárda* »
- a *csurgói* »
- az *érsekújvári* »
- a *jászberényi* »
- a *kecskeméti* »
- a *komáromi* »
- a *losonczi* »
- a *pesti nemzeti dalkör*
- a *perjámosi dalárda*
- a *pesti nemzeti zenede*

- a *szegeði dalárda*
- a *szentesi dalegylet*
- a *zsombolyai dalárda*
- a *zeneművészek segélyegylete.*

E 16 egyeslet képviselői a közgyűlés után azonnal össze-
gyűlvén, tényleg konstituáltak is magukat s az egyhangu vá-
lasztás a következő eredményre vezetett: egyesületi elnök lett:
Madarassy Pál, egyesületi titkár: *Ábrányi Kornél*, pénztárnok:
Engeszer Mátvás.

*Ig. vál. tagok a központból: Bogdány Lajos, Erkel
Ferenc, Felsmann József, Huber Károly, Nagy Ágoston,
Ritter Sándor, Széki Antal, Zimay László.*

*Közp. póttagok: Bartay Ede, Follmann Alajos, Grosz
Károly, Vajkay Károly.*

*Ig. vál. tagok a vidékről: Fehér Péter (Kecskemét);
Kovács Sándor (Losonez); Lukácsy Miklós (Arad); Nabinger
Nemez (Érsekujvár); Rieszner József (Jászberény); Smausz
Endre (Apatin).*

Vidéki póttagok: Kis Zsigmond, Molnár Adám. Az
alelnöki állás betöltése a központi ig. vál. első gyűlésére
relegáltatott. Az egyesületbe belépett s ezentul belépendő
egyletek által a közp. pénztárba évenként befizetendő quota
ezuttal minden működő tag után hetenkint egy, vagyis éven-
ként 52 krban lett megállapítva. A belépő egyesletnek legalább
20 m. taggal kellett birnia, hogy szavazatképes legyen. A zene-
egyletekre nézve az évi tagdíjilleték átlagosan 10 frtban lett
megállapítva.

Az aradi közgyűlés másik fontos tárgyát a következő
évi orsz. dalünnepély helyiségi s mikénti tartásának kérdése
képezte. Ennek megoldása azonban semmi nehézségbe sem
ütközött, mert a debreceni képviselők már kész meghívással
léptek a közgyűlés elé a város, a zenede és a dalárda nevé-
ben. A már megalakult daláregyesület elnöke és titkára pedig
kijelentették az egyesület nevében, hogy az alapszabályok értel-
mében az egyesület ugy is csak két év mulva tarthatván
meg első orsz. ünnepélyét, a legnagyobb készséggel csatla-
koznak a debreceni meghíváshoz s ugy maguk, mint a közp'

ig. vál. részéről is mindent elkövetendnek, hogy a debreceni ünnepély a legfényesebben sikertüljön.

A közgyűlés mind a két nyilatkozatot a legnagyobb lelkedéssel fogadta s így a legsimább alakban lévén a differenciák kiegyenlítve, a közgyűlés legmelegebb köszönetét szavazza Arad városának s az aradi dal- és zeneegyesületnek: a legemelkedettebb hangulatban oszlott szét.

* * *

A megzavart napi programm folytán aug. 12-én torlódott össze Aradon az ünnepélyi mozzanatok zöme: az összelőadás, a dalverseny, a díszhangverseny s a tánc-estély. Dél-előtt az összelőadás a fentnevezett három karral nem sok időt vett igénybe. Mindenik kar rézfúhangszerek kíséretében adatott elő *Kunert Ede* vezénylete alatt. Az egész Tököly-tér megtelt díszes közönséggel, az idő is igen kedvezvén s mindenik után hosszan felhangzott a taps, mely minden egyes darabot követett.

Az összelőadást követő verseny még inkább lekötötte a közönség figyelmét, mert e nemben ez volt az első hazánkban, mely nem ugyan még szorosan művészeti kellékekkel, de legalább rendezettebb formában — mint Pécsen, — nyújtott képet az ily versenyekről. Három versenydíj volt kitűzve s a versenyre szabadon választott műdarabokkal. 14 egyesület jelentkezett, név- s betűrend szerint a következők, u. m.: a *békeési, budai, debreceni, gyulai, holdmezővásárhelyi, kecskeméti, komáromi, lippai, lugosi, pesti nemzeti dalkör, perjámosi, szarvasi, szentesi* és *szolnoki* dalegyletek. — Sorshuzás határozta meg a sorrendet. A *budai* volt az első, a *gyulai* az utolsó. — Az előző napi közgyűlés határozata szerint a júry tagjait a nem versenyző egyesületek által kijelölt képviselők és szorosan vett szakértő bírálók képezték. E megállapodásnak az lett az eredménye, — ami előre is látható volt — hogy több egyesület az általa megválasztott képviselőben nem annyira a szakértelem, mint a körebeli tekintélyre fektette a súlyt s hozzá még a művészeti indokolt ítélethezással homlokegyenest ellenkező titkos szavazást proklamálta elvül.

A júry tehát 19 vidéki, névszerint: Arad (négy), Apatin, Bicske, Érsekujvár, Eszék, Jászberény, Kassa, Losonc, Mohács, Ó-Buda, Pécs, pestbudai zenede, pesti Unio, pestbudai dalárda, Sárospatak s Versec képviselőiből, összesen 24 tagból állott. A fővárosiakból megválasztattak: *Ábrányi K., Bogdány Lajos, Engeszer Mátyás, Huber Károly és Reményi Ede.*

A verseny eredményére nézve a 24 tagu júry kollektiv jelentése, miután elsorolta a választottak neveit, így szólt:

A nevezettek az aug 12-i dalverseny alkalmával a kijelölt helyet elfoglalván, az előadás után külön értekezletre visszavonultak s az előadások alkalmával tapasztaltak alapján általános elismeréssel nyilváníták ama előhaladást, mely a legutolsó dalárünnepély óta minden versenyző dalegylet előadásánál a szabatos hangsúlyozás, összevágás, árnyalat, hangvétel, szóval a művészi kellékek tekintetében észlelhető volt.

Miután a bíráló bizottságnak feladata volt az aradi ünnepélyrendező bizottság által a háromfoku versenydíj odaitélése felett határozni, titkos szavazás útján a következő eredményt terjeszti be: Szótöbbséggel érdemesnek találtatott

az I díjra a szentesi,

a II. » a pesti nemzeti dalkör,

a III. » a budai dalárda.

Ezenkívül, noha a bíráló bizottság minden más versenyzett egylet előadása felett csak elismerő dicsérettel nyilatkozhatott, mégis a fentebbi művészi előnyök és tulajdonok feltüntetése tekintetéből, méltányosnak találja még a következő, magukat különösen kitüntetett versenyző egyleteknek is kiváló dicséretet szavazni, u. m.:

a holdmezővásárhelyi,

a lugosi, és

a gyulai dalegyleteknek.

Talán mondanunk is felesleges, hogy az imígyen egybeállított s titkos zavazás alapján állott júry ítélete, átaljában nagy reszenzust keltett. Hiszen későbben is egész a mai na-

pig, mikor az egyesületi versenyek már mindjobban javított szervezet szerint tartattak s tartatnak, s a júry tagjai is — mindig szabad választás utján — a legismertebb szaktekintélyek közül választatnak, mindig előfordul s elő is fog fordulni az az eset, hogy a júry indokolt ítélete megtámadás, gyanusítás, igaztalanság vádjával illetetik. Hogy ne lett volna tehát kitéve Aradon, hol e tekintetben még semmi valódi művészeti elvek nem uralkodtak? De ez már mindig így szokott lenni, mikor ítéletileg a sok közül csak *egy* lehet az első, második stb. Aradon csak az volt a rekriminálók részéről a legabszurdumabb, hogy bár titkos volt a szavazás s bár a fővárosi bírálók számaránya ugy állott a vidékiekhez képest mint 1 az 5-höz: mégis a fővárosi tagokra hárult minden odium, mint ha azok influencirozták volna a titkos szavazókat.

Legnagyobb érzékenységet tanusított — s talán méltán is — a budai dalárda, amely pedig művészeti iskolázottság s képzettség tekintetében, mint harmadszor díjazott, ugy állott az első díjazotthoz, mint 1 a 10-hez. Nem is szorította más háttérbe, mint egy véletlen hangesuklás első tenorja részéről, egy magas színvonalu választott darabban s ép tiszta s biztos magas hangot igénylő résznél, szemben a szentesi dalegylet részéről választott darabbal (Kreutzer «kápolnája») mely nyugodt mederben folyik s csak szép szabatos, de könnyen legyőzhető dinamikus előadást igényelt.

A dalegyleti körök már ekkor belátták, hogy a dalversenyeket egészen más alapra kell fektetni, hogy az ítélet lehető igazságos s kombinatív lehessen.

Sokáig hordozta e sebet a budai dalárda, mert bár kezdettől fogva lelkes és buzgó tagja maradt a mai napig az orsz. daláregyesületnek s minden orsz. ünnepélyen meg is jelent mindig hatalmas kontingensével s valódi oszlopát képezte az öszelőadásoknak: de egészen 1886-ig a pécsi ünnepségig nem versenyzett nyilvánosan. Igaz, hogy akkor aztán egyszerre helyrehozta 20 év alatt elmulasztott babérait, mert nemcsak első sorban lett aranyéremmel kitüntetve. hanem még a losonciak által külön kitűzött értékes díj is neki lett az egyletek karnagyai többsége által odaitélve.

A magyar műtörténelemben maradandó fényű s eredményű aradi orsz. dalünnepély aug. 12-én a délutáni diszhangversenynyel s este a fényesen kivilágított s még fényesebben sikerült városligeti táncestélylyel ért véget.

A díszhangverseny helyisége zsúfolásig megtelt a leg-elegánsabb közönséggel. *Reményi Ede* volt a nap hőse, s mellette még *Huber Ida* a nemz. színház tagja, *Plotényi Nándor* s a szép bariton hangú *Institórisz K.* osztottak a zajos tapsok és kitüntetésekben.

Másnap reggel volt a búcsuzás és szétoszlás.

A távozó dalárok zászlóik alatt vonultak ki az indóházhoz a művész vendégekkel együtt, az ünnepélyi nagy bizottság a helyi dalárda s a lakosság ezereitől kísérvé. A szívélyes üdvözlések, meleg búcsúszavak, ölelkezéseknek vége-hossza nem volt, s midőn a vonat kirobogott a pályaházból: csak egy általános végbúcsuszó hangzott fel: «*Jövő évben viszontlátásra Debrecenben*»!

Igy ment végbe az aradi orsz. dalünnepély 1867-ben az orsz. m. daláregyesület megalakulása évében. Az ott egybegyült egyletek és azok intéző körei, beható tapasztalatokkal térhettek haza s azon szilárd meggyőződéssel, hogy ha valamely nemzeti kulturintézménynek van jövője s kihatósága Magyarországon; úgy az első sorban az orsz. m. daláregyesület, mely tisztán s tántorithatlanul magyar nemzeti alapon állván: mindig hamisítatlan s minden idegen áramlattól ment nemzeti szellemmel szolgálja a művészet, a közművelődés, a testvérisülés s a hazafiui lelkesedés nagy érdekeit. A következő meg is mutatta, amint e történelmi előadásaink folyamán látni fogjuk, hogy e meggyőződés nem is volt elmuló futóhomokra alapítva.

* * *

Történelmi érdekességünek tartjuk e helyen bemutatni s megörökíteni azt az első orsz. m. daláregyesületi alapszabály-tervezetet, melyet a többször említett hetes bizottság kidolgozott s mely az aradi közgyűlés által kevés módosítással el is fogadtatott.

Ez eredeti alapszabályok, egy negyedszázad lefolyása alatt, a viszonyok s tapasztalatok folytán több irányban módosultak ugyan; de alapszellemben s szervezeti egységében manapság is az akkori alapra támaszkodva érvényesek. E munka végfejezetében be fogjuk mutatni az egyesület teljes szervezetét s a mai érvényben levő alap- és házi szabályokat is, melyek összehasonlításából ki fog derülni, hogy az egyesület első tervezői oly alapokat raktak le, melyek az orsz. magyar daláregyesületnek ugyyszólván «*magna chartáját*» fogja még a jövőben is képezni.

Az országos magyar daláregyesület első alapszabályai.

I.

A magyar daláregyesület célja és közegei.

1. §. A magyar daláregyesület célja: Képviselet a magyar dalárok érdekeit, megkönnyíteni, támogatni azok működési körét s az erők egyesítése által határozottan nemzeti irányban művelni, terjesztetni s emelni a magyar dalt, zenét s általában a hazai művészet érdekeit.

2. §. E célból a magyar daláregyesület minden második évben az egyesületi közgyűlésen eleve meghatározandó helyen, orsz. *dal-*, s ha a körülmények megengedik, ezzel összekötött *zeneünnepélyt* rendez és egyesületi közgyűlést tart a daláregyesület további fennállása s működése érdekében.

3. §. A daláregyesület által rendezett orsz. dal- és zeneünnepélyek előadásában csak ama hazai dal- és zeneegyletek vehetnek részt testületileg, melyek az egyesület tagjait képezik. Egyes hazai vagy külföldi művészek csak az egyesület központi igazgatóválasztmány felkérése folytán vehetnek abban részt.

4. §. A magyar daláregyesületet egy központi igazgatóválasztmány képviseli, mely annak ügyeit vezeti és igazgatja.

Rendes székhelye Budapest, s címe: «*Országos magyar dalár-egyesület*». Az egyesület hivatalos nyelve a *magyar*.

II.

A magyar daláregyesület tagjai.

5. §. A magyar daláregyesület tagjait képezik mind-ama dal- és zeneegyletek, melyek a magyar korona országainak területén megalakultak s mint ilyenek az egyesülethez csatlakoznak.

6. §. A magyar korona országain kívül létező egyletek csak akkor lehetnek tagjai az egyesületnek, ha azok mint *magyar* dalárdák alakultak a külföldön.

7. §. Valamely dal- vagy zeneegyletnek az egyesülethez való csatlakozása, *képviselők* vagy *írásbeli nyilatkozat* által történik:

a) a képviselők általi csatlakozást az egyesületi közgyűlés;

b) az írásbeli nyilatkozat általit pedig a daláregyesület központi igazgató választmány is elfogadja és érvényre emeli.

c) Mindkét esetben az illető egylet által kiállított szabályszerű okmány alapján, u. m. aláírva az egyleti közgyűlés elnöke, titkára és legalább is négy közgyűlési vagy választmányi tag által.

8. §. Az egyesületbe lépő egylet kötelezi magát két évig annak tagja maradni s ez időre a meghatározott járulékokat pontosan fizetni. Ha tehát valamely egylet a rá eső évi járulékot a központi igazgató választmány vagy annak pénztárnoka ismételt felszólítása után sem szolgáltatná be az egyesület pénztárába, ez illetékek tőle nemcsak behajthatók, de a késedelmes egylet a közgyűlés által az egyesületből ki is rekesztethetik. A kilépés azonban, valamint a ki-rekesztés is, csak a minden két évben tartandó közgyűlésen történhetik és pedig egyleti felhatalmazott képviselők, úgy szabályszerűleg kiállított írásbeli nyilatkozat által. (I 71. §.)

III.

A tagok képviseltetése az egyesületi közgyűlésen.

9. §. Az egyesületet képező egyes egyletek képviseltetése a közgyűlésen aként történik, hogy minden egylet különbség nélkül szavazatjoggal bír és pedig ha tagjainak száma a *negyvenet* meg nem haladja *egygyel, negyvenen felül* pedig *kettővel*. Kettőnél több szavazattal egy egylet sem rendelkezhetik.

10. §. Az egyletek meghatalmazott képviselői megbízó leveleiket az egyesületi közgyűlés előtt egy nappal a központi igazgató választmány titkárának nyújtják be.

11. Egy vagy több megbízott képviselő ugyanazon egyletnek mindkét szavazatát is képviselheti. Külön egyletek szavazatát azonban ugyanegy személy nem képviselheti.

IV.

Az egyesületi közgyűlés és teendői.

12. §. Az egyesületi közgyűlést a daláregyesülethez tartozó dal- és zeneegyletek összes tagjai általában, főleg pedig az egyletek képviselői képezik.

13. §. A közgyűlésen minden oly egylet működő vagy pártoló tagja szólási joggal bír, mely az egyesülethez tartozik. Szavazási joggal azonban csak az egyleti képviselők bírnak.

14. §. A szavazás a közgyűlésen történhetik nyilvánosan vagy titkosan. A központi igazgató választmány s az egyesületi tisztviselők azonban mindig titkos szavazás útján választatnak.

15. §. A közgyűlés teendői:

a) Az illető közgyűlés idejére elnököt és jegyzőt választ.

b) A központi igazgató választmány elnökét, titkárát, pénztárnokát s választmányi tagjait titkos szavazás útján két évre megválasztja.

c) A központi igazgató választmány jelentését, számadásait és működését megvizsgálja.

d) A legközelebb tartandó orsz. dal- s zenéünnepély idejét és helyiségét meghatározza.

e) Az egyesületbe lépni óhajtó egyleteket kebelébe fölveszi.

f) Az évi járulékokat az egyesülethez tartozó egyletek működő tagjai számához képest megállapítja.

g) A központi igazgató választmányt további teendőire nézve utasítja.

h) A daláregyesületet s ezzel kapcsolatban a magyar zenét és művészetet érdeklő minden indítványt megvitat.

i) Esetleg az alapszabályokat módosítja.

j) A közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére három tagu bizottságot küld ki.

V.

A központi igazgató választmány teendői.

16. §. A központi igazgató választmányt képezik az elnök, titkár, pénztárnok és 16 választmányi tag.

17. §. Az elnök, a tisztviselők és választmányi tagok közül nyolc az egyesület székhelyén lakó egyleti tagokból választandó, hat további választmányi tag vidéki tag, míg végre két tagot mindig a legközelebbi dalárünnepélyt rendező város egylete vagy egyletei neveznek ki.

18. §. Ha valamely megválasztott tisztviselő vagy vál. tag a választást el nem fogadná, a közp. vál. a közgyűlésen legtöbb szavazatot nyert azon tagot hívja meg körébe, mely az előbbi 17. §. értelmében kellőleg minősítve is van. — Az egyesület székhelyén lakó vál. tagok közül az, ki legtöbb szavazatot nyert, egyszersmind a közp. ig. vál. alelnöke is.

19. §. Minden a m. daláregyesületet illető beadvány, levél, iromány vagy okmány bérmentesen a közp. ig. vál. elnökéhez vagy titkárához intézendő.

20. §. A közp. ig. vál. minden három hóban legalább egyszer ülést tart, és

a) képviseli az egyesületet s annak érdekeit a kormány és hatóságok irányában, továbbá a dalárünnepélyeken és a köz-

gyűlésen s általában mindenütt, ahol annak képviseltetése szükségeseltetik, vagy célszerűnek mutatkozik.

b) a közgyűlésen hozott minden határozatot foganatosít.

c) az egyesülethez csatlakozni óhajtó s magukat bejelentő egyleteket az egyesületbe fölveszi.

d) mindennemű, az egyesület ügyeit érdeklő megkeresésre vagy kérdésre gyorsan válaszol s felvilágosítást ad.

e) azon tanácskozásokra, melyekben a következő orsz. dalárünnepély érdekében teendő intézkedések tárgyalatnak, az illető két vál. tagot eleve értesíti s az ünnepélyt elvállalt egylet rendező bizottságával folytonosan érintkezik s azzal összhangzólag intézkedik.

f) a dalárünnepély programja részleteit megállapítja, a közösen előadandó műveket meghatározza, kinyomatja s az egyesület tagjait képező egyleteknek legalább három hóval előbb az ünnepély napjánál megküldi az egyesület költségén, szóval: az illető egylet rendező bizottságával egyetértve, intézkedik s gondoskodik mindarról, a mi az ünnepély külsőleges és művészeti részleteinek kiegészítésére, megszerzésére s érvényesítésére megkívántatik.

g) a közp. ig vál. utalványoz minden költséget, mely a dalárünnepély vagy más intézkedés folytán az egyesület pénztárát illeti.

h) a dalárgyűlésen tárgyalandó ügyeket, betérjesztvényeket eleve megvitatja s azokat a közgyűlés elé terjeszti.

i) működéséről előterjesztvényt tesz a közgyűlésnek.

j) közérdekű határozatok, intézkedések vagy teendők felől az egyesületi egyleteket az egyesület által választott hivatalos szaklapi közlöny, vagy szükség esetében körözvények által értesíti.

k) a magyar dal, zene s általában a hazai művészet érdekének emelése s terjesztése tekintetéből egyes szerzeményekre vagy dalversenyeknél nagyobb pályadíjakat tűz ki, azok helyes megbírálásáról, a pályanyertes vagy más szebb és értékesebb szerzemények kiadásáról gondoskodik, szóval: minden, a célnak megfelelő intézkedést életbe léptet s azoknak fogamatot szerez.

21. §. Hogy az ig. vál. üléseiben érvényes határozatokat hozhasson, az elnök vagy alelnökön kívül legalább hat tag-nak jelenléte kívántatik. Szavazásnál a viszonylagos többség határoz. Egyenlő szavazat esetében az elnök szavazata dönt.

VI.

Az egyesület tisztviselői.

22. §. Az *elnök* hívja össze a közp. ig. vál. tagjait s vezeti az üléseket. Őrzi az egyesület hivatalos pecsétjét s a titkárral egyetemben aláírja a közp. vál. minden hivatalos okmányát, kiadványát, körlevelét és intézkedéseit. A vidéki vál. tagokat eleve értesíti a vál. ülések s azok tárgyai felől. Az egyesület ügyeit érdeklő leveleket, a közp. ig. vál. pénzbeli utalványozásait aláírja s a pénztárt, a pénztárnok működését nyilvántartja. E végből joga, illetőleg kötelessége időnként pénztári vizsgálatot tartani. A daláregyesület valamely tisztviselőjének betegsége vagy akadályoztatása esetében az ig. vál. jóváhagyása mellett helyettest nevez ki. Az elnök gondoskodik az ig. vál. gyűléseinek helyiségéről s az ehhez szükséges kiadások fedezéséről intézkedik.

23. §. Az *alelnök* az elnök akadályoztatása esetében, ennek hatáskörébe lép.

24. §. A *titkár* vezeti és szerkeszti az ülések jegyzőkönyveit, valamint az egyesület minden kiadványát, az ig. vál.-hoz beadott s intézett mindennemű okmányt, iratot leltároz, rendben tartja a m. daláregyesület tagjainak anyakönyvét, mely minden egyes dalárda működő tagjait tartalmazza. E célból az egyesülethez csatlakozott dalárdák szavazati joguk elvesztése mellett kötelezik magukat működő tagjaik létszámának hiteles névjegyzékét az egyesületi titkárnak fél-évenként beküldeni. A titkár továbbá az elnökkel aláír minden hivatalos okmányt, mely az ig. vál. nevében kiadatik. A hozzá intézett és az egyesület ügyeit érdeklő megkereső levelekre vagy kérdésekre felvilágosítást és feleletet ad.

25. §. A *pénztárnok* felelősség mellett kezeli a m. daláregyesület pénzeit, az évi járulékokat az egyesületek pénztárnokaitól negyedévenként nyugta mellett átveszi s az ig. vál. ál-

tal utalványozott kiadásokat a pénztárból fődözi az elnök és titkár ellenjegyzése mellett. Negyedévenként a hátralékban levő tagegyletek neveit az ig. vál.-nak bemutatja s ez idő alatt a befizetéseket sürgeti. Az ig. vál.-nak negyedévenként bemutatja a pénztár állapotát, valamint a bevételek és kiadások mérlegét.

26. §. Az elnök, titkár és pénztárnok vagy ezek helyettesei az orsz. dalárünnepélyen és közgyűlésen mindig személyesen tartoznak jelen lenni.

VII.

A m. daláregyesület vagyona és jövedelme.

27. §. A m. daláregyesület vagyonát rendes és időhöz nem kötött jövedelmek képezik.

a) *rendes jövedelmét* képezik amaz évi járulékok, melyeket az egyesülethez tartozó egyletek az egyesületi közgyűlés által időről-időre meghatározandó arányban évenként és évnegyedévenként kötelezik magukat az egyesületi pénztárba előre befizetni.

b) az egyesület által minden két évben tartandó orsz. dal- és zeneünnepélyek tiszta jövedelmei.

c) *időhöz nem kötött* jövedelmeit képezik az általa képviselt ügy és művészeti célok támogatására bárhonnán érkező adományok és hagyományok, továbbá az egyesület pénztára gyarapítására ugy a tagegyletek, mint a közp. ig. vál. által a fővárosban évenként rendezendő dalestélyek vagy hangversenyek tiszta jövedelmei.

d) az egyesület ig. vál. által kiadni határozott zeneművek, kiadványok tiszta jövedelmei. E célból az egyesületbe lépő egyletek kötelezik magukat évenként legalább is egy dalestélyt vagy hangversenyt rendezni az egyesület pénztára gyarapítására. Ily kötelezettséget vállal maga az egyesület is Pesten székelő közp. ig. választmánya által.

28. §. Az egyesület pénztárából fedeztetnek: a közp. ig. vál. sikeres működéséhez, valamint az orsz. dal- s zeneünnepélyek megtartásához szükséges kiadások.

VIII.

Az alapszabályok módosítása.

29. § Az elfogadott alapszabályokat csak a dalárközgyűlés módosíthatja és változtathatja meg, ha ezt a jelenlevő szavazóképesek kétharmada kívánja.

IX.

A m. daláregyesület megalakulása és feloszlása.

30. § A m. daláregyesület azonnal megalakultnak nyilvánítja magát, mihelyt jelen alapszabályok alapján tizenöt egylet egyesül s azokat elfogadja. S mindaddig fennáll, míg valamely egyesületi közgyűlés annak felosztatását el nem határozza, vagy míg tizenöt egylet az egyesület fennállását óhajtja.

X.

A m. daláregyesület hivatalos közlönye.

31. § A m. daláregyesület érdekei képviseltetése és a tagjai közt szükségelt szolidaritás tekintetéből saját hivatalos közlönyről gondoskodik.

Kelt az Aradon 1867. aug. 11-én tartott orsz. dalárközgyűlésből.

Jankó József,
jegyző.

VI.

A negyedik országos dalárünnepély Debrecenben
1868-ban. *(gyűjt.)*

Az aradi orsz. dalárünnepély kiható és föllendítő hatással volt a hazai műviszonyok további fejlesztésére. Minden téren és irányban nyilatkozott ez örvendetes jelenség. Az 1867-ik év, mely törvényesen megkoronázott királyt s alkotmányos szabad rendelkezési jogot adott a nemzetnek, még végéhez sem ért, s már is két oly nagyjelentőségű műinté-

*Du társu felet in Debrecen
V. U. Nr. 40. 1868*

*L. m. Árkádyi Károly
Országos Dalár-Ünnepély
(a Debreceni Tudárünnepély
intézkedése) Jn Vn 1868!*

zettel gazdagodott a főváros, melyek később mindinkább izmosodván s mind magasabb színvonalra emelkedvén: lényegesen hozzájárultak hazánkban a zenei izlés s a választékosabb műérzék kifejlesztéséhez, s melyek e téren még manapság is fontos szerepet játszanak.

E két műintézet: a *«budai énekekadémia»* (későbbben kibővítvén magát *«budai ének- és zeneakadémia»* címet vett fel), s a *«zenekedvelők egyesülete»*. Mind a kettő 1867. október havában lépett életbe s azóta mind a kettő nagy elismerésre méltó missiót teljesít. Az előbbinek *Madarassy Pál*, az utóbbinak gr. *Festetics Pál* volt az első elnöke, ki mindjárt kezdetben nagy áldozatokat hozott az egylet megszilárdítása érdekében. Mind a két egylet a *vegyes kar* művelésére fektette a súlyt, mely addig egészen el volt hanyagolva hazánkban s mely nélkül pedig nagyszabású zeneművek rendszeres előadása nem is képzelhető. E mellett mind a kettő, ugy ének- mint adminisztratív nyelv tekintetében kizárólag csak a *magyart* vette fel alapszabályaiba.

Számos új dalegylet alakulása is ez és főleg a következő 1868-ik évre esik, mint Budán *«műgyetemi»* Pesten: *«egyetemi dalegylet»* címen, majd Gyulán, Nagykőrösön, Pécsen *«pécsi dalkör»* címen, Alberti-Irsán, Selmecen, Nagyváradon, (ez utóbbi Arad után első csatlakozott az orsz. m. daláregyesülethez.)

Pesten november hóban tartja a *«nemzeti dalkör»* új tisztválasztási gyűlését, a mikor ismét *Vidacs János* lesz az elnöke, alelnökké pedig addigi titkára: *Follmann Alajos* választatik, ki azontul közel egy negyedszázad lefolyása alatt egyik leglelkesebb támogatója s tényezője lesz az orsz. daláregyesületnek. Ő, és *Zimay László* — mint karnagy — képviselték ez egylet irányadó szellemét- s fénykorának tényezőit.

A *budai dalárda* december hóban tartja évfordulója emlékére első nagy zene- s énekkari hangversenyét, mely alkalommal Bruch Miksa *«Frithjof regéje»* legszebb részleteit mutatja be.

A következő év még gazdagabb lett eredményekben, melyekre aztán az 1868-ik év szeptember havában

tartott debreceni orsz. dal- s zeneünnepély teszi fel a koronát. Műtörténelmi jelentőségüknél fogva elsoroljuk röviden ez eredményeket időszaki sorrendben.

Mindjárt az új év elején a *pécsi dalárda* körében élénk, mozgalom keletkezik «*polgári zenekar*» megalakítása érdekében, hogy ama nagyszabású zeneművek is előadhatók legyenek, melyek ének- és zenekarra írva.

A nagyváradi dalárda véglegesen megalakul s első lép be az orsz. egyesületbe.

A budai dalárda, az orsz. m. daláregyesület életében egész haláláig oly nagy szerepet játszott *Nagy Ágostont* választja elnökének s *Madarassy Pált* alelnökének, mely választás által fokozott lendülettel emelkedik mind magasabb színvonalra.

A budai énekekadémia első nyilvános hangversenyét tartja érdekes műsorral a vigadó termében *Knáhl Antal* karnagysága alatt, s első meggyőző jelét adja jövő kiható missiójának.

Kolozsvártt *Pichler Bódog* karnagysága alatt philharmoniai társulat alakul s Beethoven, Schumann, Wagner, Berlioz műveit is bemutatja.

A hazai dalegyletek föllelkesülve a megkoronázott király nagylelkű koronázási adományától a honvédalapra: mindenfelé az országban dal- és zeneestélyeket rendeznek a hazafiúi alap javára, mely ténykedésük tetemes összeggel gyarapítja a honvédalapot. A pozsonyi és bicskei egyletek egymaguk közel 800 frtot szolgáltatnak be az alapítványi pénztárba. E mellett újabb pályadíjakat tűznek ki a magyar férfinégyes irodalom fejlesztésére.

Az Aradon megalakult «orsz. m. daláregyesület» ez év jan. 26-án tartá első ig. vál. gyűlését *Madarassy Pál* elnökléte alatt, melyben:

a) az alelnöki állásra egyhangulag *Bogdány Lajost* választá.

b) *Engeszer Mátyás* magánügyei által akadályozva lévén egyelőre a pénztárnoki teendőket végezni: a jövő közgyűlésig *Ritter Sándort* kéri fel e tisztt elvállalására, ki azt el is fogadja.

c) Elhatározza, hogy az Aradon mult év aug. havában belépett tagegyletekre nézve 1868. jan. 1-ig a négy és fél hónap csak egy negyednek vétessék a befizetést illetőleg s a többi folyónegyed jan. 1-től számítassék.

d) Körlevél küldését határozta a még be nem lépett dal-egyletekhez, hogy csatlakozzanak az egyesülethez. Egy más körlevelet a tagegyletekhez intézett illetekeik beszoigáltatása végett s hogy a debreceni ünnepélyben testületileg vegyennek részt.

e) Elhatározza «*egyesületi dalár-évkönyv*» címen egyelőre egy füzetet kiadni, mely eredeti magyar múnégyeseket tartalmazzon. A négyesek kiválasztásával három tagu bizottságot biz meg, melynek tagjaiul Ábrányi K., Engeszer M. s Zimay L.-t választja, kik egyszersmind ama műdarabok kijelölésével is megbizattak, melyekkel a debreceni ünnepélyen az egyesület tagegyletei fogják magukat bemutatni. (Az ig. vál. későbbben e kollektiv tervtől egészen elállott).

f) Meghatározta az egyleti peesét feliratát, u. m. «*orsz. magyar daláregyesület*» magyar korona mellett lyra jelképpel, s végül:

g) Több házi szükséglet felett intézkedett.

Debrecen városának tanácsa már az év elején, január 27-én fölhivást intéz az összes polgársághoz, hogy a február 2-án a városház nagytermében tartandó gyűlésen minél számosabban jelenjenek meg a városukban tartandó orsz. dalár-ünnepély feletti tanácskozásban résztvenni. A hazafias fölhívásra az egész város értelmisége s a legbefolyásosabb polgárok jelentek meg, hogy már jó eleve megállapodjanak az ünnepély részleteire nézve. A közgyűlés megállapítja az ünnepség napjait, azokat szeptember hó 18—21 napjaira tűzvé ki. Megválasztá az ünnepélyrendező nagybizottságot, melynek elnökeivé: a város polgármestere *Kovács Lajos* s a dalárda elnöke *Komlóssy Imre* lettek megválasztva. Megalakítá egyszersmind a szakbizottságokat is, melyek *elszállásoló, fogadó, technikai, pénzügyi* s *művészeti* albizottságokra osztottak. A fogadó s elszállásoló bizottság *Simonffy Imre* főkapitányt; a technikai *Baranyi Miklóst*, a pénzügyi

Csanak Józsefet s a művészeti szakosztály *Komlóssy Lajos* zenedei igazgatót nyerte intéző elnökeül. Minden szakosztály elnöke a dalár-ünnepély pénztárára 100 frt erejéig való utalványozási joggal hatalmaztatott fel. A nagybizottság jegyzője megbízott a belügyminiszteriumhoz intézendő engedélyi kérvény szerkesztésével s annak a városi tanács utján való felterjesztésével. Elhatározta továbbá külön meghívó levélben fölkérni *Liszt Ferencet*, hogy megjelenésével emelje fényét az ünnepélynek, valamint *Erkel Ferencet* is, hogy az ünnep-ség zenészeti vezényletét elvállalni sziveskedjék

A *pest-budai zenede* március hó 1-én tartja zászlószentelési s fölavatási ünnepélyét, mely alkalommal *Bartakovics Béla* egri érsek celebrál. *Engeszer Mátyásnak* «magyar miséje» adatik elő, a zászlóanyai tisztet *Wenckheim Krisztina* grófhölgy teljesíti, ki a díszes zászlót is ajándékozta. Fölszentelés után az egyetemi díszteremben b. *Prónay Gábor* elnök és *Mátray Gábor* igazgató tartanak alkalmi beszédeket s az ünnepség a *Kölcsey-hymnusz* és a *Szózat* el-éneklésével ért véget.

A már korábban megalakult *zenekedvelők egylete* élet-erősen szervezkedik s *Mosonyi Mihályt* választja zenekari, *Thill Nándort* pedig énekkari igazgatónak. Elnöke gróf *Festetics Pál*, s *Koltay Jakab* erélyes támogatása mellett részvények utján törekszik az egyletnek saját helyiséget s hangverseny-termet szerezni, a mi későbbben sikerült is.

A debreceni nagybizottság már március 18-tól kelteztve teszi közzé első fölhívását s értesítését a szeptember hóban tartandó orsz. dalárünnepélyre nézve. 114 dal- s zeneegylet létezéséről van tudomása s ezeket mind külön meghívókban részesíti, e mellett meghívja a főváros és vidék összes művészi notabilitásait a részvételre. *Mosonyi Mihályt* fölkéri egy új összkar írására, ki a fölkérésnek készséggel enged s megzenésíti *Komócsy József* «*Szentelt hantok*» című s ez alkalomra irt nagy hatású szövegkölteményét, mely azóta többször szerepel az orsz. dalünnepélyek műsorán s az ez évi jubiláris ünnepség műsorának is egyik nagyérdékű számát képezi. E felhívásban hangsúlyozva van a bejelentési határidő

(május 15.) valamint az egyletek bejelentési minősége is, mint közreműködő, versenyző vagy csak magukat képviseltető egyleteknek. A netán névszerint meg nem hívott egyleteknek szabad bejelentési jog tartatik fenn. *Csanak József* műszeretete s hazafiui áldozatkészsége folytán általánosan tisztelt polgára Debrecen városának, azzal örökíti meg nevét az ünneppéldével szemben, hogy a nagybizottságnak nemcsak előlegezi az ünnepélyi előzetes költségeket: hanem a netáni deficit fődözését is magára vállalja.

E közben az orsz. daláregyesület igazgató választmánya sem marad tétlenül, hanem minden irányban megkezdi akcióját. Május 3-án tartja 2-ik igazgató választmányi gyűlését *Bogdány Lajos* alelnök elnöklete alatt, melyben *Lukácsy Miklós* (aradi) s *Kovács Sándor* (losonci) vidéki igazgató választmányi tagok is részt vesznek.

A gyűlést az egyesületi alelnök hazafias szellemű beszéddel nyitja meg, hangsúlyozván az egyesület alapeszméjét, mely a dalművészetnek magyar nemzeti szellemben fejlesztését, a társadalom minden rétegében terjesztését, a hazafiui érzelmek ápolását, s a nemzetiségek testvéri tömörülését kell, hogy állandó céljául tűzze ki. A gyűlés főtárgyát az egyesületnek a debreceni orsz. ünnepélyen való kollektív megjelenése s részvéte képezte *Erkel Ferenc* vezénylete alatt, ki szintén jelen levén, e tisztet készséggel el is vállalta. Erre nézve határozatba ment, hogy az egyesület tagegyleteinek a legközelebb megjelenendő egyesületi dalárévkönyvből két férfikar küldessék meg betanulás végett, melyeket közösen fognának aztán Debrecenben előadni. Az évkönyvbe a következő karok lettek fölvéve: 1. Ábrányi K. «*Dalversenye*». 2. Engeszer M. «*Szerettelek*» című kara. 3. Huber Károly «*Csata-dala*». 4. Langer Viktor «*Intés*» című kara. 5. Mosonyi M. «*Szellem világa*» s Zimay László «*Honfidala*». Ezek közül az 1-ső és 3-ik számok lettek közös előadásra kijelölve.

Az egyesületi lobogó kiállítása tárgyában az igazgató választmány körlevél által fölkéretni határozta a tagegyleteket körükben gyűjtéseket rendezni s dalestélyeket tartani, emellett fölhívást határozott intézni a nagy közönség ama

részéhez is, mely magát az ügy iránt érdekl. Egy másik körlevél küldésére is súlyt fektetett mind ama hazai egyletekhez, melyek még nem csatlakoztak az egyesülethez. A már megerősített alapszabályok gyors kinyomatását elrendelte, hogy azok a jelentkezőknek azonnal megküldhetők legyenek.

Erre volt is szükség, mert az aradi megalakulástól fogva összesen csak négy egyesület csatlakozott az egyesülethez u. m. az *alberti-irsai*, az *esztergomi*, a *nagyváradi* és a *pozsonyi*. E tekintetben az egyletek még akkori passivitását nem is lehetett megváltoztatni. Ehez szükséges volt a debreceni ünnepség fényes sikere, mely aztán egy szökéssel minden eddigi mulasztást helyreállított.

A sajtó terén ez időben főleg a «*Zenészet*i Lapok» vittek az agitáló, felbuzdító s javasoló szerepet. Nem volt egy száma, mely a debreceni orsz. ünnepélylyel ne foglalkozott volna, s melyben egy vagy más irányban valami célszerűt, üdvöset ne ajánlt volna az intéző körök figyelmébe. Sok tekintetben volt is sikere, habár több tekintetben minden maradt a réginél.

Indítványozta a többek közt, hogy a debreceni hölgykoszoru tűzzön ki pályadijat, mely azt a versenyző egyesület illesse, mely a júry ítélete nyomán legkitünőbbben ad elő valamely magyar kart. Ez indítványa eredményre is vezetett.

Indítványozta továbbá, hogy a rendezőség tűzzön ki egy meghatározott versenydarabot, melyet minden versenyzőnek elő kelljen adni a szabad választás mellett. Ez azonban még korainak bizonyult be

Indítványozta, hogy az össz- és versenyelőadásoknál a fősúly első sorban a magyar zeneirodalom termékeire fektetessék. Ez csekély kivétellel teljesült is

Továbbá, hogy az előadási helyiségnél — nyílt téren — figyelembe vétessenek az akusztikai tekintetek. Ez jórészen sikerült, miután *Keresztszeghy Antal* vár. főmérnök terve szerint célszerű háttéri (sugólyuk alakú) hangfogó lett alkalmazva, mely nyílt téren igen gyakorlatinak bizonyult.

A rendező bizottság által kitűzött első jelentkezési határidő lejárván, azt július 1-ig kellett meghoszabbitani, a mikor pedig ez is lejárt, akkorig már 60-nál több egyeslet lett bejelentve a közreműködésre több mint 1200 dalárral s 25 egyeslet a versenyre szabadon választott műdarabokkal. E nem remélt nagy száma a versenyzőknek azt eredményezte, hogy úgy mint az előző években is, a közös darabok előadása nem lett elkülönítve a versenyzőktől, hanem a három közös darab közé lett beosztva sorshuzás útján nyolc-nyolc verseny számmal. De ily rendszernek célszerűtlensége úgy a dalárok, mint a közönség s a bírálókkal szemben, sehol sem bizonyult be oly élesen, mint ezúttal Debrecenben. A dalárok — ha részt akartak venni a közös előadásban — nem kimélhették hangjukat, a közönség türelme erős próbára lett téve s a bírálók figyelme nem lehetett összpontosulva. Mindezt korrigálni s művészeti rendszerre alapítani az orsz. daláregyesület által jövőre rendezendő ünnepségi reformoknak volt fentartva.

Mindinkább közeledvén az ünnepség ideje, a jelentkezett egyesletek mindenfelé nagy tevékenységet fejtettek ki. Minden egyeslet dalestélyi előadásokat tartott utiköltsége beszerzésére s emellett zászlószentelési s fölvatási ünnepségeket, hogy kellő díszszel jelenhessék meg Debrecenben, az Alföld vendégszerető metropolisának falai közt.

Az ünnepélyrendező bizottság felküldi Pestre *Komlóssy Lajost*, a művészeti szakosztály elnökét, hogy magát érintkezésbe téve a fővárosi művészkörökkel, az ünnepség egyik estélyén tartandó díszhangversenyben közreműködésre megnyerje a legkiválóbb művészeket. S ez sikerült is neki, mert *Kendelényi Fáni*, *Saxlehner Emma* s *Füredi Mihály* nemz. színházi tagok, valamint *Reményi Ede*, *Siposs Antal*, *Dubecz Péter* hárfavirtuóz, s *Plotényi Nándor* készséggel megígérik közreműködésüket.

A dabreceniek azonban még ezzel sem elégedtek meg. Hogy teljesen megfeleljenek a «*dal- és zeneünnepély*» címének, a nemzeti színház operájának teljes zenekarát is megakarták nyerni egy pár nagyszabásu instrumentális mű bemutatására a színházban. E sorok íróját kérték fel a közveti-

tésre az intendáns Erkel Ferenc és a zenekarnál, előre hangsúlyozván, hogy semmi anyagi áldozattól sem riadnak vissza. Debrecen városához e valóban méltó elhatározás teljesülésének nem is állt aztán más az útjában, mint a nemzeti színházi játékkrend, mely három estén át (amennyi időt vett volna igénybe a lerándulás) nem nélkülözhetette a zenekar legkiválóbb erőit. Ennek dacára mégis el lett érve annyi, hogy a nemzeti színház több elsőrendű zenekari tagjával az élin s Erkel Ferenc vezénylete alatt egyesültek a debreceni és aradi műkedvelők s a díszhangverseny estéjén előadták *Liszt Ferenc* «Keresztes indulóját» annak «Erzsébet» oratóriumából, mely ez alkalommal először hangzott fel vidéken, a fővároson kívül.

* * *

Az 1868-i valóban nagyszerű, fényes és kiható debreceni orsz. dal- és zeneünnep lefolyását a következőkben adhatjuk:

Szept. 18 án reggel indult Pestről az az óriási vonat, mely az ország minden részéből már 17-én este összesereglett dalárokat volt szállítandó Debrecenbe s melyhez a pesti művészi s műkedvelői világ számos tagján kívül majd minden állomáson új meg új daláregyletek, vendégek csatlakoztak. A megérkezett vonatot a debreceniek a leglelkesebben és szívélyesebben fogadták. *Simonffy Imre* városi főkapitány fogadta rövid, de lelkes s meleg szavakkal a vendégeket s aztán kezdetét vette a pompás látványt nyújtó bevonulás zeneszó s kibontott zászlók mellett, mely annyira felvillanyozta az ily látványban még nem részesült debrecenieket, hogy az egész hosszú útvonal mentén sűrű sorfalat képezett s meg nem szűnt éljenezni. Az ablakok telve voltak nemzeti zászlókkal, szőnyegekkel s gyöngéd kezek virágot szórtak, kendőket lobogtattak. Sok ezer nép jött be vidékről is, mely nem győzött bámulni a sok zászlón és feltollazott úri népségen.

A menet a városház előtti téren állt meg s onnan mindenki szállására sietett, hogy az esti 6 órai ünnepélyes fogadáson jelen lehessen. Az ciszállásolás a legnagyobb rendben ment véghez. Hat órakor az egyletek elhelyezvén zászlaikat

a városház nagytermében: annak udvarán gyűltek egybe, hol ismét a főkapitány üdvözölte az összes dalárokat a város nevében, elmondván, mennyire örvend az egész város lakossága, hogy a hazai művészet érdekében tisztelheti falai közt annak lelkes képviselőit. A dalárok nevében *Ábrányi K.* mondott köszönetet a városi hatóságnak, dal- s zeneegyletnek s a város összes polgárainak a szívélyes fogadás, vendégszeretet s áldozatkészségért, melylyel a magyar művészet ügyét felkarolták. Ezután az egyletek képviselőinek bemutatása következett a városi hatóságnak, valamint a debreceni zenede és dalegylet elnökeinek, mialatt a dalárok testvéri kezét szoritottak s üdvözölték egymást a legtávolabb vidékről.

Este 8 órakor ünnepélyes színházi előadás volt a fényesen kivilágított szép s valódi nagyvárosiasan berendezett színházban, mely Debrecennek maradandó kulturális dísztel képezi. A nézőtér zsúfolásig megtelt a legdiszesebb közönséggel. Színmű és operette állt a műsoron, mely utóbbiban az akkor már általánosan feltűnt s pályája hajnalán állott *Blaha Lujza* is közreműködött, ki azóta folyton ragyog, mint fényes csillag a hazai művészet egén. A dalárvilág s a vendégsereg egész este és éjjel a legszívélyesebb vendégszeretetet és ovációk tárgyát képezték.

19 Másnap szeptember 9-én reggel 9 órakor már tömve volt a történelmi nevezetességű s tizezer embert befogadó református nagy templom dalárok, vendégek, debreceni s vidéki nép s választékos közönséggel, hol *Erkel Ferenc* vezénylete mellett a közös darabok próbái tartattak. A közös előadásra szánt darabok mind odaillestek az istenházába mert háromban a *magyar*, s negyedikben a szabadság általános harci képviselője imádkozott istenhez. A bámuló debreceni s vidéki nép ezrei sehogy sem tudták eleinte megérteni, hogy mit keresnek Magyarország dalárai az ő templomukban? A dalárok maguk aztán úgy magyarázták meg nekik, hogy ez azért van, mert *nem elég azt csak elmondani, a mi ott már annyiszor el lett mondva, hanem el is kell azt énekelni.* Ezt azután megértették; közel 1300 dalár volt

együtt, kiknek összeéneke valóban lélekemelő benyomást gyakorolt a hallgatóságra.

Erkel Ferenc, midőn az emelvényre lépett, valamint a próbák bevégzése után is orkánszerű éljenekkel lett elhalmozva. Ezután *Komlóssy Imre* a debreceni dalárda elnöke lett az értekezlet vezetésére egyhangulag megválasztva. Ez alkalommal meg lett határozva sorshuzás útján az egyletek sorrendje, mely aztán minden ünnepélyes menet s a verseny-nél is megtartatott. Majd közfelkiáltással megválasztattak a júry tagjai (számszerint 11), valamint a szeptember 21-ki közgyűlés tárgyalására is az egyleti képviselők, kik délután előleges tanácskozásra gyűltek egybe. Több üdvözlő távirat olvastatott fel, melyek a *selmeci*, *vukovári*, s a *párisi* magyar egylettől érkeztek, magyar, német és horvát nyelven s mind a három lelkes éljenekkel fogadtatott.

A délutáni értekezlet egyik legfontosabb mozzanatát képezte az ünnepélynek, mert az orsz. magyar daláregyesület eszméje ott öltött voltaképen maradandó szilárd testet.

Minden egylet képviselője megegyezett abban, hogy a közgyűlésen szóval és tettel pártolni fogja az egyesülést, mert minden egyletnek be kellett látni, hogy széles mérvű egyesülés nélkül alig lehet többé remény ahhoz, hogy a debrecenit még csak meg is közelítő orsz. dalárünnepély jöjjön valaha létre. Mindenki megegyezett abban, hogy jövőre a daláregyesületnek kell azok rendezését a kezébe venni s a fősúlyt a külső scenirozás mellett főleg a művészeti vívmányokra fektetni. Ez értekezleten egyeztek meg abban is, hogy a közgyűlésen határozattá emelendik, miszerint *Erkel Ferencnek* értékes szép emléket nyujtsanak át s hogy az egyesület gondoskodjék saját hivatalos s irodalmi közlönye felől is s erre nézve a már nyolc év óta létező, működő s a dalárügynek annyi fellendítő szolgálatot tett «*Zenészeti Lapokat*» válaszsza hivatalos közlönyeül.

Este volt a díszhangverseny a városi színházban, a debreceni zene- s énekkar s a fővárosi művészvilág több képviselője közreműködésével, mely minden tekintetben fényesen sikerült zsúfolt és díszes közönség részvéte mellett. A zene-

kart *Erkel Ferenc* igazgatta s szünni nem akaró tapsokkal fogadtatott. A közönség *Kendelényi Fanni*, *Saxlehner Emma*, *Huber-Nagy Ida*, *Kocsis Irma*, *Füredy Mihály* nemzeti színházi tagokat, valamint *Siposs Antal* s *Dubex Pétert* koszorúkkal, tapsokkal s számos kihívással tüntette ki, több darabot megismételve. A műsor kizárólagosan magyar szerzők magyar műveiből volt egybeállítva, melyek közül főleg kiváló hatással voltak Liszt «*keresztshadak indulója*» zenekarra, s «*magyar rhapsodiája*», melyet *Siposs Antal* játszott briliáns technikával s mesteri értelmezéssel; továbbá: *Erkel Ferenc* «*magyarok istene*», melyet *Kocsis Irma* énekelt szerző zongora- s *Dubex P.* hárfakiséréte mellett. *Kendelényi Fanni*, *Kocsis Irma*, *Füredy M.* s *Saxlehner Emma*, *Zimaytól* énekeltek magyar nép- és műdalokat szerző zongorakiséréte mellett s a közönség mindannyiukat elhalmozta tapsai s kihívásaival.

Bőven kijutott ezekből a *debreceni dalárdának* is, mely ritka tűz és precízióval énekelt több magyar dalt.

A hangversenyt «Prolog» előzte meg, melyet *Benedek Aladár* irt és szavalt.

Másnap volt az ünnepély valódi fénypontja. Reggel 9 órakor történt az ünnepélyes kivonulás a városháztérről a díszesen épített dalcsarnokhoz. Az idő is kedvezvén, az egész város talpon volt, hogy tanuja legyen ez impozáns látványnak. Mintegy 1300 dalár sorakozott több mint 40 fényes egyleti zászló alá s minden egyeslet tagjai más-más jelvényt viselvén, a különféle tollas fővegek s magyar öltözetek festői látványt nyújtottak. Zeneszó mellett történt a felvonulás, mely csaknem egy órát vett igénybe. Az előadás 10 órakor vette kezdetét s midőn a dalárok *Erkel Ferenc* vezénylete alatt elkezdék a Kölcsey-hymnuszt énekelni rézfúhangszerek kíséréte mellett: a 9—10 ezer főre tehető hallgatóság harsány éljenzésekkel üdvözölte a dalművészet képviselőit.

Ezután nyolc dalegylet versenyelőadása következett a már meghatározott sorrendben u. m.:

a) *Sárospataki énekkar*. Versenydarabja volt: «*Beteg leány*» *Egressy Bénitól*.

b) *Kecskeméti vár. dalárda*, Versenydarabja volt: «*Honfidal*» karnagyuk *Baumgartner Jánostól*.

c) *Losonci dalárda*, Versenydarabja volt: «*Honfidal*» Lórencz J. tól.

d) *Esztergomi dalárda*, Versenydarabja volt: «*Édes lánykám*» Huber Károlytól.

e) *Szolnoki dalárda*, Versenydarabja volt: «*Magyar népdalok*» Zimay Lászlótól.

f) *Pécsi dalárda*, Versenydarabja volt: «*Ki a gonddal*», Rieger Gy.-tól.

g) *Békési dalárda*, Versenydarabja volt: «*Dalünnepen*», Thern K.-tól.

h) *Kecskeméti dalárda*, Versenydarabja volt: «*A csata*» Storch-tól.

A 2-ik közös darab Mosonyi «*Szentelt hantok*» nagy hatású összkara után, mely mély benyomást hagyott hátra, ismét kilenc versenyző egyesület előadása következett ily sorrendben:

a) *Zsombolyi dalárda*, Versenydarabja volt: «*Édes lánykám*», Huber K.-tól.

b) *Jászberényi dalárda*, Versenydarabja volt: «*Népdalok*» Palotási J.-tól.

c) *Eperjesi dalegylet*, Versenydarabja volt: «*Egy leánykának*», *Wusching K.*-tól.

d) *Aradi felgymn.-dalkör*, Versenydarabja volt: «*Párisi ifjúság*», Adams-tól.

e) *B.-Gyulai dalegylet*, Versenydarabja volt: «*Alföldi legény*», Rieger Gy.-tól.

f) *Csurgói dalárda*, Versenydarabja volt: «*Honfi bor-dal*», Ábrányi K.-tól.

g) *Nagyváradai dalárda*, Versenydarabja volt: «*Roszbör*», (Vörösmarty) zenéjét írta: Fehérváry János.

h) *Szentesi dalárda*, Versenydarabja volt: «*Esti csend*», Kreutzertől.

i) *H.-M.-Vásárhelyi dalárda*, Versenydarabja volt: «*A csolnakos*», Palotásy J.-tól.

A 3-ik összkar Lachner «*Harcos imája*» után, mely szintén lendületes hatást gyakorolt, újfent nyolc versenyző egylet előadása következett ily sorrendben:

a) *Debreceni ref. főisk. énekkar*. Versenydarabja volt: «*Gyászdal*». Calló-tól, férfikarra átirta Sz. Nagy Károly.

b) *Pesti nemzeti dalkör*. Versenydarabja volt: «*Suhog a szél*». Zimay L.-tól.

c) *Nagykőrösi dalárda*. Versenydarabja volt: «*Esti dal*». Merker-től.

d) *Aradi dalegylet*. Versenydarabja volt: «*Bordal*». Kunert Edétől.

e) *Gyulai magándalkör*, Versenydarabja volt: «*Vigadj hazám*». Huber K.-tól.

f) *Bicskei dalárda*. Versenydarabja volt: «*Az én hazám*». Wusching K.-tól.

g) *Szarvasi dalárda*. Versenydarabja volt: «*A dal*». Benka Gyulától.

h) *Kolozsvári dalkör*. Versenydarabja volt: «*A zöld szín*». Storehtól.

Megható s fölemelő jelenet volt, midőn a kolozsvári dalkör, mint utolsó versenyző kilépett s annak daliás alakú s festői öltözetű zászlótartójával a többi egyletek zászlótartói kezét szorítottak, megölelték egymást az *unió* s *testvériség* jelképeül. Szünni nem akaró dörgő éljen követte e hazafias tüntető jelenetet.

Mind a júry, mind a közönség meg volt lepetve az összes versenyzett dalegyletek feltűnő nagy előmenetelétől, melyet a múlt évi verseny óta tettek. Előadás után a júry azonnal összeült, hogy indokolt ítéletet mondjon s terjessen be a másnapi közgyűlésnek. Az egyletek pedig az előbbi sorrendben kivonultak a város által 1500 személyre adott banketre, mely délután 6 óráig tartott óriási tömeg részvéte mellett. A nagy távolságok miatt nem voltak hallhatók a felköszöntések, melyek közül főleg *Simonffy Imre* a város főkapitánya, *Komlóssy Imre* dalárdai elnök, *Komlóssy Lajos* zenedei igazgató s *Csanak József* zenedei elnöke váltak ki, kik intező lelkei voltak az egész ünnepélynek. A dalárvilág köréből

is számosan köszöntötték fel a várost, Debrecen polgárait s a helyi műintézetek képviselőit. Este a vasut melletti népkertben rendezett táncmulatság fényesen sikerült. Ott is 4—5 ezer vendég volt jelen s egész reggelig tartott a fesztelen mulatság, folyton a legszebb idő által kedvezve.

A másnap reggeli közgyűlésen, mely *Komlóssy Imre* elnöklete alatt a ref. kollégium nagy imatermében tartatott s mely zsúfolásig megtelt dalárképviselők, dalárok, vendégek s a város értelmiségével, mindenekelőtt a júry ítéleti jegyzőkönyvét olvasta fel *Ábrányi Kornél*, mely egész terjedelmében így szólt, s melyet történelmi adat szempontjából érdemesnek tartunk ide igtatni:

Júry-ítélet.

«A megválasztott bíráló-bizottság tagjai, névszerint: *Ábrányi Kornél, Bartay Ede, Bogdány Lajos, Engeszer Mátyás, Erkel Ferenc, Huber Károly, Knahl Antal, Madarassy Pál, Siposs Antal, Vajda Viktor* és *Szénffy Gusztáv*, (aki azonban nem jelenhetett meg) f. 1868. év szeptember 20-án Debrecenben tartott dalárverseny után összeülvén s mindenek előtt saját kebeléből elnöknek *Erkel Ferencet* s jegyzőnek *Ábrányi Kornélt* megválasztván: az előző közgyűlés egyenes utasítása folytán, az ítéletnek indokolt megvitatása mellett, nyílt szavazásra épített szótöbbség alapján hozott ítéletet.

A bíráló-bizottság mindenekelőtt kedves és tartozó kötelességének tartja a közgyűlés előtt őszinte örömét kifejezni a felett, hogy a mult évi aradi dalárverseny óta általában oly feltűnő előhaladást volt alkalma tapasztalni minden versenyzett egylet részéről, mely azoknak minden tekintetben, főleg pedig a szabatosabb, összevágóbb előadás és a művésziesebb árnyalás tekintetében, örvendetes előhaladását fényesen igazolja.

A kitűzött jutalmakra nézve pedig következőleg ítélt:

1) Az első díjat, egy *nagy ezüst serleget*, melyet a debreceni hölgyek, magyar zeneművel pályázó egylet diadalának

jutalmául tüztek ki, szavazattöbbséggel a *pécsi dalárdának* ítélte oda következő indokokból:

A pécsi dalárda által előadott szerzemény, a bíráló bizottság szavazattöbbsége szerint sokoldalú nehézségeket tartalmazván, azok főleg az egyes rhytmikai képletekben, a hangnemek váltakozásában, az időmértéki fokozatok hullámvázában s ezek folytán az előadási árnyalatok különféle kiemelésében összpontosultak. Mind e művészeti nehézségek megoldását kellő biztosság, tisztaság, öntudatosság, egyenletes hangfokozás, árnyalás, egyöntetűség s végre, a kifejezési jellemzéshez szükséges melegséggel eszközölte.

2) A második: *arany érem* díjat az *esztergomi dalárdának* ítélte oda.

A bíráló bizottság ez ítélete mellett egyszersmind kijelenti, hogy habár az esztergomi dalárda előadásában mind ama művészeti kellékeket s tulajdonokat feltalálta, melyek azt az előbbi egylettel első díjra való érdemesítés színvonalára emelte, minők: hanghordozási kellem és tömörség, finom árnyékolás, szabatosság, öntudatos kifejezés és melegség a kivitelben: mindazonáltal tekintve azt, hogy az előadott mű egyöntetűségi voltát annak egyes részeinek másokkal való helyettesítésével pótolta s ennek folytán az első díj odaitélésében, egyöntetűbb igényeknek tartozván hódolni a bíráló bizottság: csakis a 2-ik díjnak *egyhangu* odaitélésével vélte kiegyenlíthetni a különbözetet.

3) A 3-ik díjat, a «pesti Unió» által felajánlott kar-nagyí pálcát, az *aradi dalárdának* ítélte oda.

Mert e régi jó hírének folyton erélyes buzgalom s művészi lelkesedéssel megfelelő egylet oly kiváló művészi tulajdonokat emelt érvényre, melyek egy dalegyletnél csak a leg-ritkábbak közé sorolhatók, minők: példás precizió, felvillanyozó tűz s melegség, merészség a kivitelben, túlradó hang-árnyékolás a kifejezésben, keresettebb választékosság, mind oly tulajdonok, melyekkel egy egylet mindenkor képesíti ugyan magát a kitüntetésre, de melyeknek kelleténél való vastagabb színezése, gyakran hátrányára válik a kifogástalan művészi kivitel és értelmezésnek.

4) A 4-ik ezüst érem díjat szavazattöbbséggel a *pesti nemzeti dalkörnek* ítélte oda, mely alkalommal a bíráló bizottság szintén kiemelendőnek tartja az egyesület kiváló szép tulajdonait, minők: a szerzemény szellemébe való öntudatos behatolás, erőteljesség a kifejezésben, kellő árnyékolás s melegség az előadási szabatoságban.

A bíráló bizottság ezenkívül kötelességének tartja kiváltképpen elismerést és dicséretet szavazni az *aradi felgymn. ifjúsági dalárdának*, melynél örömmel észlelte a fentelso-rolt művészi tulajdonoknak már is oly mérvben való kifejeledtségét, mely ez egyesületet a legszebb jövővel van feljogositva kecsegtetni.

A bíráló bizottság végre még a következő dalegyleteket tartja kedves kötelességének kiválóbb dicsérettel kitüntetni, u. m. 1) a *debreceni ref. főisk. énekkart*; 2) a *zsombolyai dalegyletet*; 3) a *kecskeméti városi dalárdát*; 4) a *kolozsvári dalkört*; 5) a *jászberényi dalegyletet* »

Ez ítélet felolvasása után, melyet a közgyűlés gyakran zajos éljenekkel szakított félbe: a négyrendbeli díj azonnal kézbesítettett lelkes ovációk mellett az illető egyesületek képviselőinek.

Az esztergomi dalárda azzal tüntette ki kiváló jeles karnagyát *Bellovics Ferencet*, hogy az egyesület nevében *Brinkmann Antal* azonnal a mellére tűzte az értékes aranyérmét lelkes éljenek kíséretében.

Ez *indokolt* júry ítélet képezte egyszersmind első alapját a későbbi dalversenyek alkalmával mindig indokolva be-terjesztett júry-ítéleteknek, melytől csakis 1889-ben a 2-dik *szegedi* országos dalárünnepélykor történt eltérés, az azt megelőzőtt közgyűlés határozata alapján, mely *titkos szavazás* s ugyszólván az érdemjelzések *arythmetikai számaranyára* fektette a súlyt. De a következőzés aztán gyorsan be is igazolta, hogy nagyon tévedtek azok, kik ez által *objektivebb s igazságosabb* ítéletet reméltek megállapithatónak. Az egyesület egy későbbi közgyűlése nem is késett aztán — amint majd látni fogjuk, — ismét helyreállítani az indokolt ítélethozatal egyedüli jogosultságát.

A júry-ítélet felolvasása után, a debreceni közgyűlésnek legmomentuózusabb mozzanata következett. *Erkel Ferenc*, a reggeli vonattal elutazni kényszerülvén: *Bogdány Lajost*, a daláregyesület alelnökét kérte fel, hogy *nevében* indítványozza s indokolja a közgyűlésen, miszerint a debreceni ünnepélyben résztvett összes dalegyletek lépjenek be az országos egyesületbe, melynek csak nagymérvű koncentrált ereje s befolyásával lehetséges e téren igazán kihatós tartós eredményeket elérni. Az ékesen s meggyőzőleg beterjesztett indítvány, nagy lelkesedéssel fogadtatott s egyhangulag el is fogadtatott, elhatároztatván, hogy jövőre az egyesület vegye kezébe az országos dal- s zenéünnepélyek rendezését s hogy azok sorát csak két év múlva 1870-ben nyissa meg, az ig. vál. által meghatározandó hivatalos helyen. Ezután az egyesületi lap érdekében, melynek organumául a «*Zen. Lapok*» lett egyhangulag kijelölve, megbizta a közgyűlés a központi igazgató választmányt, hogy azt mielőbb oly helyzetbe tegye, hogy az mint az egyesület tulajdonjogába átveendő lap s művészeti szakközlöny az eddigi szerkesztő vezetése s iránya mellett tovább folytathassa üdvös s közvevítő működését.

Erre nézve, a közgyűlés elnöksége, későbbben a következő *jegyzőkönyvi kivonatot* küldé meg *Madarassy Pál* egyesületi elnöknek.

Jegyzőkönyvi kivonat.

«Főlemlítetvén, miszerint a «*Zenészeti Lapok*» kellő pártolásban nem részesülnek, holott ama szép s már is észlelhető eredmények után, melyek e lapok hasznos működésének tulajdoníthatók, azok fennállása a hazai dal- s zeneművészet felvirágzása s előmozdítása érdekében nélkülözhetlen s e tekintetben a hazai dalegyletek erkölcsi feladata mindent elkövetni, hogy azok jövője biztosíttassék, indítványoztatott: miszerint f. év okt. hó 1-től kezdve a «*Zen. L.*» kiadói s tulajdoni joggal az orsz. m. daláregyesület szakközlönyeül vétessek fel: azok eddigi tapintatos s érdemdús szellemi vezetője: id. *Ábrányi Kornél* a további szerkesztés elvállalására fölkéréssék, a technikai kivitel s általában a lap kiadásával kap-

csolatban levő kérdések megoldása s effektuálásával az orsz. egyesület központi igazgató választmánya bizassék meg:

az indítvány támogatására felhozott érvek általános helyeslést és meggyőződést keltvén, határoztatott, hogy a «Zen. L.-ok, kiadói s tulajdoni joggal f. év okt. havától az orsz. daláregyesület szakközlönyéül fölvetetnek. Id. Ábrányi K. közfelkiáltással a lapok további szerkesztésére fölkéretik; a lapok kiadásával járó anyagi kérdések elintézésére s minden erre vonatkozó szerződések megkötésére, általában a technikai kérdésre vonatkozó intézkedések keresztülvitelére az orsz. m. daláregyes. közp. ig. vál. megbizatik, egyszersmind id. Ábrányi Kornélnak a «Zen. L.-ok» fenntartásával tanúsított áldozatkészségeért s a dalárügy körül szerzett számos érdemeiért általános s egyhangu elismerés, köszönet szavaztatik.

Miről *Madarassy Pál* mint az orsz. m. daláregy. közp. ig. vál. elnöke s id. Ábrányi K. jegyzőkönyvi kivonaton értesítendő.

Kelt Debrecenben, szept. 21-én 1868.

Zsivuska Ferenc,
jegyző.

Komlóssy Imre.
mint az orsz. dalárközgyűlés elnöke.

A közgyűlés lélekemelő mozzanata volt, midőn *Riszner József*, a jászberényi dalárda elnöke, megalapítója s későbbben egész haláláig az orsz. egyesületnek egyik lelelkesebb s rendületlenebb támogatója, hive, köszönetet indítványozott szavazni Debrecen városának, polgárainak, műtestületeinek s mindazoknak, kik a fényes és kiható ünnepség legfőbb tényezői voltak. — Az egész közönség felállt helyéről s kalapokat, kendőket lobogtatva, szünni nem akaró éljenekkel halmozta el *Komlóssy Imre* elnököt s vele együtt a jelenvolt városi képviselőket.

Azután zászlóik alatt vonultak ki a vasúthoz a távozó egyletek, feledhetlen emlékéért vive magukkal Debrecen vendégszeretete, hazafisága s ügybuzgalmának, melylyel örökre fényes betűkkel irta be nevét a hazai műtörténelem könyvébe.

Az ünnepélyben a következő dal- s zeneegyletek vettek részt, u. m :

1. az aradi dalárda.
2. az aradi zenede.
3. az aradi főgymn. ifj. dalegy.
4. az alberti-irszai dalárda.
5. az apathini dalárda.
6. a b. csabai dalárda.
7. a b. gyulai dalárda.
8. a békési dalárda.
9. a bicskei dalárda.
10. a budai dalárda.
11. a budai műegyet. dalárda.
12. a csurgói dalárda.
13. a debreceni dalárda.
14. a debreceni zenede.
15. a debreceni ref. koll. énekkara.
16. a dobsinai dalárda.
17. az eperjesi dal-zeneegylet.
18. az érsekújvári dalárda.
19. az eszéki dalárda.
20. az esztergomi dalárda.
21. a gyomai dalárda.
22. a gyulai dalárda.
23. a gyulai magán dalkör.
24. a h. böszörményi dalárda.
25. a h.-m.-vásárhelyi dalárda.
26. a jászberényi dalárda.
27. a kassai dal-zeneegy.
28. a kassai ének- s dalkar.
29. a kecskeméti vár dalárda.
30. a kolozsvári dalkör.
31. a komáromi dalárda.
32. a kúnszentmártoni dalárda.
33. a losonczi dalárda.
34. a lippai dalárda.
35. a lugosi dal-zeneegylet.

36. a mezőtúri dalárda.
37. a mohácsi dalárda.
38. a nagybányai dalárda.
39. a nagybányai dalkar.
40. a nagykállói dalárda.
41. a nagykőrösi dalárda.
42. a nagyváradí dalkör.
43. az ó-budai dalárda.
44. a pécskai dalárda.
45. a pécsi dalárda.
46. a perjámosi férfi dalegylet.
47. a pesti n. dalkör.
48. a pesti zenede.
49. a pesti zenekedvelők egylete.
50. a pesti zeneművészek egylete.
51. a pécsi dalkar.
52. a pozsonyi dalárda.
53. a promontori dalárda.
54. a rimaszombati dalárda
55. Sárospataki énekkar.
56. szegedi polg. dalárda.
57. a szarvasi dalkör.
58. a szentesi dalegylet.
59. a szatmári dalegylet.
60. a szolnoki dalegylet.
61. a temesvári dal-zeneegylet.
62. az ungvári dalárda.
63. a zombolyai dalárda.

Ezek közül a közgyűlésen az előzőleg már 21 tagegyletet számláló egyesületbe a következő 19 dalegylet lépett be u. m.

- a debreceni dalárda.
- a debreceni zenede.
- a békési dalegylet.
- a szegedi polg. dal.
- az ungvári dal.
- a szolnoki dal.
- az eperjesi dal-zeneegyl.

- a pécsi dalárda.
- a b. gyulai dalárda.
- a pécsi dalkör.
- a lugosi dal zeneegylet.
- a bicskei dalárda.
- a szarvasi dalkar.
- a kolozsvári dalkör.
- a nagykőrösi dal.
- a kecskeméti dalkör.
- a nagy-kállói dal.
- a h.-m.-vásárhelyi dal.
- a b. gyulai magán dalkör.

Későbbben a többi jelenvolt egyletek is kevés kivétellel mind tagjai lettek az orsz. egyesületnek.

VII.

Az orsz. m. daláregyesület **első** országos daláriün- nepélye Budapesten, 1870-ben.

A debreceni fényesen sikerült s nagy horderejű dalün-
nepély után ugy a hazatért egyletek, mint a művészet min-
den irányu képviselői, kik tanúi voltak az alföld metropo-
lisa e nagy erkölcsi s kulturális diadalának, nem maradhat-
tak többé kétségben a felett, hogy az ily kiható nemzeti ün-
nepségek tartós és fokozott fennmaradása immár biztosítva
van a debreceniek mindenkit meghódított diadala folytán. —
Az immár megizmosodott orsz. egyesület közp. ig. vál. fel is
használta az általános lelkesedést s minden irányban oly te-
vékenységet fejtett ki, mely mind közelebb hozni volt hivatva
azt az általa kitűzött célt, hogy a két év multán tartandó
első egyesületi orsz. dal- s zeneünnepély, a debreceninél le-
hetőleg még fokozottabb színvonalon sikerüljön ugy országos
nimbus, mint erkölcsi siker tekintetében. Nagy volt a fel-
adat, melyre vállalkozott, de az ig. vál. tagjai nem lankadó

buzgalma, a tagegyletek támogatása s az egyesületi szakközlöny folyton éber működésével még is sikerült.

Az 1868-i év utolsó negyede s az egész rákövetkezett 1869-i év, egész sorozatát foglalja magában mind ama számos mozgalomnak s előkészületeknek, melyek nemcsak a dalárügyre, hanem a hazai általános műviszonyokra is lendületes hatással voltak.

Az orsz. daláregyesület ig. választmánya a debreceni ünnepség után azonnal erélyesen hozzálátott az egyesület oly mérvű szervezéséhez, melylyel a debreceni közgyűlés határozatainak minden irányban megfelelhessen. Tetemes anyagi kiadásokkal járó ügyek elintézésével is megbizván az ig. választmányt, melynek viseléseért erkölcsi felelősséget vállaltak ugyan a nagy számban egyesült dalegyletek, de a melyekre az alapszabályok értelmében — azok lényeges megváltoztatása nélkül — még sem voltak kötelezhetőek. Oly módozatról kellett tehát gondoskodni, mely az egyes. tagegyleteit pénzügyileg lehetőleg kevésbé érintsék s leginkább csak saját városaik körében némileg kifejtendő ügybuzgálomra utalják. Mert oly pénzalap beszerzéséről volt szó, mely lehetőségessé tegye, hogy az egyesület saját kiadásu hivatalos közlönnyel birjon, pályadíjakat tűzzön ki orsz. versenydarabokra, dalár-évkönyveket adjon ki, egyesületi díszlobogót szerezzen be s e mellett fedezze az egyesület folyó dologi kiadásait. Mindennek a megoldása nem történhetett volna könnyebben, mint egyszerűen megállapítani az egyesületnek mindezt felölélő évi költségvetését s annak összegét reparálni az 50—60 tagegyletre. Az ig. választmány ennél sokkal előnyösebb s a tagegyleteket *külön quotával* épen nem terhelő módozatot választott. Bele vonta a dologba a hazai műpártoló közönséget s mindama köröket, melyek egyik vagy másik dalegylet érdekében az illető városokban mindig készek az ügyet anyagilag is támogatni. Megállapította az egyesület két évi költségvetését, mely időre szólt alapszabályilag az egyesületi kötelék (t. i. egyik orsz. dalünnepély s közgyűléstől a másikig) s ez összeg erejeig «*országos m. daláregyesületi segélyrészvényeket*» bocsátott ki, melyek birtokosaiknak több oldalú szellemi, irodalmi, zené-

szeti s műszórakozási előnyt biztosítottak. A két évi budget 7—8 ezer forintra levén előirányozva, ez összeg fedezésére szolgálndottak: a 20 frttal kibocsátott 300 segélyrészvény értékesítése, továbbá az egyesületi szakközlöny előfizetési díjai, az egyes. kiadványaiból, a tagegyletek által alapszabályilag kötelezett évenkénti egy-egy dal- vagy zeneelőadás s végre az orsz. ünnepélyek előadásaiból befolyó tiszta jövedelmek.

Nem nagy arithmetikai tudomány kellett hozzá belátni, hogy ha az egyesületet képezett s minden évben szaporodott tagegyletek ugy az ig. vál. intencióit erélyesen támogatják, valamint alapszabályilag elvállalt erkölcsi kötelezettségeiknek is pontosan eleget tesznek kezdettől fogva, nemcsak hogy soha deficit nem terhelte volna az egyesületet, hanem oly tartaléktökére is szert tesz, melylyel még manapság is rendelkeznék. Ez azonban dacára a debreceni túláradó lelkesedésnek s az ig. vál. meg nem szünő felhívásai s buzdításainak, épen nem következett be oly mérvben a mint remélte. A részvényekből még 200 sem került értékesítés alá az egyletek közvetítésével, pedig, hogy buzgalommal nemcsak 300 at, hanem két annyit is lehetett volna elhelyezni, erről eklatáns példát szolgáltatott az *esztergomi dalárda*, mely főleg *Bellovics Ferenc* karnagy bugalma folytán egymaga 36, a *nagyváradi dalárda* pedig *Mezey Lajos* alelnök — a dalárügy ez egyik kiváló s lelkesült vezérférfia — által 12 részvényt értékesített saját városa műpártoló köreiben. A többi tagegylet általában átvett egyet vagy legfőlebb kettőt s többé nem gondolt az egészszel. A csakis 200-ig terjedt elhelyezés aztán magán egyének részéről, leginkább ama buzgalom s agitációnak volt az eredménye, melyet e részben az ig. vál. s az egyesület közlönye: a «*Zen. Lapok*» kifejtettek. Pedig, hogy a részvény értékénél mennyivel több illetve annak birtokosát, kitetszik abból, ha — történelmi hűség tekintetéből — e részvények mintáját itt felmutatjuk s megörökítjük,

Mintája az orsz. daláregyesület segély-részvényeinek.

Szám : _____

(Fő jelvénykép.)

20 forint.

Húsz forint.

ORSZÁGOS DALÁREGYESÜLETI SEGÉLYRÉSZVÉNY.

Az országos magyar
daláregyesület ezennel kinyilatkoztatja, hogy

(Mellék jelv. kép.)

(Mellék jelv. kép.)

U. U.

e segélyrészvénynek a meghatározott húsz firt lefizetése után tulajdonosa lett s mind amaz előnyökben részesül, melyeket az orsz. m. daláregyesület az illető részére a túlsó lapon elsorol.

Pest, okt. 1 én 1868.

Az orsz. m. daláregy. elnöke.

Madarassy Pál.

Az orsz. m. daláregy. titkára.

Ábrányi Kornél.

Az orsz. m. daláregy. pénztárnoka.

Engeszer Mátyás.

A részvény túlsó oldalán:

E segélyrészvény tulajdonosa az orsz. m. daláregyesület részéről, következő előnyökben részesül:

1. A „**Zenészeti Lapokat**“ mint az egyesület közlönyét **két évig** kapja.

2. Az orsz. m. daláregyesület által rendezendő orsz. dalárünnepélyre mint tiszteletbeli vendég meghívatik s mind amaz előnyökben részesül, melyek e minőséggel összekötvék, minők: utazási árleszállítás, elszállásolás, díj nélküli élvezete az ünnepélyi előadásoknak s részvehetési jog a közgyűlésben.

3. Az orsz. daláregyes. által kiadandó dalárévkönyveket **két évig** kapja.

4. E segélyrészvényhez csatolt két szelvény előmutatása mellett **Rózsavölgyi és Társa** zeneműkereskedésétől két éven át évenként **két** s így összesen **négy** forint erejéig, szabad választás szerint és ingyen kap hazai zenekiadványokat.

 A 20 húsz forint segélyösszeg, akár egyszerre, akár pedig az 1868-ik év november havától kezdve az 1869-ik év február hava végeig négy részletben, vagyis: havonként 5 öt forintjával is befizethető. Első esetben a befizető a segély-részvénynek azonnal tulajdonosává válik. Utóbbi esetben pedig csak akkor, ha az utolsó részlet is befizette.

Érdekesnek tartjuk történelmileg konstatálni az *első* segélyrészvény-megrendelőt is, aki nem volt más, mint az egykori lelkes műbarát, hírneves magyar zongoraművész s zeneköltő; *Fáy Antal* (Reményi Ede nejének atyja), ki a «Zenészeti Lapok» szerkesztőjének a többek közt így irt megrendelő levelében:

«A magyar daláregyesületi segélyrészvényekre vonatkozó meleg fölhívásodban a lágy hangnem elegiája közé oda szövőd az édes remény villanyzó felkiáltását is s valóban minden pénzügyministert megszegyenítő lokális kulccsal kvótázod meg hazánk dús földét, midőn *35 négyszögmértföldnyi* térnek területén csakis *egy* húsz forintos benefaktort óhajtol.

Ha valaki, én bizony szegény, sőt tiz év óta nyomorékságom enyhítését is nélkülözni kénytelen szenvedő vagyok, de halálra pirulnék, ha már-már testalófélben levő pénztáram utolsó 20 forintját is ide ne zárnám, baráti tisztelettel kérve, hogy azt az illető szent célra beszolgáltathatni sziveskedjél.

Én hiszem, hogy a célbavett evangéliomszerű mustármagvakból mielőbb közrészvét ápolta nagy terebélyfa növendi ki magát, hogy áldásos árnyékában hazai zenénk műzsája végre élvezhesse a hiveinek szilárd, kitartó munkássága folytán eredményezett fényes siker örömeit.

Isten velünk s a szent ügygyel!» — —

A debreceni közgyűlés — a mint fentebb láttuk — a leghatározottabb s legszélesebb alapu felhatalmazást adván a központi igazgató választmánynak arra nézve, hogy az egyesület eddigi szakközlönyét tulajdonjogba vegye s annak további működtetését biztosítsa; ennek csak az 1869-ik év jan. 1-től kezdve felelhetett meg, ez ideig sikerülvén a részvényekből mintegy 150-et elhelyezni s a lap előfizetési s a tagdíjakból is kikerülvén annyi, hogy a preliminált két évi költségvetés felét biztosítva láthatta. Ettől kezdve aztán a lap csakugyan «*az országos magyar daláregyesület hivatalos közlönye*» címen annak kiadása s tulajdonjoga s id. *Abrányi K.* felelős szerkesztése mellett jelent meg, kivel e tekintetben oly szerződést kötött, hogy a lap szerkesztését, annak átengedett tulajdonjogát s az egyesület minden nemű írásbeli, dologi, mechanikai, szóval: a

sokoldalú titkári teendőket is egybefoglalva, havi munka s tiszteletdíja 130 forintban lett megállapítva.

Mielőtt az 1869-i év fő mozzanatait regisztrálnók, meg kell röviden emlékeznünk azokról is, melyek még az előző év utolsó negyedére esnek.

A *budai énekekadémia* mind magasabb fejlődésnek indul s zenekarral és zeneiskolával bővítvén ki magát, a «*budai ének- és zeneakadémia*» címet veszi fel.

Engeszer Mátyás újfent elfoglalja az országos magyar dalár-egyesület pénztárnoki állását s azt egész haláláig viseli (1885), ez idő alatt más tekintetben is egyik erős oszlopát képezvén úgy az egyesületnek, mint általában a hazai művészetnek.

Az igazgató választmány több oldalról történt fölkérés, illetve indítványtól is buzdítatva, programjába veszi oly hiányt pótló *ének- és zeneelméleti kézikönyv* kiadását, mely főleg a hazai dalegyleteknek szolgálna vezérfonalul. E tér akkoriban még nagyon parlagon hevert, de egyes szakemberek által gyorsan műveltetvén, az igazgató választmány ebbeli törekvését jóformán feleslegessé tette.

Ez évben a Svájcban a vízáradások nagy inségbe sodorván annak hangyaszorgalmu népét, a művelt államok mindegyikében segélygyűjtő bizottságok alakultak, s nagy összegek folytak be a Svájciak fölségállítására. E tekintetben Magyarország sem maradt hátra s főleg az irodalom, művészet buzgólkodott az ügy érdekében. A hazai dalegyletek is sorakoznak a jótékony mozgalomhoz s alig van egy, mely dalestélyeket vagy másnemű előadásokat ne rendezne a szabadságszerető testvérnép felsegítésére. Tetemes összegeket szolgáltatnak be az egyletek e célra. A *debreceni dalárda* elnöke: *Komlóssy Imre* kezdeményezésére az ottani színházban rendezett előadás egymaga 500 forint tiszta jövedelmet eredményezett. Hazai művészeink közül kiváltképen kiválik *Siposs Antal* zongoraművész, ki ez időben a vidéken valódi lelkesítő s jótékony trubaduri szerepre vállalkozik; minden meghívásnak készséggel enged s nagyszámu hangversenyben működik közre, melyek e célra a fővároson kívül a vidéken is s főleg a magyar dalegyletek részéről rendeztetnek.

A budai dalárdát az a magas kitüntetés éri, hogy az év végén a fővárosban időző királyi pár előtt 80 működő taggal bemutathatja művészetét, meghívást nyervén közreműködésre egy udvari hangversenyben. Ez alkalommal *Erzsébet* királyné különösen kitünteteti s az egylet elénekli a királyné kedvenc dalát, a «Loreleyt» is. E királyi kitüntetés nagy erkölcsi súlyt s nimbuszt ad az egész országos dalárúgynek.

A debreceni orsz. ünnepély rendező nagybizottsága nevében *Komlóssy Imre* részletesen beszámol az utolsó (nov. 1-én tartott) közgyűlésnek, mint egyik társelnök. Az ünnepély fényes erkölcsi és szellemi eredménye mellett, nem konstátálhatott ugyan ép oly kielégítő anyagi eredményt is, mert a 10,201 frtra ment kiadásokkal szemben 3140 frt hiány mutatkozott, a mi még nem is mondható soknak, tekintve a nagymérvű külső fényes apparátust, mely igénybe lett véve. *Csanak József* zenedei elnök volt az a ritka áldozatkészségű műbarát, ki ugy a debreceni zenede, mint a dalárda e közös deficitjét nagylelkű bőkezűséggel sajátjából fedezte. Debrecen városát s annak dal- és zeneegyletét a hazai dalegyletek közgyűlései egész özönével halmozták el a köszönő s üdvözlő átiratoknak. Ezek közül különösen kitűnt az *esztergomi dalárda*, mely a rendező nagybizottság elnökét *Komlóssy Imrét* külön még díszes emlékalbummal is kitüntette, melyben az egylet elnöke fényképezett arcképén kívül, mind azoké is befoglaltattak — számra harminckilencen — kik az ünnepélyben résztvettek. Külön üdvözlő okirattal tüntette ki *Csanak József* zenedei elnököt s a nagylelkű moecenást is.

Maga a debreceni rendező nagybizottság pedig a következő szöveget intézte a város polgáraihoz :

Debrecen város lakosságához.

«A haza minden részében, közeliismerésre talált debreceni országos dalárünnepély a zeneművészetbeni előrehaladás felette örvendetes eredményén s messzekiható művészeti jelentőségén felül, főleg az által válván az ország minden részéből egybesereglett honfiak előtt emlékezetessé, mert e város falai közt minden irányban a legöszintébb ősi magyar vendég-

szeretettel találkoztak e rövid időszak alatt mindenki otthonosnak sőt mondhatni, teljesen elégedettnek érezte magát, — mi által városunk s az ország minden vidéke közt bizalmas viszony fejlődött s így az ünnepély fényes sikerének főtényezőjéül e város lelkes közönsége levén tekinthető; ennél fogva az orsz. dalárünnepély folyama alatt oly sok dldozatot hozott polgártársainknak az ünnepély sikerét, városunknak pedig jó hírnevét és tekintélyét előmozdított szíves magyar vendégszeretetért, általában pedig az ünnepély rendezésében való közreműködéséért, az orsz. dalárünnepély nagybizottságának 1868. nov. 1-én tartott ülése határozatából kedves kötelességünknek tartjuk legbensőbb elismerést és köszönetet nyilvánítani.

Kovács Lajos,

polgármester,

mint az ünnepélyt rend. nagybiz. elnökei.

Komlóssy Imre,

a dalegylet elnöke,

Az 1868-ki évet az orsz. daláregyesület igazgató választmánya december hó 27-én *Madarassy Pál* elnöklete alatt tartott ülése zárta be, melyben a következő határozatok hozattak:

a) elnök bejelenté, hogy a debreceni közgyűlés határozata alapján az egyesület hivatalos szakközlönyét az egyesület tulajdonjogába vette s id. Abrányi Kornállal, annak további szerkesztésére, valamint a titkári teendőkre nézve is meg egyezésre jutott;

b) az eddigi tapasztalatok s Debrecenben is fölmerül közóhajra való tekintettel, a jövő orsz. dalversenyre szolgáló férfinégyesre s elsősorban annak költeményszövegére pályázatot fog kitűzni. Az előbbi pályadíját 20, s az utóbbiét 10 db. aranyban határozza meg.

c) intézkedett, hogy az 1869-re szóló dalárévkönyv, mielőbb kiadassék;

d) elhatározza a hazai dalegyletek használatára gyakorlati ének- és zeneelméleti kézikönyv kiadását, mindkét mű előkészítésére háromtagu szűkebb bizottságot nevez ki, melynek tagjai id. Ábrányi K., Engeszer M. és Zimay L.;

e) Az egyesület vagyoni tőkéje gyarapítására, az alapszabályok értelmében is, egy az összes fővárosi dalegyletek

közreműködésével tartandó nagyobbmérvű dal- s zeneelőadás megtartását határozza. Fölkérvén a vidéki tagegyleteket is hasonló tevékenységre;

f) Körlevél szétküldését határozza, ugy a régibb, mint az újabb tagegyletekhez évi tagilletményeik s hivatalos csatlakozási okmányaik beküldésére.

g) a korábbi s újabb bevételi s kiadási mérleg átvizsgálására, valamint az egyesületi közlöny pénztárára vonatkozó okmányok átvétele s felülvizsgálatára *Bartay Ede* s *Follmann Alajos* választmányi tagokat nevezi ki.

* * *

Az 1869-ki évben számos intenzív mozgalom és tevékenység már előre veti sugarait, melyek az egyesületnek a rá következő 1870-ben tartandó *első* orsz. dal- s zeneünnepélyében vannak hivatva összpontosulni.

A *budai dalárda* elnöki tisztéről *Nagy Agoston* leküszönvén, a tisztválasztó közgyűlésen helyébe *Madarassy Pál* választatik egyhangu lelkesedéssel, ki lelkes emelkedett szellemű székfoglalót tart, hangsúlyozván az egylet hivatását ugy a főváros, mint az orsz. egyesület s a jövő évi budapesti ünnepélyvel szemben. Az ő elnöksége alatt aztán az egylet teljesen magyar szellemben alakul át.

Zeneművészeti körökben élénk mozgalom indul meg egy «*magyar zeneművészeti társulat*» megalakítása érdekében, mely a hazai zeneművészet minden irányu érdekét képviselni s fejleszteni volna hivatva. Sokféle indítvány, szózat, felhívás került ez alkalommal felszínre, de végre is csak a szónál és tervnél maradt a megállapodás.

A vidéken több új dalegylet alakul vagy újra szerveződik. Ezek közt különösen kiválik az *ungvári dalárda*, mely elnökének *Zoltsák Jánost* választja, ki aztán egylete élén manapságig a hazai dalárügy s az országos egyesület egyik legbuzgóbb, leglelkesebb képviselője, támogatója s erélyesen kitaró hazafias szellemű harcosa lesz.

Ez év elején csatlakozik az orsz. egyesülethez a *pécsi*

dalárda is, s belépésével annak nimbusát, tekintélyét s erkölcsi súlyát emeli.

A március hóra egybehívott magyar országgyűlés megnyitása alkalmából, az összes fővárosi műtestületek egyesülnek két nagy zene- s énekkari hangverseny tartására *Liszt Ferenc* műveiből, kit személyes megjelenés és koronázási miséje vezényletére testületileg meghivnak Bécsből, hol akkor időzött «Erzsébet oratoriumának» nagyszerű bemutatása alkalmából. Ez előadások fényesen sikerülnek s maradandó emléklapjait képezik a hazai műtörténelemnek.

A dalegyletek körében az egész vonalon megindulnak a zászlóbeszerzési s fölavatási ünnepek.

Az Amerikában Baltimore-ban készülő nagy nemzetközi dalárünnepély rendezősege, a magyarországi dalegyleteket is meghívásban részesítvén: a *debreceni dalárda* dal- s zene-előadást rendez egy pár általa kiküldeni tervezett tagja utiköltségei fedezésére, mely szép törekvés azonban nem vezetett célhoz.

A daláregyesületi igazgató választmány augusztus 8-ki gyűlése elhatározza *Erkel Ferenc* indítványára, hogy az egyesület tagjai képviselők küldésére kéressenek fel a jövő évi országos dalünnepély hol s mikénti megtartása felett tanácskozzandó pesti rendkívüli közgyűlésre, melynek határídeje aug. 22-re lett kitűzve. Az e közgyűlésen hozott határozatok képezik aztán ez év legfontosabb mozzanatait. Ugyancsak ez igazgató választmány a kitűzött versenyköltemény-pályázatra beérkezett művek elbírálására *Arany János*, *Gyulay Pál*, és *Vadnay Károly* bírálókat határozta fölkérni irodalmi, zenészeti szempontból pedig: *Bartay Edét*, *Erkel Ferencet* s *Zimay László* választmányi tagokat.

Az augusztus 22-ki pesti rendkívüli közgyűlésen az egyesületnek 38 tagja közül 26 tagedylet volt képviselve s teljhatalmu képviselőket küldtek az *apathini, aradi, békési, budai, csurgói, debreceni, eperjesi, érsekujvári, esztergomi, kecskeméti, komáromi, losonci, lugosi, nagykállói, nagykőrösi, nagykanizsai, nagyvárad, pécsi dalkör, pesti zenede, pesti zenekedvelők egylete, pesti nemzeti dalkör, szentesi*

ungvári, zeneművészek segélyegylete, mint tagegyletek. A *gyulai* és *pozsonyi* tagegylet írásban nyilváníták beleegyezésüket a közgyűlés határozataiba. A többi 12 tagegylet sem képviselőt, sem választ nem küldött az igazgató választmány fölhívói körlevelére.

Az ünnepély helyiségére nézve elnök *Madarassy Pál*, föltevén a kérdést: első szólaft fel *Brinkmann Antal* esztergomi képviselő s fenkölt szellemű, beható érvekkel telt beszéddel indokolá abeli indítványát, hogy az egyesület első nagy horderejű ünnepélye az ország szívében a fővárosban, még pedig *Budán* tartassék meg. A közgyűlés egyhangulag elfogadta ez indítványt azzal a módosítással, hogy az ünnep-ség helyi címe ne Buda, hanem *Budapest* legyen.

A megtartási időre nézve az esztergomi dalárda képviselőjének abeli indítványát, hogy az szeptember hóra tűzessék ki, oda módosította, hogy a napok augusztus hóra tétessenek át, oly módon, hogy az ünnepségi napokba Szent-István napja is befoglaltassék.

Élénk megvitatás tárgyát képezte a *dalverseny kérdése*. Erre nézve határozottatott, hogy az, elkülönítve más ünnepélyi mozzanattól, elkülönítve s zárt helyiségben tartassék pályázat útján nyerendő versenynegyessel. A versenyző egyletek működő tagjainak számaránya, mint *minimum* 12, s mint *maximum* 32 működő tagban lett megállapítva, elvül kimondatváu, hogy a vezénylő karnagy maga nem énekelhet. Az is kimondatott, hogy e kötött verseny legyen az ünnepély első momentuma s hogy a közös előadások után, minden egylet szabadon választott darabbal mutathatja be magát, de a versenyben csak a kitüzendő karral vehet részt. Miután az egyesület alapszabályai szerint az ünnepélyben csak a tagegyletek vehettek részt: a közgyűlés körlevél által fölkérni határozta a még nem csatlakozott egyleteket a belépésre.

Az egyesület tagegyleteinek zászlószentelési szertartására nézve: *Fehér Péter* kecskeméti képviselő indítványozván, hogy erre nézve tisztán a *művészeti fölavatás elve* mondassék ki s legyen jövőre irányadó: elnök indítványára ez úgy az egy-

letek saját belátása s nézetének megfelelő felfogására utaltatott.

A közgyűlés a legszebb egyetértésben oszlott szét, s a további részletek megállapításával s foganatosításával teljhatalommal az igazgató választmányt bizta meg.

A költemény-pályázat elbírálására fölkért bizottság, augusztus 25-én egyetemes elbíráló értekezletre gyűlvén egybe *Madarassy Pál* elnöklete alatt: miután a bizottság egyhangulag magáévá tette *Arany János* írásban beterjesztett indokolt véleményezését a pályázat ki nem elégitő voltánál fogva, annak október hó 1-ig való meghosszabbítását határozta oly megjegyzéssel, hogy az ujonan beérkező pályaművekkel egyetemben a már előzőleg beküldött s aránylag legjobbaknak talált pályaművek is újfent bírálat alá vétetvén, akkor a pályadíjat is az aránylag legjobb s a célnak leginkább megfelelő pályaműnek fogja odaitélni.

Nemcsak műtörténelmi, hanem magyar versköltészetl szempontról is érdekesnek és tanulságosnak tartjuk, *Arany János* kérdéses indokolt jelentését érdemileg e helyt megörökíteni.

«A bírálat alá érkezett 29 dalszöveg között — mondja a többek közt — egy sincs, mely a magyar daláregyesület igazgató választmánya által közzétett pályázat feltételeinek s az ott követelt művészeti színvonalnak akár általában, akár részleteiben megfelelne. Mint költemény, alig emelkedik egy is a középszerűségig, többnyire kezdők rim- és mérték gyakorlati, s a mi tanultabb kézre mutat is, nagyrészt üres, eszmétlen, szintelen, az újdonság vonása s a leleményesség szikrája nélkül.»

Miután több pályaműre névszerint is reflektál s azokat tartalmilag is jellemezi: így végzi tanulságos bírálatát.

«A mi különösen a pályázati hirdetésben kövelett tiszta magyar mértéket illeti, értve ez alatt a choriambus és rokon lábak tiszta használatát, azt a legnagyobb rész meg sem kísérlette, a pályázat e pontját fel sem fogta. Mert jambus és trocheus — egy pár épen felütéses német anapaesti lábakkal, a $\frac{3}{4}$ ütemnek szolgált szöveget. A kisebb rész

*pedig, mely magyar szabdsu sorokat használ, megelégszik a sormetszettel, de az sem mindenütt szabályos, s mértékről csak annyiban lehet szó, amennyiben a magyar nyelv (mint a népdalban) néha véletlen is toborzó vagy choriambus lábon lejt. Oly törekvések, mint várni lehetett, hogy a mult század végéig magyar dallamra énekelt vers-sorok és szakok nyomán változatos, ügyes, hangzatos szöveget állítson össze valamelyik, épen semmi nyoma. A mai közönséges két vagy három népdal-sor összekeverése minden variatio. Egyes zeneszerzők találhatnának ugyan köztük egy-kettőt, melyet saját izlésük szerint megzenésíthetnének, de tekintve, hogy a pályázatban előirt igényeknek egy sem felel meg akár általában, akár részleteiben, s így **sem tartami, sem fizikai tekintetben abszolút becsü** köztük nem találhatik, a bíráló választmánynak a kitűzött 10 arany pályadíjat ezuttal kiadatni nem véleményezhetem.»*

A *pécsi dalárda* ez év aug. havában ismételt 10 db. arany pályadíjat tűz ki magyar férfinégyesekre, szaporitván e téren oly igen eredményes működését.

A *pápai dalárda* megalakul s annak az ép oly üdvös mint gyakorlatilag előnyös reformnak lesz a kezdeményezője, miszerint nem egy vagy legfeljebb két hanem *hat* évre szóló kötelezettség és szervezkedéssel alakul meg.

A *debreceni dalárda* is szükségét érezvén több tekintetben a reform s ujraszervezkedésnek, elnöke *Komlóssy Imre*, valamint az egyesületi szakközlöny erélyes támogatása mellett, életbe is lépteti azokat.

A *debreceni közgyűlés Erkel Ferencet* az orsz. dalár-egyesület s az összes hazai dalegyletek országos karnagyává választván s ott elhatározván őt eddigi fáradozásaiért értékes emléktárggyal megtisztelni, s az e célra szolgáló gyűjtéssel a debreceni dalárda elnökségét bizván meg, ez emléktárgyat az egyesület fővárosi s vidéki tagegyleteinek képviselőiből alakult küldöttség nyújtja át a mesternek szept. hó 20-an, mint a debreceni ünnepség évfordulóján. Az átnyújtási aktusnál id. Ábrányi Kornél tartja az üdvözlő beszédet. Az emléktárgyat, massiv ezüstből készült terjedelmes billikom képezte

szintén massív ezüst tálcán nyugodva. A serleg egyik oldalán ez áll: «Erkel Ferencnek, a magyar zene koszorús hősének s a hazai dalegyletek főkarnagyának emlékül. 1869.» A másik oldalára pedig ama egyletek nevei vannak betürendben bevésve, melyek az emléktárgy költségei fedezéséhez adományaik és gyűjtéseikkel hozzájárultak, számszerint huszonhárman.

Ugyancsak szept. havában történik az a ritka moecenási esemény, hogy a kiváló műszerető gr. *Festetics Pál*, a «*pesti zenekedvelők egylete*» elnöke, *tíz ezer* forintot ajándékoz az egyletnek, annak gyakorlati zeneelőadásokra alkalmas teremhelyiség fölépítésére.

Az év utolsó negyedében már megkezdődnek a jövő évi országos dalünnepély érdekében a készülődések. A meghosszabbított szövegkölteményi pályázat okt. 1-én lejárván, — melyre újfent 13 pályamű érkezett, — a már előzőleg fölkerült írók s művészekből álló bíráló bizottság egyhangulag a «Dalra fel» jeligéjű s «*Dalra magyar*» című pályaműnek ítéli oda a pályadíjat, melynek szerzőjéül *Ábrányi Emil* tünt ki. Az ig. választmány nov. 1-én tartott választmányi gyűléséből ennek magyar szellemű megzenésítésére 20 db. aranyat tűz ki dec. 31-i lejárattal, bírálókul *Ábrányi K.*, *Engeszer M.*, *Erkel F.*, *Mosonyi M.* s *Volkmann R.* kérvén fel. A költemény szövege így hangzott:

Dalra magyar! dal ragad az egekig,
Bűve-bája életet, emel, nemesít.
Tette hevül, lángol a szív földobog,
Hogyha zendül, hogyha esendül a dalod.

Dalra magyar! az igaz dal
Ugy erősít, úgy vigasztal.
Dal az ajkon, hit a szivben:
Ezzel áldjon meg az Isten.

Dalra magyar! el a karddal,
Egyetértést zeng a kardal,
A viszálynak, esatazajnak vége,
Itt a hajnal, itt a drága béke!

Dalra magyar! dalra keljünk,
E hazának énekeljünk!

Dalainkkal enyhítsük a sebeit,
Dalainkban halkan zengjen : béke, hit.

Dalra magyar! zengjen a dal ajkidon,
S majd ha újra fényben ragyog ez a hon,
Kezd rá fennen a dicsőség hymnusát,
Oly erővel, hogy hallja meg a világ!

Elhatározza továbbá, hogy a jövő évi országos ünnepély egyetemes tervrajzát egy szűkebb bizottság dolgozza ki. Erre Ábrányi K., Bartay Ede s Follmann Alajos választmányi tagokat kéri fel. Az általuk készített tervrajzot kevés módosítással a dec. 29-i gyűlésében fogadja el, mely aztán nemcsak az első, hanem a későbbi egyes országos dalárünnepélyeknél is — egész manapságig -- beosztási, szakosztályi s rendezési alapul szolgál.

E közben több oly mozzanat történik, melyek a múltó évet ama kilátásokkal zárják be, hogy az 1870-i év az egész vonalon nagy mérvben fogja felemelni a hazai műviszonyokat.

A fővárosi s vidéki dal- s zeneegyletek rohamos fejlődésnek indulnak: a *budai dalárda* külön énektanfolyamot nyit működő s belépni óhajtó tagjai számára. A *nemzeti dalkör* ujfent Vidacs J., Follmann Alajos, s Zimay Lászlót választja intézője s vezéréül. Zimay László hat uj férfikarára nyit előfizetést. Bartalus István «Orpheus» címen kiadja a régi s uj magyar dalok, énekek egyetemes tárát. A központi igazgató választmány a «Dalárkönyv» második füzeté kiadását határozza el. A *debreceni dalárda* uj reformalakokon folytatja működését. A belügyminiszter a nemzeti színház inténdánsa Radnótfay S. elhalálozása folytán színházi ankétet hiv egybe, melynek feladataul tüzi lényegesen reformálni a hazai drámai, operai s szakoktatási viszonyokat. Erős agitatio veszi kezdetét egy különálló operaház, országos zeneakadémia s hangversenysterem emelése érdekében. Az egyesület hivatalos közlönye egyre buzdító cikkeket, felhívásokat közöl a társegyletekhez, a még nem csatlakozott dalárdákhoz, különösen pedig a nagyszámu erdélyi szász s román egyletekhez. *Vajda Viktor*, a «Zenészeti Lapok» kiváló munkatársá, s műtész, közrebocsátja «*Művészet és politika*» címü nagy ér-

dekü művét, mely gróf Széchenyi Imrének van ajánlva. *A budai ének- és zeneakadémia* ismét a lelkes és műszerető *Nagy Ágostont* választja elnökének, kinek buzgalma folytán sikerül az egyletnek *Rudolf* trónörökösöt nyerni meg fővédnökének s 500 forintos alapítói közé sorolni. A trónörökös példájára többen főuraink közül szintén nagyobb összeggel lesznek az egylet alapítói. A «*zenekedvelők egylete*» is felépíti gróf *Festetics Pál* munificenciája folytán bálványutcai gyakorló s hangversenytermét, melyet nagyérdékü zeneelőadással avat fel. A vidéki dalegyletek mindenfelé zászlóavatási ünnepségre készülnek, hogy a fővárosi 1870-i országos dalünnepélyben külsőleg is kellő fényvel vehessenek részt

* * *

Ily s ezekhez hasonló kedvező auspiciumok közt záródik az 1869-ki év, hogy az 1870-ki még intenzivebb művészeti vívmányokkal magasuljon ki.

Mindjárt az év elején az orsz. daláregyesület igazgató választmánya nagymérvü tevékenységet fejt ki, hivatalos közlönye pedig lankadatlanul szítja a hazafiui buzgalom tüzét s minden irányban tájékoztat, agitál s konkrét javaslatok, eszmecserékkel táplálja a dalegyleti s művészeti köröket.

A *budai dalárda* újból szerencsés *Madarassy Pált* nyerhetni meg elnökül.

Az ig. vál. az egyesület javára tombolával, zenével s táncstélylyel egybekötött előadás tartásán fáradozik, s körlevél útján a tagegyleteket is hasonló tevékenységre hívja fel. A *békkési dalegylet* az első, mely az alapszabályok értelmében e célra tartott dalestély tisztajövedelmeül 50 frt, az *esztergomi dalárda* pedig 150 frtot szolgáltat be az egyesület pénztárába. E példákat több tagegylet követi ugyan, de a legnagyobb résznél az ige utoljára is csak ige marad.

A verseny-négyesre kitűzött pályázatra 12 pályamű érkezik s azok elbírálására: *Ábrányi K.*, *Engeszer M.*, *Erkel F.*, *Mosonyi M.* s *Volkmann P.* kéri fel. E bizottság — a mint ez későbbben is több ízben megtörtént — az első elbírálásnál, dacára több kiváló pályamű értékességének, nem

tud megegyezni s minden bírálónak más-más pályaműre esvén szavazata: a pályázat 1870. február 15-ig meghosszabbítatik. Ismét több kiváló mű érkezik, de a nevezett bírálók abszolút többségét ezuttal sem nyeri meg egyik is. Az igazgató választmány aztán Ábrányi K. indítványára azt határozza, hogy a külön szavazatokkal legjobbnak talált *négy* pályamű sokszorosítsassék, tagegyleteknél szavazás alá bocsátassanak, s a melyik relative legtöbb szavazatot nyerend, az legyen az első daláregyesületi versenydarab. Az igazgató választmány ápril 5-ki ülésében konstatáltattak a szavazatok. 33 tagegylet küldi be szavazatát, ezek közül öt egyikre sem szavazott, tizenkét egyesület a *«győzzön a jobb»* jelisével ellátott műre szavazott s így az lett a nyertes, szerzőjeül: *Erkel Sándor* tünt ki, nyolc tagegylet nem küldé be szavazatát.

Az év első negyedének legfontosabb mozzanata volt az a szélesmértvű tanácskozmány, melyet az igazgató választmány február 20-ára tűzött ki, s melyre a fővárosi hatóságot, a társadalom, irodalom s művészet notabilitásait meghívta. Mind e körök nagy számban vettek részt a tanácskozmányban (a központi igazgató választmány tagjai teljes számban), mely a zenede termében tartatott, s melyet az egyesület alelnöke *Bogdány Lajos* nyitott meg Madarassy elnök akadályozása folytán. *Gamperl Alajos* főpolgármester megleghangu levélben mentette ki magát, hogy meg nem jelenhetett, tőle telhetőleg igérvén az ügy szellemi s anyagi támogatását. A megalakítandó rendező nagy bizottság elnökeül egyhangulag gróf *Széchenyi Imre* lelkes műszeretétéről ismert főúr (a későbbi — s jelenleg is — berlini nagykövet) választatott, ki az elnöki széket azonnal el is foglalta. A tanácskozmány ezzel rendező nagybizottsággá alakulván: az egyesület titkára mindenek előtt felolvasta az igazgató választmány által az akkor még két főváros törvényhatóságához benyújtandó kérvényt az ünnepély támogatása céljából, valamint azt az ünnepségi tervrajzot is, melyet az igazgató választmány már előzetesen elfogadott. Mindkét okmány kevés módosítással elfogadtatván; a gyűlés azonnal meg is alakítá a négy, u. m. a *művészeti*, az *elszállásolási s fogadási*, az *ünnepélyrendezési* s a

pénzügyi szakbizottságok cadre-jeit oly megbizással, hogy mindenik szakosztály magát elnökileg s jegyzőileg megalakítván, belátása szerint egészítse ki az ügy iránt érdeklődő s kompetens tagokkal. Történelmi hűség tekintetéből ide iktatjuk a négy szakbizottság kader-jeit képezett tagok neveit:

Művészeti: Id. Ábrányi Kornél, Erkel Ferenc, Knahl Antal, Siposs Antal, s Zimay László.

Elszállásolási s elfogadási: Áldássy A., Becker Károly, Follmann Alajos, Gerlóczy Károly, Kovács K., Noszteda Gyula, Tavassy Endre, Theisz Elek, Székely Antal, Sztupa György, Vég István.

Ünnepély rendezési: Benkó Károly, Böhm Gusztáv Grosz Károly, Juhász Endre, Keve József, Királyi Pál Kunsági György, Lehmann Mór, gr. Széchenyi Ödön, Ybl Miklós.

Pénzügyi: Bartay Ede, Bogdány Lajos, Wahrmann Mór, Weisz B. Ferenc.

E bizottságok későbbben több mint száz taggal lettek kibővítve, Pest város törvényhatósága 2000 frt segélyösszeget szavazott meg az egyesületnek, engedményezte a nagy dalszarnok építését a városligetben s az előadás napján az egész városligetnek katonai kordonnal való elzárhatását 20 krajcár bemeneti díj mellett. Budaváros törvényhatósága nem volt ily pártfogó, mert a hozzá intézett kérvényt alaphiány címen elutasította. A hatóság e ridegségét aztán a *budai dalárda* tette jóvá, kikérvén az egyesülettől, hogy az *aradi, debreceni, kecskeméti* és *pécsi* dalárdák tagjait saját tagjai magánlakásaiban szállásolhassa el, viszonzásul ama szíves vendégszeretetnek, melyben e városokban részesültek. Ugyaníly különös vendégszeretetet gyakorolt a «*nemzeti dalkör*» is az *esztergomi dalárdával* szemben. Ó-Buda város hatósága is tőle telhetőleg ígérte meg az ünnepély pártolását.

E közben a művészet más terén is élénk mozgalom fejlődik ki. *Csengery Antal* a színházi ügyek reformja céljából egybehívott anket egyik utolsó plénum-ülésében indítványba hozza egy országos zene- és énekakadémia életbeléptetését. *Bartay Ede* ezzel egyidejűleg tanácskozmányra hívja

meg a főváros összes művészeit (február 14.), mely ez ügyben az általa bemutatott tervrajzot és a kormányhoz intézendő kérvényt egyhangulag elfogadja, 52 fővárosi előkelő művész aláírja s annak átnyújtására *Ábrányi Kornél*, *Bartay Ede*, *Huber Károly*, *Nikolics Sándor* és *Siposs Antal* tagokból álló küldöttséget kéri fel. Bartay Ede e kezdeményező lépésének lett aztán a folytatása az a nagyszerű mozgalom és agitáció, mely e tekintetben kifejlődött, s melyet az országos magyar daláregyesület közgyűlése is magáévá tévén *Királyi Pál* elnöklete alatt, a parlamenthez benyújtott memorandum folytán végre (1875.) az országos zeneakademia életbeléptetésére vezetett.

Az 1870-ik év második negyedében az országos ünnepélyrendező nagybizottság, élén az egyesületi központi igazgató választmány tagjaival oly nagymérvű tevékenységet fejt ki, mely hazai művészeti életünkben páratlannak mondható. Hasonló külső s belső apparátussal művészeti ünnepély még nem is találkozott soha Magyarországon. Bele lett abba vonva a főváros szellemi világának minden kiváló képviselője, s fáradságot, áldozatot nem kimélő módon tétettek meg a minden irányu intézkedések, hogy az, ugy szellemileg, mint anyagilag a legfényesebben sikerüljön. Hát a szellemi eredmény — amint alább látni fogjuk — nem is maradt ki, de az anyagi, az elemek összeesküvése folytán, messze hátramaradt a várakozástól. A nagybizottsági szakosztályok kiegészítvén magukat, a művészeti szakosztály a legtekintélyesebb fővárosi művészeket hívja meg körébe s megállapítja a közös előadás s a díszhangverseny műsorát, *Huber Károlyt*, *Thern Károlyt* föl-kérvén új karok, Mosonyit és Volkmannt pedig új zenekari művek írására. A műszaki szakosztály gróf *Széchenyi Ödön* elnöklete alatt, *Keresztszeghy Antal* debreceni főmérnökkel elkészítteti a nagy dalcsarnok tervét s annak fölépítésére nézve Guttman Mór vállalkozóval köti meg a szerződést. Az egyesületi zászló tervrajzát *Lehmann Móric* (neizeti színházi fődíszletfestő) készíti.

A zászlóanyai tisztség elfogadására, az igazgató választmány tagjai s a nagybizottság összes szakosztályaiból alakult

nagyszámu küldöttség *Jókai-Laborfalvi Rózá*t a nagy magyar művésznőt kéri fel, ki azt elfogadja s a lobógót pompás szalaggal ajándékozza meg.

Az ünnepségi bizottság *Királyi Pál* elnöklete alatt szintén nagy tevékenységet fejt ki s az ünnepély külső fénye emelésére a legösszhangzóbb intézkedéseket teszi. Minden a kellő kerékvágásban halad, csak az elszállásolási bizottság ütközik nagy nehézségekbe, amennyiben elvül mondatott ki, hogy a dalárvendégek lehetőleg magán lakásokba helyeztesenek el. E célból fölhívás intéztetik falragaszok és hirdalok utján a főváros polgárságához, lakosságához, de csekély eredménnyel. E bizottság belefárad a munkába s végre is fizetéses lakásokhoz kellett folyamodni.

A pénzügyi bizottság a sokféle jegyek elkészítése, kezelése s elárusításával a «*Rózsavölgyi és társa*» műárusi céget bizza meg, mely e tekintetben nagy buzgalmat fejt ki.

Az igazgató választmány ezek mellett gyakori üléseket tart, s körlevél után körlevelet intéz a tagegyesületekhez az ünnepélyben való részvétel, az előleges költségek fedezésére, a még disponibilis segélyrészvénnyek elhelyezése s az egyesületi zászló kiállítás költségei fedezése céljából.

Az egyesület tagegyetei száma az ünnepélyig közel 60-ra emelkedik s a bejelentések várakozást felülmuló módon történnek, de finánciális buzgólkodás tekintetében, alig megmozditható apathiát tanusitnak. Ellenben sűrűn tartanak zászlófelavatási ünnepségeket, melyek közül főleg a *kecskeméti* és *debreceni dalárdák* magasulnak ki.

Ez időben alakul meg a *kassai első magyar dalegyület* *Imre Lőrinc* vezetése alatt s lép be az országos egyesületbe, a város kiváló értelmiségétől támogatva. Tagjai a társadalom színe-javából telnek ki. Vácon pedig *női dalegyület* alakul s lép be szintén az egyesületbe, hogy résztvehessen az ünnepélyben.

Mind e nagymérvű készülődések közepette, mint derült égből lecsapó villám, ugy hatott a magyar közönségre is a francia-német háboru kitérésének biztos hire, mely az osztrák-magyar birodalmat is végzetes bonyodalmakba készült sodorni. A ké-

szülő ünnepséggel szemben is meg voltak ennek nyomasztó hatásai, nem hiányozván a lelkesedést anélkül is lehúteni vágyó ellenlábások sem. Kétszeresen felfokozó agitációkra volt szükség, hogy a részvét s érdeklődés ne csökkenjen. E tekintetben az egyesület hivatalos közlönye mindent el is követett, hogy fenntartsa az egyensúlyt.

Időközben *gr. Széchényi Imre*, családi viszonyainál fogva kényszerülván leköszönni a nagybizottság elnökségéről: azt *Madarassy Pál* egyesületi elnök a jun. 19-iki nagybizottsági ülésben jelenté be, mely aztán egyhangulag őt választotta meg helyébe, ki is kétszeres erélylyel vette kezébe a rendezés összes szálait. — Egyik nagy horderejű ténykedését a versenydíjak megállapítása körül fejtette ki, — melyek az ő indítványára nem értékes csillogó tárgyak, hanem diszesen kiállított *első, második* stb. sorrendű oklevelekben lettek meghatározva. — *Vajda Viktor* műirót s a művészeti szakosztály jegyzőjét ünnepségi *dalár-emplény* megírásával bizza meg, mely az ünnepségig hű képét nyújtja a hazai dalegyletek működésének. — Minden nagybizottsági gyűlésen jelen van, az igazgató választmány gyűléseit az utolsó hetekben csaknem permanenssé változtatja. Szóval: rendez, irányít, szervez, utasít s buzdító lelkévé válik a közelgő ünnepélynek, melynek kronologikus lefolyását s eredményi képét összevonva az alább következőkben adjuk.

*

Augusztus 18-ára volt kitűzve a dalárok megjelenésének ideje a különböző vasuti s gőzhajói vonalokon. Nem mind jött egy időben s így a fogadó bizottságnak egy időben is több felé kellett szakadni. Az nap este 7 órakor volt az ünnepélyes fogadás a vigadó nagy termében, hol *Madarassy Pál* elnök mélyen átgondolt s emelkedett beszéddel fogadta a tagegyleteket, melyre az esztergomi dalárda elnöke *Brinkmann Antal* válaszolt lelkesen. Ezután a versenybírák választási módja felett folyt a tanácskozás s határoztatott, hogy minden tagegylet egy képviselőt küldjön ki, akik aztán másnap reggel titkos szavazás útján szótöbbséggel választand-

nak. Az egyesület zászlótartójának egyhangulag a budai dalárda alapító tagja (s szintén annak zászlótartója) *Rajnay György* választatott. Júri tagokul másnap reggel megválasztattak: *idő Ábrányi K., Bartay Ede, Engeszer Mátyás, Erkel Ferenc, Huber Károly, Knahl Antal és Zimay László.*

Másnap délelőtt, augusztus 19-ére volt kitűzve, a belvárosi templomtéren, az egyesület zászlófelavatásának ünnepélyes mozzanata. Azonban már ekkor kezdődött az időjárás viszontagsága, mely az ünnepség fényes kilátásu anyagi eredményét jóformán megsemmisíté. Augusztus 18—19. egész éjelen szakadt az eső. Reggel kiderült ugyan, de későbben újra zuhogott az ég csatornája s egész nap tartott. A közönség értesítéséről szó sem lehetett. Alig maradt idő a zászlóanya, a koszorus leányok s a hivatalos körök értesítésére. A rendezőségnek még is sikerült a vigadó nagy termébe áttenni az ünnepély e fényes mozzanatát délután 4 órára. Az emelvény közepén *Jókainé* a zászlóanya foglalt helyet, környezve a szebbnél szebb koszorulányoktól. A háttérben az egyletek zászlósaí álltak; jobbra-balra az egyletek elnökei, a főváros, hivatalos testületek, intézetek képviselői s a meghívott díszvendégek. A terem többi részét az 1200 dalár foglalta el.

A Kölcsey-hymusz elzengése után — *Erkel Ferenc* vezénylete alatt, — az egyesület titkára (*Ábrányi K.*) tartotta a fölavató beszédet s midőn *Jókainé* nevét hangoztatá, szünni nem akaró éljenvihar tört ki. Ezután *Zimay László* lépett a kar-nagy emelvényre s a dalárok az ő vezetése alatt elénekelték lendületes «*Honfidalát*» szerző zajos megéljenzésétől kísérve. Az ezután következett szertartás s az emlékszögek beverése a legfölemelőbb mozzanatok egyikét képezte. Az első szöget *Jókainé* verte be az általa ajándékozott dísz-szalagra himzett jelmondat kíséretében: «*Dalra szívvel, tette észszel*»; következtek: az egyes. elnöke, a fővárosi hatóságok, az irodalom, művészet s intézetek képviselői; az irodalom nevében *Jókai Mór* így szól: *szentély, szerelem, szabadság, ez a dalnak szentháromsága. Addig énekeljünk róluik, míg a dalt követi diadal.* *Erkel Ferenc* a magyar zene s dalművészet

felvirágzását hangoztatta. Az egyletek képviselői szebbnél szebb, s találónál találóbb jelmondatokkal verték be szögeiket. Kolozsvár képviselője a többek közt így szólt: «*Messze bércekről jövünk ide egy szögecskét e zászlóba verni. Egyesítsen és hozzon egymáshoz közelebb ez is bennünket*».

E szertarás után a zászlóanya: *Jókainé* felkötötte a zászlóra a pompás szalagot, melyre két koszorút tett; egyiket ő s a másikat a *kolozsvári* egylet ajándékozta. Azután a zászlóra tette kezét s e szavakkal adta át *Madarassy Pál* egyesületi elnöknek:

«*A dal hozza közel a távot. - Nagy távol az ég a földtől; — dal köti össze az eget a földdel. — Nagyobb távol: idegen nemzetek szive és nyelve. A dalban egyesülnek az idegen népek - Legnagyobb távol a mult és jelen; a dicső mult s a borús jelen. Hajdankorunk hegedősei hazánk dicső napjairól zengtek. Támadjanak fel újra s legyen a fölzendülő dal viszhangja, hirdetője a haza boldogabb korszakának.*»

Zúgó taps és lelkesedés követte a fenkölt szavakat, melyekre *Madarassy Pál* így válaszolt:

«*Átveszem ezen a művészet géniusza és a női kellem által valóban megszentelt diszes zászlót az országos magyar daláregyesület nevében, mély hálánk kifejezése mellett Nagyságod iránt, ki a zászlóanyai tisztet elvállalni s ez által a mai naphoz oly emléket volt kegyes csatolni, mely egyesületünk történetében örökké feledhetetlen.*»

Azután az egyesületi zászlótartóhoz fordulva így folytatá:

«*Átadom önnek, mint az egyesület választott zászlóörének ama óhajtással, hogy soha se lógjon másért, mint a hazai művészet, közművelődés s Magyarország dicsőségeért!*»

Harsány éljenzés követte e szavakat, mire a dalárok az összes közönséggel együtt a «Szózat-»ot énekelték, mire 6 óra-kor véget ért a lélekemelő ünnepélyes mozzanat.

Esti 8 órára volt kitűzve az egyletek versenye, ugyan-csak a vigadó nagytermében s bár az eső folyvást szakadt: mégis szép számú közönség jelenlétében ment az véghez a

legfényesebb szellemi sikerrel. Ekkor bizonyult be először, hogy az ily kötött verseny nem hogy fárasztó, unalmas lenne még a nemszakértő közönségre is, hanem inkább felfokozott érdekűvé válik. *Erkel Sándor* versenyúgyesével betürend szerint a következő 12 egyesület versenyzett, u. m. az *apatini dalárda, aradi dalárda, aradi ifjusági dalkör, békési dalárda, debreceni dalárda, esztergomi dalárda, kassai első magyar dalárda, kecskeméti városi dalárda, kolosvári dalkör, komáromi dalárda, sárospataki énekkar és ungvári dalárda*. A sorrend sorshuzás útján lett meghatározva. A *debreceni* volt az első, s az *aradi dalárda* az utolsó. A júry a terem közepén foglalt helyet, a versenyző egyesületek öt percnyi szünet után követték egymást, mindig elől menve a zászlós az illető egyesület lobogójával, mely alá aztán a működő tagok sorakoztak. Működés után minden zászlós a lobogóval az emelvényen maradt, fokozván ezzel a jelenet díszét. E verseny-berendezés szolgált aztán alapul a későbbi versenyeknél is s manapság is dívik. Zajos tapsal fogadott s kísért minden egyesületet a közönség, melynek sorai közt a főváros művészvilágának színejava jelen volt, meggyőződhetvén arról a kimagasló művészi előhaladásról, melyet az egyesületek egy év lefolyása alatt is tettek. Pedig több elsőrendű, mint pl. a *pécsi, budai* nem is vett részt a versenyben. Nehéz feladat jutott a júrynek, mert csak három díszokmány állván rendelkezésére: a több *«inter pares»* közt az első, második s harmadik kategóriát felállítani: ez volt a feladatok feladata.

Ide igtatjuk ítéleti lényegét a júrynek, mely elnökeül *Erkel F.* s jegyzőjeül *Ábrányi K.*-t választá:

«A júry mindenekelőtt kedves kötelességének tartja — így szól az, — kijelenteni, hogy két év alatt a versenyzett egyesületeknek általában oly kiváló előhaladásáról volt alkalma meggyőződnie, mely azoknak nemcsak felfokozott buzgalma s kitartó szorgalmáról, hanem emelkedett műképzettségéről is tanuskodik. A versenyzett egyesületek mindenike kisebb-nagyobb mértékben ama színvonalra emelkedett, mely csakis a művészi értelem, beható gondolkodás s kiviteli képzettség eredménye.»

A versenyre kiválasztott műnégyes árnyalatait, előadási és felfogási nehézségeit, de emellett egy dalegylet képességének kellő megítélhetésére szolgáló előnyeit is tekintve, a fentebbi tapasztalat kellően igazolja az egyesület amaz okszerű intézkedését, miszerint versenydarabul ugyanegy műdarab előadását tűzte ki. Ez felfokozza a versenyző egyletek értelmi képességét s azt eredményezi, a mi főcél, hogy önálló felfogás és beható tanulmányra vezeti a dalegyleteket.

Ezek után a bíráló bizottságnak az a feladat jutván, hogy a meghatározott *három kitüntetési díszokmány* elsőbbségi sorát meghatározza: azt egyhangulag következő ítéletével teljesíti:

a) az *első* kitüntetési díszokmányt az *esztergomi dalárdának* ítéli oda.

b) A második kitüntetési díszokmányra, két — egyenlően kiváló tulajdonokat feltüntetett — tagegyletet tart érdemesnek, melyek a kellő művészeti színvonalat oly egyenlő mérvben tanusították, hogy azokat a bíráló bizottság viszont csak egyenlő osztályozási sorrendbe helyezheti. Ennélfogva a *2-ik* kitüntetési díszokmányt — zárjel alatt, — a *debreceni* és *kecskeméti városi dalárdának* ítéli oda.

c) A harmadik kitüntetési díszokmányt a *kassai első m. dalegyletnek* ítéli oda.

A bíráló bizottság ebbeli ítélete, csakis a sok kitűnő között a legkitűnőbbekre vonatkozhatván, kedves kötelességének ismeri egyszersmind ez alkalommal a legőszintébb elismerést szavazni mindama versenyzett egyleteknek, melyek nehéz művészi feladatuknak oly mérvben feleltek meg, hogy azokat a nyilvánosság előtt kitüntető dicséret és megillető elismeréssel kiemelni: szintén elmulaszthatlan kötelességének ismeri.

Ez indokból kitüntető elismerésre méltóknak tartja névszerint az *apatini, aradi dalárdát, aradi ifjusági dalkört, békési dalárdát, kolozsvári dalkört, komáromi dalárdát, sárospataki énekkart* és az *ungvári dalárdát.*»

Másnap, aug 20-ikán sz. István napján lett volna programmszerűleg megtartandó az ünnepély külsőleg legimpozán

sabb mozzanata: a városligeti dalcsarnoki összelőadás, egybekötte a népnappal. Az egész ünnepély anyagi sikere e naptól volt föltételezve, de e reményben is csalatkozni kellett. A megelőző egész éjen át szakadt az eső s még másnap délig is ömlött. E szabadtéri előadásról tehát le kellett mondani, de az ünnepek folytán nem lehetett falragaszok útján a közönséget értesíteni, mely tájékoztatlanul állott s a már váltott jegyek árát is visszakövetelte. E nap valóban a dalár-ünnepély Waterlójának vált be. Mindakettőt a véletlenül közbejött zápor tette tönkre. Ennek folytán az aug. 21-iki díszhangversenyt is el kellett halasztani, még pedig két ízben is, a mi oly sorrendi zavart okozott, hogy ez a nagy bevétellel kecsegtetett előadás szintén dugába dőlt anyagilag.

Másnap az idő kedvezőbb lett s délután két órakor végre megtörténhetett az egyletek díszkivonulása a vigadó helyiségéből a városligeti dalcsarnokba, mely impozáns látványt nyújtott. Gróf *Széchenyi Ödön* a pest-budai tűzoltók élén teljes díszben jelent meg. Az ó-budai hajógyárosok zenekara ment elől, utána az egyesület zászlótartója az egyesületi lobogóval, melyet az igazgatósági választmány s a nagybizottság tagjai követtek, élükön *Madarassy Pál* egyesületi elnök s *Királyi Pál*, a műrendezési szakosztály elnökével. Utánuk betűrendben a tagegyletek működő s képviselő tagjai következtek lobogóik előlvittele mellett. A menet derekán katonai zenekar játszott s a hosszú menetet a tűzoltók teljes díszbe öltözött csapatai szegélyezték. Óriási néptömeg kísérte a menetet a vigadótól kezdve egész a ligeti rotondáig s annak rendőrök s katonai kordonnal elzárt bejáratáig nem is lett a a rend megbontva *Thaisz Elek* főkapitány felügyelete alatt. De ott az óriási néptömeg annyira összetorlódott, hogy a kirendelt őrség nem volt képes azt visszaszorítani. Keresztül-tört minden rendőri s katonai kordont; a bejáratnál elhelyezett 12 pénztári asztalt, hol a 20 kros ligeti jegyek árusítottak, a pénzügyi bizottság tagjaival együtt elseperte s az egész körvonalon őrtálló egyes katonák közt is áttörvén: szabadon tódult be a néparadat minden jegy nélkül s csak a dalcsarnok másfél öl magasságu izmos deszkakerítése állította

meg. A dalszarnok természetesen ily viszonyok közt csak félig telt meg, mert az azt környező ingyenes tömeg bemeneti jegy nélkül is hallhatta, ha nem is láthatta az előadást. A dalegyletek, lobogóik alatt elfoglalván a tágas pódiumot, melyet óriás sűgölyuk-alaku fődélzet vett körül pompás akusztikával: *Erkel Ferencz* vezénylete alatt kezdetét vette az ének-összelőadás közel 80 rézfúhangszer kísérete mellett. Előadás kezdete előtt jelent meg *Liszt F.* Reményi, Mosonyi, Thern, Huber K., b. Augusz s mások kíséretében, a dalárok s a közönség által riadó éljenekkel fogadtatván. A királyi pár és József főherceg s családja számára emelt díszpáholyok a legfényesebben voltak kiállítva.

Erkel «*Kölcsey-hymnusza*» s végül a «*Szózat*» kívül Marschner «*Szabadságdala*» (kíséret nélkül), Huber K. «*Nemzeti zászlója*» (kísérettel), Rietz «*Ó-német csatadala*» (kísérettel) s Thern Károly «*Országos bordala*» (kíséret nélkül) képezték a műsort. Oly hatalmas hangtömeggel s precízióval lettek e darabok előadva, hogy majd mindeniket ismételni kellett Mindenki kielégülten távozott, mert fényes beígazolást nyert a magyar dalárok művészeti életképessége. Az este tervezett díszlakomának is el kellett maradnia a sorrend felfordulása következtében.

A tervezett nagy zenekari s magán előadási díszhangverseny, mely ugyanaz nap déli 11 órakor ugyyszólván hevenyészve s változott műsorról tartatott meg — a felfordult sorrend folytán, — a vigadó nagytermében nem nagy számú közönség részvéte, de annál nagyobb lelkesedés nyívánulása mellett folyt le. *Liszt* «*Dante*» symphoniájának első része s *Volkman* «*III. Richárd király*» című s ez alkalomra átengedett új symphoniája nagy tetszésben részesültek. Mosonyi «*Dalra magyar*» vegyeskarra zenekísérettel irt szerzeményének le kellett maradni a műsorról az énekkarok el nem készülése folytán. *Erkel* «*Báthori Mária*» nyitánya s *Berlioz* «*Rákóczy átírata*» képezték a többi zenekari számokat. *Felekiné* szavalt s *Pauliné-Markovics Ilka* énekelt s mindkét művész nő el lett halmozva taps-záporral.

Aug. 22-én délelőtt tartotta az országos magyar dalár-egyesület *első* rendes közgyűlését a vidadó kistermében, melyen *Madarassy Pál* elnökölt, ki lendületes beszéddel üdvözölte a megjelent képviselőket, s miután hangsúlyozta a lefolyt ünnepség szellemi nagy vívmányait, melynek anyagi sikerét is csak a mostoha idő hiúsította meg, s miután *Ábrányi K.* egyleti titkár felolvasta az igazgató választmány 3 évről szóló beható s részletes jelentését, mely minden ténykedésével beszámol, lejárt mandátumát tisztársaival egyetemben a közgyűlés kezeibe tette le, fölhíván azt közgyűlési elnök s jegyző választásra.

A közgyűlés lefolyása s határozataira nézve szolgáljon hű képviselő annak hitelesített jegyzőkönyve:

Hitelesített jegyzőkönyve

az országos magyar daláregyesület közgyűlésének.

(Tartatott Pesten, aug. 22-én. 1870.)

Jelenvoltak: *Madarassy Pál* elnöklete alatt a központi igazgató választmány tagjai s az egyesület igazolt képviselői.

Jegyzette: *Fehér Péter*.

1. Elnök *Madarassy Pál* az alapszabályok értelmében a maga és tisztársaik nevében (az elnöki jelentés felolvasása után) leköszönvén, meleg szavakban vesz búcsut a dalár-egyesülettől, forró köszönetet szavaz a tapasztalt bizalomért s élénk elismeréssel emlékezik meg tisztársaikról, különösen *Ábrányi K.* titkár és *Engeszer M.* pénztárnok fáradhatlan s buzgó működéséről:

a központi igazgató választmány elnöke és tagjai a közgyűlés élénk bizalom-nyilvánítása közben visszalépvén, a közgyűlés vezetésére Brinkmann Antal (Esztergom) mint elnök s Fehér Péter (Kecskemét) mint jegyző egyhangulag fölkéretik.

2. A megválasztott elnök, helyét elfoglalván, indítványozza, hogy a lelépett elnök *Madarassy Pál*, volt titkár *Ábrányi K.* és volt pénztárnok *Engeszer M.* számos érdekeik s ernyedetlen hivatalos működésükért jegyzőkönyvi köszönet és hálás elismeréssel tüntetessenek ki, mely viharos

eljenzés és szeretetteljes ragaszkodás nyilvánításával kísért indítvány

a közgyűlés által egyhangulag határozattá emeltetett.

3. A közgyűlés által a magyar daláregyesület újabb két évre megalakultnak nyilvánítottván, elnök által napirendre hozott az egyesületi tagegyletek évidíjának emelése, mint életkérdés az országos dalárügy biztos fejlődése s virágoztatására nézve. E tárgyat illetőleg Madarassy Pál volt elnök a következő indítványt terjeszti elő: küldessék ki egy 3 tagu bizottság a jövő két évi költségvetés elkészítésére s az általa s az igazgató választmány által megállapítandó összeg, az egyesületet képező 46 tagegylet bejelentendő működő tagjainak számarányához képest vettessék ki kötelező kölcsönül az egyesületi tagegyletekre oly módozattal, hogy az esedékes kölcsönösszeg 8 évnegyedes összegekben fizetessék be az egyesületi pénztárba. Az országos daláregyesület a tagegyletnek a tagegyletek által előlegezendő eme kölcsönösszeget a rendezendő országos dalárünnepélyek bevételeiből visszatéríteni köteleztetik:

eme fontos és a magyar dalárügyet legközelebről érdeklő indítvány beható tárgyalás után egyhangulag elfogadtatott s a költségvetési bizottság tagjaiul megválasztattak: Fehér Péter, a kecskeméti városi dalárda elnöke, Follmann Alajos, a nemzeti dalkör alelnöke s Molnár Ádám a komáromi dalárda elnöke.

4. A «Zenészeti Lapok»-nak mint az országos magyar daláregyesület hivatalos szakközlönyének kiadása és vezetése *továbbra is a központi igazgató választmány kezébe tétetett le.*

5. A daláregyesület által az alapszabályok 2-ik §-a értelmében a legközelebb rendezendő országos dalárünnepély idejéül az 1872-ik év s helyéül — már korábbi meghívás folytán — *Nagyvárad* városa tüzetvén ki, a közgyűlés egyhangu óhajtása és határozata alapján:

e határozat kimondása után a nagyváradi dalárda érdemes képviselője és elnöke Gyalokay Antalnak amaz

*ünnepélyes kijelentése, miszerint a Nagyvárad városát ki-
tüntető határozat úgy egyes polgártársai, mint a város
hatósága által örömmel fog tudomásul vétetni és a maj-
dan megjelenő művész- és dalárvendégek Nagyváradon
magyar szives vendégszeretettel fognak találkozni: a köz-
gyűlés által általános lelkesedéssel fogadtatott.*

6. Az alapszabályok 15-ik §-a 6-ik pontja értelmében az egyesületi tisztujítás foganatba vétetvén: a lelépett tisztikar és igazgató választmány egyhangulag ismét megválasztatott. Miután azonban Madarassy Pál az elnökséget halmozott hivatalos teendői miatt el nem fogadhatja, elnökül *Királyi Pál* egyhangulag s közfelkiáltással megválasztatott:

*miről a megválasztott új elnök jegyzőkönyvileg s
azonnali küldöttség által értesítettni határoztatott, oly ké-
réssel, hogy az igazgató választmányt hivatalosan értesíteni
ne terhelteessék.*

7. Indítványoztatott a titkár és pénztárnoknak bokros és halmozott teendők s fokozott munkásságukért leendő ja- vadalmazása:

*az indítvány, az illető tisztviselők hazafias odaadó-
sának méltányos jutalmazása végett a központi igazgató
választmányhoz és a költségvetési bizottsághoz utasítottatott.*

8. Fehér Péter amaz indítványa, miszerint a jövő dalár-ünnepélyeken való megjelenésre a dalegyletek működő tag-
jain kívül csak az egyleti elnök, alelnök, titkár, jegyző,
pénztárnok, szóval: a tisztviselők és az alapszabályok érte-
lmében az országos közgyűlésre küldött legfőlebb két képv-
selő legyen bejelenthető s az egyesület által ily alkalommal
biztosított kedvezményekben részesítendőek ama fontos oknál
fogva, hogy így az elszállásolások ügye megkönnyebbítettessék
s az ünnepély helyéül kitűzött város vendégszerető gondos-
kodása túl ne terhelteessék:

egyhangulag elfogadtatott.

9. Olvastatott a dalárverseny héttagu bíráló-bizottságá-
nak — Ábrányi K., Bartay Ede, Engeszer M., Erkel Ferenc,
Huber K., Knahl Antal, Zimay László — jelentése, mely
szerint a versenyben résztvett 12 dalegylet közül az első-

rendű díszokmányt az *esztergomi dalárda*, a 2-od rendű díszokmányt — egyenlő rangfokozattal — a *debreceni és kecskeméti városi dalárda*, a 3-ik rendű díszokmányt pedig a *kassai első magyar dalegylet* nyerték el és pedig a bíráló bizottság egyhangu ítélete alapján, örömmel konstatálván a bíráló bizottság az összes versenyzett egyletek meglepő előhaladását:

a bíráló bizottság ez ítéletének kihirdetése a közgyűlés helyeslésével találkozott s a díszokmányoknak mielőbb leendő kiadása az igazgató választmány által elrendeltetett.

Fehér Péter,
megv. közgy. jegyző,

Bartay Ede,
igazgató választmányi tag.

Brinkmann Antal,
megv. közgy. elnök.

Wein János,
a budai dalárda elnöke.

mint a közgyűlés megválasztott hitelesítő tagjai.

*
*
*

A közgyűlésben felolvasott s tudomásul vett elnöki jelentésből, történelmi hűség tekintetéből még a következő adatokat emeljük ki:

a) az országos magyar daláregyesület *első alapszabályai*, a magyar belügyminiszterium 4694. szám alatt kelt határozata folytán 1867. okt. 14-én lettek megerősítve.

b) Az egyesületet képző dalegyletek száma az 1870-ki pesti ünnepélykor volt: 46

c) Az egyesület mindennemű összes bevétele, megalakulásától fogva a pesti ünnepség (augusztus 15.) volt: 7990 forint 37 karjear. Első három évi cyklusának egyenlegét tehát — mindennemű szükségleteit fedezve — 66 forint 32 krral zárta le.

d) Az egyesület az ünnepélykor összesen 1236 dalártagot számlált.

e) A kibocsátott 300 db. 20 frtos segélyrészvényből, az ünnepélyig összesen 190 darab lett értékesítve.

f) Szervezte az egyesület működése s igazgatásának ugy személyi mint dologi gépezetét.

g) A kötött férfinéggyessel való versenynyel a jövőre nézve is művészeti normativumot léptetett életbe.

h) Az egyesület által jövőben is rendezendő országos dalünnepélyekkel szemben oly irányadó tervrajznak vetette meg az alapját, mely gyakorlati szempontból manapság is érvényesül.

i) Közvélemény, sajtó, irodalom s művészeti körökkel szemben az egyesületnek tekintélyt, nimbust s felfokozódó érdekeltséget szerzett.

j) Saját hivatalos s irodalmi közlönyt teremtett, mely működésével nemcsak a dalárügynek, hanem az általános hazai művészet fellendítésének is többoldalú előnyére vált.

VIII

Az országos magyar daláregyesület második országos dalünnepélye Nagyváradon 1872-ben.

Az a két év, mely a magyar daláregyesület budapesti *első* s a nagyváradai *második* dalünnepély közt lefolyt, minden irányban nevezetes és nagy horderejű időszaka marad általában a magyar művészetnek. Maga az országos egyesület is ez idő alatt forrta ki magát oly dimenzióban s oly alapokra támaszkodva, melyekre — az egész egyesület különbeni feloszlása veszélyével szemben — mulhatlanul szüksége volt. A pesti ünnepség érzékeny anyagi katasztrófája lehangolólag megingatta még az ügy legbuzgóbb, legkitartóbb képviselőit is. A nagy szellemi siker jóformán tekintetbe sem jött a kimaradt anyagi mellett s egész serege támadt a kárörvendők, az ellenlábások, a vészmadarak seregének, titkon és nyíltan ellenáramlatba hajtván az ügy barátait s a tagegyletek többségét. Az igazgató választmány, s főleg az egyesület titkári hivatala s hivatalos közlönyének a legnagyobb erélyt, lankadatlan munkásságot, agitációt, ellensúlyozó tevékenységet kellett szóval, tollal s tettel kifejteni, hogy az egész ügy szellemi és dologi gépezete meg ne akadjon. Ez a két év a küzdelem nehéz időszakát képezte.

Ily viszonyok közt foglalta el az egyesület elnöki székét, az egész ország osztatlan fájdmára csak *legközelebb elhunyt Királyi Pál*, ki — mint látni fogjuk — tiz éves elnökségével valódi gondviselészerü szerepet s hivatást töltött be az egyesület negyedszázados életében. Ama szoros kapocsnál fogva, mely az egyesület vezérférfiait nemcsak a dalárügygyel, hanem a hazai művészet más irányu mozgalmai s ténykedéseivel is összeköté, csak természetes, hogy a küzdelmet s a mindenféle elvi, személyi harcot az egész vonalon fölvenni s folytatniok kellett.

Az 1870-ik év utolsó negyede mondhatni csupa tervezgetés, romok utáni rendezkedés s a hamu alatt izzó zsarátnok elfojtásával telt el, közben még oly incidenstől is kísérve, melyek épen nem voltak alkalmasak a khaosz mielőbbi szétoszlására.

Királyi Pál elnök mindjárt a fenti ünnepély után érelyesen hozzá fogott az egyesület főleg finánciális bonyodalmi rendezéséhez. Egymás után tartott igazgató választmányi üléseket, melyek ama nehéz kérdéssel foglalkoztak, hogyan volna lehetséges azokból kibontakozni a tagegyletek minél kevesebb megterheltetése nélkül? De mielőtt e megoldás még csak kezdetét is vette volna, elébb egy oly gordiusi csomót kellett kéttévágnia, mely nélkül az — az akkori viszonyok közt, — talán épenséggel nem lett volna lehetséges. Maga az igazgató választmány kebelében kitört az egyenetlenség s annak főleg több vidéki tagja, éles támadás, rekrimináció s igaztalan szemrehányásokkal illette a közp. igazgató választmány eljárásait, melyek éle első sorban az egyesület titkára, s úgy is, mint annak hivatalos közlönyének szerkesztője s vezetése ellen irányult. Ennek az eredménye pedig az lett, hogy a titkár — kifejtvén előbb az igazgató választmány előtt ugy művészeti elveit, mint minden ténykedésének az ügy érdekében indokait, — nemcsak titkári állásáról köszönt le, hanem a lap szerkesztésétől is visszalépett s annak további vezetését az igazgató választmány elnökének kezébe tette le. Megszűnt ez által minden szellemi tájékoztató, felvilágosító s előrehajtó kapocs a központ s a vidéki tagegyletek közt, mert a napi-

sajtó az egyesület köz- és házi ügyei részleteivel sem nem foglalkozhatott behatóan s kimerítőleg, sem pedig hajlandó nem volt elvi differenciák szempontjából. Október 16-tól november 13-ig szünetelt tehát az egyesület szellemi s dologi gépezete, tájékozatlanságot, lehangoltságot s még összebonyolítóbb helyzetet teremtve. Az egyesület közlönye november hó 13-án elnök *Királyi Pál* következő nyilatkozatával kezdte meg további működését:

Értesítés.

Van szerencsém tisztelettel értesíteni az országos magyar daláregyesület t. c. tagegyleteit, hogy miután a folyó évi október 23-án tartott központi igazgató választmányi gyűlés egyhangu határozata következtében, sikerült a választmány és az egyesület titkára s közlönye, a «*Zenészet* lapok» szerkesztője, *id. Ábrányi Kornél* közt — sajnos félreértések nyomán — fölmerült véleménykülönbségeket kiegyenlíteni, a nevezett lap, mint az egyesület közlönye, eddigi alakja s irányában Ábrányi K. vezetése és szerkesztése mellett, ki az egyesület titkári hivatalát is újból elvállalni sziveskedett, f. évi november 13-tól kezdve ismét rendesen fog megjelenni az egyesület kiadása mellett s az elmaradt számok kárpóttatni fognak. Fölkéretnek ennél fogva az országos magyar daláregyesület t. c. tagegyletei, ugyszintén mindazok, kik az egyesület titkári vagy szerkesztőségi hivatalával érintkezni óhajtanak, hogy ebbeli megkereséseiket továbbra is nevezett titkár és szerkesztőhöz intézni sziveskedjenek.

Pest, november 3-án, 1870.

Királyi Pál,

az orsz. m. daláregylet elnöke.

A fölmerült differenciát pedig az képezte, mert az igazgató választmány — főleg vidéki tagjai — bizonyára téves és egyoldalú információk s kissé szűkebb látkörre valló s az egyesület és a hazai műviszonyok nem eléggé beható ismeretéből folyó fukarkodási hajlamból, — feleslegesnek tartották az egyesület (szerintük nagyon költséges) közlönye kiadását s szerkesztőjének díjazását, — aki pedig az egyesület ren-

geteg dologi kiadásainak terhét is viselte — azt indítványozván, hogy e kettő választassék külön s a lap csak havonként féleven megjelenő s csak is hivatalos értesítéseket magában foglaló afféle dalárügyi «Annonce»-lapocska színvonalára süllyesztessék le, tartózkodván — tizenkétéves multjához híven — egyszersmind szószólója lenni az összes hazai műérdekeknek. A későbbi következesek megmutatták, hogy az ellenzék ez irányban nagyon elszámította magát, mert mind az a számos siker és vívmány, mely a hazai művészet érdekében későbben az egyesület erkölcsi számlájára lett jogosan írva, ama szellemi harcosok nem lankadó phalanxa együttes működésének volt eredménye, mely a daláregyesület önálló hivatalos közlönye s annak szerkesztője körül csoportosult.

De mennyit is kellett e phalanxnak ez időben ellensúlyozni, agitálni, eszméket cserélni, s előítéletekkel, ellenáramlatokkal küzdeni, hogy érvényesüljön a nemzeti szellemet tápláló, izmosító, üdvös, s háttérbe szoruljon a magyar művészet ellenlábásainak káros törekvése?!

Az egyesület tagegyleteinek nagy része teljes apathiába süllyedt. Ezeket föl kellett rázni az erkölcsi s szűkkeblű indolenciából.

Népszerűvé kellett tenni a financiális zavarból való kibontakozásra irányuló terveket és operációkat. Az egyesület kötelékeibe bevonni az ujonan alakult egyleteket, oly reformszmék magvait elhinteni s megérleltetni, melyek szükségét mindenki érezte, de azoknak testet adni vagy nem volt képes, vagy nem akarta kezdeményezni s keresztül is vinni az oly vívmányokat, melyek első sorban a daláregyesületre vetették a nimbus, tekintély és siker sugarait. Mindenek felett pedig arra volt szükség, amire egy hősiesen küzdött hadseregnek szerencsétlen kimenetelű csata után: az önbizalom s elébbutóbb az ügy kimaradhatlan győzelmében vetett hit fentartása és ápolására. Mindezt kalmárkodó szellemmel s daláregyesületi «annonce»-lapocskával az időben elérni akarni, gondolatnak is merész és meddő volt. Hanem az is igaz, hogy a hamu alatt lappangott zsarátnok sem aludt ki, ám a nagyvárad közgyűlésen oly túlnyomó lángba tört ki, mely — amint

látni fogjuk — több már megérett kalászt hamvasztott el, melyet újra kellett aztán életre támasztani.

* * *

Mielőtt az 1871-i év beköszöntött volna, több oly incidens merült fel, melyek úgy az egyesületre, mint az általános hazai műviszonyokra nézve majd lehangolólag, majd meg fölemelőleg hatottak.

Az igazgató választmány névsora két érdemdús férfinévvel gazdagodott, kiket az alapszabályok értelmében a *nagyvárad*i dalárda választott be a központi igazgató választmányba. Ezek voltak; *Madarassy Pál* (volt elnök) s *Illésy György* (a «Hon» másodszerkesztője).

Az egyesület megüresedett pénztára némi fölfrissítésére az igazgató választmány elhatározza a daláregyesületi segélyrészevényeknek a folyó két évre is újból kibocsátását. Erre annyival is inkább szükség volt, mert a tagegyletek az alapszabályi kötelezettségeknek eleget tenni — nagyon csekély kivétellel — épen semmi hajlandóságot sem mutattak.

A pesti ünnepély legnagyobb deficitjét okozta városligeti dalcsarnok értékesítését minden irányban célul tűzi. A fővárosi hatóságtól kieszközli annak 1871. január 1-ig való használatát, mindennemű előadások tarthatására. Azontul pedig az építésére vállalkozott Guttmann Mórnak 4000 frt értékben visszabocsátja a csarnok használható anyagait.

Kérvényt nyújt be az egyesület nevében a magyar parlamenthez egy minden zenészeti válfajt felölelő *országos zeneakadémia* életbeléptése érdekében s e célból küldöttséget nevez ki *Királyi Pál* elnök s országgyűlési képviselő vezetése alatt, hogy az *Deák Ferencet* kérje fel annak benyújtására. E küldöttség november 14-én tiszteleg a nagy hazafinál, ki előzékenyen fogadja azt, megígérván saját részéről is a kérvény támogatását. Ugyancsak küldöttségileg tiszteleg gróf *Anrássy Gyula* miniszterelnöknél is (november 27.), kikérvén hathatós pártolását.

Megkeresi hivatalos átirattal Nagyvárad városi hatóságát az 1872-ben ott tartandó második országos egyesületi dalárünnepély felkarolása és támogatására.

Szűkebb bizottságot küld ki egy nagy ezüst-sorsjáték tervének kidolgozására, mely hivatva leend az egyesületet passzívától megszabadítani a tagegyletek egyenes megterhelése nélkül.

A nemzeti színház új intendánsául báró *Orczy Bódog* neveztetvén ki, azt minden tekintetben igyekszik érdekkörébe bevonni, sőt vezértagjai által úgy az egyesület, mint általában a hazai művészet felvirágoztatásának megnyerni. E tekintetben azonban nagyon megcsalatkozott, mert a kezdetben hozzá kötött remények lassankint szétfoszlottak s utóvégre még folytonos harcot kellett vele vívni az egyetemes hazai zenevilágnak.

A hazai dalegyletek szervezeti s fegyelmi reformjára nézve a *pesti nemzeti dalkör* szigorú intézkedéseket léptet életbe, ez által példát adva más társeregyleteknek is. Vidacs J. leköszönése után az egyület *Follmann Alajost* választja elnökül, ki azt ép oly hazafias, mint erélyes kézzel vezeti. November 26-án tartja zászlóavatási fényes ünnepségét, melyben résztvesz *Liszt Ferenc*cel az élin a művészet s irodalom színe-java. Ábrányi K. tartja az ünnepi beszédet s Zimay L. vezényli a *dalkör*, a budai és az *esztergomi egyesült dalárdák* előadásait.

A vidéken számos új dalegylet alakul, melyek sorra be lépnek az országos egyesületbe.

Ezek mellett azonban nagy veszteség éri a magyar zenét s mély gyászt ölt a magyar múzsa. *Mosonyi Mihály*, az elévülhetlen érdemű magyar zeneköltő, a magyar zene hatalmas fejlesztője, a hazai dalárügy egyik legmelegebb barátja, méltánylója, szóval és tettel támogatója, a kiváló műíró és önzetlen hazafi, tiz napi betegség után, férfikora s erejének teljében, október 31-én meghalt. Temetése a művészet s irodalom egyetemes részvéte mellett megy végbe. Hogy mit vettett benne a hazai művészet? legjobban kifejezi az a meleg részvétellel telt levél, melyet az akkoron Szegszárdon tartózkodott *Liszt Ferenc* intézett mindjárt a halálhír vétele után Ábrányi Kornélhoz, s mely a francia eredeti után szó szerint így hangzik:

Kedves barátom!

Mosonyi halála mindnyájunk szívét mély gyászszal tölti el. Elvesztése elszomoríthat a hazai zeneművészet érdekében is, melynek ő egyik legnemesebb, legbátrabb és legérdemteljesebb képviselője volt. Bárki is büszke lehetett vele lépést tartani az általa követett jó uton.

Valóban, az ő nevének hirtelensége és jelentősége nem állott a külföldön egyarányu színvonalon érdemeivel; de ő ezzel nem sokat törődött s talán nem is akart sokat törődni részint okosságból, részint pedig megvetésből ama kétértelmű és köznapiságok iránt, melyek lelkének magas röptével ellenkeztek. Ő érezte saját becsét s csak azt a valódi dicsőséget tartotta szemé előtt, melyet a valódi szép és jó ösvényének lelkiismeretes s kitartó követése biztosít

Tiszteljük emlékét az által, hogy törekedjünk gyümölcsözővé tenni példáját és utmutatásait.

Mosonyi több zeneműve megérdemli, hogy jobban legyen ismerte és szélesebben elterjedve; több hátrahagyott műve pedig — még kéziratban — s főleg legutolsó *«Ámos»* című magyar nagy operája remélhetőleg mielőbb napvilágra s előadásra kerülend.

De erről nemsokára beszélünk bővebben, ha Pestre jövök. Ezuttal csak meg akartam osztani egy önhöz hasonló jó barátal azt a mély fájdalmat, melyet érzek s mely mindnyájunkat ért az ő halálával.

Szegszárd, november 2-án, 1870.

Teljes szivből az öné,

Liszt Ferenc.

Nagy hatása volt e levélnek, melyet akkor a hazaiak mellett még a külföldi lapok is közöltek. Következménye — de a mint későbbben bizonyult, csak szalmatűz következménye — sem maradt el, mert b. Orczy Bódoggal az élin s az ő kezdeményezésére *«Mosonyi-egylet»* címen oly társulat alapítása érdekében folytak a bizottsági tanácskozások s agitációk, melynek célja lett volna első sorban Mosonyi összes magyar műveinek kiadása s az oly irányban való működés, mely a magyar zene fejlesztését tartja kizárólagosan szem

előtt. Már alapítványok s adományok is tétettek e célra, de fájdalom! mégis csak az lett a vége, hogy b. Orczy első fordítván hátat a saját keze által kitűzött zászlónak, az alája sorakozottak is aztán lassanként szétszűllöttek, s e terv is, mint sok más, «pium desiderium» maradt! Műveivel is mindritkábban lehetett találkozni, kivéven az előző országos dalárünnepélyeket s későbbben a magyar daláregyesület megalakulásával annak negyedszázadon át tartott ünnepeit, melyek műsoráról aztán egyik vagy másik lendületes összkara soha sem is hiányzott s a jelenlegi 1892-iki jubiláris ünnepségen sem hiányzik, s remélhetőleg nem is fog soha hiányozni. E sorok írója írta meg kimerítő életrajzát, mely 1871/2-ben elébb a «Zen. Lapokban» s későbbben önállóan is az egykori «*Corvina-társulat*» kiadásában jelent meg.

* * *

Mindjárt az 1871-ik év kezdetével megindulnak a nagymérvű mozgalmak ugy az egyesület ügyei s pénzügyi viszonyainak rendezése, mint az 1872-ki nagyváradi második országos egyesületi dalárünnepély érdekében. Az egyesület hivatalos közlönye több számon át erélyesen felszólal a tag-egyletek apathijára ellen, azokat alapszabályi kötelezettségeik s összműködésre serkentvén.

Az igazgató választmány *Királyi Pál* elnöklete alatt január 16-án ülést tart, melyben bejelenti, hogy a magyar pénzügyminiszter a «*Zeneművészek segélyegylete*» (mint tag-egylet) javára, egy évi tartamra már engedélyezte a kért jótékonycélu ezüst-sorsjáték rendezhetését, melynek tiszta jövedelme a két társegylet egyezménye szerint kétharmad-részben az országos daláregyesületet, egyharmad részben pedig a segélyegyletet fogja illetni. A két egylet tagjaiból bizottság lett összeállítva, mely az egész sorsjátékügy terve, ugy nyere-ménytárgyai s azok értéke meghatározásával, valamint a dologi s kezelésre nézve megbízott. E bizottság tagjai voltak a segélyegylet részéről: *Bogdány Lajos*, *Grinzweil Norbert* s *Nikolics Sándor*; a daláregyesület részéről pedig: *Ábrányi K.*, *Bartay Ede* (egyszersmind bizottsági elnök)

Engeszer Mátyás. A sorsjáték kezelő főpénztárnokául *Sztupa György* lett megválasztva. 100 ezer 50 krajcáros sorsjegy kibocsátása lett elhatározva 100 értékes nyereménynyel összesen 6000 forint értékben. A főnyereményeket egy 3000 forint értékű ezüst asztali készlet, egy 800 frt értékű *Bösendorfor* hangverseny-zongora, egy 400 forint értékű ezüst pipere-készlet s egy 300 forint értékű harmonium képezték.

Az egyesület egész 1870. év végeig terjedő bevételi s kiadási számadásainak megvizsgálására 3 tagu bizottság lett kiküldve oly utasítással, hogy az 1870-ki ünnepség bevételi s kiadási számadásait — külön kimutatva vizsgálja meg.

Az 1870-ki közgyűlésből kinevezett költségvetési bizottság beterjesztett javaslatát az igazgató választmány elfogadta s ennek folytán a tagegyletek évi járulékai minden bejelentett működő tag után 1 forintban határozatván meg: e határozatról saját pénztáruk kimélése tekintetéből oly megjegyzéssel lettek a tagegyletek értesítve, hogy az általuk értékesített segélyrészvények összegébe saját tagdíjilletményeiket is betudhatják.

A nemzeti dalkört mindjárt ez év elején érzékeny veszteség éri. *Zimay L.*, ki több éven át annak éltető, felvirágoztató vezére volt, magán ügyei következtében karnagyi állásáról kénytelen volt lemondani; utódjául *Bors Emil* az egyetemi dalárda karnagya választatott. A következő évben *Follmann Alajos* is leköszönvén az elnökségről: helyette a nagyműveltségű műbarát *Zichy Antal* választatott, későbbben pedig Bors Emil helyett karnagynul *Huber Károly*, kivel aztán az egyület a nagyváradi dalárversenyen az első díjat nyerte el.

A budai dalárda is ez alatt új elnököt nyer *Schmidt Ferenc*, s új alelnököt *Széki Antal* személyében, kik a megszilárdult kitűnő fővárosi dalegyletet minden tekintetben megizmosítják.

Nagyvárad város hatósága válaszol a központi igazgató választmány átíratára s lelkes szavak kíséretében igéri meg ugy szellemi, mint anyagi támogatását a falai közt tartandó országos dalárünnepelyel szemben.

Az 1871-ik év egyik fontos és kiható mozzanatát az a mozgalom képezte, mely a *békésmegyei dalegyletek* közt indult meg a *békési dalegylet* s főleg annak nagybuzgalmu s a dalárügy iránt példásan érdeklődő elnöke: *dr. Hajnal István* kezdeményezésére. E mozgalom célja volt megyei fiók daláregyesületeket s ünnepélyeket rendezni, s ez által is széles elterjedést szerezni az ügynek s az országos egyesületnek. S a szép, nemes terv nem is maradt csak a pusztá szónál, mert a békésmegyei egyletek csakugyan megalakultak, sorakoztak, szolidaritásbaléptek s augusztus 6-án *B.-Csabán* meg is tartották az *első* megyei dalárünnepélyt fényes sikerrel, s több szomszéd dalegylet, a dalárügy igazgató választmányja számos tagja s a fővárosi művészvilág élénk részvéte mellett. Résztvettek benne a *b.-csabain* kívül: a *békési, gyulai, szarvasi, b.-tarcsai* és *vésztfői* dalegyletek. A közös darabok műsorát (rézfúhangszerek kíséretével) főleg a pesti ünnepély műsorán állott összdarabok képezték. Versenyeztek is maguk közt szabadon választott magyar négyesekkel s az ünnepély 1000 forint tiszta jövedelmet hozott a megyei szeretetház alapjának. Közgyűlést is tartottak, hol még szolidárisabban egybeforrtak s a következő évben *B.-Gyulára* tűzték ki a második megyei dalárünnepélyt.

Az 1871 ik év legfontosabb egyesületi mozzanatát képezte elnök *Királyi Pál* által augusztus 20-án a fővárosba egybehívott rendkívüli országos daláregyesületi közgyűlés s annak határozatai, szemben a nagyváradi ünnepélylyel. A hazafias buzgalmu s lelkiismeretes elnök e közgyűlést azért hívta egybe, hogy a tagegyletek maguk döntsének több oly kérdés felett, melyekre nézve felhatalmazással birt ugyan az igazgató választmány, de abszolút felelősséget még sem óhajtott elvállalni a netán későbben fölmerülhető rekriminációkkal szemben.

E közgyűlésen 24 tagegylet volt képviselve; a többit nem lehetett apathiajuktól kiemelni, melyek pedig a következő rendes nagyváradi közgyűlésen nagyon is élénk, sőt mondhatni, pártoskodó szerepet játszottak. Elsoroljuk az

alábbiakban e közgyűlés legfontosabb határozatait amint következtek:

a) az igazgató választmány egy évi működéséről szóló kimerítő s megokolt elnöki jelentés felolvastatván: az tudomásul vétetett s a nehéz viszonyok dacára kivivott eredményekért egyhangu megelekedéssel fogadtatott.

b) Az egyesület egész július hó végeig terjedő bevételei s kiadásairól okmányozott pénztárnoki jelentése megvizsgálására: *Gyalokay Antal* (Nagyvárad), *Láng Fülöp* (Nagy-Kanizsa) és *Schmidt Ferenc* (Buda) közgyűlési tagok kérettek fel.

c) Elhatároztatott, hogy a jövő évi országos versenyre ismét pályázat tűzessék ki versenynégyesre, de oly módosítással, hogy a pályázók ezuttal a szöveget szabadon választhassák tekintettel az ünnepély méltóságára.

d) A közös előadásra szánt darabok kiválasztása az igazgató választmányra lett bízva.

e) A nagyváradai országos ünnepély ideje augusztus havára tűzetett ki, fentartásával a nagyváradai érdekelt körök óhajtásának.

f) A közgyűlés *Gyalokay Antal* indítványára *Tisza Kálmánt* választá egyhangulag díszelnöknek.

g) Az ünnepség szellemi s művészeti intézkedéseivel az igazgató választmány, a pénzügyi s gazdaságival pedig a helyszínen a nagyváradai dalárda lett megbízva.

h) A tagesyletek bejelentéseire nézve az 1870-ik pesti közgyűlés jegyzőkönyvének 8-ik pontja fentartandónak határoztatott.

i) Az egyesületbe lépő új tagesyletekre nézve kimondatott, hogy csak az egész cyklusra szóló tagdíjak befizetése mellett vétessenek fel.

j) Kimondatott az is, hogy az ünnepélyben csak azok a tagesyletek vehetnek részt, kik alapszabályi kötelezettségüknek eleget tesznek.

k) A közgyűlés elfogadta a költségvetési bizottság javaslatát, melyszerint a tagesyletek évi tagdíja minden bejelentett működő tag után 1 frtban lett megállapítva.

l) A pesti közgyűlés után az egyesületből való kilépé-

süket bejelentő tagegyletekkel szemben a közgyűlés napirendre tért.

m) Elnök meleg meggyőző szavakkal hatályos pártolásiába ajánlván a tagegyleti képviselőknek a folyamatba tett ezüst sorsjáték felkarolását, valamint szívükre kötvén az alapszabályi kötelezettségek betartását is: a közgyűlés az elnök ismételt zajos éltetésével oszlott szét.

n) A közgyűlési jegyzőkönyv hitelesítésére: *Bartay Ede*, *Follmann Alajos* és *Zimay László* lettek felkérve.

* * *

Az 1871. évről még a következőket kell feljegyezni:

Az 1870/1-i francia-német háboru, mely annyi szerencsétlenséget hozott a francia nemzetre, élénken felköltötte a részvétet a magyar hazában is. Tetemes segélyösszegek küldettek Párisba a francia sebesültek javára. A hazai dalegyletek sem maradtak hátra s szép összeggel járultak az emberbaráti cél előmozdításához, melynél még a nemzeti rokonszeny is nagy szerepet játszott. — *A kecskeméti vár. dalárda* is rendezett egy dalestélyt e célra s a 100 forint tiszta jövedelmet egyenesen a francia nemzet akkori legnépszerűbb vezetőjéhez *Gambetta Leóhoz* küldé be. Történeti érdekűnek tartjuk a francia nagy hazafi köszönő válaszát itt megörökíteni, mely az eredeti után így hangzik:

«A dalárda elnöke FehérPéter és titkára Varga Gyula uraknak Kecskeméten (Magyarország) Páris, október 24, 1871.

«Megkaptam uraim a reám nézve hízegő levéllel, melyet önök hozzám intézni sziveskedtek, a 100 frt összeget, mit önök hazám iránti rokonérzetből, a mi vitéz, de szerencsétlen katonáink segélyezésére szántak.

Köszönöm önöknek, hogy engem biztak meg adományuk oly célra fordításával, melyet a világ minden nemes szive jótékonyak vall. Mert némi büszkeséggel mondhatjuk hazánkról, hogy katonái, kik a lefolyt háboru alatt a francia függetlenségért állották ki a háboru csapásait, egyszersmind az egyetemes jogszabadság s haladás katonái is voltak.

Önök ezt teljesen átértették s higyjék el önök, hogy mi francia köztársaságiak csak benső megindulással gondo-

lunk ama előttünk ismeretlen barátainkra, kiket ügyünk még a balsorsban is meg tudott számunkra tartani. A hozzám küldött összeg, az önök nagylelkűsége által, a meghatározott célra fog fordítatni.»

Fogadják uraim testvéri érzelmeim kifejezését.

Gambetta Leo.

A kecskeméti dalárda okmánytára örökké büszke lehet Gambetta, a nagy szellem s a nagy szabadsághős e fenkölt kéziratára.

Az igazgató választmány még ez év végén teszi közzé a nagyváradi dalversenyre szolgáló férfinégyes 20 db aranyos pályázati fölhívást. Hogy minő eredménnyel? Alább látni fogjuk.

Ugyanez évben indul meg *Felleghy Viktor* kiadása s szerkesztése mellett az első «*Apolló*» című zenemű folyóirat, mely több évi sikeres működésével annyi előnyére szolgált a hazai zeneművészetnek.

A nemzeti dalkör kezdeményezésére, Zichy Antal elnöklése alatt értekezlet tartatik, több művészeti tekintély részvéte mellett s a felett, miként lehetne «*Fővárosi magyar dal-egylet*» címen oly szövetkezetet alakítani, mely megingathatlan alapon állana s teljesen megfelelné a nemzeti szellem aspirációinak a fővárosban? Sok szó ömlött és sokféle eszme merült fel ez irányban, de végre is maradt minden a réginél s maga a nemzeti dalkör is csak örvendhetett, hogy mind akutabb válságai közt még kitarthatta nagyváradi diadalmas működéseig. Azontúl úgy is — fájdalom — egykori fényes napja végleg lehanyatlott.

Ez év végére esik a magyar parlamentnek az a soha nem indokolható rideg viselkedése is szemben a hazai művészettel, mely szerint az «*országos zeneakadémia*» felállítását, mely a pénzügyi bizottságban *egy* szavazattal ment keresztül, a plenum gyűlésben *öt* szótöbbséggel leszavazta, s azt egy pár évvel vetette hátra. Nagy reszenzust keltett ez akkor a művészeti körökben, s főleg érzékeny hatással volt az országos magyar daláregyesület igazgatósági választmányára, mely annyit fáradt, küzdött érdekében. Későbbben azonban mégis

megmutatta, hogy erélyes kitartással a legkeményebb sziklát is át lehet törni.

* * *

Ily előzmények után állt be az 1872-ik év, melynek nemzeti művészeti eredménye a nagyváradi országos dalár-ünnepélyben kulminált.

Mindjárt az év első negyede többoldalu mozgalmas tevékenységet tüntetett fel.

Február közepén a nagyváradi dalárda tisztújító közgyűlést tart s egészen új alapokon szervezkedik. Gyalokay Antal leköszönvén az elnökségről, a város köztiszteletű s fenkölt szellemű fiát, *Ritoók Zsigmondot* (jelenleg a nagyváradi kir. tábla elnöke) választja elnöknek s alelnöknek *Stark Antalt*, városi főjegyzőt.

A központi igazgató választmány ugyanez időben tüzi ki a versenyműnégyesre a 20 db. arany pályaművet.

A *kolozsvári dalkör* szintén február közepén tartja tisztválasztó közgyűlését s elnökéül gróf *Eszterházy Kálmánt*, a nagyműveltségű főurat s műbarátot szerencsés megnyerni. Elhatározza egyszersmind, hogy a nagyváradi közgyűlésen a kolozsvári dalkör egyesülten a város hatóságával, meghívja az országos daláregyesületet 1874-i dalünnepélyének Kolozsvárott való megtartására. Ez alkalomból *Kerekes Sámuel*, a lelkes marosvásárhelyi tanár és költő, az országos dalünnepélynek soha ki nem maradt troubadurja, hazafias hangon írt fölhívást tesz közzé az erdélyi dalegyletekhez, hogy csatlakozzanak az országos egyesülethez.

Az *aradi dalárda* is kibontakozik végre folytonos váláságaiból s ujonan szervezve készül résztvenni az ünnepélyben.

Az igazgató választmány március 3-án tartott ülésében elhatározza, hogy az esetben, ha a férfinégyes pályázat eredményre nem vezetne, új pályázatot — az idő rövidsége miatt — nem tűz ki, hanem ez esetben felhatalmazza a műbizottságot a már létező legjobb magyar műnégyesek közül választani egyet — legjobb belátása szerint — versenymarabul. A

bíró bizottság tagjaiul *Liszt Ferenc* elnöklete alatt *Ábrányi K.*, *Bartay Ede*, *Engeszer M.*, *Erkel F.* és *Zimay L.* lesznek fölkérve. Ugyane bizottságot bizza meg a közös műdarabok kiválasztásával is. A bizottság *Liszt Ferenc* elnöklete alatt március 20-án tartja plenum-ülését a beérkezett 9 pályamű felett, de azok közül egy sem nyervén el a bírálók szótöbbségét a nagyváradi versenynégyesül *Zimay L.* «Dalra magyar» című férfikara választatott egyhangulag, melylyel szerző már a pesti ünnepély alkalmával is pályázott, művét azonban későbbben visszavonta.

Az ezüstsorsjáték húzása ápril 15-ig meghosszabbítottván, miután a tagegyletek a sorsjegyek elárúsítása érdekében — csekély kivétellel — lanyha tevékenységet fejtettek ki, az igazgató választmány fölhívást intéz hozzájuk, hogy április 15-ig dalestélyeket rendezzenek, melynek belépti árát egy-egy sorsjegy képezze. A központ is rendezvén ily előadást március 25-én a vigadó nagytermében. A 3 tagu számvizsgáló bizottságot pedig hivatása mielőbbi betöltésére utasította.

Az ezüstsorsjáték kezelő bizottsága ápril 17-én tartá leszámolási ülését. *Sztupa György* főpénztárnok kimutatása szerint az összes bevétel 13,266 frt 58 kr, a kiadás pedig 8545 frt 68 krt tett ki. A tiszta jövedelem 4720 frt s 90 kban lett konstatalva. Értékesítve lett — a proviziókkal együtt — 31,839 sorsjegy. A határidőig le nem számított s így még behajtás alá esett 11,122 darab. Visszaküldött 57,039 darab. A visszaküldött sorsjegyek közt maradt nyereménytárgyak értéke, mely az egylet javára esett, 1210 frtot tett ki. Végeredménye e pénzügyi operációnak az lett, hogy általa az egyesület passzívái mintegy 5000 frttal lettek apasztva, a társtagegylet pénztára pedig közel 1600 frttal gyarapodott. Ha a tagegyletek s művészeti körök intenzívebben felkarolják e kedvező alkalmat, egy csapással minden tehertől megszabadult volna az egyesület s a jótékony segélyegylet alapja is tetemes gyarapodást nyer vala. Így még több évbe került, míg ez bekövetkezett a pesti ünnepély deficitjével szemben.

Mentől inkább közeledett a nagyváradi dalárünnepély

ideje, az ottani rendező nagybizottság, valamint a központi igazgató választmány s több lelkes tagegylet is annál több tevékenységet fejtett ki.

Nagyváradon april 28-án a rendező bizottság gyűlést tart, melyben a központi igazgató választmány az egyesület titkára által képviselteti magát. A gyűlés *Lukács György* városi polgármester (jelenleg belügyminiszteri államtitkár) elnöklete alatt végleg megállapítja az ünnepély idejét, sorrendjét s a legcélszerűbb intézkedéseket teszi. Ugyanekkor az ottani dalárda nagy hangversenyt is rendez az egyesület pénztára javára, melyben Ábrányi K. titkár is közreműködik, s mely 162 frt tiszta jövedelmet eredményez. A nagyváradi hölgyek 3 pompás versenydíjat állítanak ki. A város 2000 frttal támogatja az ünnepélyt, fölépítve egyszersmind a dalsarnokot is.

A *csurgói dalárda* időközben feloszolni kényszerülvén, ingóságait értékesíti s 107 frtot szolgáltat be az egyesület pénztárába.

Több tagegylet — köztük az esztergomi, kecskeméti békési, sárospataki — előadásokat rendeznek s több száz frttal gyarapítják az egyesület pénztárát.

Amíg a nagyváradi ünnepély ideje elérkezett, addig még két fontos mozzanat tartotta érdekeltségben a hazai dalárvilágot s művészi köröket.

Az egyik a *pécsi dalárda* 10 évi fenállásának jubilaris ünnepélye volt, mely május hó 19–20. napjain tartatott meg, több szomszéd társegylet őszinte lelkesültséggel párosult részvéte mellett, s melyen a főváros is méltóan volt képviselve. Az egész város színe-java résztvett ez ünnepélyben. Volt díszhangverseny, dalárelőadás, ünnepi banquet, s ez alkalommal oly méltó ovációkban részesült e kiváló érdemű egylet, melyet multja, hazafias tevékenysége és magas, művészeti szelleme folytán első sorban valóban meg is érdemelt.

A másikat a *békésmegyei vidéki daláregyesület második* dalünnepélye képezte, mely augusztus 3-án s 4-én tartatott *Békés-Gyulán* ismét az egyesült békésmegyei s még több szomszéd dalegylet részvéte mellett. Képviselve volt ot-

tau a nagyváradai dalárda s az ottani ünnepélyrendező bizottság is számos taggal, valamint a főváros művészeti világa, melynek több képviselője működött közre a fényesen sikerült diszhangversenyben, nevezetesen: *Humann Alexa*, *Erkel Gyula*, *Spiller Adolf*, a nemzeti színház tagjai s *Ábrányi K.* és *Fayl Frigyes*. Az egyesület elnöke, *dr. Hajnal István*, volt a lelke ez ünnepélynek is. Az összelőadásokat *Erkel Gyula* vezette nagy hatással. A versenyzők közül a *békési dalegylet* lett a hölgyek díjával kitüntetve. Tiszta magyar szellemű ünnepély volt ez, mely minden művészeti s külsőségi mozzanatában teljesen sikerült, habár anyagi eredménye nem volt oly kedvező, mint előző évben a *csabai* ünnepélyé. Sajnos, hogy a nagyváradai ünnepély után többé nem jöhetett létre még több ily vidéki dalárünnepély sem Békésmegyében, sem másutt. Az örökké hullámzó magyar művészeti viszonyok, melyek a személykérdések lehangoló s széthúzó felülkerekedése nélkül nem is képzelhetők, e szép és nemes törekvésnek is szárnyát szegték.

* * *

A nagyváradai országos ünnepély napjai is szeptember hó 5—9-re lettek kitűzve. Az igazgató választmány 20-án tartotta utolsó gyűlését, melyben minden szükségesről kellően gondoskodott. Lefolyását az alább következőkben adjuk.

Szeptember 5-ke, mint a dalár- s más vendégek megérkezési napja az egész várost lázas izgatottságba hozta. Dél-előtt a kolozsvári s az Alföld felől érkező vonatok már nagyrésztét meghozta az egyleteknek, melyeket a városi hatóság, a rendező nagybizottság s a helyi dalárda fogadott. A program szerint ez egyletek külön bevonulást nem tartottak. Ez délután 5 órára volt kitűzve, a pesti vonat megérkezése után, melyhez a fővárosiakon kívül a legtöbb egylet csatlakozott a művészet s irodalom képviselőivel együtt. Midőn a vonat berobogott a pályaudvarra, impozáns látvány tárult fel. Csaknem az egész város közönsége kint várta az érkezőket. A már korábban érkezett egyletek, zászlóik alatt sorakozva vártak a társeregyletekre. A megérkezetteket *Stark Antal*

városi főjegyző s a helyi dalárda alelnöke fogadta meleg hazafias szavakkal, mire röviden *Királyi Pál* egyesületi elnök válaszolt. A magán- és bérkocsik egész tömege állt a vendégek rendelkezésére. Most az összes egyletek zászlóik alatt sorakoztak. Minden egyes művész, tró, díszvendég előzékeny elszállásolóra talált. A sajtó képviselőit *Winkler Lajos* hírlapíró és tanár vette vendégszerető gondjai alá. *Serényi Gusztáv* városi főkapitány célszerű és tapintatos rendelkezése folytán minden irányban a legpéldásabb rend uralkodott. A bevonulási díszmenet 27 dalegyleti díszlobogó s kíséző zene mellett 5 és fél óraker vette kezdetét, elől a tűzoltók parancsnoka *Mezei Mihálylyal*, kinek díszruhába öltözött csapata az egész hosszú menetet körülszegélyezte. A főutca, melyen a menet áthaladt, a legszebb látványt nyújtotta fellobogózott ablakai, s lelkesen üdvözlő közönségével. A nők virágokat, koszorukat szórtak a dalárok elé. A szívélyes magyar vendégszeretet minden arcáról lemosolygott.

A dalármenet, az újvárosi Szt.-László-térre érven, félkörben a «fekete sas» szálló erkélye előtt sorakozott, hol *Lukács György* polgármester, (jelenleg belügyministeri államtitkár), *Királyi Pál* egyesületi elnök, *Ritoók Zsigmond* a nagyváradi dalárda elnöke, a központi igazgató választmány tagja, a díszvendégek s a város kitünőségei voltak egybegyűlve. Itt *Lukács György* polgárnagy üdvözölte az egyetemes dalárokat lelkes s emelkedett be-széddel.

«Ezelőtt 23 évvel — így végzé beszédét — fegyver és löporgyárrá változtatá e várost a szabadságharc, s most a béke lágy ölén a művészetnek emelt oltára előtt áldozik, hogy a szív szelid érzelmeivel táplálkozzék. De ha a hon derült ege fölött ismét vészfelhők tornyosulnának: ép a dal, mely most a kedélyek békeolajága, van hivatva, hogy ismét vészharsonája legyen a szabadságszeretnek». Riadó éljenek kísérték e szavakat. Már ekkor lehetett látni, hogy e tiszta magyar érzelmű város falai közt az ünnepség fényes eredményyel fog lefolyni. Legfőbb tényezői különben ama lelkes férfiak voltak, kik ernyedetlen buzgalommal karolták fel a nemzeti missziót teljesítő egyesület második országos

ünnepségét. *Lukács György* a lelkes polgármester és *Serényi Gusztáv* főkapitány mellett, ilyenek voltak különösen *Ritoók Zs.* dalárdái elnök s városi képviselő, ki tekintélye, befolyása s szellemi emelkedettségével mindenütt buzdított, emelt és épített; *Stark Antal* városi főjegyző s dalegyleti alelnök, ki egyik éltető lelke volt az egésznek. *Mezei Lajos* a kiváló dalárügy-pártoló s a nagyváradi dalárdának is megteremtője, *Veigl Gyula* a rendező nagybizottság fáradhatlan jegyzője, *Fehérvári János* egyleti karnagy, *Szmetka György* az ügy példás előmozdítója s még számosan.

Este 8 órakor a nyári színkörben díszelőadás, a megyeház termében pedig előértekezlet tartatott *Királyi Pál* elnöklete alatt, hol előbb *Ritoók Zs.* s aztán az egyesület elnöke üdvözölte a dalárokat magas színvonalu beszéddel. E bevonulási nap diszlakomával végződött a «fekete sas» szálloda termében számos és lelkes felköszöntőkkel.

Másnap reggel 9 órakor a Rhédey-kertben épült dalcsarnoki összelőadás próbája ment végbe nagy hatással, az ujjvárosi református templomban *Erkel Ferenc* országos karnagy vezénylete alatt, mely zsúfolásig megtelt dalárok és hallgató közönséggel. Ugyanott lettek megválasztva titkos szavazással a júry tagjai, valamint a versenyző egyletek sorrendjét is megállapíták sorshuzás útján. A júry tagjai lettek: *Ábrányi K.*, *Baumgartner János* (Kecskemét), *Engeszer Mátyás*, *Erkel Ferenc*, *Hulinyi Ferenc* (Esztergom), *Reményi Ede* és *Székács József* (Nagyvárad). Kilenc egylet versenyzett, u. m.: az *apatini*, *aradi*, *debreceni*, *h.-m.-vásárhelyi*, *kolozsvári dalkör*, *kolozsvári Hilária-dalegylet*, a *nagy-kállói*, *pécsi* és a *pesti nemzeti dalkör*.

A közös előadásra került darabok ezek voltak: 1. *Erkel Ferenc* «*Kölcsey-hymnusza*». 2. *Lachner F.* «*Szövetség dala*». 3. *Liszt F.* «*Lelkesedés dala*». 4. *Mosonyi M.* «*Dalárok karéneke*». 5. *Huber Károly* «*Szabadság dala*» s *Egressy B.* «*Szózata*».

Ugyanez nap délelőtt tartatott a rendes daláregyesületi közgyűlés is, de a mely épen nem folyt le simán, s melyen a többség két szavazattal oly határozatokat hozott, me-

lyek majdnem az egész egyesület feloszlását vonták maguk után. Az elnöki jelentés felolvasása után *Királyi Pál* elnök az egész igazgató választmányával együtt letevéen mandátumát: az elnöki szék elfoglalására egyhangulag *Bánffay Simon* a pécsi dalárda elnöke lett fölkérve. A közgyűlés két évre megállapítván az egyesület fentartását, mindjárt utána lángra lobbant az a két évig elfojtott izzó zsarátnok, melyről már fentebb megemlékeztünk, s mely akkor került hamu alá, midőn a központi igazgató választmány egyhangulag rehabilitálta az egyesület titkára s hivatalos közlönye szerkesztőjének álláspontját és nézeteit, mi által lehetségessé vált aztán két évig a legválságosabb viszonyok közepette is sikeresen működtetni az egyesületet.

Az elnöki jelentés, melyet *Királyi Pál* terjesztett be a nagyváradi közgyűlésnek, oly hű és részletes képét nyújtotta az igazgató választmány két évi működésének, hogy abból mindenkinek meg kellett győződnie arról a Herkules-i munkáról, melyet az a legválságosabb viszonyok közt végzett, s mely valóban nem rekriminációkat, hanem a legnagyobb méltánylást érdemelte volna. Adatokkal kimutatta abban, hogy közel 15 ezer forint passzívával vette át az egyesület vezetését, a mellett, hogy a pesti közgyűlés kötelességévé tevő üres pénztárral nemcsak fedezni az egyesület folyó költségeit, hanem még a terhek apasztásáról is gondoskodni s e mellett összetartani a tagegyleteket s az egyesület tekintélyét emelni.

Ezzel szemben kimutatta:

hogy az egyesület tagegyletei — kevesek kivételével — sem eleget nem tettek kötelezettségeiknek, sem nem törődtek a kibontakozásra vezethetett módozatokkal;

hogy a segélyrészvények és a sorsjáték jegyei elárusításával szemben a legnagyobb közönyt tanusították, s a mi eredmény volt, az mind az igazgató választmány, az egyesület közlönye s a magán műbarátok buzgalmának tudható be;

hogy az 1870/72. szóló 1634 frtra rugó kötelezett tagdíjából csak 800 forint folyt be;

hogy számos tagegylet négy évig élvezte a jogokat, de

ez idő alatt egy krral sem járult az egyesület szükségei fedezéséhez, s feloszlottak anélkül, hogy csak be is jelentették volna feloszlásukat;

hogy a pénztárnoki kimutatás szerint az egyesület pénztárába 1870-től 1872. szeptember 1-ig 9780 frt folyt be, melyhez a tagegyletek csak 37 darab segélyrészvény értékével s 800 frt tagdíjjal járultak; a többi mind az igazgató választmány buzgalma folytán folyt be;

hogy 7000 frtnál több passzívát törlesztett s mellette fedezte az egyesület közlönye kiadását, a folyó költségeket s a dologi kiadásokat.

Mind ezzel szemben a közgyűlés ellenzéki része két szótöbbséggel beszüntette a négy évig kiadott s összekötő kapcsolatot képezett egyesületi közlönyt; eltörülte nagy könnyelműen a semmibe sem került segélyrészvényeket a nélkül, hogy más jövedelmi forrásokról gondoskodott volna, s több oly intézkedést tett, melyek szóval igen szépen vették ki magukat, de gyakorlati eredményre nem számíthattak.

Mindehhez még többoldalú személyi animozitások, alaptalan besugások s gyanúsítások is járulván: a két pártra szakadt közgyűlés többsége intencióinak útja elé állni nem óhajtván, az egyesület titkára, Ábrányi K. miután újbóli megválasztatását köszönettel fogadta, a titkári állás betöltését a közgyűlés rendelkezésére bocsátotta. Ez pedig azt eredményezte, hogy ugy *Királyi Pált* — ki szintén újból megválasztatott egyhangulag elnöknek, — mint a többi központi igazgató választmányi tagokat is hasonlóra hangolta s újabb két évre szóló mandátumaikat szintén a közgyűlés rendelkezésére bocsátották. A közgyűlés erre egyhangulag óhajtván kiegyenlíteni a differenciákat s nem háborítani meg az ünnepély szép harmoniáját: *Bánffy Simon* közgyűlési s *Királyi Pál* egyesületi elnök vezetése alatt nagyszámu egyleti képviselőkből álló küldöttséget menesztett a leköszönt titkárhoz, hogy őt lemondása visszavételére hangolja, ami aztán sikerülvén is, az «ad hoc» béke olajága újfent bekövetkezett.

Jelen fejezetünk végén meg fogjuk ismertetni a t. olvasót a szeptember 7—9-ig tartott közgyűlések hitelesített jegyzőkönyve tartalmával, mely ez ünnepély eseményeit s mozzanatait a leghivebben fogja visszatükrözni. Ezt megelőzőleg rövidbe foglalva adjuk még az ünnepély lefolyásának mozzanatait.

Fentebb már jeleztük, hogy a szeptember 5-i napot diszbanket zárta be, melynél a 300 teritéket az egész város színe-java foglalta el. A felköszöntések sorát *Királyi Pál* kezdte meg, éltetvén a királyi párt s utána a művészet s irodalom képviselőit. Hosszabb fenkölt beszéde a szónoklat remeke volt. Utána *Ritoók Zs.* emelt poharat a daláregyesületre s annak elnöke *Királyi Pálra*, kiemelvén kimagasló érdemeit a legválságosabb helyzetében az egyesületnek. *Teleszky István* (a mostani igazságügyminiszteri államtitkár) *Reményi Edére* mondott lendületes felköszöntőt, ez pedig az egyesületi titkárra. Egész sora következett még a szebbnél szebb beszédeknek, melyek között főleg nagy hatást keltett *Mezey Mihály* tüzoltó-parancsnoké, ki egy eltévesztett hatásu *politikai* toasztra reflektálván, tüntető tapsok kíséretében tiltakozott az ellen, mintha a művészet ünnepélyének *politikai* vagy *pártszínezeti* tendenciája volna.

A másnapi összpróba és jüry-választás után délután az egyletek képviselői *Komlóssy Imre*, a debreceni dalárda elnöke előlülése alatt előértekezletet tartottak a szeptember 7-i közgyűlés tárgyainak megvitatása érdekében. Ez előértekezlet már előre veté árnyékát annak a diszharmonianak, mely aztán a 7. s 9-i közgyűléseken végig vonult s melyről már fentebb emlékeztünk (alább a közgyűlési jegyzőkönyv részletesebb képét adjá).

Szeptember 6-án este 7 órakor ment végbe a dalárszereny, melyben sorshuzás útján a következő egyletek vettek részt, a megállapított sorrendben, u. m.: *pécsi, nagykállói, kolozsvári Hilária dalegylet, h.-m.-vásárhelyi ifj. dalárda, ungvári, debreceni* dalárda s végül a *pesti nemzeti dalkör*. Az *apatini* s *aradi* egyletek visszaléptek.

A tágas nyári szinkör zsúfolásig megtelt a legdiszesebb

közönséggel, mely mindvégig a legnagyobb érdekléssel kísérte külsőleg a pesti mintája után rendezett versenyt, a kitünőbb előadásokat zajos éljentüntetésekkel halmozván el (az eredményre nézve lásd a közgyűlési jegyzőkönyvet).

Másnap szeptember 7-én volt a díszhangverseny, mely dacára annak, hogy a nemzeti színház intendánsa báró Orczy Bódog szükkeblúsége és makacs renitenciája folytán, a műsort lényegesen meg kellett változtatni — az intézet egy művészt sem engedve át, — mégis oly fényesen ment véghez, hogy az egész közönséget elragadta s másnap délben az egész hangversenyt meg kellett ismételni a pesti népszínház alapja javára. Résztvettek benne *Reményi Ede*, *Siposs Antal*, *Ellinger Jozsefa* — ki akkor még nem volt szerződött tagja a nemzeti színház operájának — továbbá: *Ábrányi K.*, *Huber Károly*, *Plotényi Nándor*. Ezenkívül közreműködött még az országos hírű *esztergomi dalárda*, végül pedig a *békésmegyei egyesült dalegyletek* adák elő *Erkel Ferenc* «dalárindulóját» szerző személyes vezénylete mellett, ki e művét a békésmegyei daláregyleteknek írta. Vége-hossza nem volt a művészek s dalegyletek kitüntetésének s több darabot meg kellett ismételni.

Szeptember 8-án ment végbe a Rhédey-kertben épült dalsarnoki összelőadás *Erkel Ferenc* országos karnagy vezénylete mellett, ki megjelenésekor az emelvényen szünni nem akaró tapsokkal fogadtatott. A 2—3000 embert befogadó térség — az idő is kedvezvén, — egészen megtelt s viharos taps kísért minden számot. A kivonulás is impozáns képet nyújtott.

Másnap szeptember 9-én a reggeli és esti vonatokkal távoztak a dalár- s más vendégek, magukkal vivén a lelkes és vendégszerető város, valamint a 2-ik szép, főlemelő művészeti s nemzeti ünnep felejthetlen emlékét.

* * *

Álljon itt végül az ünnepély eredményei feltüntetéséül a 7—9-ki közgyűlés hitelesített jegyzőkönyve lényeges kivonatban.

Jegyzőkönyve

az országos magyar daláregyesület 1872. szeptember 7—9. napjain N.-Váradon tartott rendes közgyűlésének.

Jelen voltak: *Királyi Pál* elnöklete alatt az egyesület 23 tagegyletének képviselői.

Az igazgató választmány két évi működéséről szóló elnöki jelentés felolvasása után, elnök a maga, tisztársai s az igazgató választmány tagjai nevében is a közgyűlés tagjainak meleg ragaszkodási nyilatkozata közben letévén mandátumát:

az alapszabály értelmében a közgyűlés elnökül Bánffy Simont a pécsi dalárda elnökét, s jegyzőül Fehér Pétert a kecskeméti dalárda elnökét, megválasztja.

2. Elnök higgadt tanácskozásra, szorosán a tárgyalások körében maradásra szólítván fel a közgyűlés tagjait:

elnöki székét a jelenlevők élénk éljenzése közt foglalja el.

3. *Királyi Pál* volt elnök és id. *Abrányi K.* volt titkár részére, az országos magyar daláregyesület ügyeinek a lefolyt két éven át hű, s a nehéz viszonyok közt is csüggedetlen vezetése és sikeres intézéseért:

egyhangu meleg köszönet szavaztatott.

4. *Engeszer Mátyás* egyesületi pénztárnok a közgyűlésnek betérjeszti úgy az 1870-ben Pesten tartott dalárünnepélyre, mint az 1871. és 1872. egyesületi évekre vonatkozó számadásait, melyek megvizsgálására háromtagu bizottság kiküldése indítványoztatván:

a számvizsgáló bizottság tagjaiul kiküldetnek: Bogisich Mihály (Buda), Gyalokay Antal (Nagy-Várad), s dr. Hajnal István (Békes) közgyűlési tagok.

5. Az országos egyesület további fenmaradásának kérése kerülvén tárgyalás alá:

annak további két évre szóló fennállása egyhangulag kimondatik.

6. Ama kérdés, vajjon a «Zenészeti Lapok», mint az egyesület által kiadott szakközlöny az egyesületi pénztár te-

temes terhével szemben továbbra is fentartassék-e? hosszas élénk vitát idézvé fel: *Horváth Károly* a pesti nemzeti dalkör alelnöke és képviselőjének amaz indítványa, miszerint a lap kiadása, tekintettel a pénztár súlyos állására, egyelőre beszüntetendő, *Ritoók Zsigmond* a nagyváradai dalárda elnöke s képviselőjének indítványa ellenében, mely az egyesületi szakközlönyt minden áron fentartani kívánja, 12 szóval 10 ellenében elfogadtatott oly módosítással, hogy az ez ügyben hozandó végleges határozatot megelőzőleg, egy 5 tagu bizottság küldessék ki oly utasítással, miszerint vizsgáltassanak meg újból az egyesület bevételei és kiadásai s az eredményhez képest adassék a közgyűlés tartama alatt vélemény:

a véleményező bizottság tagjaiul kiküldettek: *Ritoók Zsigmond* elnöke alatt: *Horváth Károly*, *Molnár Ádám* (Komárom), *Krenedics Ferenc* (Vác), *Bogdán István* (Kolozsvár) és *Fehér Péter* (Kecskemét).

7. A jövő 1874-ki országos dalárünnepély színhelye kerülvén tárgyalás alá: *Bogdán István* a kolozsvári dalkör alelnöke és képviselője az általa képviselt dalárda nevében és Kolozsvár városa tanácsának szívélyes meghívása alapján is, meleg szavakkal kéri fel a közgyűlést oly határozathozatalra, hogy az 1874-ki országos dalárünnepély Kolozsvár vendégszerető és műpártoló falai közt tartassék meg:

a közgyűlés egyhangu riadó éljenzéssel fogadja a meghívást s elhatározza az 1874-ki dalárünnepély megtartását Kolozsvárt; elhatározza egyszersmind, hogy a kolozsvári dalkörnek és a városi tanácsnak jegyzőkönyvileg hazafiui köszönet szavaztassék, melynek írásbeli közlésével a megválasztandó központi igazgató választmányt bizza meg.

8. A közgyűlés, kellemes hazafiui érzéssel vevén tudomásul a *kolozsvári Hilária dalegylet* részéről is a szíves meghívást:

vele szemben is az előző pont értelmében határoz.

9. Olvastattak a «*budai dalárdának*» folyó év június 7-ről, s a «*pozsonyi dalárdának*» 1871. augusztus 18-ról kelt s az igazgató választmányhoz intézett átiratai, melyekben a nevezettek az egyesületből való kilépésüket jelentik

be. A budai dalárda egyszersmind 58 frtot bocsátván segély-adományképen az egyesület rendelkezésére:

a budai dalárda szives adománya köszönettel fogadtatván, a két tagegylet kilépése sajnálattal vétetik tudomásul; a közgyűlés egyszersmind kifejezést ad ama reményének, hogy a «budai» és «pozsonyi» egyletek kötelezettségeiknek a multa nézve eleget fognak tenni annyival inkább, mert a közgyűlés nem érezheti magát jogosultnak arra, hogy valamely tagegyletét az alapszabályokban gyökeredző kötelezettsége alul fölmentse.

10. Olvastatott az egyesületi pénztár számadásainak megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése, melynél fogva az 1870. szeptember 1-től kezdett s 1872. szeptember 4-ig vezetett számadások bevételi és kiadási tételei okmányokkal igazoltak s a számadás egészben helyes és kifogástalan, megjegyzetik, hogy a bevétel tesz 9780 frt 63 krajcárt, a kiadás pedig 10,690 frt 76 krajcárt, s így a kiadási többlet 860 frt 13 krajcár, mely kiadási többlet az 1870. évi országos dalárünnepély később befolyt bevételeiből fedeztetett.

Az 1870-ki pesti ünnepélyről szóló számadások bevételei s kiadásai rendszeresen egybeállítva nem lévén s azok jelen alakban ezuttal számvizsgálat alapjául nem szolgálhatván:

*a bizottság jelentése alapján az 1871. és 1872. évekre vonatkozó számadásokra nézve a pénztárnoknak a fölmentvény megadatik s részére a pontos s lelkiismeretes kezelésért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott, az 1870. ünnepély számadásai a bizottság által előterjesztett oknál s az idő rövidsége folytán is jelen közgyűlés tartama alatt rendszeresen egybeállíthatók, megvizsgálhatók nem lévén, azok rendszeres egybeállítása s megvizsgálására **Gyalokay Antal, Pencs János** (a nemzeti zenede képviselője) s **Follmann Alajos** (a nemzeti dalkör tiszteletbeli elnöke) küldettek ki s az eredmény a legközelebbi rendkívüli közgyűlés elé lesz terjesztendő.*

11. Az egri, lévai, kisvárdai, szegszárdi, b.-gyulai, miskolci polgári, köröstarcsai, h.-m.-vásárhelyi ifjusági, kolozs-

vári Hilária s b.-ujfalusi dalegyletek belépése az egyesületbe:

kedves tudomásul vétetik.

12. A pesti nyomdászok dalköre s a szarvasi dalárda kilépése pedig:

sajnálattal vétetik tudomásul.

13. Az aradi ifjusági, bicskei, h.-m.-vásárhelyi polgári dalárdák, a kecskeméti dalkör, melyek két év alatt semmi életjelt nem adtak magukról:

nem létezőknek tekintetvén, a feloszlásukat jelentett csurgói, eperjesi, jászberényi, losonci, nagykörsői, perjámosi, szolnoki dalegyletekkel egy vonalba helyezetteknek, azaz ki-lépetteknek tekintetnek.

14. Az alapszabályok sok-sok tekintetben hiányosoknak találtatván:

azok célszerű módosítását célzó javaslattételre a megválasztandó igazgató választmány megbízott, munkálata a legközelebbi rendkívüli közgyűlés jóváhagyása alá levén terjesztendő.

15. Olvastatott az első kassai magyar dalegylet választmányának átirata, melylyel a központi igazgató választmány amaz eljárása ellen tesz óvást, hogy a dalverseny műdarabjával Zimay L. azt a szerzeményét tüzte ki, melyet már az 1870-i ünnepély alkalmával a Margitszigeten ép a szerző vezetése alatt állott «pesti nemzeti dalkör» énekelt, holott a többi versenyző egyesület a nagyváradi verseny előtt kevés idővel juthatott annak hangjegyeihez:

az átirat ama kijelentéssel vétetik tudomásul, hogy a zenei szakértők véleményét a kérdéses versenydarab ki-tűzését illetőleg az igazgató választmány nem irányozhatván, eljárása kifogás alá nem vehető.

16. A jelentkező, de az országos ünnepélyeken meg nem jelenő tagegyleteket illetőleg jövőre nézve határozatott:

hogy az ily tagegyletek kötelesek a rájuk fordított kiadásokat megtéríteni s hogy bejelentett, de meg nem jelenő meghívó s szállásjegyeik a megérkezés napján a rendező városi bizottságnak kézbesítendőik.

17. Az egyesületbe jövőre belépő egyletek :

a jelentkezéskor egy évi tagdíjt kötelesek előre befizetni.

18. Olvastatott az egyesületi szakközlöny ügyében küldött bizottság jelentése, mely szerint az egyesület pénzviszonyai önálló szakközlöny kiadását egyelőre meg nem bírván, a «Zenészeti Lapok» további kiadásának beszüntetését hozza javaslatba :

a közgyűlés a javaslatot elfogadja s a lap tulajdonjogát Ábrányi K.-nak visszaadni határozza, oly megjegyzéssel, hogy ha a nevezett szerkesztő továbbra is fog zenelapot kiadni, az egyesület azt hivatalos közlönyének fogja tekinteni s lehetőleg pártolni kedves kötelességének ismerendi.

19. Az előző pont kapcsában határozottat :

hogy az egyesület titkára az alapszabályokban megszabott teendőin kívül arra is köteleztessék, hogy az igazgató választmány által megjelölendő közlönyben az egyesület hivatalos és művészeti érdekeit irodalmi munkássága által híven képviselje, miért is jelen közgyűlés az egyesületi titkár évi fizetését a jövő két év tartamára 1200 forintban állapítja meg, s a pénztárnok évi fizetését 300 forintban szabja meg.

20. Beterjesztetett a «soproni zenetársaság» képviselője Winkler Lajos által melegen ajánlt indítvány, melyben az egyesület figyelmét a zenei műszavak magyar nyelvi megállapítására hívja fel :

az indítványt helyesléssel teszi magáévá a közgyűlés s elintézését az igazgató választmányra bizza.

21. A tisztújítás titkos szavazással megejtetvén, egyhangu megválasztással

elnök lett: *Királyi Pál*, alelnök: *Bartay Ede*, titkár: *id. Ábrányi K.*, s pénztárnok *Engeszer Mátvás*;

központi igazgató választmányi tagok lettek szótöbbséggel a fővárosból: *Erkel Ferenc*, *Follmann Alajos*, *Huber Károly*, *Zimay Lajos*, *Felleghy Győző*, *Reményi Ede*, *Siposs Antal*, *Pencs János*;

a vidékről: *Fehér Péter* (Kecskemét), *Molnár Ádám*

(Komárom), *Mezey Lajos* (Nagyvárad), *Bánffay Simon* (Pécs), *Krenedics Ferenc* (Vác), *Bellovics Ferenc* (Esztergom), ezekhez járulván a kolozsvári egyletek által választandó két tag.

Póttagok lettek: *dr. Hajnal István* (Békés), *Nagy Károly* (Debrecen), *Willenrotter Henrik* (Kassa), s *Zoltsák János* (Ungvár).

22. Felolvastatván a júry ítélete (a megválasztottak nevei már fentebb közölve lettek) mely szerint a versenybírák az *első díjat* (értékes ezüst serleget) *szavazattöbbséggel* a pesti nemzeti dalkörnek; a *másodikat* (a nagyváradai hölgyek díszes arckép-albumát) *egyhangulag a pécsi dalárdának* s a *harmadikat* (karnagy ezüst vezénypálcát) *egyhangulag a kolozsvári dalkörnek* ítelték oda;

elnök a közgyűlés színe előtt a díjakat a diadalos dalegyletek képviselőinek harsány éljenzések közt nyújtja át.

23. *Erkel Ferenc* orsz. karnagnak s *id. Ábrányi K.* egyesületi titkárnak a magyar dalártügy és zenészet érdekében tett elévülhetlen érdemeik némi meghálálásaul egy-egy műbecsessel bíró emlék átadása határozatván:

ez ügy végrehajtásával a nagyváradai dalárda lett megbizva.

24. A díszhangversenyben közreműködött művészeknek, valamint Ábrányi Emilnek, a Prológ költőjének *jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott.*

25. Az országos ünnep sikere érdekében annyi áldozatot hozott Nagyvárad városának s közönségének, a megyének a terem átengedéseért, a nagyváradai dalárdának, a rendező bizottságnak, névszerint pedig különösen *Lukács György* polgármester, *Ritoók Zs.* dalegyleti elnök és *Stark Antal* városi főjegyző s főrendezőnek:

a közgyűlés szünni nem akaró éljenek közt szavaz jegyzőkönyvi köszönetet s annak tolmácsolásával a központi igazgató választmányt bizza meg.

26. Legszívélyesebb s tiszteletteljes jegyzőkönyvi köszönetet szavazván a közgyűlés Nagyvárad lelkes hölgyeinek is a kiállított három versenydíjért, jelesül pedig a gyűjtést eszközölt *Ercsey Imréné* úrhölgynek:

ent a közgyűlésből kiküldött 3 tagu küldöttség által határozza a nevezett urnőnek tolmácsolni, melynek tagjaiul fölkéri:

Felleghy Győző, Krenedics Ferenc és Siposs Antal közgyűlési tagokat.

27. Zajos éljenzésektől kísért köszönet szavaztatott *Bánffay Simon* közgyűlési elnök és *Fehér Péter* közgyűlési jegyzőnek is.

28. A jegyzőkönyv hitelesítésére fölkérettek: *Királyi Pál, Krenedics Ferencz és Felleghy Győző.*

A közgyűlés sokáig éltetve Nagyvárad városát oszlott szét. Kelt Nagyváradon, szeptember 10-én 1872.

Hitelesítettük Pesten 1872. szeptember 23-án.

Királyi Pál

elnök.

Krenedics Ferencz.

Fehér Péter

közgyűlési jegyző.

Felleghy Győző.

IX.

Az orsz. m. daláregyesület harmadik országos daliünnepélye Kolozsvárott 1874-ben.

A nagyváradai dalárünnepély lezajlása után nagy «generál-pauza» következett az egyesületek bel- és küléletében. Némáság, bizonytalanság s a kedélyek bizonyos elfásultsága vett erőt a többségen. A hazai sajtó, befejezvéen köteles tudósításait az ünnepély lefolyásáról s néha-néha még egy-egy pikáns megjegyzést, adomát vagy incidenst regisztrálván, aztán keveset gondolt az első (nagyváradai) daláregyesületi *puni háborúval*. A nagyváradai közgyűlés saját közlönye s összeható kapcsa beszüntetésével, saját maga alatt vágván le a fát, ott feküdt a földön tétlenül s tájékozatlanul. A *Zenészeti* lapok október 20-án bevégezvéen tizenkettedik évfolyamát, be is szüntette egyelőre működését s csak 1873. január 12-én jelent meg ujra, saját erejéből, régi címén ugyan, de egészen más alak, beosztás és iránynyal. Nem fungált többé mint a

daláregyesület hivatalos közlönye, de azért el nem mulasztott egy oly mozzanatot sem regisztrálni s előrehajtani, mely a hazai dalegyletek s az egyesület érdekével állt kapcsolatban, különben az általános zenei viszonyokat igyekezett előrehajtani s az irányadó körök, a közönség figyelmét, tevékenységét oly irányba terelni, mely aztán emelve az egészet, kihasson a részekre s így az orsz. egyesületekre is.

Királyi Pál, Bogdány Lajos az egyesület előző alelnöke elhalálózása után, *Bartay Edében* oly lelkes, ügybuzgó s tevékeny alelnököt nyert oldala mellé, kire minden körülmény közt bizton számíthatott. Már szeptember 29-én igazgató választmányi gyűlést tartott, melyben több vidéki választmányi tag is részt vett. Midőn megnyitotta az ülést: az új alelnök *Bartay Ede*, meleg szavakkal üdvözölte az egyesület s az igazgatósági választmány nevében, mire *Királyi Pál* tartalmas ékes beszédben köszönte meg a bizalmat, kérve az igazgatósági választmány támogatását.

E választmányi gyűlésben beterjesztetett a nagyváradi ünnepély rendező bizottságának az elnökséghez beküldött okmányozott számadása, mely szerint az ünnepély összes bevétele 5884 frt 30 kr., kiadása 4036 frt 90 kr. tevén ki, az egyesület pénztárának 1847 frt 40 kr. tiszta jövedelmet eredményezett. E számadások felülvizsgálatára aztán 3 tagu számvizsgáló bizottság küldetett ki. Tagjai voltak: *Bartay Ede*, *Felleghy Viktor* s *Krenedics Ferencz*.

Többi fontosabb határozatai pedig ezek voltak:

a) A nagyváradi közgyűlés határozata folytán az alapszabályok szükségessé vált módosítási előmunkálata elkészítésére öt tagu bizottságot nevezett ki, oly utasítással, hogy munkálatát mielőbb terjeszse be, hogy az egybehivandó rendkívüli közgyűlés elé terjeszthető legyen. A bizottság tagjaiul megválasztattak: *Ábrányi Kornél*, *Felleghy Viktor*, *Krenedics Ferenc* s *Zimay László*.

b) élénken foglalkozott a hivatalos lap beszüntetése kérdésével s ama módozatokká, miként lehetne egy további összekötő szellemi kapcsot teremteni? Végre azonban ez ügy felett, a volt szerkesztő ama kijelentése után, hogy a jövő 1873-ik

év elején ismét önálló szaklapot indít meg, napirendre tért át.

e) az 1870-iki pesti ünnepélyre vonatkozó számadások megvizsgálására Nagyváradon kiküldött bizottság, munkája mielőbbi beterjesztésére kéretett fel, hogy az a rendkívüli közgyűlés elé legyen terjeszthető.

d) a nagyváradi közgyűlés által az egyesület folyó költségei fedezésére megszavazott összeg mikénti felosztásának kérdése az alapszabály módosításával állván kapcsolatban, annak megoldása az e célra kiküldött bizottsághoz tétetett át.

e) a «Dalár-évkönyvnek» négy évről elmaradt füzeteknek mielőbbi pótlása elhatározottatott.

f) a kötelezettségek teljesítésében hanyagságot tanúsító tagegyletek erélyes figyelmeztetésére az elnökség fölkeretett.

g) az egyesület függő passzívái rendezése s arányos kiegyenlítésére a meglévő pénzkészlettel, az igazgató választmány *Királyi Pál* elnököt teljhatalommal megbízta.

* * *

Mihelyt az alapszabály-módosító bizottság elkészült munkálataival: *Királyi Pál* nem késett egybehívni a rendkívüli közgyűlést, mely aztán Pesten még 1872. december 22-én tartatott meg. E közgyűlés volt — vagy legalább lett volna — hivatva oly alapra állítani az egyesületet, mely ugy erkölcsileg, mint anyagilag megszilárdítsa azt, nemcsak oly alkalmakra, mint az országos dalünnepélyek, hol az egyesület mindig megifjodott s erőtől dúzzadt, mint a mesebeli tündér, hanem azokon kívül is. De erről ezuttal sem lehetett szó, részint az egyletek apathiája, részint pedig a megjelentek közt fölmerült szűkkeblű s krajcárgazdálkodási nézetek folytán. Az eredmény nem is lett más, mint hogy a papiros ismét eltűrt egy jó adag reform-határozatot, de a gyakorlati élet mezeje, jóformán semmit sem termett.

Álljon különben itt ennek beigazolására a jelzett napon megtartott rendkívüli közgyűlés lefolyása.

A rendkívüli közgyűlésen az egyesület 36 tagegylete közül csak *tizenhét* képviseltette magát. A *békési* és *esztergomi*

átiratban értesítették az elnökséget belenyugvásukról a közgyűlés határozataiba.

Királyi Pál elnök megnyitván a gyűlést, rövid, de velős beszéd után, azonnal tanácskozás alá bocsátá az igazgató választmány alapszabálmódosításának tervrajzát. A régiebb alapszabályok adminisztratív s körülíró fejezetei legnagyobb-részt az ujakba is átvétetvén, a tanácskozás, az eszmecsere s a vita tárgyát főleg amaz új fejezetek képezték, melyek a tag-egyletek kötelezettségeinek határozott, félre nem magyarázható s minden visszaható következés nélkül nem ignorálható alakot kölcsönöztek. Az igazgató választmányt e tekintetben több évi lehangoló s az igazgatást teljesen lehetetlenítő tapasztalat vezette, mert minden józan gondolkozásnak be kellett látni, hogy egy széles alapu egyesület igazgató választmányának azt vezetni, annak a közgyűlések által megszavazott kiadásait fedezni s felelőséget vállalni intézkedéseiért anélkül, hogy a tag-egyletekkel szemben valami positiv megfogható alappal bírna: nemcsak fizikailag lehetetlenség, hanem erkölcsileg is csak üres levegőbe való csapkódás. Mert úgy történt éveken át, hogy a tagegyletek az országos ünnepélyeken mindig nagy számban jelentek meg, ott a közgyűlésen határozatokat hoztak, azok effektuálásával megbízták az igazgató választmányt, kötelezettségeket vállaltak el jegyzőkönyvileg, de azután — igen kevés kivétellel — két évig jóformán semmi szellemi szolidaritásban nem álltak a központtal s csak akkor adtak ismét életjelt magukról, midőn az újabb dalárünnepély közeledett. Sőt számos tagegylet, melyek több ünnepélyben részt vettek s az egyesület pénztárának tetemes kiadásokat okoztak, értesítés nélkül feloszlottak vagy ezt anélkül tettek, hogy tagegyleti idejük tartama alatt eleget tettek volna bármely elvállalt kötelezettségüknek. Az ily visszaélések meg-gátolása s az egyesület szilárd alapra való helyezése vezette az igazgató választmányt a módosítások betérjesztésénél, melyek aztán heves viták és jelenetek után végre *15 szóval kettő ellenében el is fogadtattak* ugyan, de — mint fentebb megjegyeztük -- későbbben is kevés gyakorlati eredménnyel.

Az elfogadott módosítások, melyek jórészben még ma-napság is érvényesek, a következők voltak:

1-ör a régi alapszabályok ama pontja, mely azt hatá-rozza, hogy a tagegyletek csak a minden két évben tartandó dalárünnepélyi rendes közgyűlésen léphetnek ki, vagy sze-mélyes képviselőik vagy szabályszerű írásbeli nyilatkozataik által, oda módosítattott, hogy jövőre *«ha az ily közgyűlésen valamely tagegylet se meg nem jelen képviselőileg sem írás-ban nem jelenti be kilépését: további két évre is — kötelezett-ségeivel — az egyesületi tagegyletének tekintetik.»*

2-or A tagegyletek jogai és kötelezettségei bőven le-vén körülírva az új alapszabályokban: *«jövőre a dalárünnepélyekre a tagegyletek pártoló tagjai is bejelentelhetik magukat fejenként két forintot fizetvén, amiért leszállított útijegyek s az ünnepélyi előadásoknál féláru jegyekben részesülnek. A tagegyletek részéről bejelentett működő és képviselő tagok után pedig fejenként egy forint lesz fizetendő a központi pénztárba, rendezési költség fejében.»*

3-or *«Az évi járulékokat ezentul is mindig a közgyű-lés határozza meg, s ez illetékek a pontatlan tagegyletektől, törvényes uton is behajthatók s a befizetésekért mindig az időszcrinti egyleti elnök felelős.»*

4-er *«Minden tagegylet köteles működő s pártoló tag-jai létszámnak hiteles névjegyzékét a minden két évben tar-tandó alakuló közgyűlésnek betérjeszteni. Ha e létszám a működő tagokat illetőleg a következő ünnepélyre szóló beje-lentési létszámot túlhaladná; ez esetben mindig az illető egylet legutóbbi létszámkimutatása szolgál alapul. Az időközben csatlakozó egyletek, e tagjairól szóló létszámkimutatást a központi igazgató választmányának kötelesek hitelesen betérjesz-teni a csatlakozási okmányal együtt.»*

5-ör *«Ha valamely egylet az alakuló közgyűlés után időközben csatlakozik az egyesülethez, az általa bejelentendő ta-gok létszáma szerint red eső évi járulékokat, az alakuló közgyűlés idejétől köteles befizetni.»*

6-or *«A tagegyleteknek az országos ünnepélyre bejelen-tetett, de meg nem jelenő tagjaira szóló meghívó s szállás-*

jegyek az ünnepélyi megérkezés napján, a rendező bizottságnak késbesítendők az illető egyesület képviselője által.

7-er A régi alapszabályok szerint is tartozván a tag-egyletek évenként az egyesület pénztára javára valamelyes előadást rendezni; ez oda módosítotott, hogy: *«ha valamely tagegylet akár mulasztás, akár más oknál fogva e kötelezettségnek eleget nem tenne; minden általa rendezni kellendett előadást 25 frttal köteles az egyesületi pénztárnak kárpótolni».*

8-or *«A központi igazgató választmányt az elnök, al-elnök, titkár s pénztárnokon kívül jövőre 34 választmányi tag képezendő, ezek közül 20, a vidéken, 14 pedig a központban lakókból választandó».*

9-er *«Ugy a rendes, mint a rendkívüli közgyűléscken jövőre minden tagegylet egyenlő, vagyis egy szavazattal bír».*

10-er *«Ha valamely tagegylet az elvállalt kötelezettségek dacára a két évi cyklus lefolyása előtt időn kívül lép ki az egyesületből, köteles a red eső két évi járulékokat az egyesületi pénztárba befizetni s e követelések tőle törvény útján is behajthatók».*

Heves viták színhelye lett a rendkívüli közgyűlés több egyesület képviselője ellenzékeskedése folytán, a *debreceni* és *szegszárdi* képviselők, utasításaikra hivatkozván, az 1, 2., 3., 7. s 10. pont alatti módosítások elfogadása esetében, előre kijelentették kilépésüket, maguk részére hangolván a *sentesi* és a *kolozsvári Hilária* képviselőit is, kik aztán főleg *Bartay Ede* alelnök lelkes s meggyőző felszólalására még is elfogadták a reformjavaslatokat, kivált a midőn *Királyi Pál* elnök az egész igazgató választmánynyal együtt állását kötötte a nevezett §-sokhoz, javasolván, el nem fogadásuk esetében az egyesület feloszlásának kimondását s a jövő kolozsvári országos ünnepély ügyét az ottani egyesületek és város kezébe letenni.

* * *

Igy végződött az 1872-ki év az orsz. daláregyesület állására nézve, s ez után áttérhetünk az 1873. év jellemzésére, melyben a tagegyletek legnagyobb részének semmi in-

tenzivebb önálló ténykedése nem emelkedett ki, kivévn azokat az erkölcsi eredményeket, melyek egyedül a folytonos rekriminációknak kitett központi igazgató választmány lelkes elnöksége s irányadó tagjainak voltak tulajdoníthatók.

Legmomentuózusabb ténykedése volt ez évben az országos daláregyesület igazgató választmányának az a terjedelmes és kimerítő *memorandum eredménye*, melyet az országos zeneakadémia életbeléptetése érdekében a magyar parlamenthez benyújtván s kinyomatva minden egyes képviselőnek is kézbesítvén, végre annak megszavazására vezetett.

Egy másik mozzanat lett volna még hivatva az egyesület nimbusát s kihatóságát nagyban emelvi, ha hogy azt a viszonyok közbejötte meg nem hiúsítja. A *pécsi dalárda* ugyanis indítványba hozván a központi igazgató választmányban, hogy tegyen intézkedéseket az ez évben rendezett bécsi világiállítás alkalmával a *magyar férfinegyes dalirodalom* méltó bemutatására, az igazgató választmány el is követett mindent, hogy e szép és nemzeti eszme megvalósuljon. *Királyi Pál* közvetítése folytán közel is járt már ahhoz, hogy a magyar kormány is támogatni fogja szellemileg s anyagilag a vállalatot. De közbejött a híres 1873-ki bécsi «*krach*», mely hazánkra is elzsibbasztólag hatott vissza s így le kellett mondani minden további készülődésről.

Csak méltó elismerés illetheti az egyesület több buzgó tagegyletét, melyek folytonos sikeres működésükkel ez évben is sok fényt árasztanak a hazai dalárügyre, különösen kiemelendők ezek közt: a *pécsi, budai, esztergomi, nagyváradai dalárdák, a kolozsvári, pesti nemzeti dalkör, a győri, lugosi dal- s zeneegyesületek, a váci dalkör, marosvásárhelyi, békési dalárda* stb. A fővárosban élénk, változatos és kiható művészeti élet, mozgalmak fejlődnek ki az által, hogy *Liszt Ferenc*, ígérete s elhatározásához hiven egész tavaszig a fővárosban tartózkodván, zenematinéket rendez saját lakásán nemcsak, hanem nyilvános hangversenyekben is hallatja magát jótékony célokra, melyek jelentékeny összegeket eredményeznek.

Megalakul s akcióba lép az «*írók és művészek társasága*» *Szigligeti s Jókai Mórral* az élén s gyúpontjává válik a nagy lendületet nyerő irodalmi s művészeti ténykedéseknek. Fényes műsorú hangversenyeket, zeneestélyeket, felolvasásokat rendez, melyeken megjelen a főváros értelmiségének színe-java.

A magyar belügyminiszter — a b. Orczy-regime mind tarthatlanabbá válván, — szaktanácskozmányokat tart, gyógyítandó a beteges színházi állapotokat, minek végre az az eredménye, hogy ez év április havában Orczy B. intendáns leköszön állásáról s ezzel egyszerre megtisztul a művészeti levegő.

Gróf Fesztetics Pál a *pesti zenekedvelők egyletének* ajándékozza véglegesen azt a 10 ezer frtot, melyet korábban kölcsön adott zeneterem építésére.

A magyar országgyűlés február 8-i ülésében megszállva az országos zeneakadémia költségét s elfogadja a *Bartay Ede* által beterjesztett szervezeti munkálatot. A közoktatásügyi miniszter ez ügyben ankétet hív egybe, mely *Haynald Lajos* kalocsai érsek elnöklete s *Liszt Ferenc* részvételével ülésezik s dolgozza ki az egész szervezeti munkálatot. E kivívott sikernek azonban, melynek főleg az országos magyar daláregyesület igazgató választmányának vezérférfiai voltak első sorban tényezői, későbbben mégis számos ellenlábasra támad s főleg személyes okokból két évre visszavetetik ez új műintézet életbeléptetése s akkor is csak az eredeti tervnek megnyirbálásával s az érdekében legtöbbet tett szakértők mellőzésével.

A magyar nemzeti aspirációkkal szemben, az egész világon megindult «*Wagner-egyleti*» alapítás hullámai a fővárosban is magasra dagadnak. A magyar zeneművészek jobbjai ezzel szemben sem zárkóznak el s az ujonnan önállóan működő «*Zeneszeti Lapok*» szerkesztőségével az élén, támogatják azt és segédkeznek a «pesti Wagner-egylet» megalakíthatásában *Mihalovics Ödönnek*, annak elnöksége alatt, belátván a bár idegen, de általános művészeti nagy érdekeket képviselő mozgalom jelentőségét.

Nagy port vert fel ez évben s nagy *ellenmozgalmat*

keltett a zenevilágban a nevezett színházi ankét tagjai egy részének gr. *Széchenyi Imre* elnöklete alatt az a törekvése, mondhatni csaknem erőszakoskodása, miszerint a nemzeti színházban közel 40 évig a drámával együttműködött opera, az új operaház felépültéig költözzék ki a gyapjuutcai célszerűtlen berendezésű *német* színházi helyiségbe, ottani sikeres működése miatt az állam bért fizetvén a részvényeseknek. Hogy e kifécamult eszme, dacára a legbefolyásosabb férfiak támogatásának, nem sikerült: szintén a daláregyesületi férfiak érdeme.

Mind ezek mellett a szorosán vett dalárvilágból kevés feljegyezni való marad, leszámítva egy pár mozgalmat, melyek azonban nem igen vitték előbbre az egyesület ügyét. — A május hóban tartott ig. vál. gyűlés dokumentálta ezt legjobban, melyben a legerélyesebb intézkedéseket kellett tenni, hogy az egyesületek megrögzött apathiajükből kimozduljanak. E mellett, az alapszabályi módosítások folytán még több régi tagegyület ki is lépett az egyesületből. — A pesti ünnepély számadásai megvizsgálására kiküldött biz. végre beterjesztvén jelentését, az a pénztári kezelést kifogástalannak találta s így ez által vége lett vetve amaz évekig tartott alaptalan gyanúsításoknak, melyeket az ig. vál. el kellett tünni. E vál. gyűl. aztán elhatározván egy terjedelmes s részletes felvilágosító hivatalos jelentés elkészítését, mely az 1874-i kolozsvári közgyűlés elé lesz terjesztendő; — annak megszerkesztésére, a számvizsgáló biz. tagjaihoz még *Fehér P.*, *Felleghy V.* s *Kre nedics F.* vál. tagokat is kinevezte.

A *pesti nemzeti dalkör*, *Zichy Antal* leköszönvén az elnökségről, egészen új kezek igazgatása alá kerül, megválasztván elnökül *Balogh Andort* és alelnökül *Táncos Bélát*, kik utóbb buzgó és erélyes támogatói lettek az egyesületnek *Huber Károly* karnagysága mellett.

Szegedi Endre buzgólkodása folytán, ez évben alakult meg egészen új alapon a *szegedi dalárda* is, mely a rá következő években aztán, annyi elévülhetlen érdemet szerzett az országos egyesület ünnepségeivel szemben.

Még a *békési dalegyület* részéről megindított mozgalomról kell megemlékeznünk, melynek ez évben is célja lett

volna a békésmegyei dalárünnepélyek sorozatának folytatása, közbejött azonban a bécsi krach folytán a pénzválság s a nagymérvben fölmerülő kolera ragály tünete is, s így le kellett mondani a terv megvalósításáról, mely aztán fájdalom többé nem is támadt fel többé. — Kárpótlásul: Molnár Ádám igazgató választmányi tag leköszönvén állásáról, helyét a békési egyeslet lelkes elnöke Dr. *Hajnal István* foglalta el, nagy előnyére az egyesületnek.

S ezzel aztán jóformán mindent is följegyeztünk, a mi érdemes ez évben a dalárvilág s az egyes. beléletéből a kiemelésre. A legsivárabb éve volt ez az egyesületnek, tele küzdelem és Sisiphus-i munkával, mely csak az 1874. évben, a kolosvári országos ünnepély közeledtével fordult ismét jobbra és derűre.

A nagy magán áldozattal feltartott «*Zenészet*i lapok»-nak is be kellett ismét szüntetnie működését október hó végével, nem sikerülvén megtörni az egyes. közönyét. Előbb azonban egy messze kiható feladat megoldását készítvén elő s vevén részt ama mozgalomban, mely a hazai műtörténelem egyik legfényesebb lapját képezi. *Liszt Ferenc* ötven éves művészi pályájának jubileumi ünnepségét értjük, mely az egész ország, főváros sőt az egész művelt külföld részvéte mellett a legfényesebben folyt le a fővárosban. A legbefolyásosabb főurak, írók, művészek, városi képviselőkből alakult egy nagy rendező bizottság *Haynald Lajos* kalocsai érsek elnöklése alatt, mely aztán kiható s a nagy művészhez méltó diadalra segítette ez ünnepséget. A daláregyesület igazgató választmányi vezérférfiai ennél is jelentékeny szerepet játszottak élükön elnök *Királyi Pállal*, kinek indítványára szavazta meg a főváros, a 10,000 frtos «*Liszt-stipendium*i» alapítványt s ki az írók és művészek társasága által kezdeményezett s beszerzett arany babérkoszorut is átnyujtotta a jubilánsnak. *Erkel Ferencz*, *Bartay Ede*, *Reményi Ede*, *Ábrányi K.* (ki a jubileumi bizottságnak volt jegyzője) mindnyájan a legtevékenyebb részt vettek e monumentális sikertü jubileumi munkában.

A hazai dalárügy s az országos magyar daláregyesületre nézve, az aszály és bőség, a homály és a fény közt nem lehet oly különbség, mint volt az 1873 és 1874 év között. Az előbbiben jóformán csak vegetálás, míg az utóbbiban, bőséges duzzadtság volt az uralkodó planéta. Az 1874-ik évi első kolozsvári országos dalünnepély előkészületei mindjárt kezdetben jelezték, hogy az fényesen fog sikerülni. Az apathikus álom után életerős tevékenység következett. Nem lehet tagadni, hogy az alkalom, a firma is kedvező volt. Kolozsvár, Erdély fővárosa, nagy vonzerőt gyakorolt mindenfelé minden körben. Ehez járult Kolozsvár városa s az ottani érdekelt körök őszinte érdeklődése, lelkesedése is az ügy iránt. Csak ki kellett tűzni a zászlót, s a siker biztos volt.

Kolozsvár város hatósága, meleg hangú átiratban értesíté mindjárt az év elején a központi igazgató választmányt, hogy az ünnepély érdekében minden tőle telhető erkölcsi s szellemi támogatást kész nyújtani nemcsak, hanem azt anyagilag 2000 forinttal is támogatja.

A *kolozsvári dalkör* a versenydarabul szolgálendő magyar férfinégyesre 25 darab aranyat bocsát az igazgató választmány rendelkezésére.

Királyi Pál elnöklete alatt már az april 26-iki igazgató választmányi gyűlés, melyben számos vidéki választmányi tag mellett *Molnár Sándor*, a kolozsvári dalkör nagybuzgalmu s tevékenységü alelnöke is résztvesz, a legerélyesebb lépéseket, intézkedéseket teszi s az egész vonalon megindítja az akciót.

A férfinégyes-pályázatra beérkezett 10 pályamű elbírálására *Liszt Ferencet*, *Erkel Ferencet* s *Ábrányi Kornélt* kérvén fel: miután a bírálók egyet sem találtak közöttük a célnak megfelelőt: Erkel Ferenc indítványára hosszabb eszmecsere után elhatározza, hogy az idő rövidsége miatt új pályázatot nem nyit, hanem ezuttal szabad választásra hagyja az egyleteket, oly kikötéssel azonban, hogy a választandó darab csak magyar zeneirodalmi termék lehet s hogy ha valamely verzenyző nem azok közül választana, melyeket mint már nyomtatásban megjelenteket az igazgató választmány aján-

lani fog, hanem ujjal, még kéziratban levővel óhajtana versenyezni: annak vezérkönyvét bizonyos ideig köteles felülbíráltra az igazgató választmány elé terjeszteni, a 25 db. aranyat egyszersmind visszabocsátja a kolozsvári dalkör további rendelkezésére.

Az ünnepély idejére nézve elfogadja a kolozsvári érdekeltek körök által intencionált napokat u. m. aug. 27—31. napjait.

A közös darabok kiválasztásával a műbizottságot bizza meg s azok mielőbbi kiállítása s szétküldésével az elnökséget s titkári hivatalt bizza meg.

A kolozsváriak egyhangu óhajára gr. *Mikó Imrét* választja díszelnökül. A fölkért gróf azonban időközben családi viszonyainál fogva ez állásáról leköszönvén, az egyesület s Kolozsvár városa szerencsés volt gr. *Eszterházy Kálmánt* díszelnökül megnyerhetni.

Az 1872. december 22-ki pesti rk. közgyűlés által módosított s elfogadott alapszabályok, a belügyminiszteriumtól megerősítve leérkezvén, azokat kinyomatni s a tageszleteknek megküldetni határozatot.

Az igazgató választmány megkönnyítendő a csatlakozni óhajó egyletek belépését az egyesületbe, azokat a közgyűlés utólagos jóváhagyása fejében — az új alapszabályok 31 §. bb) pontja alul fölmenteni határozza. (E pont az évi köteles előadásra vagy annak 25 forinttal való megváltására vonatkozik).

Az igazgató választmány a helyi ünnepélyi kiadás fedezésével — beleértvén a dalszarnok építését is — az ünnepélyi bevételek számlájára, a kolozsvári rendező bizottságot bizza meg.

A teljesen megvizsgált s rendben talált 1870-ik pesti ünnepélyi számadásokról szóló részletes jelentést, a kolozsvári rendes közgyűlés elé terjeszteni határozza

Az igazgató választmány s a kolozsvári körök támogató fölkérésére, a félévig szünetelt *«Zenészeti Lapok»* május hó 3-án újból megindulván, az oly általános felkarolásban részesül, hogy a legfokozottabb tevékenységet fejtheti ki az ünnepség érdekében. — Alig mulik el néhány hét megindulása után s már

az egész vonalon a legintenzivebb mozgalom keletkezik, a régi tagegyletek számos ujjal szaporodván, tömegesen jelentkeznek a közreműködés és versenyre. Minden irányban pezseg az élet s Erdély fővárosa fényes diadalnak néz eléje.

A kolozsvári hölgyek koszorúja, más városok példájára, nem marad hátra s pompás versenytjákat hoz össze.

A *kolozsvári dallkör* díszes lobogót nyer lelkes s áldozatkész elnöke *Biassini Domonkos* buzgalma folytán. Annak nagy fénynyel való fölvatását fölveszi az ünnepségi programmba. S rvezi a rendező nagybizottságot s elnökeül *Simon Elek* városi polgármestert választja. Kiterjed figyelme s tevékenysége minden szakosztályra s a *Hilária* társegylettel Dr. *Hincz György* elnökkel az élin — nem mulaszt el semmit, a mi az ünnepély előnyére szolgál. A központi igazgató választmány a kolozsvári rendező nagybizottság üléseiben minden fontosabb alkalommal képviselteti magát az egyesület titkára által s az egész dologi mechanizmus úgy a központban, mint Kolozsvártt, a legpéldásabb rendben működik.

A «*Zenészet*i Lapok» korszerű agitációt fejt ki az erdélyi szász-dalegyletek megnyerése érdekében az ünnepségen, vizsgálgra talál ez a kolozsvári s erdélyi magyar lapokban, sőt a «*Hilária*» dalegylet, melynek tagjai mint pénzügyigazgatási hivatalnokok jórészbzen német ajkuak, maga is meleghangu fölhívást intéz a szász dalegyletekhez, hogy csatlakozzanak az országos magyar daláregyesülethez s vegyenek részt a kolozsvári művészeti ünnepélyben mint a közös haza fiai. — Mind ez irányú fölhívások, agitációk azonban nem vezettek célra, mert a számos szász dalegyletek közül egy sem hallgatott a testvéri szóra s azóta sem akadt manapságig egy sem, mely legalább művészet dolgában egyetértene a magyarral. A szászok példáját hiven követték s követik természetesen a román dalegyletek is. Annál nagyobb buzgalmat fejtettek ki az erdélyi magyar és székely dalegyletek, melyek nagy számban vettek részt az ünnepélyben. — Köztük a *székelyudvarhelyi dalegylet*, nagy fénynyel meg is tartotta lobogóavatási ünnepségét az erdélyi testvéregyletek hazafias részvéte mellett.

E mellett Magyarországon is több korábban vagy fel-

oszlott vagy az egyesületből kilépett, vagy bomlásnak indult egyesület ismét lábra áll, megizmosodik és siet, készül részt venni a kolozsvári ünnepélyben. Ilyenek a többek közt a *szarvasi* és a *losonci dalegyletek*; a *nagyváradai dalárda* is karmester-változás folytán egyidőre tétlenségre lévén kárhoytatva, *Pozorszky Ágoston* új karnagysága alatt új életre kél s résztvesz az ünnepélyben mint versenyző.

Csak két országos hírű, érdemű s magas művészeti színvonalon álló egyesület nem akar részt venni az ünnepélyben, a *budai* és a *debreceni* dalárdák. *Fehér Péter* a kecskeméti városi dalárda elnöke a daláregyesület életében kiható szerepet vitt lelkes dalárbarát, a «Zen. L.»-ban nyílt fölhívást is intéz hozzájuk hivatkozván fényes multjok, országos érdemeik s ebből folyó erkölcsi s hazafiui hivatásukra. Mind ez fájdalom nem használt ezuttal s éveknél kellett elmúlni, míg körükben megváltozott a hangulat s a *debreceni dalárda* csak hat év multával (a 2-ik kolozsvári országos ünnepélyen), a *budai* pedig tizenkét év multával (a pécsi ünnepélyen) vitte el diadalmasan az első kitüntető versenyeit.

A kolozsvári ünnepélyt megelőzőleg az ország több részében is voltak még olyan mozzanatok, melyek a magyar dalárügy annálisában följegyzés és méltánylásra érdemesek.

Ilyen volt a *békési vidéki daláregyesület* mozgalma, mely ez évben is megakarta tartani részleges dalárünnepélyét *Békésen*, mely város előlegesen már 500 frtot meg is szavazott az ünnepély költségei fedezésére. De közbejött az aszály s más bontó körülmények, melyek meghiusíták a tervet.

Továbbá a *pécsi dalárda* 12 évi fenállásának emlék-ünnepsége, mely alkalommal különös kitüntetés és ovációkban részesíté *Wachauer Károly* karnagyát s országos hírű első tenoristáját: *Hoffer Károlyt*, kik fényes diadalainak voltak oroszlánrészesek.

A *budai dalárda* is ez évben ülte meg tíz évi fenállásának ünnepségét fényesen, a főváros kitüntető részvéte, elismerése mellett.

Ez évre esik a *magyar műiparnak* is egy oly nevezet-

tes vivmánya, mely a magyar zenével azóta a legszorosabb viszonyban áll. A *cimbalom*, e specialis magyar hangszer ez évtől datálhatja világelterjedését az által, hogy *Schunda W. József* (jelenleg cs. és kir. udvari hangszergyáros) feltalálta a pedálcimbalmot, mely korszakot alkotott e téren. Ez évben mutatta be e találmányát az egész világnak s első sorban *Liszt F.* s *Erkel F.* tüntették ki az érdemes feltalálót, ki azóta oly lendületet adott ez iparnak, hogy egymaga az ő gyára már 1891-ben a 3000-dik hangszer ünnepségét ültette meg s most már közel jár a negyedik ezerhez. A jelzett pompás háromezrediket *Thurn Taxis* herceg, *József* főherceg *Margit* leányának férje tette tulajdonává. Ugyancsak *Schunda W. J.* alapította meg a cimbalom-irodalmat is, első adta ki annak elméleti s gyakorlati iskoláját, *Lisztnek* ajánlva. Későbbben *Allaga Gézával* egyesülten új kiadást rendezett belőle s rendes folyóiratot is alapított, mely «Cimbalom» cím alatt manapság is virágzik. Azóta a világ- s hazai kiállításon mindenütt elsőrendű kitüntetésben részesült. Ő Felsége is a király számos érdemei elismerésül a Ferenc József-rend lovag keresztjével tüntette ki. Világhírűvé és világkeresetté tette e hangszerünket s az ő mindennemű hangszergyára egyike a főváros és az ország legvirágzóbb telepeinek.

Kevéssel a kolozsvári ünnepély előtt, a központi igazgató választmány már amaz örvendetes helyzetbe jött, hogy az egyesület 1876-ki országos ünnepélye helyiségéről nem kellett többé gondoskodnia, mert *Szeged* városa s a *szegedi dalárda*, *Szögedi Endre* vezérkarnagysága alatt, hazafias szellemtől áthatott átiratban tudatta a kolozsvári országos gyűlésen célba vett meghívását az 1876-ik évre.

Ily föllendítő előzmények után elérkezett végre az ünnepély ideje, melynek lefolyását s a vele kapcsolatos törvényelmi mozzanatokot a következőkben soroljuk el.

* * *

Augusztus 27-én, mint a dalárok, a művész- s irodalmi vendégek megérkezési s bevonulási napjának, nem kedvezett az időjárás. Délelőtt az erdélyi s aradvidéki egyletek már

megérkezvén, a délután 3 órakor érkező pesti hosszú vonatra díszben kivonulva vártak a pályaháznál, élükön a kolozsvári egyletek s a rendező bizottsággal, körülállva az egész város lakosságától. A megérkezés előtt egy órával megeredt az eső, s ez a vonat berobogásakor csaknem záporrá fajult, mely aztán egészen elmosta az impozánsnak ígérkezett bevonulást. Kibédi *Biassini Domokos* dalköri elnök üdvözlő beszédén kívül, minden más s további üdvözleteknek el kellett maradni. Nagy lett a zavar, kapkodás s mindenki azon volt, hogy mielőbb fedél alá jusson a zápor elől. A dalárok nagyrésze még is hősiiesen dacolt a kellemetlen helyzettel s a városházig elég jó rendben jutott el bevont zászlóikkal, hol annak erkélyéről a városi hatóság által szívélyes rövid üdvözléssel fogadtatott. A példásrendű elszállásolás után, — dacára az önkéntelen támadt zürzavarnak, — este 7 órakor az összes dalár s más vendégek a városház tanácstermében gyűltek össze, hol előbb gr. *Eszterházy Kálmán* diszelnök s utána *Királyi Pál* egyesületi elnök által üdvözöltettek, ékes szavakban adván köszönő kifejezést a város hatóságának is, mire *Simon Elek* válaszolt meleg hazafias szavakkal. Azután a másnapi program képezte az értekezlet tárgyát: a versenyjűry tagjainak titkos szavazással való választása, kiknek száma Ábrányi K. indítványára hét tagban lett megállapítva oly kikötéssel, hogy versenyző egyletek karnagyai nem választhatók. A versenyzők sorrendje sorshuzással lesz meghatározandó.

Másnap augusztus 28-án reggel 10 órakor ment végbe a közös darabok főpróbája a tágas unitárius templomban, mely egészen zsúfolásig megtelt. Az idő is kiderült és kedvezett. A város lakosságának ezrei hullámoztak a téreken és utcákon. Midőn *Erkel Ferenc* országos karnagy az emelvényre lépett, hogy bemutassa *Richter János* nemzeti színházi igazgató karnagyot, kit az igazgató választmány egy pár közös darab vezényletére kért fel: riadó éljen tört ki. *Liszt Ferenc* «Több fényt» s *Mosonyi M.* «Szentelt hangok» című karait vezényelte. A dalárok oly meglepő készütséget s biztosságot tanusítottak, hogy a nagyigényű karnagy legőszintébb

elismerésének adott kifejezést Több összpóbát nem is tartott szükségesnek. Midőn Richter leszállt az emelvényről hogy helyét *Erkel Ferencnek* adja át, ki saját Hymnusán kívül, Lachner «*Harcos imája*» s a «*Szózat*»-ból tartott összpóbát, lélekemelő jelenet következett. Szünni nem akaró taps, éljenzés s kalap-kendőlobogtatás fogadta, kihallatszáván a riadalom az utcára is. Végül lépett *Huber Károly* az emelvényre «*Nemzeti zászló*» hatásos karát vezényelvén. Őt is zajos tapsokkal fogadták a dalárok és a közönség. Már a közös darabok összpóbája biztosította a dalcsarnok sikerét. Ennek végeztével a dalárképviselek a városház tanácstermébe mentek, hogy megválasszák a júry tagjait és sors-huzás útján megállapítsák a verseny s kivonulások sorrendjét. A júry tagjaiul megválasztattak: *Ábrányi K.*, *Bartay Ede*, *Bellovics Ferenc* (Esztergom), *Erkel Ferenc*, *Kovárcz Emil* (Losonc), *Richter János* és *Stöger Béla* (Kolozsvár).

A dalverseny este 7 órakor tartatott a nemzeti színházban, mely talán még soha sem látott oly zsúfolt díszes és lelkes közönséget, mint ez alkalommal.

A júry-tagok az első sorban foglaltak helyet, kivéven *Erkel F.* és *Richter J.*, kik a színpadon helyezkedtek el.

12 egylet volt bejelentve a versenyre, de az *apatini* közbejött akadály folytán visszavonult. Sorshuzás útján következő rendben következtek:

1. volt a *székelyudvarhelyi dalárda*. Versenydarabja: *Huber Károly* «*Csata dal*». Karnagya: *Liszkay Károly*.

2. *váci dalkör*. Versenydarabja: *Tariczky F.* «*Szeresd a dalt*» című kara (*uj*). Karnagya: *Tariczky F.*

3. *pesti nemzeti dalkör*. Versenydarabja *Huber K.* «*Ünnepi dala*» (*uj*) szövegét irta: *Ábrányi Emil*. Karnagy: *Huber Hároly*.

5. *kecskeméti városi dalárda*. Versenydarabja *Thern K.* «*Dalünnepe*». Karnagy: *Baumgartner J.*

5. *pécsi dalárda*. Versenydarabja *Engeszter M.* «*Szerettelek*». Karnagy: *Wachauer K.*

6. *h-m,-vásárhelyi ifjusági dalárda*. Versenydarabja szintén *Thern K.* «*Dalünnepe*». Karnagy: *Tóth Sándor*.

7. *marosvásárhelyi dalárda*. Versenydarabja: *Vocelka Ede* «*Honfidala*» (uj). Karnagy: *Vocelka Ede*.

8. *szentesi dalegylet*. Versenydarabja *Ábrányi K.* «*Dalversenye*». Karnagy: *Jóó Károly*.

9. *Nagyváradai dalárda*. Versenydarab: *Kovács Károly* «*Dalárdala*» (uj) karnagy *Pozorszky Ágoston*.

10. *Szegedi dalárda*. Versenydarab: *Thern K.* «*Dalünnepe*» karnagy *Róth (Szegedi) Endre*.

11. *Ungvári dalárda*. Versenydarab: *Ábrányi Kornél* «*Dalversenye*» karmester *Mráz Ferencz*.

Nem lehet kétségbe vonni, hogy kivált a közönség kevésbé műértő részére nézve, mindig több érdeket keltő lehet egy dalverseny szabadon választott, mint kötött versenydarabban. De a műéneklési, felfogási s árnyalási színvonalat mégis csak az utóbbival lehet biztosabban megítélni. Ez elv életképesnek bizonyult be minden versenyén az egyesületnek s csakis ez alkalommal lett mellőzve opportunitási tekintetből. Az egyesület későbbben belátta a másik versenyzési módnak az előnyét, főleg a magyar szerzők s irodalom nagyobb méltatása szempontjából s későbbben azt a manapságig dívó módosítását hozta be a versenyéneklésnek, hogy a versenyzők egy napon kötött, s egy második napon szabadon választott darabokkal versenyezzenek. S ez is a legpraktikusabb s legméltányosabb eljárás.

Kolozsvárott is nagy előhaladást tanusítottak a versenyzett egyletek s nem volt köztük egy is, mely meg ne felelt volna (kevésbé-jobban) a művészeti magasabb igényeknek. A júry tanácskozás s ítélet azonban nem folyt le oly simán és kollegiális eszmecsere mellett, mint az előző alkalmakkor s későbbben is. *Richter J.* beválasztása a júrybe, a minő kompetens, indokolt és udvariassági áktus volt, ép oly szétválasztólag hatott a többi tagokra. Csak rövid számozással küldé meg az egyesület titkárának ítéleti osztályozását, melyet még Erkel F. is alájegyzett, minden indokolás nélkül, mely a júry többi tagjainál nem csekély reszenzust keltett. Közös megalakulás, tanácskozás és köteles indokolásról sokáig szó sem volt, ennek folytán több más júry-tag is hasonló eljárást kö-

vetett. Csak az egyesület titkára erélyes fellépésének lehetett aztán tulajdonítani, hogy végre öt júry-tag összejöött s közös megállapodás s két tag írásbeli szavazatát is tekintetbe vevén, ítéleti megállapodásra jutott, minek eredménye lőn, hogy az

1-ső díj: (ezüst serleg, kolozsvári hölgyek díja) szavazattöbbséggel a *pécsi dalárdának*;

a 2-ik díj: (fődeles ezüst billikom, ezüst tálcával, kolozsvári hölgyek díja) egyhangulag a *pesti nemzeti dalkörnek*;

a 3-ik díj: (Kolozsvár története díszkiadásban, Kolozsvár város díja) szavazattöbbséggel a *nagyváradai dalárdának*;

a 4-ik díj: (karnagyi állvány, ezüst gyertyatartókkal, kolozsvári hölgyek díja) szavazattöbbséggel a *szegedi dalárdának*;

az 5-ik díj: (ezüst üténypálca, kolozsvári dalkör díja) szótöbbséggel a *marosvásárhelyi dalárdának* ítéltetett oda, kedves kötelességének tartván kijelenteni a júry, hogy a *székelyudvarhelyi, ungvári, kecskeméti, hódmezővásárhelyi* egyleteket, úgy kiváló képességük mint az előadott daraboknál észlelhetett árnyalási s felfogási tulajdonuknál fogva *egyhangulag* kitüntetésre méltóknak ismerte el. A *vácsi* és *szentesi* egyleteknek is szintén elismerést szavazott ama figyelemzetéssel, hogy a kiérdemelhető teljesebb siker az oly darabok választása által mindig bizonytalanná tétetik, melyeknél az, csak a magánénekrészek teljes és biztos sikerülése által érhető el.

Augusztus 29-e a komoly munka, szórakozás és művészeti élvezeknek volt szánva. Délig a rendes közgyűlés tanácskozásai és határozatai folytak, melyek a következő napokon is folytatást nyertek. (E fejezet végén közöljük a közgyűlés hitjvk. tartalmát). E helyt csak azt emeljük ki, hogy a kolozsvári közgyűlés oly példás méltóság, egyetértés és hazafiui lelkesedéssel folyt le, melynek párfját kell keresni az egyes történetében. *Királyi Pál* az általa beterjesztett s felolvasott elnöki jelentés után, (az igazgatósági választmány két évi működéséről) fenkölt és tartalmas beszédben megköszönvén a bizalmat, úgy saját mint tisztársai s az igazgató választmány nevében letevén mandátumát, a közgyűlés elnökének

egyhangulag gróf *Eszterházy Kálmán* díszelnök választatott, ki az elnöki széket nagyhatású beszéddel foglalta el s azután a közgyűléseket egész lefolyásuk alatt a legtapintatosabban s mindenki megalégedésére vezette; a jegyzői tisztre *Fehér Péter* a kecskeméti dalárda tiszteletbeli elnöke, továbbá *Bergay József* és *Brunner Olivér* a kolozsvári tagegyletek titkárai lettek felkérve. Az e napi közgyűlés folytatása augusztus 31-ikére tétetvén át, délben 7—800 személyre szóló banket volt a városligetben, melynek rendezése becsületére vált az ünneprendező bizottságnak. Példás rend uralkodott s vége hossza nem volt a szellemes felköszöntőknek, melyek sorát a díszelnök nyitotta meg a királyi párra Felvillanyozó tósztokat mondtak: *Királyi Pál*, *Simon Elek* polgármester, *Szász Domokos*, *Szász Béla*, *Pap Miklós* (a M. Polgár szerkesztője), *Fehér Péter* s még számosan. A nagy társaság délután 5 óráig maradt együtt a legderültebb hangulatban.

Este 7 órakor volt a nemzeti színházban a díszhangverseny, mely óriás sikerrel ment végbe: Közreműködtek benne: *Felekiné-Munkácsi Flóra*, (*Szász Gerő* gyönyörű Prologját szavalva) továbbá: *Balázsné Bognár Vilma*, *Siposs Antal*, *Huber Károly* s fia *Jenő*, a *kolozsvári dalkör* és a *Hilária* dalegylet. A közönség alig tudott betelni, majd minden számot ismételtetett s a közreműködőket elhalmozta tapsai és koszoruival.

Augusztus 30-ára volt kitűzve az ünnepség külsőleg leglátványosabb s legünnepélyesebb mozzanata, u. m. reggel 8 órakor a *kolozsvári dalkör* és a *Hilária dalegylet* lobogóinak ünnepélyes felavatása a székesegyháztér és városház előtti nagy téren s délután a városi lövőház előtti téren épült dalcarnoki összeloadás. Az előbbit a szeszélyes időjárás kezdetben megzavarta, hol esett, hol kiderült. A rendőrség elhatározta az impozánsnak ígérkezett ünnepséget 11 órakor a református templomban megtartani, de ez órára oly derült tiszta szép idő lett, hogy ismét visszarendelte a nagy térre, hol már a szószék, díszsátrak s emelvények is készen álltak. Az ünnepség itt aztán valóban nagyszerű képet mutatott. Az egész tért a közönség ezrei foglalták el. A közeli házak ablakai,

sőt még tetői is tele voltak nézőkkel. Az egyesetek lobogóik alatt álltak sorrendben s megnyitók Erkel himnuszát énekeltek *Engeszer M.* vezénylete alatt. A szószékről az egyesület titkára, idősb *Abrányi Kornél* tartotta a fölavató beszédet, mely után a két zászlóánya, számos dísz-koszorulányoktól kísérve, megkoszoruzta, fölszalagolta a lobogókat s megkezdődött az emlékszőgek beverése. A *dalkör* pompás lobogójánál *Biassini Domokosné* urnó (az elnök neje), a *Hiláriáé* mellett pedig *Hutfleszné* urhölgy vitte a zászlóanyai szerepet. Résztvettek ez aktusban a városi hatóság, a díszelnök, az egyesület elnöke, a közp. igazgató választmány, a tagegyesetek, az irodalom, művészet képviselői szebbnél szebb s találókbb jelmonddal teljesítvén az emlékszőgek beverését. A nagyváradi tűzoltók zenekara szolgáltatatta a zenét az egész ünnepegy alatt, miután a kolosvári katonai zenekarok összpontosítási gyakorlatok folytán nem voltak megnyerhetők. Ez ünnepegyi mozzanat a legnagyobb hatást gyakorolta a város összes közönségére. Déli 1 órakor a városi lövőház fedett helyiségében dalköri elnök *Biassini Domokos* és neje, 300 meghívott vendég tiszteletére pazar bankettet adott, mely alkalommal együtt lehetett látni a város s a vendégsereg összes kitünőségeit. A felkészöntökből a házigazdán és nején kívül kijutott minden kiváló egyéniségnek.

Mire a dalsarnoki előadás ideje ($\frac{1}{2}$ 5) elérkezett, egészen kiderült s a legszebb idő kedvezett a felvonulási díszmenet és az impozáns dalsarnoki előadásnak, melynek nézőterét 4—5000 hallgató foglalta el. Az egész rózsasziget és városligetben több volt 10 ezer embernél. A közönség minden egyes számot frenetikus tapsokkal kísért, kitüntetve velük a vezénlyó karnagyokat is: *Erkelt*, *Richtert* és *Hubert*.

A másnap aug. 31-én folytatólagosan tartott közgyűlés, méltó betetőzése volt az egész fényes ünnepegynek. Itt lett kihirdetve az új tisztválasztás eredménye s a versenybírák ítélete is, mely alkalommal a díszelnök minden kitüntetett egyesletnek felbuzdító hazafias beszéddel nyújtotta át a versenydíjat. Végre következtek a búcsú- s köszönő szónoklatok, melyekben főleg *Királyi Pál*, a díszelnök, a polgármester és

Szabados János a szegedi dalárda elnöke és városi képviselő tüntek ki. — Soha országos dalárközgyűlés szebb rendben s testvériesebb egyetértéssel még nem ment végbe, s aki részt vett az első kolozsvári dalárünnepélyben, valóban felejtethetlen szép emléket vitt magával, s maga a város is fényes betűkkel jegyezhetette fel annálisaiba. — A déli vonattal nagyrésze eltávozott az egyletek és vendégeknek, kiktől *Minorics K.* városi főkapitány vett búcsút lendületes beszéddel, mire *Fehér Péter* válaszolt a dalárok nevében. A távozókat a város közönsége ezreinek üdvkivánata kísérte.

Az ünnepély fényes sikerének legfőbb tényezői voltak: Kolozsvár városi hatósága, díszelnök gr. *Eszterházy Kálmán* és a hazafias szellemű helyi sajtónk képviselői mellett: *Biascini Domokos*, dr. *Hincz György* dalegyleti elnökök, *Molnár Sándor* dalköri alelnök, *Bergai J.*, *Brunner Olivér* titkárok, *Bogdán István* dalköri tiszteleti elnök, *Tutsek József* pénztáros s még számosan.

A kolozsvári közgyűlésnek beterveztett elnöki jelentésből kiemelendők a következő hivatalos adatok.

Miután konstatálja a másfél évi egyes. pangást, apathiát, melyhez még többoldalu országos csapás is járult lehangozólag, örömmel konstatálja a kolozsvári ünnepély iránti nagymérvű érdekeltséget, mely új életre keltette az egyesület régi és új tagegyleteit;

Konstatálja, hogy az egyesületnek ténylegesen fennálló 33 tagegylete van, melyek több mint 800 működő s képviselő taggal jelentek meg a kolozsvári ünnepélyre.

A lefolyt két évi bevétel (ide nem számítva a nagyváradi ünnepélyét) 1777 frt, s a kiadás 1752 frtot tett ki.

Az egyesülethez csatlakoztak a lefolyt két év alatt a *losonci*, *m.-vásárhelyi*, *szarvasi*, *szegedi*, *sz.-udvarhelyi* és *tordai* egyletek, kiléptek pedig a *debreceni*, *lugosi* és *szegszárdi* dalegyletek. Feloszlásukat az *egri*, *kisvárdai*, *miszkolci* ev. s *nagynyedi* dalárdák jelenték be, de ezek bejelentését az igazgatói választmány csak is az alapszabályok 33-ik §-a értelmében fogadhatta el.

A közgyűlési jegyzőkönyv szerint a legfontosabb határozatok ezek voltak:

a) az igazgató választmányi elnökség tisztikar s az igazgató választmány tagjainak buzgó működésükért egyhangú köszönetet, bizalmat szavazott;

b) nagy lelkesedéssel veszi tudomásul Szeged városa dal-egylete meghívását s az 1876-i országos ünnepély megtartását Szegedre határozza;

c) a kiküldött számvizsgáló bizottság jelentését, mely mindennemű egyes számadást, úgy a múlt, mint a jelenre nézve teljesen rendben talált: tudomásul veszi s a pénztárnoknak megadja a felmentvényt.

d) egyhangú éljenzéssel veszi tudomásul a szavazatszedő bizottság jelentését, mely szerint egyhangulag megválasztottak:

elnöknek *Királyi Pál*,
alelnöknek *Bartay Ede*,
titkárnak *Abrányi K.*,
pénztárnoknak *Engeszer M.*

Központi igazgatói választmányi tagok lettek a módosított alapszabályok nyomán: *Erkel F.*, *Felleghy V.*, *Follmann Alajos*, *Huber K.*, *Reményi Ede*, *Siposs Antal*, *Zimay László* (régiek), s újak: *Bogisits M.*, *Nagy Ágoston*, *Odry Lehel*, *Pencs János*, *Richter János*. Póttagok: Schmidt Ferencz, Erkel Gyula, Kuliffay Ede, Haris Mihály.

Vidéki választmányi tagok lettek: Bánffay Simon, (Pécs) Bellovics Ferenc (Esztergom), Fehér Péter, (Kecskemét), Mezei Lajos, Stark Antal (Nagyvárad), Biassini Domokos és Hincz György (Kolozsvár), Krenedics Ferencz (Vác), Oláh Károly (N.-Kőrös), Zoltsák János (Ungvár), Karancsi Dániel (H.-M.-Vásárhely), Kovács Sándor és Busbach Ádám (Losonez), Kopsányi József és Remetey Fülöp (Arad), Kovács János (Sz.-Udvarhely), Petri Ádám, (M.-Vásárhely), Hajnal István (Békés). Póttagok: Jilly Alajos (Pécs), Szabados J. (Szeged), Simonffy Imre (Debreczen), Füzy Sándor (Torda),

e) *Molnár Sándor* indítványozván, hogy miután a «Zen. Lapok» szerint a debreceni dalegylet is tűzött ki egy ver-

senyidjat oly kéréssel, hogy a nyertes dalegylet koszorut küldjön a debreceni dalárda zászlajára, tehát e díj mint 6-ik díj a júry által kitüntetésre érdemesített egyletek elsőjének a Sz.-Udvarhelyi dalárdának adományoztassék, egyhangú éljenzéssel elfogadtatott.

f) jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott mind azoknak, kik az ünnepély sikere érdekében fáradoztak.

g) gr. *Eszterházy Kálmán* díszelnök megköszönve a kitüntető bizalmat; a közgyűlés zajos éljenzések s kölesönös üdvözlések mellett oszlott szét.

X.

Az országos magyar daláregyesület negyedik országos dalárünnepe Szegeden, 1876-ban.

Az országos magyar daláregyesület történelmi képén — amint az előző fejezetekből is eléggé kitűnt, s a következőkből még inkább ki fog tűnni, — egy időszakosan változó fonal húzódik végig, mely aszerint gyűl ki fényesebbre vagy borul kevésbé-többé homályba, amint az ezt okozó periodikus jelszó intenzivebbé válik, vagy amint elveszti vonzó erejét a tovaszálló hullámokon. Vagy gyakorlati tapasztalás után beszélve: a hazai dalárvilág s vele maga az országos egyesület is csak akkor él igazán, csak akkor mutatja ki erejét, tölti be kitűzött művészeti s nemzeti hivatását, mikor az országos ünnepélyek ideje közeledik s az azokon való szereplési ösztön magával ragadja még a különben legszerényebb viszonyok közt vergődő egyleteket is. Ekkor rendesen mindenfelé pezseg az élet, folynak a gyakorlatok, tanulmányok, s fokozódik — nemes ambiciótól hajtva — a hazafui lelkesedés. De azontul a két vagy néha több évig tartó szünetelés alatt, (a legescékélyebb kivétellel) elnémul a dal, csönd lesz a tantermekben s az alig mult izgalmas életet dermedtség, az ország művészeti hullámzásaival, de még maga az egyesület beléletével is keveset vagy pláne semmit sem törődés, az apathia ólom-súlya áll be.

Azt mind így hozza magával a magyar vér s kedély természete, mely ép olyan, mint dala és zenéje. Lassan folyik, sokáig kitartott hangokon, elmélázva ring, meg-megáll, visszafelé is folyik, hogy aztán hirtelen megáradjon, áttörve gátat s nem ismerve határt a tombolásban.

Egy negyedszázad multával ma már jó lélekkel elmondhatjuk, hogy a kiknek buzgalma megalkotta az országos egyesületet, bizony nagy jót tettek a magyar művészettel, mert oly központi batériát teremtettek, melyből legalább időszakonként kisugározhatnak azok a villamszikrák, melyek rendszeren fölébresztik az egész vonalon az alvó táborot s olyankor mindig egy-egy kiható megnyilatkozásra serkentik a szunnyadó erőket.

* * *

Így történt ez az első kolozsvári országos dalárünnepély után is, melynek pedig átható fénye s duzzasztó ereje után azt lehetett volna hinni, hogy évekre fog kiszolgálni. Ellenkezőleg történt. A daláregyesület életében az 1875-ik év oly abszolút nyugalmat jelent, minő a legnagyobb foku mámor élvezete után szokott bekövetkezni. Egy alvó táborhoz hasonlított, melynek csak egyes pontjain adják át az örök egymásnak a jelszót s éberségükkel őrködnek, nehogy a tábortüzek végleg kialudjanak. Mig az előző 1874. év lefolyásáig, több helyt magas hullámokat vetnek a diadalmasan hazatért egyletek ünnepeltetései: addig az 1875. évben egészen beáll a szélcsend s nem is mozdul meg csak a következő évi szegedi hármás kulturális és nemzeti ünnepségre ébresztő harang csengésére. A Kolosvárt legnagyobb diadalokat aratott *pécsi dalárda* és a *pesti nemzeti-dalkör* válnak ki leginkább az ünnepély után is folyton nagysikerű tevékenységükkel. Mindjárt nyomukban halad a *nagyváradi* és a *szegedi dalárda*. Erdélyben a *kolozsvári dalkör* viszi tovább a vezérszerepet s nem mulik el egy hónap is, melyben kiható működésének tanujelét ne adná.

A központi igazgató választmány *Királyi Pál* elnöklete alatt még az 1874. év október 25-én megtartá az új választ-

mány első alakuló gyűlését, melyben több új választmányi tag is részt vesz, köztük *Biassini Domokos*, a kolosvári dalkör, s *Szabados János*, a szegedi dalárda elnöke. Határozatait az alább következőkben foglalhatjuk össze :

a) *Biassini D.* beterjeszti a kolosvári rendező bizottság részéről az ünnepély bevételei és kiadásairól szóló egyenleget a hozzá tartozó okmányokkal együtt, melyből kiderült, hogy az összes bevétel 8205 frt 98 kr., a kiadás 6594 frt 94 krt tett ki, s így az egyesület pénztárának 1695 frt 87 kr tiszta jövedelem jutott.

A beterjesztés öröndetesen vétetett tudomásul s a felülvizsgálatra 5 tagu számvizsgáló bizottság lett kiküldve oly utasítással, hogy a legközelebbi választmányi gyűlésnek jelentést tegyen. Tagjaiul: Bartay Ede elnöklete alatt: Nagy Ágoston, Szabados János, Oláh Károly és Pencs János választmányi tagok lettek kiküldve, a titkár és pénztárnokkal egyetemben a netáni ssükségelt felvilágosítások megadása végett. E bizottság egyszersmind az egyesület jövő két évi költségvetése megállapításával is meg lett bízva.

b) A fenmaradt ünnepélyi emlékérmekre nézve a kolosvári rendező bizottság úgy intézkedvén, hogy azokból egy-egy példány az egyesület tagegyleteinek küldessék meg: *ez intézkedés helyeslőleg tudomásul vétetett.*

c) Az egyesület tulajdonát képező kolosvári dalcsarnokra nézve :

a választmány, tekintve annak fentartási és kezelési nehézségeit, másrészt pedig tekintetbe vevén a kolosvári két rendező tagegylet ügybuzgalmát és fáradozásait: egyhangulag a kolosvári dalkör és a «Hilária-dalegyletnek» szabad rendelkezése alá bocsátja, erről a nevezett tagegyleteket jegyzőkönyvi kivonattal értesítvén.

d) Elnök előadván, hogy a kolosvári közgyűlés sem az egyesület folyó költségvetésébe, sem az alapszabályok után igényelhető módosítási kérdésébe nem bocsátkozván érdemlegesen, hanem ezekre nézve a központi igazgató választmányt

bizta meg oly felhatalmazással, hogy ha szükségét látja, rendkívüli közgyűlést hívjon egybe:

*a választmány öt tagu szűkebb bizottságot küldött ki, oly utasítással, hogy lehető legrövidebb idő alatt tervezetet dolgozzon ki s terjesszen be az egyesület további működésének biztosítására nézve. Tagjai lettek: **Bartay Ede** elnöklete alatt: **Nagy Ágoston, Odry Lehel, Bogisich Mihály, Ábrányi Kornél.***

e) Az egyesület tagegyletei részéről — kevés kivétellel — a módosított, elfogadott s megerősített alapszabály 31. §-a b) pontjának a lefolyt két év alatt be nem tartása tárgyalatván:

a választmány, miután a nevezett pont, a nagyváradi közgyűlés által megállapított költségvetés fedezésével áll szoros kapcsolatban: határozza, hogy a hátralékos tagegyletek erre nézve erélyesen szóllitassanak fel kötelezettségeik teljesítésére. Az alapszabály e pontjának a folyó két évre való módosítási kérdésének megvitatása s java lattételre szintén a kiküldött bizottság kéretett fel.

f) Nagy Ágoston mint a budai ének- és zeneakadémia elnöke bejelentvén annak belépését az orsz. egyesületbe: bejelentése örvendetes tudomásul vétetik.

g) A pesti nemzeti dalkör kérvényére, hogy a választmány eszközölje ki a várostól eddigi gyakorló termének a Piaristák épületében továbbra is megtarthatását:

a közvetítésre az igazgató választmány elnöke Kőrályi Pál kéretett fel.

h) Az igazgató választmány részéről az egyesület javára tartandó előadás kérdésével szemben, Biassini Dom. fővárosi művészek által a vidéken is rendezendő előadásokra híván fel a választmány figyelmét:

Az életrevaló indítvány s eszme megvalósítási módzatainak beterjesztésével Siposs Antal, Odry Lehel és Ábrányi K. kérettek fel.

i) a központtal a lefolyt két évben semmi szolidaritásban nem állott tagegyletekre nézve határozatotott:

hogy azoknak nyilatkozatra rövid határidő tűzessék

ki s további némaságuk után, törültessenek ki az egyesület tagegyletei közül.

j) A Debrecenből bejelentett kolozsvári versenydíjra nézve:

titkár megbízott magát az ajánlatot bejelentett Komjáthy Lászlóval érintkezésbe tenni és siker esetében a díjat a sz.-udvarhelyi dalegyletnek megküldeni.

k) Az egyesület tömörítése céljából:

a még nem csatlakozott dalegyletekhez fölhívó körlevél küldése határoztatott.

E választmányi gyűlés után hosszú szünet állt be a központi igazgatói választmány működésében, melyet a szélcsend alá került tagegyletek zöme — egynehány tag kivételével — épen nem támogatván: kénytelen is volt a vitorlákat bevonni.

Az 1875-ik évből azonban annál több oly művészeti ténykedést jegyezhetünk fel, melyek ugyszólván regenerálták a hazai műviszonyokat s közvetve a magyar daláregyesület további sikeres működésére is kiterjedtek.

A daláregyesülettel szemben első helyre tehető Szeged városának *Liszt Ferenchez* menesztett küldöttsége, *Horváth Mihály* az 1849-iki kultuszminiszter a nagynevű történetíró s a város országgyűlési képviselője vezénylete alatt fölkérendő a nagy művészt, hogy az 1876. aug. hóban tartandó hármasszemélyes nemzeti ünnepélyt tisztelje meg megjelenésével. Liszt igen szívélyesen fogadta a küldöttséget s az esetben, ha az időben a Beyreuthi Wagnerszínház megnyitása össze nem esnék a szegedi ünnepekkel, meg is ígérte nemcsak eljövetelét, hanem azt is, hogy az ünnepek alatt játszani fog a *Dugonics*-szoboralap javára. E jóformán biztosra vett hír, ugy Szegeden, mint az egész daláregyesületi vonalon csak fokozta a nagymérvű érdekelttséget, mely a szegedi ünnepség iránt mindjárt kezdetben mutatkozott, későbbben közbejövén az epochális Beyreuthi Wagnerszínház megnyitási ünnepélye, mely korábbra tétetvén át mint tervezve volt, épen a szegedi ünnepekkel esett össze, melyhez Lisztet már előzetes ígéreti kapocs kötötte, nem válthatta be ígéretét.

1875-ben lépett a fővárosban kiható akcióba az «*írók és művészek*» társasága is, *Szigligeti Ede* és *Jókai Mór* elnöklése alatt, s a kulturális élet minden terén kezdeményező, alkotó s előrehajtó tevékenységet fejt ki.

Ez évben nyílik meg a *magyar népszínház* és Liszt elnöksége alatt az *országos m. kir. zeneakadémia*, mind a két intézet nagymérvű lendületes lökést adván a magyar művészeti aspirációknak. Ez utóbbival szemben azonban sajnos, hogy a hazai műtörténelem a magyar parlament többségének kulturális szűkkeblűségét is kénytelen volt a szellemi deficit rovatába jegyezni. Csekély szótöbbséggel a novemberben már megnyitott akadémia előleges működésére szükségelt 8000 frt (!) dec. 4-i gyűlésében megtagadta s az intézet egy évi tovább működését aztán csakis *Király Ö Felsége* munificenciája folytán folytathatta, ki a kérdéses összeget sajátjából fedezte.

A *nemzeti zenede*, ez év végén megy keresztül azon a tisztító tüzön, mely azt sok évi tespedéséből kiemelve regenerálta s a hozzá méltó hivatás betölthetésére képesítette, b. *Prónay Gábor* elnök s *Mátray Gábor* igazgató elhalálása folytán, a dec. 19 én tartott közgyűlés a már korábban elnöknek megválasztott gr. *Zichy Géza* előlülése mellett, *Bartay Edét* választja igazgatónak az egész zenevilág óhajlásának megfelelően. Ettől kezdve aztán folyton emelkedett az s európai színvonalra s az ország legtekintélyesebb zeneintézete címére érdemesítette magát.

A *budai ének- és zeneakadémia*, valamint a «*zenekedvelők egylete*» is jótékony reformokon megy keresztül. Előbbi, *Knahl Antal* karnagy visszavonulásával *Zimay Lászlót* szerencsés vezér-karnagyul megnyerni, utóbbi pedig *Káldy Gyulát* s mind két egylet emelkedve, erős bástyái lesznek a fővárosban a nemzeti szellem képviselésének.

Az *Engeszer Mátyás* és neje buzgó tevékenysége folytán megalakult vegyeskari «*Liszt egylet*» kiható részt vesz a hazai zeneviszonyok fellendítésében, érdekesnél érdekesebb önálló és közreműködési előadásokat rendezvén, maga Liszt támogatása, sőt személyes részvéte mellett.

A *nemzeti színház* zilált anyagi s szellemi gordiusi csomója, szintén ez évben nyer örvendetes megoldást. B. *Podmaniczky Frigyes* lesz az intendans, *Szigligeti Ede* a drámai s az eltávozott *Richter* helyett *Erkel Sándor* az operai művezető.

Letétetik az alapköve az önálló magyar operaháznak, s a Király és az országgyűlés munificenciája mellett a két műág (dráma és opera) anyagi viszonyai rendeztetnek. Művészeti eseményt képez az a nagy hangverseny, melyet *Liszt* és *Wagner* együttesen rendeznek a vigadó nagytermében, a közönség óriás érdeklődése mellett s mely — *Liszt* is közreműködővén — 10 ezer frtot jövedelmez a Wagner-színház javára. E mellett *Liszt* ez évben egész sorát adja a jótékonycélu hangversenyeknek, melyek egész bőségszarujává válnak a kulturális s emberbaráti egyletek pénztárainak.

A vidéken lendületes mozgalmak keletkeznek az országos inség és árvizek okozta csapások enyhítésére. A *pécsi dalárda* egy maga 500 frtot küld a budai árvizkárosultak javára.

A *pesti nemzeti dalkör* folyton ébren tartja az iránta való részvét és érdekeltséget. Uj elnököt nyer *Kammermayer K.* polgármesterben s az évben tartja meg tiz évi fenállásának nagysikerű jubileumi ünnepét *Huber K.* vezénylete alatt.

Ugyan ez évben nyitattik meg a fővárosban egy «*magán zeneakadémia*», mely azóta oly kiható működést fejt ki manapságig, minőt egy hozzá hasonló intézet sem, értjük *Siposs Antal* zeneintézetét, ki mint *Liszt Ferenc* egyik első s kedvenc tanítványának 17 év lefolyása alatt egész legióját művelte ki a zongora-tanítványoknak, s ki az országos m. dalár-egyesület körül is, mint igazgató választmányi tag, s országos ünnepélyei diszhangversenyeiben mint közreműködő, számos bokros érdemet szerzett magának.

Az *ungvári és váci dalegyletek* azon fáradoznak, hogy a békésiek példájára felső magyarországi vidéki dalár-ünnepélyeket rendezzenek. Tervük azonban nem tudott megvalósulni.

A *Goll János* által előzőleg kiadott «*Táncz*» folyóirat,

«*Orpheus*» címen zeneműfolyóirattá ez évben alakul át, s Felleghi Viktor «*Apolló*»-jával elismerésre méltó versenyre kél a hazai irodalom érdekében.

A nagyváradi dalünnepély után az egyesületből kilépett «*budai dalárda*» is ez évben lép be ismét a szövetség kötelékébe.

Simonffy Kálmán országosan ismert dalköltő, a dalárügy buzgó támogatója, s az egyesületnek későbbben több éven át érdemes alelnöke, ez évben tűz ki az országos m. kir. zeneakadémiánál évenként 20 db. aranyat a magyar zenében legkiválóbb növendék jutalmazására. — Ez alapítványát azonban későbbben visszavonta a 80-as évek elején, mikor az akadémia felsőbb rendeletre oly reformokon ment keresztül, melyek ott a magyar zenészet ápolását erősen háttérbe szoríták.

A budai dalárda és a *pesti nemzeti dalkör* ez évben törekszik egyesülni — de eredménytelenül — egy széles mérvű «*fővárosi dalegylet*» megalapításán.

Mozgalmas és kiható év volt ez a hazai műviszonyok fellendítésére, melyek minden irányban meg is termették jóteékony gyümölcseiket.

* * *

Ily előzmények után derült fel az 1876-ik év, melyből az országos magyar daláregyesület történelme oly vívmányokat jegyezhet fel lapjaira, melyek örökké emlékezetesek maradnak.

Mind ezt azonban megelőzte az az országos gyász és vesztesség, mely a magyar hazát érte 1876. március 28-án a nagy hazafi *Deák Ferenc* halálával. A hazai művészet s a magyar daláregyesület is méltó gyászt öltött akkor, mert habár közvetve nem vett részt azok mozgalmaiban: de közvetlenül, kiható vívmányokhoz segített. — Műirodalmi tekintetben, történelmi följegyzésre méltó marad az is, hogy az irodalmunkban ma már általában használt «*karnagy*» szó, neki köszönhető. Midőn *Erkel Ferenc* a *Kölcesy*-hymnuszt megzenésíté s neki ajánlotta: *Deák Ferenc* Erkelhez intézett köszönő levelében először használta ez elnevezést, mely aztán köztudomásra jutván: azóta a magyar műszavak egyik legtalálóbbját képezi.

Királyi Pál elnök, dacára a dalegyletek nagy többsége részéről tanusított egy évi apathiának, már az új év január 16-án választmányi gyűlést tart, hogy megindítsa a szegedi ünnepély érdekében az akciót. Részt vesznek e gyűlésben számos központi és vidéki tagokon kívül a szegedi dalárda elnöke *Szabados János* és karnagya *Szögedi Endre* is, kik a meghívó együletet s várost voltak képviselendők.

A gyűlés legfontosabb határozatait a következőkbe foglaljuk:

a) *Bartay Ede* alelnök az elnöklete alatt korábban kiküldött albizottság alapszabálmódosítási s költségvetési javaslatát beterjeszti.

b) A kolozsvári ünnepély számadásai felülvizsgálatára kiküldött bizottságot jelentése mielőbbi beterjesztésére kéri fel.

c) Tekintetbe vevén az ez év nyarán Szegeden tartandó országos iparkiallítást: a dalárünnepély napjait lehetőleg annak megnyitásával összeegyeztetni határozza.

d) A szegediek óhajtásának engedve, a választmány az ünnepély díszelnökéül Szeged városa köztiszteletü s szeretett főispánját *Dáni Ferencet* választja, ki e tisztelet el is fogadta s az ünnepélyt nagysikerü eredményre vezette.

e) A dalversenyre szolgáló férfinégyesre nézve határozza, hogy az két részre — két napra — osztassék. Az első napon, a *két első díjra* meghatározott darabbal történjék a verseny nem pályázat, hanem az igazgató választmány kijelölése alapján. A második napján pedig szabadon választott darabokkal történjék a verseny, — természetesen csak magyar zeneirodalmi művekkel. Az első csoportban versenyzők a másodikban is résztvehetnek, de csak a további díjakra. Ha valamely egylet a második csoportban, nem az igazgató választmány által ajánlott, hanem még ismeretlen új művel akar versenyezni: annak vezérkönyve előzetesen beküldendő felülvizsgálatra az igazgató választmány műbizottságához, melynek tagjaiul fölkérettek *Erkel Ferenc* elnöklete alatt: *Ábrányi Kornél*, *Bartay Ede*, *Engeszer Máttyás*, *Huber Károly*, *Siposs Antal*, *Zimay László*, mely bizottság egyszersmind a közös darabok és a kötött versenydarab kiválasztásával is meg lett bízva.

f) A választmány, Szegeden alkalmas helyiség nemlétében, elfogadja *Szabados János* betérjesztvényét egy *fedett* dalszarnok építésére nézve, egyszersmind annak 4—5000 ember befogadására szóló kész tervrajzát be is mutatja. A felállításához szükségelt 4000 forint költséghez, — az építési anyagok visszaszállván a vállalkozóra, — a város által megszavazott 2000 forint segélyhez az egyesület nevében szintén 2000 forinttal járulván hozzá. A vállalkozóval szerződés kötésre *Szabados Jánost* bizza meg.

g) Fölkéri a választmány a szegedi képviselőket, a városi rendező nagybizottság mielőbbi megalakítására, hogy a központtal egyetértve, a további munkálatok folyamatba tétethesenek.

h) Elnök *Királyi Pál* bejelentvén, hogy a *Szeged városa*, a *szegedi hölgyek* s a *szegedi dalárda* által felajánlott három versenydíjhoz, a maga részéről is egy 15 darab arany értékű versenydíjjal fog járulni; e bejelentése egyhangu eljenzéssel fogadtatott.

* * *

Igy indult meg a szegedi országos dalárünnepélyre való hivatalos előkészület. Szegeden március 16-án tartja az ottani rendező nagybizottság első gyűlését *Pálffy Ferenc* polgármester elnöklete alatt, melyben a központi igazgatósági választmány is képviselve van az egyesület titkára által. Ezt megelőzőleg, az egész országban dúló árvíz, Szeged városát is nagymérvben fenyegette. A vész azonban szerencsésen elvonulván felette, már e nagygyűlésben megtehetette a nagyobb-mérvű infézkedéseket. Meg is tette. Szakosztályokra osztotta magát s minden szakosztály élére a város leglelkesebb, legagilisabb polgárait állította.

Ez alatt a fővárosban ismét szenzációt keltő művészeti esemény ment végbe. *Liszt Ferenc*, — a magyar kormány felkérése is hozzájárulván, — hangversenyt adott a vízkárosultak javára a vigadó nagy termében, mely közel 7000 frtot jövedelmezett. *Tréfort* miniszter fölkérő levelére a többek közt így irt: «1838-ban Bécsbe érkezvén, első hangversenyeimet ott

hazám vizkárosultjai javára adtam. Vigaszteljes öntudattá fog bennem válni, hogy most ahoz hasonló kötelesség teljesítésével zárom be túlhosszu virtuóz-pályámat.» Pedig nem zárta be, mert még azontúl is köztünk időzése évei alatt, többször lépett a nyilvánosság elé, hogy ezer és ezernyi összeget tegyen le hazája jótékonyági s kulturális oltárára. S mégis mikor tiz évre rá (1886-ban) elköltözött nagy szelleme a földről: a magyar haza nem tartotta méltónak mindent elkövetni, hogy hamvai a magyar földben nyugodjanak. A magyar parlamentben még halála után is igyekeztek ráfogni, hogy nem volt jó hazafi, mert nem tudott magyarul dikciózni s mert a cigányoknak ajándékozta a magyar zenét. (!) De forduljunk e sötét képtől a derültebbhez.

Az igazgatósági választmány *Királyi Pál* elnöklete alatt május hó 21 én ismét ülést tart, melynek fontosabb határozatait a következőkben adjuk:

a) *Pálfy Ferenc*, szegedi polgármester és nagybizottsági elnök, értesítvén az elnökséget az árvizveszély végleges megszünése folytán az országos ünnepélyek biztos megtartásáról és sürgős intézkedésekre kérvén fel a központot: a választmány a meghívók s a verseny- és közös darabok mielőbbi szétküldését határozza.

b) A dalszarnok építésére még szükségelt 500 frt pótlékot is engedélyezi bevenni az ünnepségi kiadásokba.

c) A műbizottság javaslatát a verseny- és közös darabokra elfogadja, mely szerint versenydarabul az első csoportra nézve *Erkel Sándor* «*Dalünnepen*» című új férfinégyese fog szolgálni, melyet szerző fölkérésre a tervezett, de elmaradt harmadik békési dalárünnepélyre szerzett, közös darabokul pedig *Erkel Ferenc* «*Kölcsey himnusza*» és a «*Szózat*on» kívül a műsorra fölvétettek: 1. *Liszt Ferenc* «*Harci dalainak*» 1-ső és 2-ik száma. 2. *Zimay László* átdolgozott »*Honfi-dala*», *Volkmann R. a)* «*Reggel*» és *b)* «*Erdei dal*» karai. 3. *Rietz* «*Ó-német csatadala*» és 4. *Huber Károly* új össz kara.

d) Az alapszabályok módosítási tervezetét kinyomatni s minden tagyegyletnek előzetesen megküldeni határozza.

e) a *kolozsvári polgári dalárda*, a *miskolczi*, nagy-

kőrösi és szabadkai dalárdák csatlakozását az egyesülethez tudomásul veszi.

f) Több oldalú fölkérésre az országos ünnepélyen a tagegyletek képviselői s tisztikara, valamint a dalártagok részére tiszteleti s ingyenes helyek fentartását határozza.

g) A díszhangversenyben közreműködő művészek megnyerésével *Erkel F.* és *Ábrányi K.* bizza meg.

h) a műsorra vett művek szerzőit személyes vezénylőkre kéri fel.

i) A pénztárnokot utasítja, hogy augusztus hó 1-ig terjedő lezárt számadást készítsen el. Annak megvizsgálására *Bartay Ede*, *Nagy Ágoston* és *Siposs Antal* választmányi tagokat kéri fel.

j) A titkár által tett jelentést a szegedi nagybizottsági gyűlésben való részvétele s annak megállapodásaira nézve, helyeslő tudomásul veszi.

A július 30-án tartott utolsóelőtti választmányi gyűlés aztán jóformán befejezte a szegedi ünnepélyre szolgáló intézkedéseket; egyetértve a szegedi városi nagybizottsággal.

Tudomásul veszi, hogy az ünnepélyre 30-nál több tagegylet jelentkezett 800 működő taggal; hogy az egyesülethez tíz új, a versenyre pedig 14 egylet jelentkezett.

Az albizottság alapszabályi módosítványait elfogadja, melynek egyik leglényegesebb pontját az képezte, hogy a tagegyletek évi járulékaik jövőre nem a működő tagok számaránya szerint (fejenként egy forintjával), hanem általában tagegyletenként évi 5 frtban s így két évre 10 frtban legyen megállapítva.

Hálás elismeréssel veszi tudomásul *Ábrányi Kornél* titkár és *Engeszer Mátyás* pénztárnok abbéli hazafiai nyilatkozatát, miszerint a nagyváradi közgyűlés által részükre megszavazott évi tiszteletdíjaikról, ismét megválasztásuk esetében — nemcsak jövőre, de az 1874—76. évekre eső s még kiegyenlítés alatt állókról is (összesen 3000 frt) lemondanak az egyesület pénztára javára

Megállapítja véglegesen az ünnepély sorrendjét.

A dalcsarnok költségei fedezésére még igényelt 500 frtot megszavazza.

A kiséreti zenéhez szükségelt zenészek szerződtetésével Erkel Ferencet bizza meg.

Konstatálja a dalversenyre szolgáló díjakat.

Gondoskodik az ünnepélyi emlékérmek kiállításáról.

Felülvizsgálja a kolozsvári ünnep s az egyesület két évi pénzügyi egyenlegét a szegedi közgyűléssel szemben.

Az 1878-ki országos ünnepély helyisége kérdését a szegedi közgyűlés elé határozza terjeszteni.

Az egyesület titkárát Szegedre küldi, hogy ott a rendező nagybizottsággal egyetemben az utolsó intézkedéseket tegye meg.

* * *

Az 1876-ki szegedi országos dalárünnepély, a legszelebb mérvű s eredményeiben is a legjelentékesebb egyike volt a daláregyesület negyedszázados történetében. Már maga az a körülmény, hogy egyidejűleg ugyanakkor ott két más kimagasló kulturális ünnepség is tartatott, csak emelhetette annak ugy külső fényes lefolyását, mint szellemi s művészeti intenzitását. Az egyik volt az *országos iparműkiállítás* megnyitása s a másik a «*Dugonics*»-szobor leleplezési ünnepsége. Az elsőre megjelent maga az akkori kereskedelmi miniszter b. *Simonyi Lajos* s a másikon képviselve volt a magyar tudományos akadémia mellett az ország összes irodalmi s kulturális intézete. E két hazafias ünnepség közé csak méltán beillett az országos magyar daláregyesület nemzeti művészeti ünnepsége, mely a dal s zene hatalmával csak magasztosabbá tette a hármass ünnepséget. Hozzá kell még képzelni Szeged városa kimagasló hazafiai áldozatkészségét és vendégszeretetét, az odasereglett vendégsereg, díszküldöttségek, irodalmi s művészeti képviselők, notabilitások érdekesnél érdekesebb csoportozatait; s előttünk állhat a főemelő kép, melyet a régi minden ízében magyar és eredeti Szeged városa öt napon át (augusztus 17—21) nyujtott.

A régi vár előtti sétatéren, a nagypiac közvetlen szomszédságában állt az óriási dimenzióju dalcsarnok, mely 4000

ülöhely, páholyok s állóhelyekkel rendelkezett. A város, ugy tervezvén építését, hogy az későbben nyári színházul is szolgálhasson: ez irányu berendezéssel is el volt látva. Fölépítési költsége 11,000 frtba került, melyből 4500 frt esett a daláregyesület számlájára, míg a többit a város fedezte. Minden előadáskor zsúfolásig megtelt az a legdíszesebb közön-séggel s a dalversenyek, összelőadások s a díszhangverseny alkalmával, oly lelkesült jeleneteknek volt a színhelye, melyek örökké emlékezetesek maradnak. Az ünnepély élén *Dáni Ferenc* főispán és díszelnök, *Pálfi Ferenc* polgármester s a rendező nagybizottság elnöke; *Szabados János* városi tanácsnok s a szegedi dalárda elnöke, *Szegedi Endre* a dalárda karnagya s a műbizottság vezére, *Meák Gyula* a pénzügyi s gazdasági biz. intézője oly példás buzgalmat s tevékenységet fejtettek ki, melylyel örök hálára kötelezték az országos egyesületet. Rendezői pontosság, előzékeny tapintatosság s mindenre kiterjedő figyelem jellemezte az ünnepséget.

Augusztus 17-én vette kezdetét az ünnepély. Mint az előző ünnepélyeknél: itt is a bevonulások súlypontja a déli 1 és fél órakerkezett budapesti vonatra volt fektetve, melylyel a tagegyletek s a fővárosi vendégek zöme érkezett. A már korábban érkezett egyletek zászlóik alatt sorakozva várták a vonatot, mely mintegy 800 vendéget hozott. A városi polgármester s a nagy bizottság képviselői fogadták rövid de meleg üdvözlő beszéddel az igazgató választmányt, melyet — *Királyi Pál* elnök akadályozva levén ezuttal a megjelenésben, — *Bartay Ede* alelnök képviselt, ki szintén meleg szavakkal viszonzta a fogadást. Erre megindult az impozáns bevonulási menet, 32 dalegyleti zászló lobogása alatt, élükön a szegedi dalegyletek, a nagybizottság képviselői s a központi igazgató választmány tagjaival. Tengernyi népsokaság üdvözlő sorfalai közt vonult az a városház előtti térre, hol megújultak a kölcsönös üdvözlések s aztán elhelyezvén az egyletek zászlóikat a városház termében, mindenki szállására vonult. Este 6 órakerkezett az összes dalárok s meghatalmazott képviselőik a város közgyűlési termében gyűltek

össze, hol *Dáni Ferenc* főispán s díszelnök s az egyesület másodelnöke *Bartay Ede* által fogadtattak. Ezután a bevett szokás szerinti értekezlet tartatott, a másnapi verseny módozatai, a júry-választás és a sorrend felett. A júry tagjainak száma kilencben lett megállapítva. Este 8 órakor színházi díszelőadás s 9 órakor többféle helyiségben ismerkedési estély tartatott.

Augusztus 18-án fél 9 órakor reggel tartotta *Erkel Ferenc* országos karnagy a közös darabok összpróbáját a tágas dalcsarnokban, mely már ezuttal is egészen megtelt dalárok és meghívott vendégekkel, kik az emelvényre lépett *Erkel Ferencet* viharos éljenzésekkel fogadták. A próba végeztével megválasztott a 9 júry-tag, ugymint: *Ábrányi K., Engeszer M., Erkel F., Gunesch Károly, Szögedi Endre* (Szeged), *Simonffy Kálmán* (igazgató választmányi tag), *Wachauer Károly* (Pécs), és *Zimay László*. Azután sorshúzás utján, a kettős csoportu versenyzők sorrendje a be s kivonulási sorrendre nézve pedig a betűrend lön megállapítva.

Délután 3 $\frac{1}{2}$ órakor tartatott az első egyesületi közgyűlés a városi közgyűlési teremben *Dáni Ferenc* elnöklete alatt, mely aztán ugyanott mindennap folytatást is nyert. (E közgyűlések határozatairól, alább szólunk bővebben.)

Az első csoportu dalverseny *Erkel Sándor* «*Dalünnepen*» című négyesével, este 7 órakor tartatott a közönség óriás részvéte mellett, mely a nagymérvű dalcsarnokot egészen megtöltötte. E műdarabbal lehetett az *első* (szegedi hölgyek díja: két értékes többágu ezüst giraudó), s a *második* (Szeged város díja: értékes ezüst billikom) díjra versenyezni. A többi öt díjra pedig szabadon választott magyar négyesekkel.

Az első csoportu versenyben tíz egylet vett részt, következő sorrendben, u. m. a *szentesi, nagyváradí, temesvári, zombori, ungvári, apatini, losonci, kolozsvári dalkör, kecskeméti* s a *h.-m.-vásárhelyi* egyletek.

A másodikban pedig *tizenegy* versenyzett szabad választású darabokkal, következő sorrendben u. m.: a *szentesi, miskolci, nagyváradí, losonci, apatini, temesvári, ungvári,*

békési, bonyhádi, zombori, s a h.-m.-vásárhelyi egyletek. A két csoportban tehát összesen 21 egylet versenyzett.

A júry együttes ülése, mely augusztus 20-án tartatott *Erkel Ferenc* elnöklete s *Ábrányi Kornél* jegyzősége mellett, az *első díjat* a kötött négyessel, a *kolozsvári dalkörnek*;

a *másodikat* a *losonci dalegyletnek* ítélte oda *szavazattöbbséggel*.

A szabadon választott darabok versenyére nézve, az *első* (díjsorrend szerint illetve) a *harmadik* díjat (szegedi dalárda díja: kitűnő harmonium) az *ungvári dalárdának*;

a *másodikat* (Dáni F. díszelnök 30 darab aranyértékű díját) a *h.-m.-vásárhelyi dalárdának*;

a *harmadikat* (Királyi Pál elnök díját, ezüst babérszorút) a *bonyhádi dalárdának*;

a *negyediket* (Bartay Ede díját, szintén ezüst babérszorút) a *nagyváradai dalárdának*;

s az *ötödiket* a *zombori dalárdának* ítélte oda, mindannyiát szintén *szótöbbséggel*, mi eléggé mutatja a júry kebelében felmerült nézetkülönbségeket, minél fogva egy díj oda-tételénél sem lehetett egyhangúságot konstatálni.

A júry különben jelentésében ezuttal is örvendetesen konstatálta az összes versenyzett egyletek feltűnő előhaladását a magasabb színvonalu műéneklésben.

Ugy a közönség mint a júry kebelében is természetesen a véleménykülönbség a *kolozsvári* és *losonci* egyletek közt oszlott meg legerősebben. Nehéz is volt a döntés a közt, mert mindenik elragadó szépen értelmezte a lendületes darabot s magával ragadta a közönséget. A mérleget a kolozsvári dalkör részére az döntötte le főleg, hogy a míg a losonci dalárda a minimum számmal (16) énekessel lépett ki: addig a kolozsvári a maximummal (32) oly dinamikus hatást keltett, mely kábitólag hatott. Ilyen dinamikus arány döntött 1872-ben is Nagyváradon a *pesti nemzeti dalkör* és a *pécsi dalárda* közt.

Szegeden 1876-ban a két csoportu verseny még ugyanegy napon tartatott. A későbbi dalversenyeken azonban két estére ett oszva a két rendbeli verseny, oly határozat hozatván,

hogy a kötött versenyben résztvevő egyesületek a szabadon választott darabokkal való versenyben is kötelesek résztvenni.

E határozat az 1886-iki pécsi közgyűlésen aztán még oda módosított, hogy a versenyre jelentkező egyesületek általában mind a két foku versenyben kötelesek résztvenni, ami csak helyes művészeti elv, mert több oldalról nyílik tér ez által egy egyesület versenyképességét megbírálni.

Augusztus 19-én az összes dalegyletek ünnepélyes kivonulással vettek részt reggel 10 órakor a Dugonics-szobor leleplezési ünnepségében, mely alkalommal *Erkel Ferenc* vezénylete s az iparkiallitási csarnok orgonakiséréte mellett a Kölcsey-hymnuszt énekeikétek kezdetül, utána *Szász Károly* tartván emelkedett lendületes beszédet. A főlemelő ünnepséget a dalárok «Szózat» eléneklése fejezte be. Déli 1 órakor ünnepélyes bankett volt s este 7 órakor a dalcsarnokban díszhangverseny fővárosi művészek s művésznők, s a pécsi és szegedi dalárdák valamint a pesti nemzeti dalkör közreműködése mellett. *Náday Ferenc* a nemzeti színház tagja *Abrányi Emil* prologját szavalta; neje *Náday Vidmár Katalin* énekével, *Ravasz Ilona* (most *Korbay Ferenc* Amerikában élő művész hazánkfának neje) s *Aggházy Károly* (mindketten akkoron *Liszt Ferenc* kitüntetett tanítványai) zongorajátékukkal s *Hubay Jenő* (az akkor még fiatal művész s Joachim J. tanítványa) hegedűjátékával, ragadták zajos tapsokra a lelkesült közönséget. *Beregszászi Lajos*, a hírneves hazai zongoragyáros, ez alkalomra az iparkiallitási két pompás hangversenyzongoráját bocsátotta szíveségből a rendező bizottság rendelkezésére. Nagy hatással énekelt ez alkalommal mind a három országos hírü dalegylet, melyek nem versenyezvén, ez alkalommal szünni nem akaró tapsok és kihívásokkal lettek elhalmozva.

Augusztus 20-án reggel 10 órakor nyílt meg az országos iparkiallitás, melynél a pécsi dalárda szerepelt általános érdekesség mellett. Délután 7 órakor volt az ünnepély legimpozánsabb mozzanata: az összelőadás a dalcsarnokban, hol 800 dalár zengte el *Erkel Ferenc* vezénylete alatt a már fentebb jelzett karokat, minden szám óriási hatást keltve a pompás

akusztikájú csarnokban, mely ezuttal is zsúfolásig megtelt. A városháztérről a csarnokig való felvonulása a zászlós egyleteknek számtalan ezernyi nép sorfala közt történt. Ugyanez nap volt délután 4 órakor a népünnep, s este 9 órakor a szegedi dalegyletek által rendezett táncvigalom a népkertben, mely a szegedi egyletek pénztárát tetemesen gyarapította.

Aug. 21-én ment végbe a közgyűlések befejezése, hol a versenydíjak ünnepélyesen kiosztattak a díszelnök által, s a kölcsönös búcsúüdvözlések is megtörténtek. Este már csaknem mindnyájan eltávoztak a dalár- s más vendégek magukkal vive a szegedi hármass ünnepség mély benyomású emlékeit, melyekre mindazok, kik részeseik voltak, csak fölemelőleg emlékezhetnek vissza.

* * *

A szegedi orsz. dalárközgyűlések a két évvel azelőtti kolozsvárihoz hasonlóan a legszebb rend, egyetértés és eredményel folytak le. Ide igtatjuk azok leglényegesebb határozatait és mozzanatait.

a) *Bartay Ede* egyesületi alelnök *Királyi Pál* elnöki jelentését felolvastatván s ugy az elnökség, mint az igazgató választmány nevében is leköszönvén, közgyűlési elnöknek egyhangulag *Dáni Ferenc* főispán és díszelnök, jegyzőnek pedig *Kálosi József* választatott

b) Percekig tartott lelkes éljenzés kísérte az elnöki jelentés ama passzusát, mely tudatta a közgyűléssel, hogy az igazgató választmánynak sikerült az egyesület összes passzívait kiegyenlíthetni, melyek a pesti ünnepély és a nagyváradi közgyűlés határozataiból keletkeztek s melyek közel 20,000 frtra rugtak, kiemelvén, hogy ez csak az által volt lehetséges, mert az egyesület titkára és pénztárnoka, tekintettel az egyesület zilált anyagi helyzetére: nemcsak a multra, hanem a jövőre nézve is lemondtak még függőben maradt tiszteletdíjairól, mely összeg közel 3000 frtot tett volna ki.

A közgyűlés *Bogisich Mihály* indítványára aztán a szegedi ünnepély tiszta jövedelméből halás elismerése némi

viszonzásául a titkárnak 500, a pénztárnoknak 300 forint tiszteletdíjat szavazott meg több évi buzgó működésükért

c) Meleg hangu üdvözlő táviratot küldött *Királyi Pál* elnöknek, sajnálatát fejezván ki meg nem jelenhetése felett s tudatván vele újból lett egyhangu megválasztását. *Királyi Pál* azonnal viszont táviratot küldött, üdvözölvén a közgyűlést az elért fényes sikerért, s megtiszteltetésnek vevén újbóli megválasztását, újabb két évre elfogadta az elnöki tisztelet.

d) Az igazgató választmány által beterjesztett alapszabályi módosításokat egyhangulag elfogadta.

e) a számvizsgáló bizottság jelentését úgy a kolozsvári ünnepély, mint az egyesület két évi bevételei s kiadásaira nézve örvendetes tudomásul vette s a pénztárnoknak megadta a felmentvényt. — Az elnöki jelentés szerint az egyesület két évi bevétele 3897 frt 70 kr. s kiadása 3779 frt 49 krt tett ki 126 frt 89 kr. maradvánnyal.

f) Tudomásul vette az egyesület tagesyleteinek létszámát, mely szerint a szegedi ünnepélykor volt az egyesületnek 37 tagesylete, s hogy ezek közül 32 vett tényleges részt az ünnepélyben.

g) Nagy lelkesedéssel elfogadta a pécsi dalárda képviselője *Jilly Alajosnak* meghívását Pécs városa és a pécsi dalárda nevében, hogy az egyesület 1878-iki ünnepélyét Pécsen tartsa meg.

h) az *Erkel Ferenc* és *id. Ábrányi K.* részére átadandó emléktárgy átadásával *Simonffy Kálmán* vezénylete alatt az egyleti képviselőket kérte fel.

i) A módosított alapszabályok szerint megválasztotta a 32 tagu központi igazgató választmányt, mely szerint elnök lett egyhangulag *Királyi Pál*, alelnök *Bartay Ede*, titkár *Ábrányi Kornél*, pénztárnok *Engeszer Mátyás*. Központi igazgató választmányi tagok lettek: *Erkel Ferenc*, *Bogisich Mihály*, *Felleghi Viktor*, *Follmann Alajos*, *id. Huber Károly*, *Nagy Ágoston*, *Ódry Lehel*, *Zimay László*, *Pencs János*, *Siposs Antal*, *Simonffy Kálmán*, *Brinkmann Antal*. Vidéki választmányi tagok lettek: *Bánffay Simon* (Pécs), *Bellovics Ferenc* (Esztergom), *Biassini Domokos* (Kolozsvár), *Busbach Ádám*

(Losonc), Dr. *Hajnal István* (Békés), *Tóth Sándor* (Holdmező-vásárhely), *Kopcsányi József* (Arad), *Kovács Sándor* (Losonc), *Krenedics Ferenc* (Vác), *Mezey Lajos* (Nagyvárad), *Oláh Károly* (Nagykőrös), *Remetei Károly* (Arad), *Stark Antal* (Nagyvárad), *Zoltsák János* (Ungvár), *Sz. Nagy Károly* (Debrecen), *Kramolin N.*, *Schmidt Ferenc* (Buda), *Kovácz Emil* (Losoncz).

j) Jegyzőkönyvileg hálás elismerést szavazott Bartay Ede közgyűlési elnöknek, továbbá: *Erkel Ferenc*, Ábrányi Kornél, s Engeszer Máttyás s az egész központi igazgató választmány tagjainak eredményteljes két évi működésükért.

* * *

Az ünnepély lezajlása után 1876. szeptember 14-ről 646. elnöks. sz. alatt keltezve: *Pálffy Ferenc* Szeged városa polgármestere s a rendező nagybizottság elnöke, a következő levelet intézte az egyesület titkárához, mely kellő fényt vet a város és lakosságának hazafias érzülete és buzgalmára, valamint az ott lefolyt ünnepség kihatóságára ;

T. c. id. *Ábrányi Kornél*, az országos magyar dalár-egyesület titkáranak.
Budapesten.

Midőn a városunkban lefolyt dalárünnepély helyi intéző bizottsága zárulásáról szóló eredeti jegyzőkönyvet /. alatt csatolva megküldeni szerencsém van: egyuttal jelzem, hogy a dalünnep 2328 frt 15 kr. tiszta jövedelme, Engeszer M. országos egyesületi pénztárnokhoz egyidejűleg elküldetett.

Ez alkalmából engedje meg t. titkár ur, hogy Szeged város közönsége nevében mély köszönetem és hálámat fejezzem ki az országos egyesületnek amaz eredményteljes fáradozásaiért, melyeknek Szeged város közönsége tanuja volt, valamint ama ritka műélvezetekért, melyekben részesülhetni e város közönségének alkalmat nyújtott.

E város közönsége, minden lehető elkövetett, hogy az ünnepélyt minél emlékezetesebbé tegye, s ha történetek volna még is fogyatkozások, azokért az egyesület szives elnézését kérem, melyek bizonyára be nem következnek, ha az idei

tavaszzsal nem kell a város népének a megsemmisítéssel fenyegető árvízveszéllyel megküzdeni, mely a lakosságot csaknem a kimerülésig vette igénybe.

Szeged város történetében, örökemlékezetűek maradnak a lefolyt dalünnepély napjai, s igen kérem, hogy a miként mi kegyelettel őrizzük e szép és nagy napok emlékét, valamint igen t. titkár ur s az egyesület többi vezérférfiainak sikerteljes működését: ép úgy méltóztassanak Szeged városát testvéri szíves jó indulatukban továbbra is megtartani.

S midőn végül a város közönsége nevében az egyesület elnökségének, t. titkár urnak, az országos egyesület mélyen tisztelt karnagya: Erkel Ferencnek s vele az egyesület vezérférfiai s az igazgató választmányának hálás köszönetemet nyilvánítanám: hazafiui tisztelettel maradtam.

Pálffy Ferenc
polgármester.

XI.

Az országos magyar daláregyesület három évi ünnepélyszünete.

Az első *szegedi* és a második *kolozsvári* országos dalárünnepély közt három év fekszik, mely idő alatt az egyesületnek alapszabályai értelmében nem nyílt alkalma rendes ünnepélyi programját betartani. Azért e három év olyan interregnumot képez az egyesület történetében, mely épen nem nevezhető termékenyítőnek. Csöndesen, minden nagyobb emóció nélkül folyt le e három év, kivéven azt a két országos közgyűlést, mely 1878-ban tartatott Budapesten, az egyik, mint *rendkívüli*, 1878. február 17-én, s a másik mint *rendes* (szervezkedő s tisztválasztási) ugyanazon év november 3-án. E két alkalommal nyílt alkalmuk a tagegyleti képviselőknek közvetlenül érintkezni a központi igazgató választmánynyal s egymástól hol szelidebb, hol súlyosabb szavak kíséretében értesülni a képzelt és a való igazságokról.

A szegedi közgyűlésnek három kimagasló s az egyesület további fejlődésére fontos, mondhatni határozó mozzanata volt. Az egyik, mely konstataálta az egyesület passzívának teljes kiegyenlítését s a pénzügyi egyensúly helyreállítását. A másik az alapszabályok olynemű célszerű módosítása, mely míg egyrészt lényegesen megkönnyítette a tagegyletek terheit, s lehetővé tette még a legkorlátoltabb dalegyletek belépését is az egyesületbe: másrészt, szélesebb alapra fektette a jogokat s lehetővé tette az egyesület dologi szükségleteit saját erejéből fedezhetni. A harmadik végre, a *pécsi dalárda* és *Pécs* városa meghívása volt az 1878-ik évben ott tartandó országos ünnepélyre.

Már fentebb jeleztük, hogy e meghívás, mily élénk lelkesedést szült. Régi hő óhajtása volt ez az egész egyesületnek nemcsak, de az egész hazai művészeti világnak is, mely vágyott közvetlen otthonukban meleg kézzorítást váltani ama város lakóival s ama dalegylet tagjaival, mely első bontotta ki a zászlót az országos egyesülésre, s mely saját zászlóját annyi fényes diadalra vezette. Mind két fél biztosra vehette, hogy az 1878-ra kitűzött pécsi ünnepélyen egyetlen egylete sem fog hiányozni az országnak. A körülmények azonban fájdalom, még is úgy alakultak, hogy e közóhajtás, csak tiz év multával 1886-ban mehetett teljességbe. Elmondjuk röviden és tárgyilagosan e körülmények történetét.

A szegedi alapszabálymódosítások lényege abban állott, hogy az addig divott tagegyleti évi járuléék rendszerét, mely gyakorlatilag sokféle minuciózus számadás s evidenciában tartással volt egybekötve, egészen eltörülte s helyette minden tagegylet részéről évi 5 frt tagsági díj befizetését állapította meg. Ezenkívül az országos ünnepélyre jelentkező minden működő tag után *egy*, s minden pártoló tag után *két* forint befizetését állapította meg «*rendezési költség*» címen. Ezzel szemben természetesen a pártoló tagok is elszállásolási, kedvezményes utijegyek s előadási félárakban részesültek. Szabályozta továbbá az egyesületi központi igazgató választmány s az ünnepélyrendező egylet s város közti szolidáris eljárás

viszonyát, különösen súlyt fektetvén az alkalmas előadási helyiség gondoskodására a meghívó város és tagegylet vagy tagegyletek részéről.

Az igazgató választmány már 1877-ik évben hozzá látott a pécsi ünnepélylyel szemben a szervezkedő s intézkedő munkához. A pécsi dalárda részéről az alapszabályilag kinevezett két igazgató választmányi tagot *Reberics Imrét* és *Wachauer Károlyt* rendesen meghívta az ülésekre s idejekorán igyekezett mindent kellő kerékvágásba hozni. 1878. elején azonban a viszonyok egyszerre megváltoztak. *Királyi Pál* elnök mindjárt január 27-én igazgató választmányi gyűlést tartott, melynek határozata lényegesen megváltoztatta az addig tett intézkedések képét. Komoly megfontolás alá vétett a megváltozott politikai s vele az ország kedvezőtlen társadalmi helyzete is. A készülőben levő orosz-török háború (s későbbben Bosznia megszállása) nagyobb mérvű katonai mozgósításokat tett kilátásba. De súly lett fektetve a pécsi intéző körök által az igazgató választmányhoz intézett amaz átiratokra is, melyekben egyrészt a párisi világkiállítás, s másrészt szintén a bekövetkezendő katonai mozgósítások miatt, az ünnepély elhalasztási célszerűsége hangsúlyoztatott. Végre tekintetbe vétetvén az is, hogy az egyesület tagegyletei körében uralkodó nézetekről sem levén tájékozva az igazgató választmány, hogy azokkal szemben az ünnepély erkölcsi s netáni anyagi sikertelenségére nézve a felelősséget elvállalhatta volna: egy Budapesten február hó 17-én tartandó rendkívüli közgyűlés egybehívását egyhangulag elhatározta.

E közgyűlés, melyben az egyesület 32 tagegylete közül 23-nak, köztük a pécsinek is, (tehát alapszabályilag a kétharmadnak) szabályszerűen meghatalmazott képviselői vettek részt, a pécsi országos ünnepélynek megtartását határozta, oly utasítás s felhatalmazással az igazgató választmánynak, hogy épp úgy tegye meg a szükségelt intézkedéseket, mint rendes normális viszonyok közt s belátása szerint, csak az esetben napolja el az ünnepélyt, ha annak sikeres megtarthatására a változott viszonyok folytán kilátás nem nyílne. Felhatalmazta egyszersmind arra is, hogy elnapolás esetében az alap-

szabályilag minden két évben tartandó rendes közgyűlés nem nyújthatván alkalmat sem az egyesületi újabb alakulásra, sem az új tisztikar megválasztására: mandátumát s az egyesület tagegyletei közt létező solidaritás fentartását még egy évig, vagyis 1879. sep. 1-ig meghosszabbítottnak tekinthesse.

E közgyűlés az ünnepély napjait aug. 14—18-ik napjaira tűzte ki. — A versenynégyesre nézve az igazgató választmányt bizta meg, fentartva a Szegeden is érvényesült kettős csoportu versenyzést. A versenydíjakra nézve szintén az igazgató választmány s a pécsi intéző köröket bizta meg. *Királyi Pál* elnök s *Bartay Ede* alelnök külön-külön egy-egy díjat ajánlottak fel eljenzések között. — *Schmidt Ferenc* s *Felleghi Viktor*, leköszönvén a választmányi tagságról: helyükbe *Komócsy Józsefet* és *Tánczos Bélát* választotta. *Szegedi Endre* szegedi képviselő hangsúlyozván egy egyesületi szaklap életbeléptetését: annak lehető megvalósítását is az igazgató választmányra bizta.

E közgyűlési határozatból kifolyólag aztán az igazgató választmány ápril hó 7-én tartott ülésében, melyben *Aidinger János* Pécs városa polgármestere s *Bánffay Simon*, a pécsi dalárda elnöke is részt vett, az ünnepély érdekében minden szükségelt intézkedést meg is tett, nevezetesen:

a) Erkel Ferencz elnöklete alatt műbizottságot nevezett ki a verseny- és közös darabok kiválasztására.

b) a kötött versenyműnégyes megírására *Zimay Lászlót* kérte fel.

c) az elnökséget megbizta a vezérkönyvek és szólamok sokszorosítására, a titkári hivatalt pedig azok szétküldésére.

d) Ábrányi Kornél titkárt delegálta Pécsre utazni, hogy az igazgató választmány nevében az ottani intéző körökkel, úgy a dalcsarnok előállítására, mint a költségvetés megállapítása s minden más szükségelt intézkedésre nézve végleges megállapodásra jusson.

Mind ez intézkedések részben már bevezett tényekké váltak, részben pedig folyamatban voltak, midőn az igazgató választmány jun. hó 16-án tartott gyűlésében, részint a közbejött s épp Pécs városa és a szomszéd megyékben elrendelt

nagyobb mérvű katonai mozgósítások, részint pedig az ünnepélyi előadásokhoz szükségelt alkalmas helyiségek, de főleg a dalszarnok kiállíthatása körül fölmerült pénzügyi nehézségekkel szemben abba a kényszerhelyzetbe jött, hogy a febr. 17-i rendkívüli közgyűléstől nyert felhatalmazás alapján, az ünnepség elhalasztását egyhangulag s ez évben a programról levenni határozta, mit azonnal körlevél útján tudomására is hozott a tagegyleteknek.

Az igazgató válaszmány ugyancsak ez ülésében tekintetbe vévén azt is, hogy közbejöhethő viszonyok folytán, még talán a jövő 1879-ik évben sem lesz oly helyzetben, hogy az elhalasztott ünnepélyt s a rendes közgyűlést megtarthassa: elhatározta nov. hó 3-ra Budapestre *rendes* alakulási, leszámolási s tisztválasztási közgyűlésre hívni egybe az egyesület tagegyletei képviselőit, melynek egyszersmind az is feladatává vált, hogy a tervezett pécsi országos ünnepély további sorsa felett *végérvényesen* határozzon.

* * *

A nov. 3-i rendes közgyűlésben az egyesületnek szintén 23 tagegyleti képviselője vett részt.

Királyi Pál elnök hosszabb elnöki jelentésben adott számot az igazgató válaszmány két évi működéséről s aztán úgy a maga, mint tisztársai s az igazgató válaszmány nevében a közgyűlés kezébe tette le mandátumát, közgyűlési elnök s jegyző választásra kérvén fel a közgyűlést, mely egyhangulag elnöknek *Kovács Sándort* a losonci dalegylet elnökét s az egyesület és a magyar dalárügy egyik legbuzgóbb, legelkessebb s kitartóbb képviselőjét, jegyzőül pedig *Bogisich Mihályt* az akkori budapesti belvárosi káplánt (jelenben budavári apát-plébánost) s a nemzeti zenede titkárát választotta, kinek számos kiváló érdemeire csak méltó elismeréssel gondolhat a magyar művészet s az országos egyesület.

Nem folyt le e közgyűlés minden érzékenykedés és élesebb vita nélkül, de az az üdvös következése megvolt, hogy a helyzetet tisztázta s intézkedéseivel rendes mederbe terelte az egyesület ügyei menetét. Nem vélem jobban szolgál-

hatni a történelmi hűséget, mint ha az egyesület történetében e speciális mozzanatot képező közgyűlés hitelesített jegyzőkönyvének minden egyes pontjával, ha nem is szorosan szó szerint, de bővebb kivonatban megismertetem a t. olvasót.

Egyesületi elnök *Királyi Pál*,— így kezdi a jegyzőkönyv— konstatálván a közgyűlés határozatképeségét, meleg szívélyes szavakkal üdvözli az egyesület képviselőit s a titkár által felolvastatni kéri két év s két óról szőlő beszámoló elnöki jelentését, mely az 1876. évben Szegeden tartott ünnepély óta az egyesület működését behatóan ismerteti, sőt visszanyúlva az 1870. évben Budapesten tartott ünnepélytől mai napig lefolyt időközre is, az egyesület szellemi s anyagi állását kimerítően ecseteli. Viharos éljenekkel fogadtatott a jelentés ama része, mely azt konstatálja, hogy a budapesti ünnepély után fenmaradt 21,000 frt teher már egészen kiegyenlített s az egyesület hitele és hírnevében megerősödve folytathatja további működését. A jelentés fájdalmasan említi fel a beállt szomorú politikai viszonyokat, a súlyos katonai mozgósítást, mely a dalegyletek színét és javát ragadva ki a családi körből, lehetlenné tevő a tervbe vett pécsi országos ünnepély megtartását. Elnök ezután leteszi mandátumát az igazgató választmány nevében is, meleg köszönetet szavazván annak buzgó támogatásáért, kiváltképen pedig tisztársainak s Erkel Ferenc országos karnagynak.

a közgyűlés egyhangulag köszönetet szavaz jegyzőkönyvileg Királyi Pál elnök, Bartay Ede alelnök, Ábrányi K. titkár, Engeszer M. pénztárnok s az egész igazgató választmánynak.

2) Kovács Sándor közgyűlési elnök, az országos egyesület további fennállása s újabb két évre szolgáló megalakulási kérdését tűzvén tanácskozássra:

a közgyűlés az egyesületi köteléket további két évre egyhangulag fentartani határozza.

3. Elnök meleg szavakkal emlékszik meg *Királyi Pál* érdemeiről: őt ujlag megválasztani indítványozza. A közgyűlés erre a volt elnököt riadó éljenzés és lelkesedés közt ujra megválasztja. Királyi Pál utalva hanyatló korára s meggyen-

gült egészségére, bár el volt határozva az elnökségről végkép lemondani, meghajol azonban a bizalom és szeretet egyhangu nyilatkozata előtt s az elnökséget újabb két évre is elvállalja, csupán azt kötvén ki, hogy sokoldalú elfoglaltsága miatt, a kisebb adminisztracionális s pénzültványozási teendők alul mentessék fel, ezeket az alelnökre bizván, míg ő maga az egyesület képviselését s az elnöki egyéb teendőket tehetsége szerint ezentul is készséggel teljesítendi:

a közgyűlés kész örömmel teljesíti ez óhajtását s a dologi teendőket a megválasztandó alelnökre ruházza.

4. A marosvásárhelyi dalárda képviselői ama megbizátást jelentik ki, miszerint az egyesület elnöksége, tisztikara s az igazgató választmánynak mély köszönetüket fejezzék ki s felkérjék a közgyűlést azoknak közfelkiáltással való újbóli megválasztására:

*miután a tárgyhoz többen szóltak: a közgyűlés az elnökség, tisztikar s igazgató választmány sokoldalú fáradozásaiért jegyzőkönyvi hálás köszönetet szavaz s **Bartay Edét** alelnöknek, **Ábrányi Kornélt** titkárnak s **Engeszer Mátyást** pénztárnoknak közfelkiáltással egyhangulag megválasztja, az igazgató választmány megválasztására pedig titkos szavazást rendel el.*

5. Elnök indítványára a közgyűlés Krenedics Ferenc (Vác), Szakál László (Budapest), Busbach Ádám (Losonc), Schneider István (Pécs) és Petz István (Buda) képviselőkből álló szavazatszedő bizottságot nevez ki, melynek munkálata befejeztéig a gyűlés tanácskozását felfüggeszti:

a bizottság következő eredményt konstatál: központi igazgató választmányi tagokul megválasztattak: Erkel Ferenc, Bogisich Mihály, Huber Károly, Komócsy József, Nagy Ágoston, Pencs János, Simonffy Kálmán, Siposs Antal, Táneczos Béla, Zimay László, Odry Lehel, Follmann Alajos.

Póttagokul: *Ságh József, Tibér Ágoston.*

Vidéki választm. tagokul megválasztattak:

Bánffay Simon (Pécs), Bellovics Ferenc (Esztergom), Biassini Domokos (Kolozsvár), Busbach Ádám (Losonc),

Dr. Hajnal István (Békés), Tóth Sándor (Miskolc), Kovács Sándor (Losonc), Krenedics Ferenc (Vác), Kopcsányi József (Arad), Mezey Lajos (Nagyvárad), Oláh Károly (Nagykőrös), Remetei Fülöp (Arad), Zoltsák János (Ungvár), Nagy Károly (Debrecen), Kovárcz Emil (Losonc), Brinkmann Antal (Esztergom), Jilly Alajos (Pécs) és Balogh János (Szeged).

6. Elnök beterjeszti a számvizsgáló bizottság jelentését s felülvizsgáló bizottság kiküldését indítványozza, hogy az még e közgyűlésnek jelentést tegyen:

a közgyűlés hosszabb vita után a számvizsgáló bizottság tagjaiul megválasztja Krenedics Ferenc, Duma György és Petz István képviselőket oly felhatalmazással, hogy jelentését az új igazgató választmánynak terjessze be, mely egyszersmind a fölmentvényt is megadhassa a közgyűlés nevében a pénztárnoknak.

7. Elnök ezek után a közgyűlés figyelmét az 1880-ban tartandó országos dalárünnepély megtartásának helye s módozata feletti tanácskozásra hívja fel. Titkár idősb Ábrányi Kornél részletes előterjesztésben adja elő a Pécs városa és az igazgató választmány közt fölmerült ama nehézségeket, melyek az országos katonai mozgósításon kívül a tervezett ünnepély megtartása elé csaknem elháríthatlan akadályokat gördítettek. Schneider István Pécs városa és a pécsi dalárda képviselője ismételte mind a kettőnek nevében a Szegedi meghívást, csupán azt az óhajtást hangsúlyozván, hogy az országos egyesület az ünnepély megtartása körül szűkebb határokat vonjon, vagyis: kevesebbet költsön s elégedjék meg kevesebb jövedelemmel. A közgyűlés hosszu s a tárgy minden részletébe beható vita után, a Pécs városa által nyújtandó előnyöket az eddig megtartott egyesületi országos ünnepélyek méltóságához arányosítva elégtelennek találta, ellenben nagy többséggel elfogadta a debreceni képviselő Nagy Károly indítványát, mely szerint:

a közgyűlés felhatalmazza a központi igazgató választmányt, hogy fentartva nemes Pécs városának szives meghívását, tegye magát érintkezésbe más nagyobb vidéki

városokkal is az 1880-ban tartandó országos dalárünnepély érdekében.

8. E határozat kimondása után Schneider István a pécsi dalárdának az egyesületből való kilépését jelentette be, mely nemvárt kijelentés fájdalmasan hatott a közgyűlésre s hosszabb vita után elnök a következő határozatot mondta ki jegyzőkönyvbe vételül:

az egyesületi közgyűlés fájdalmasan hallotta Schneider István a pécsi dalárda képviselőjének kinyilvánítását a nevezett egylet nevében. A kilépést azonban el nem fogadhatja, mert az egyesület két évre szóló ujramegalakulását a közgyűlés kezdetén egyhangulag kimondotta s mert a kilépés irásban indokolandó. Külömben a közgyűlést az az édes remény vigasztalja, hogy az egész egyesület által szeretve tisztelt s oly számos dicsőség és babérral koszorúzott országoshírű pécsi dalárda e kilépési szándékát az egyesület nagy örömére nem fogja megvalósítani.

9. Az indítványok tárgyalására kerülvén a sor: Tánczos Béla abeli alapszabálymódosítási indítványát, miszerint: «ha akár a rendes, akár a rendkívüli közgyűlés a tagegyletek kétharmadának meg nem jelenése miatt megtartható nem volna: az elnökség által a körülményekhez képest arra újabb határidő tűzessék ki, mely alkalommal a megjelentek tekintet nélkül a számarányra érvényesen határoznak.»

a közgyűlés elfogadja s az igazgató választmányt megbizza az alapszabályok illetén való módosítására s felterjesztés útján való megerősítésére.

10. Busbach Ádám indítványát egy egyesületi szakközlöny létrehozása, valamint Szögedi Endre indítványát is egy vasból készült s hordozható dalcsarnok építése érdekében:

a közgyűlés elvben elfogadja s a lehető megvalósítással az igazgató választmányt bizza meg.

Ezek után köszönetet szavazván Kovács Sándor elnöknek a tapintatos s ügybuzgó vezetéseért a közgyűlésnek, valamint a jegyzőkönyv hitelesítésére *Tánczos Béla, Nagy Ágoston* és *Hajnik Béla* képviselőket fölkérvén: a közgyűlés *Királyi*

Pál s az új igazgató választmány élénk üljenzése közt osztott szét.

* * *

Az e közgyűlésnek beterjesztett elnöki jelentésből kiemelendők még a következő hivatalos adatok: konstatálta, hogy a szegedi ünnepély összes bevétele 10,202 frt 15 kr. s kiadása 7874 frt 77 krt tett ki, tiszta jövedelem tehát volt: 2328 frt 15 kr. Az egyesületi pénztár bevétele eszerint ez összeggel együtt két év és két hó alatt kitett 3407 frt 62 krajcárt, s kiadása pedig: 3395 frt 57 krajcárt.

Továbbá konstatálta, hogy az egyesület tagegyleteinek Szeged utáni létszáma hét új egylettel szaporodott.

XII.

Az országos magyar daláregyesület ötödik országos daláriünnepe Kolozsvártt 1880-ban.

A daláregyesületre nézve minden jelentősebb kimagaslás nélkül folyt le az 1879-ik év nemcsak, hanem a testvér szegedi tagegyleteket ért katasztrófa következtében mély gyászba is borította. Ez év tavaszán temette hullámsírba Szeged városát a Tisza féktelen árja s ez által nemcsak az anyaországot, de az egész művelt világot is a legőszintébb részvétre hangolta. Oly országos csapás volt ez a magyar nemzetre, legtisztább magyar városát látván elpusztulni, hogy kihatása ugyszólván minden intenzivebb társadalmi mozgalmat megbénított. Az országos egyesület is ez évben oly csekély életjelt adott magáról, hogy az főlemlítésre is alig méltó. A központi igazgató választmánynyal együtt a tagegyletek is csak úgy magukba vonulva vegetáltak, s legfőlebb akkor adtak jelt magukról, ha a szegedi testvérek javára, dalestélyeket, hangversenyeket rendeztek. E tekintetben aztán alig is volt egylet a hazában, mely ereje s tehetségéhez mértelen hozzá ne járult volna a szegedi árvizkárosultak javára keletkezett nagymérvű segélytőke gyarapításához,

Az egyesület elszibbadt helyzetét még növelte az is, hogy az előző évben tartott budapesti országos rendes közgyűlés szétoszlott anélkül, hogy az 1880-ik évi országos dalárünnepély színhelye kijelölésére nézve valami bizonyosban megállapodott volna. Végefelé járván az 1879-ik év s beköszöntvén az új év is: nagy gondot okozott ez az igazgató választmánynak, mely meghívást sehonnan sem kapott. Ekkor lépett ki a síkra a testvérhaza Erdély fővárosa *Kolozsvár*, s mint mentő csónak a kietlen Óceánon, úgy jelent meg a magyar művészet erkölcsi nimbusa megmentésére. Tartozom e helyen a történeti hűség érdekében följegyezni, hogy ebben kimagasló érdem illeti *Szász Domokos* akkora kolozsvári református lelkészesperest (jelenleg ref. püspök és főrendiházi tag), ki fenkölt szelleme és hazafiai lelkesedéstől indítva, miután előbb beható magánlevelezést folytatott az egyesület titkárával s későbbben eredményesen érintkezvén Kolozsvár irányadó köreivel, lehetségessé tevé, hogy az országos daláregyesület másodszer is kibontsa zászlaját Kolozsvár falai közt.

A központi igazgató választmány, 1880. március 3-ról keltezve a következő átiratot kapta Kolozsvár város hatóságától, mely oly fenkölt szellemű s annyi hazafiai lelkesedést tanusító okmány, hogy azt e helyen egész terjedelmében közölni: műtörténelmi kötelesség:

Az országos magyar daláregyesület központi igazgató választmányának

Budapesten.

Tekintetes igazgató választmány!

Kolozsvár szabad királyi város képviselő közgyűlése, folyó évi február hava 16-án 40. szám alatt, elnöklő főispán gróf *Eszterházy Kálmán* ur ő méltóságának indítványára *egyhangulag* elhatározta fölkeríteni az országos magyar daláregyesületet, hogy alapszabályszerű közgyűlését s azzal kapcsolatban országos dalünnepélyét a folyó évben az igazgató választmány által kijelölendő alkalmas időben, Kolozsvár szabad királyi város kebelében, vendégszerető polgárai köré-

ben tartsa meg, a város is a maga részéről dacára jelen szűk pénzviszonyainak 2—300 forintnyi versenydíjat ajánlván fel e célra.

Városunk polgársága ugyanis kedvesen emlékezik még vissza ma is az elmúlt 1874-ik évi szép napokra midőn a tisztelt egyesület története könyvében bizonynyal fénylő betűkkel följegyzett országos dalárünnepélynek színhelye szintén Kolozsvár vala, s örömmel gondol előre is ama pillanatokra, midőn újra megzendül itt annyi hivatottnak az ajkán a magyar nemzeti dal s csodás hatalmával lelkeket emel, sziveket hódít.

És városunk annyival nagyobb örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy újra életre kelni lássa kebelében ama felejthetlen szép napokat, mert fájdalmasan kelle tapasztalnia, hogy az országos magyar daláregyesület ajkain évek óta hallgat a dal, mintha 1876-ki emlékezetes ünnepélye színhelyének, a hullámsirba elmerült Szegednek sötét gyásza elnémitotta volna azt s bezárta volna a nemzeti dalárügynek emelésére s fejlesztésére oly hatásos befolyást gyakorló vándorünnepélyek sorozatát.

Hadd zendüljön hát fel újra a magyar dal s épen itt a dalok hazájában, hol bércek és völgyek öle, százszoros viszhanggal felel rá vissza.

Tisztelettel alulírt tanács ennél fogva kedves kötelességét teljesíti, midőn a városi képviselőlet jelzett határozatát a tekintetes igazgató választmány tudomására hozza s fölkéri, hogy a meghívást elfogadni s ez által városunkat az országos egyület körünkbe jöttével megtisztelni sziveskedjék.

Kolozsvár szabad királyi város tanácsából 1880 március 3.

Lugosi István
főjegyző

Simon Elek
kir. tanácsos és polgármester.

Mint sorvasztó hosszú szárazság után a jótékony eső a növényzetre, úgy hatott ez átírat az igazgató választmány s általa az egyesület összes tagesyleteire. — Kevéssel utána *Királyi Pál* elnök március hó 18-án már választmányi gyűlést tart, s abban megindulnak az intézkedési munkálatok.

Meleg hangu köszönő válaszlevelet intéz Kolozsvár hatóságához.

Tudatja a meghívást a tagegyletekkel s minden még nem csatlakozott dalegylethez körlevelet intéz a csatlakozásra.

Megválasztja ismét díszelnöknek (mint 1874-ben) gr. *Eszterházy Kálmán* főispánt, a lelkes hazafit és műbarátot.

Az ünnepély napjait augusztus 18—21. napjára tűzi ki.

Az új tagegyletekre nézve határozza, hogy az egyesületi tagdíjbefizetés csak két évre (1878–80) számítassék.

Az 1878-ra tervezett pécsi ünnepélylyel szemben fölkért műbizottság tagjait Erkel Ferenc elnöklete alatt: (Ábrányi Kornél, Bartay Ede, Engeszer Mátyás, Huber Károly, Zimay László), az ünnepély művészeti műsora megállapítására újból fölkéri.

Erkel Ferenc hajlott korára hivatkozván s kérvén magát az országos karnagy teendői alul felmentetni, az igazgató választmány az ő indítványára *Huber Károlyt* kéri fel e tisztség teljesítésére, ki azt készséggel el is vállalja.

A versenydíjakra nézve újból konstatálja a pécsi elmaradt ünnepélyre felajánlott két elnöki díjat.

Elhatározza, hogy az 1878-iki pécsi ünnepélyre jelentkezett s rendezési költség címen befizetéseket is teljesített tagegyleteknek — ha a kolozsvári ünnepélyre is jelentkeznek, — a már befizetett összeg betudandó.

Hivatalos egyesületi szakközlöny hiányában a hivatalos értesítésekkel a titkárt bizza meg, hogy azokat a «Pesti Napló», «Hon», «Magyarország», «Egyetértés», «Fővárosi Lapok», és «Pester Lloyd» napilapok hasábjain közölje.

A kolozsvári tagegyletekkel tudatni határozza a város meghívását, fölhíván azokat a várossal egyetemben a rendező nagybizottság megalakítására.

Az elnökséget és titkári hivatalt megbizza a további sürgős teendőkkel.

* * *

Az igazgató választmány elnöksége, a kolozsvári tagegyletekhez intézett átiratára a következő válaszlevelet kapta:

Tekintetes országos daláregyesületi Elnökség!

Tiszteletteljes hivatkozással a T. elnökségnek f. évi 77.

szám alatt kelt fölkérő átiratára, hogy a tervezett idei kolozsvári dalárünnepély ügyét pártolva, a rendezésben résztvegyünk: tisztelettel tudatjuk, hogy kész örömmel veszünk részt abban s az «ünnepélyrendező bizottság» szervezéséhez már hozzá is fogtunk.

Minthogy azonban városunk képviselő testülete, alkalmasint egy régibb megállapodás alapján, de a mi újabb meghallgatásunk nélkül hivta meg az országos egyesületet dalárünnepély tartására Kolozsvártt s ez alkalommal tudtunkkal csupán 300 forint versenydíjat ajánlott fel anyagi segélyképen; ennélfogva mielőtt az ünnepély előintézkedéseihöz hozzá lehetne fogni, kérdés alá jó: mekkora összeg áll rendelkezésére a rendező bizottságnak és kinek kell a remélhető jövedelemből utólagosan fedezendő költséget előlegezni?

Egyébiránt erre nézve a t. elnökség becses válaszát be sem várva, úgy véljük, nem cselekedtünk helytelenül, midőn mi az ünnepély helyi költségeinek előlegezésére és részbeni fedezésére egyidejűleg folyamodványt nyujtottunk be városunk képviselőtestületéhez.

Végül tudatjuk, hogy a kolozsvári férfdalegyletek, névszerint: a «*Kolozsvári dalkör*», a «*Hilária-dalegylet*» és a «*Polgári dalegylet*» esténkinti együttes és egyöntetű közreműködések s közös érdekek előmozdítása céljából, az idei tavasz óta «*Kolozsvári férfi-dalegyletek szövetsége*» címen egyesültek s minden közös fellépésnél e címet használják. Ennélfogva minden a három dalegyletet közösen érintő ügyben s nevezetesen az idei dalárünnepélyt illetőleg a becses átiratokat s levelezéseket e címen kérjük hozzánk intézni.

Kelt a «*Kolozsvári férfdalegyletek szövetsége*» elnökségének Kolozsvártt 1880. évi ápril 22-én tartott üléséből.

Keresztély Lajos

ideiglenes titkár.

Fináli Henrik

ideiglenes elnök.

Igy indult meg a második kolozsvári országos dalárünnepély akciója, mely másodszor is igazolta, hogy Erdély fővárosára a magyar művészet minden körülmény közt bizton számíthat. E második ünnepély élén a helyszinén, gr. *Eszterházy Kálmán* főispánt, *Gyarmathy Miklós* alispánt, *Simon*

Elek polgármestert, *Minorich* K. főkapitányt kivéve, — kivált a helyi dalegyletek élén — más vezérférfiak vezettek eredményre az ünnepélyt mint 1874-ben. — A «kolozsvári dalkör» élén mint elnök *Finály Henrik* a nagyműveltségű tudományú egyetemi tanár állt; az 1874 óta keletkezett «*Polgári dalegylet*» elnöki tisztét *Benigni Sámuel* Kolozsvár egyik legbuzgóbb s lelkes, áldozatkész polgára s dalárbarát viselte; a «*Hilária dalegylet*» elnöksége élén pedig Dr. *Hintz György* állott, ki nagy műszeretéről általánosan ismert volt. E férfiak egyetértő s együttes közreműködése, már eleve is biztosította az ünnepély sikerültét. — A város utólagosan 1000 forinttal segélyezte az ünnepélyt s a nyári szinkör létrejöttével külön dalcarnok építése nem igényeltetvén: a kiadások sem vettek oly nagyobb arányt mint 1874-ben.

A központi igazgató választmány ezuttal is több ízben leküldte Ábrányi Kornél titkárt a helyszínére az illetékes közzel való közös megállapodások eszközésére. — Az igazgató választmány tekintve a szokásos díszhangversenyek nagy költségét s a művészekkel szemben mindenkor felmerült nehézségeket, sőt kellemetlenségeket: ezuttal oly utasítással küldé le a titkárt, hogy az a kolozsváriakkal egyetértőleg, levétesék a műsorról. — Ez óhajtása azonban nem volt kivihető, mert egy nagybizottsági gyűlésben, melyben az igazgató választmány képviselője is résztvett, a nagytöbbség körömszakadtig ragaszkodott a díszhangversenyhez, lehetőleg elsőrangú művészek közreműködése mellett. Az igazgató választmánynak tehát akarva nem akarva bele kellett mennie ezuttal is a díszhangverseny összeállításába.

A központi igazgató választmány műbizottsága, versenydarabul *Zimay László* «mi riasztja fel a magyart» című férfinégyesét tűzte ki az első csoport versenydarabjául, mire szerzőt már 1878-ban felkérte. A második csoportu versenyre nézve, meghagyta a szabadválasztás elvét magyar zeneirodalmi termékekkel. Közös előadásra szánt darabokul is azokat tartotta meg, melyek már 1878-ban vétettek a műsorra, s melyek hangjegyei már akkor részint megküldettek az egyleteknek, részint pedig készletben maradtak.

A kolozsvári rendező bizottság s az ottani egyletek, az 1874-ki ünnepély rendezésekor már sokkal jobban ki lettek próbálva az ily ünnepély külső dologi rendezésében, semhogy minden a legsimábban le ne folyt volna. E tekintetben a központi igazgató választmány is a már előzőleg tartott ünnepélyek sorrendjéhez tartván magát: az ünnepély lefolyási mozzanataival annál rövidebben számolhatunk be.

* * *

Augusztus 18-án délutánra volt kitűzve az egyletek zömének a budapesti vonattal való megérkezési ideje. Délelőtt már több egylet érkezett más irányból s a kolozsváriakkal együtt, zászlóik alatt vártak a Nagyváradról különvonattal érkezőkre. Ezuttal is sok ezernyi közönség gyűlt egybe a fogadásra, riadó éljenekkel üdvözölve az érkezteteket, kiket a rendező bizottság nevében *Vörös Sándor* üdvözölt, kinek beszédére *Bartay Ede* egyesületi alelnök válaszolt. Azután megindult a díszes menet zeneszó mellett a városház előtti térre, melynek erkélyéről *Gyarmathy Miklós* alispán üdvözölte a hat év után oly nagy számmal s örömmel visszatért dalárokat. Virágszórások, zászlómegkoszoruzások, kendő-kalap lobogtatások ezuttal sem hiányoztak. Este 7 órakor a városház közgyűlési termében elértekezletre gyűltek össze a dalárok, hol előbb gr *Eszterházy Kálmán* díszelnök s utána *Bartay Ede* egyesületi alelnök által fogadtattak. Mind a ketten lelkesen emlékeztek meg *Királyi Pálról*, kit mint az egyesület elnökét ezuttal nélkülözniök kell, az utolsó igazgató választmányi gyűlésben elnöki tisztéről történt lemondása következtében. Amikor tiz évi eredményes működéséről kiemelőleg megemlékeztek: a termet zsúfolásig megtöltött dalárok s vendégek a legzajosabb éljenekben törtek ki. *Bartay Ede* emelkedett beszéddel üdvözölte a díszelnököt, a városi hatóságot s a kolozsvári testvéregyleteket, hogy másodizbeni meghívásukkal is oly nagy hála kötelezték maguk iránt az egyesületet s a hazai művészetet.

Az üdvözlések végeztével, megkezdődött az értekezlet, mely a másnapi teendőkkel s a versenybírák választásával

foglalkozott. A júry tagjainak száma *kilencben* lett megállapítva titkos szavazattal, oly kikötéssel, hogy 2—3 szakértő a kolozsvári körökből is beválasztassék. Az ismerkedési estély három helyen ment véghez, mindenüvé számos egyeslet jutott, melyek köreit ugy a helyi, mint a fővárosi s vidéki notabilitások felváltva meglátogatták. Szólt a zene, fölhangzott a dal, egymást érték a felköszöntők s tartott kivilágos virradtig a szívélyes baráti ismerkedés.

Augusztus 19-én reggel 9 órakor összpróba volt a nyári szinkörben *Huber Károly* vezénylete s *Erkel Ferenc* személyes jelenléte mellett. Déli 11 órakor országos dalárközgyűlés a városház termében s este 7 órakor elsőfoku dalverseny a nemzeti színházban, *Zimay László* versenynégyesével a három versenydíjra.

A közgyűlést, melynek egyedüli tárgyát a júry választása képezte, gr. *Eszterházy Kálmán* nyitotta meg és a választás után zárta is be. Versenybírákul megválasztattak id. *Ábrányi K.*, *Bartay Ede*, *Erkel F.*, *Gegenbauer József* (Kolozsvár), *Gunesch Károly* (Kolozsvár), *Inglückhoffer Mátyás* (Apatin), *Simonffy Kálmán*, *Stöger Béla* (Kolozsvár) és *Zimay László*. Az első csoportu versenyre tiz egyeslet jelentkezett, a következő sorshúzás általi sorrendben: 1. *Szegszárd*, 2. *Nagyvárad*, 3. *H.-M.-Vásárhely*, 4. *Szeged*, 5. *Debrecen*, 6. *Nagy-Kőrös*, 7. *Miskolcz*, 8. *Zombor*, 9. *Losoncz*, 10. *Torda*.

A 2-ik csoportu versenyre 12 egyeslet jelentkezett következő sorrendben, megállapítva sorshúzás által: 1. *Torda*, 2. *Miskole*, 3. *Zombor*, 4. *N.-Várad*, 5. *N.-Kőrös*, 6. *M.-Vásárhely*, 7. *Jászberény*, 8. *Szeged*, 9. *Debrecen*, 10. *Szegszárd*, 11. *H.-M.-Vásárhely*, 12. *Losonc*. (Ez egyeslet későbbben visszalépett e versenytől.)

Ennek bevégeztével, mikor a díszelnök eltávozott, *Kovács Sándor*, a losonci daláregyeslet elnöke indítványára a közgyűlés számos tagból álló küldöttséget menesztett *Bartay Ede* vezetése alatt a díszelnökhöz s *Minorics Károly* helyettes polgármesterhez, megköszönve az egyesület nevében a szíves meghívást és vendégszeretetet.

Az első verseny este a szinpadon zsúfolt közönség legnagyobb érdeklődése mellett ment véghez. Jegyeket már előtte való napon nem lehetett kapni dacára a fölemelt áraknak. A verseny ugyan azt a külső képet mutatta, mely már az előző ünnepélyeken is nyilvánult. Minden egyeslet kiváló művészi színvonalon mutatta be magát s vége-hossza nem volt a tapsok és kihívásoknak. Lélekemelő volt az a lelkes fogadás, melyben a közönség a *szegei dalárdát* részesítette. A mint kiléptek tagjai egyenlő fekete magyar ruhában, élükön *Szegei Endre* karnagyukkal, a Szeged város gyászos katasztrófájának fájó emléke fogta el a közönséget, s mintha vigasztalni, a csüggedésből fel akarta volna őket emelni, lelkesíteni, oly viharos éljenzésekben tört ki, melyek megrezgették a színház falait. De ez ovációt nemcsak testvéri résztvétből, de művészeti tekintetből is megérdemelte, mert a tiz kitünő egyeslet közül csakis a *debreceni* tudott fölébe emelkedni. Ugy ez, mint a 2-ik verseny eredményére az alábbi júry-jelentésre utaljuk a t. olvasót.

Augusztus 20-án reggel ismét összpróba volt kitűzve a nyári szinkörben, délben a közgyűlés folytatása s este a nemzeti színházban 7 és fél órakor második csoportu dalverseny.

Az összpróbát megelőzőleg, sőt az egész napon át, azonban nem csekély izgatottságba hozta ugy a kolozsváriakat, mint a dalárközönséget az a körülmény, hogy ezuttal *Huber Károly*, mint az egyesület karnagya, ki a dalárügy körül annyi érdemet szerzett magának, ezuttal kicsinyeskedő intrigák következtében nem lett a júrybe beválasztva. Huber K. ennek következtében egy Bartay Ede alelnökhöz intézett levélben beadta lemondását s visszalépett az összdarabok igazgatásától. A levél -- melyet a helyi lapok s a rendező bizottság hivatalos napilapja is közzétett -- így hangzott:

Tisztelt daláregyesületi alelnök úr!

Kedves barátom!

Miután a tegnapi titkos szavazás alkalmával az itt egybegyűlt hazai dalegyletek csekélységemet arra méltónak

nem tartották, hogy a bíráló bizottság tagjai sorába válaszszerésnek, kénytelen vagyok ezt annak jelétül tekinteni, hogy a Budapesten a daláregyesület igazgató választmánya által egyhangulag reám ruházott országos daláregyesületi karnagságtól s az összelőadások vezetésétől visszalépjek.

Ha egy hadvezér iránt katonái nem viseltetnek bizalommal s csupán kényszerűség az, mi őket vezérlete alatt megtartja, úgy győzelemről ott bajosan lehet szó. S mennyivel inkább áll ez eset egy oly szabad egyesületnél, melyet közös cél vezetett egybe, s melynél első sorban a kölcsönös bizalom az, mely egymáshoz fűzhet sereget és vezért. Meg vagyok győződve, hogy a dalártagok a júry tagjai közt nálamnál méltóbb és jobb vezetőt fognak találni, s e tudatban szerényen vissza is vonulok.

Az összelőadások próbáit oly erélylyel vezettem eddig, hogy utódomnak a vasárnapi előadás semmi kiválóbb nehézséget nem fog okozni.

Mélyen kell sajnálkoznom, hogy a bizalom megtagadása, mely irántam a daláregyesület létezése óta ezuttal először nyilatkozik, épp ama városban történik, melyben eddigelé mindig oly rendkívüli szívélyességgel fogadtattam s mely város iránt magam is mindig tőlem telhető előzékenységgel iparkodtam viseltetni.

Kolozsvártt 1880. aug. 20-án.

Ószinte tisztelettel

Huber Károly

orsz. daláregy. karnagy.

E nem várt incidens, s ebből folyólag a karnagy lemondás s visszalépés — a mint már fentebb is megjegyzém — nagymérvű izgatottságot keltett s különböző magyarázatokra szolgáltatott alkalmat. *Erkel Ferencnek* egész tekintélyével kellett közbelépni s meggyőzni a leköszönt karnagyot, hogy az utolsó órában már csak Kolozsvár városa iránti tekintetből is vonja vissza lemondását s az ünnepély zártáig maradjon meg állomásán. Ellen esetben késznek nyilatkozván ismét kezébe venni az országos karnagy igazgatói pálcát, de az ünnepély folyamát megakasztani semmiképen sem engedi.

Bartay s mások is hasonló értelemben nyilatkoztak mint irányadó egyéniségek s Huber K. végre meggyőzve az érvek által s higgadtan fogván fel a nyilvános pályán nem egyszer törteni szokott méltatlan bánásmódot, melyben részesült, végre is megmaradt állásában. — S ez elhatározása meg is teremtette a méltó elégtételt, mert este a 2-ik dalverseny alkalmával, midőn Debrecen, Szegszárd s Szeged dalegyletei mind Huber-négyesekkel versenyeztek, főleg a szegediek előadása után, oly viharos ovációban részesítette a közönség, melyre csak büszke lehetett. — A *losonci dalegylet* e versenytől visszalépett *Kovárcz Emil* karnagyuk befolyására, mit aztán sokan a közbejött kellemetlen incidenssel voltak hajlandók kapcsolatba hozni.

Aug. 21-én délelőtt folytatólagos közgyűlés s este a nemzeti színházban díszhangverseny tartatott, szintén zsűfolt ház mellett, melyben a fővárosi művészek és művésznők mellett a kolozsvári egyesült dalegyletek is közreműködtek *Oberthy J.* karnagy vezénylete alatt. A 11 számú műsort *Saxlehner Emma* és *Ney Dávid* a nemzeti színház énekművészei, *Nobl Irén* és *Rausch Károly* zongoraművészek, *Hermann Mariska* hegedűművésznő töltötték be s mindannyian el lettek halmozva tapsok és koszorúkkal, ugy szintén *Erkel Ferencz* is, ki saját s. ereményét («magyarok istene»), melyet szintén *Ney Dávid* adott elő, maga kísérte a zongorán. — Ez alkalommal a hazai műiparnak is méltó hely jutott az ünnepélyen. *Lédeczy Sándor* hazai zongoragyáros ezuttal mutatta be országosan híres hangverseny-zongoráit, melyekből kettőt engedett át szivességből a rendezőségnek, mird a kettővel becsületet árasztva a hazai műiparra.

Aug. 22-én ment végbe az ünnepség utolsó mozzanata: az összeloadás a nyári szinkörben. Délután 4 órára volt kitévezve s már $\frac{1}{2}$ 3-kor sorakoztak az egyletek a városháztéren; kezdetben kedvezni látszott az idő, de épp a kivonulási menet alatt hirtelen oly rögtöni vihar keletkezett, hogy az egyletek csak bevont zászlókkal s jóformán átázva menekülhettek a zárt szinkör helyiségbe. Egy órai késéssel vette kezdetét az előadás, mialatt kiderült s a közönség egészen

megtöltötte a nézőtért. — A Hymnusz és végül a Szózatot kívül előadásra került *Engeszer M.* «*Dal*» című kara, melyet szerző maga vezényelt, *Lachner* «*Szövetség-dala*», *Liszt F.* «*Kabona-dala*», *Erkel F.* Dalár-indulója s *Huber K.* «*Fohász*» című kara. *Erkel F.* saját műveit maga vezényelte, a többit pedig *Huber K.* s a közönség mind a két karnagyot folytonos ovációkkal tüntette ki.

* * *

A mióta az országos dalversenyeknél a kettős csoportu versenyzés — az egyik szabadon választott darabokkal — divatba jött, mindig vita tárgyát képezte az, hogy ha egy egyesület mind a két csoportban versenyezvén, mind a kettőben érdemesnek találta az első vagy 2-ik, 3-ik stb. díjra: jogos és méltányos-e azt neki oda ítélni. Elvileg e jogosság ellen nem lehetett alapos okot felhozni, de gyakorlatilag soha sem érvényesült s a magyar dalegyetek speciális viszonyánál fogva, hol mindig nagy szerepet játszott s játszik az opportunitás, az érzékenykedés lehető kimélése, valamint egy-egy dalegyelet mult vagy kilátásba helyezhető fontos szerepének a méltánylása, maguk a bíráló bizottságok is — valljuk meg őszintén — soha, soha sem akarták érvényesíteni. — Ily helyzetben találta magát az 1880-i kolozsvári júry-bizottság is, mely jelentésében ennek konkrét kifejezést is adott. E sorok írója, ki minden országos dalversenyénél abban a megtiszteltetésben részesült, hogy mint júrytag s rendszeren mint jegyző is résztvegyen az elbírálás nem mindig kellemes kötelességében, soha sem vallotta magáénak az ily melléktekintetekre fektetett ítéletheozást. De hát a többségnek mindig alá kellett vetni magát, s innen származott sokszor a «szótöbbség» kifejezés, mely a jelentésekben előfordul.

Az 1880-i bíráló bizottság jelentése, miután konstatalja, hogy *Erkel F.* elnöknek s *Ábrányi K.* jegyzőnek megválasztott: a 2-ik pontnál így szól:

Elnök megnyitván az ülést s fölhiván a tagokat, hogy az ítéletek indokolásánál követendő eljárásra nézve véleményüket nyilvánítsák:

«a bíráló bizottság több oldalú beható eszmeesere után s abból az indokból kiindulva, hogy a most lefolyt dalversenyben résztvevett egyletekkel szemben a legőszintébb örömmel konstatálhatja s kedves kötelességének tartja kijelenteni azt az örvendetes tapasztalást, miszerint azok egyenként s összevéve a magas színvonalú műéneklésben meglepő előhaladást tanúsítottak. művészeti elismerést érdemlő álláspontot foglalnak el s így a bíráló bizottság a kitűnők közt észlelt legkitűnőbbekkel szemben való osztályozási feladat nehézségével áll szemben; továbbá miután ama meggyőződésben van, hogy a mind két csoportban versenyzett egyletek részére érdemsorozatilag oda ítélendett versenydíjak egyike is, méltó országos kitüntetést nyújt az illetőnek; s végre ama meggyőződéstől indítva, miszerint s létező s mindenkor észlelhető s így számba is venni kellett viszonyok közt, a hazai dalegyleti életben a további kitartás, tanulmány és ügybuzgóság fokozására semmi sem bír előrehajtóbb ösztönrel mint az országos dalversenyek után felmutatható látható eredménye a kitartás és képességnek, mely csakis a versenydíjakban összpontosul: elvi határozatul kimondja, hogy ez alkalommal az első versenycsoportban általa versenydíjjal kitüntetendő egyleteknek a 2-ik versenycsoportban való érdemleges díjkitüntetésétől a versenyzett testvéregyletek iránti tekintetből elállni, méltányos és az első csoportban kitüntetett egyletek testvéri érületének is megfelelni remélett felbuzdító kötelességének tartja.»

A bíráló bizottság ezután az első csoport három díja közül:

Az *első díjat* (Kolozsvár városa értékes ezüst serlegét) *szavazattöbbséggel a debreceni;*

a *másodikat* (a kolozsvári polgári dalegylet ezüst koszorúját) *szavazattöbbséggel a szegedi s a*

harmadikat (Kolozsvár hölgyei díját) *szavazattöbbséggel a losonci dalegyletnek.*

A *2-ik csoport* négy díja közül:

az *elsőt szótöbbséggel a szegszárdi;*

a *másodikat szótöbbséggel a tordai;*

a *harmadikat egyhangulag a jászberényi*

s a *negyediket szótöbbséggel a miskolci dalegyletnek* ítélte oda.

A jegyzőkönyv 5-ik pontja így hangzott:

«A bíráló bizottság ismételten jegyzőkönyvbe vétetni határozván a versenyzett egyletek mindenike iránt táplált és fenálló legőszintébb elismerése s művészeti méltánylása kifejezését: az egyenkint magukat kitüntetett egyletek közül különösen a *zombori kaszinóegyleti* és a *h.-m.-vásárhelyi* egyletet határozza jegyzőkönyvileg kitüntetni.

* * *

A kolozsvári közgyűlések, melyeken gróf *Eszterházy Kálmán* elnökölt s *Hintz György* vezette a jegyzőkönyvet, semmi oly lényeges határozatot nem hoztak, mely mélyebben belenyúlt volna az egyesület beléletébe. Nagy veszteséget szenvedett az *Királyi Pál* elnök visszalépése által, ki tiz éven át oly eredményesen vezette annak igazgatását, s csak az vigasztalta, hogy utódában szintén oly buzgó szakértő és lelkes ügyszerető vezérférfiut nyert mint *Bartay Ede*, ki szintén tiz évig vezette az egyesületet fokozott siker és diadalra. A közgyűlés értesülvén *Királyi Pál* elnöki jelentéséből az ő megmásíthatlan elnöki lemondásáról: hálás elismerését jegyzőkönyvbe vétetni határozta s egyszersmind őt élte fogytáig *tiszteletbeli elnök*ké választotta.

Az elnöki jelentés beszámolt az igazgató választmány négy évi működéséről, s lényegében ugyanazt tartalmazta amiről az 1878. november 3-iki rendes budapesti közgyűlés, ismertetésekor már megemlékeztünk.

Viharos lelkesedéssel fogadta a közgyűlés a debreceni diadalmas dalegylet elnöke *Lengyel Imre* meghívását, hogy az egyesület 1882-iki országos dalünnepélyét ismételten Debrecen falai közt tartsa meg.

Az ujonan megválasztandó igazgató választmány feladatává tette, hogy az 1882-iki debreceni ünnepély alkalmára szöveg- és versenynégyes pályázatot tüsszön ki, továbbá, hogy lehetőleg gondoskodjék az egyesület szolidaritását s érdekét

előmozdító hivatalos szakközlönyről (ami ez alkalomra sikerült is, amint látni fogjuk).

Konstatálta a közgyűlés, hogy a lefolyt négy év alatt az egyesülethez 19 új tagesület csatlakozott s hogy a módosított alapszabályok, főleg pedig az évi 5 frtra leszállított tagsági díj jótékony befolyással van az egyesülethez való csatlakozási kedv fokozására.

Az új központi igazgató választmány következőleg alakult meg: elnök lett egyhangulag *Bartay Ede*, alelnök egyhangulag *Simonffy Kálmán*, titkár egyhangulag *Ábrányi Kornél*, pénztárnok egyhangulag *Engeszer Mátyás*. Életfogytiglan tiszteletbeli országos karnagy: *Erkel Ferenc*, tényleges karnagy *Huber Károly*.

Központi igazgató választmányi tagok:

Bogisich Mihály, Csizik Károly, Erkel Ferenc, Erkel Lajos, Follmann Alajos, Huber Károly, Nagy Ágoston, Pencs János, Siposs Antal, Sággh József, Tánczos Béla, Zimay László.

Vidéki választmányi tagok lettek:

Brinkmann Antal (Esztergom), Brand János, Barta Endre (Szatmár), Basa Vilmos, Dr. Csiky József (Marosvásárhely), dr. Döry József, dr. Hintz György (Kolozsvár), Huszka Ödön (Szeged), Kovács Sándor, Kovács Emil (Losonc), Kovács János, Lengyel Imre (Debrecen), Oláh Károly (Nagykőrös), Pap Dezső (Miskolc), Petro József, Smausz Endre (Apatin), Siposs Orbán, Waktern Sándor.

Midőn az augusztus 23-án reggel tartott közgyűlésben gróf *Eszterházy Kálmán* díszelnök kiosztotta ékes s felbuzdító szavak kíséretében a versenytíjakat s a kölcsönös búcsúüdvözlések is véget értek: megkezdődött az általános szétoszlás és elutazás. A milyen meleg, szívélyes volt a fogadás, a megérkezés, olyan volt a távozás, búcsuzás is. A közönség ezrei kísérték ki a vasuti vonatokhoz az egyes távozó dalárs csoportokat s mindenki azzal távozott vagy mondott istenhozzádot, hogy: *«vizontlátásra két év múlva Debrecenben!»* Nagy tüntetések és óvációk közt történt főleg a *debreceni* és *szegedi* győztes dalegyletek búcsutávozása. A szó

szoros értelmében elárasztattak tagjaik virágok, koszorúk és szivélyes ölelésekkel.

Szép ünnepe is volt ez másodizben is Kolozsvárnak, hol első ízben igazolta be magát az, hogy amely városban a magyar dalárok kibontják zászlóikat, ott akárhányszor is mindig szívesen fogadott vendégek maradnak. Igen, mert baráti kötések, rokonérzületi kapesok s kölcsönös tisztelet, becsülés mellett, egyszersmind apostolai is a magyar művészetnek s legközvetlenebb, legintenzivebb terjesztői a nemzeti közművelődés és honszeretetnek.

Kolozsvár e 2-ik dalünnepé azért is kiemelésre méltó, mert ezuttal honosult meg az az utólag minden országos dalünnepély alkalmával divó s ugy szellemileg, mint a közön-séggel szemben is üdvös és célszerűnek bizonyult intézkedés, hogy az egyesület rendező bizottsága az ünnepély tartama alatt minden nap saját hivatalos «emlék- és értesítő lapot» ad ki.

XIII.

Az országos magyar daláregyesület hatodik országos daliünnepé Debrecenben 1882-ben.

A országos magyar daláregyesület országos dalünnepélyeinek kihatóságát, érdekességét s kiváló nemzeti hivatását semmi sem jellemzi jobban, mint ama városok versengése, melyekben már ily ünnepélyek tartattak, hogy falaik közt ismételten bontsa ki zászlaját az egyesület. A külső érdekes látványosságok s a jelentékeny anyagi előny, forgalom mellett nagy szerep jut e jelenségnél maga a művészet hatalmának, vonzó erejének, mely még a legnyersebb tömegre is bizonyos ellenállhatlan hatást gyakorol. Hogy Kolozsvár mellett mennyire bizonyult ez be az Alföld két legelső metropolisával Debrecen és Szegeddel szemben, mutatja az, hogy egy negyed század lefolyása alatt e két városban is két országos dalünnepély volt tartható, még pedig nem a központi igazgató választmány s az intéző körök erkölcsi nyomása, befolyása,

hanem tisztán az illető városi hatóságok spontán meghívása következtében.

Ha fényes, kiható s fellendítő kulturhatásu volt már az első debreceni ünnepély 1868-ban: fokozottabb mértékben lehet azt elmondani a másodikról, tizennégy év után 1882-ben. Ugy szellemi, mint anyagi tekintetben mi kívánni valót sem hagyott hátra s a magyar műtörténelem fényes betűkkel írta fel lapjaira az ott lefolyt napok eredményes emlékeit. Ugyanakkor folyt ott le egy pár napi időközzel a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlése is, de azzal szemben egész más alakban nyilatkozott a város érdekeltsége. A tömegnek a művészet, főleg a dal s zene iránti intenzív érdeklődésével semmi más kulturális mozzanatok össze nem hasonlíthatók. Bele nyúl az emberek szive s érzése mélyébe, villanyszikrái izzó melegével felolvasztja a kedélyek jegét, és ott is gyűjt, a hol az indifferens emberek lelki világában csak vizes taplóra talál.

A debreceni második dalünnepély fényes sikerülhetéséhez azonban több oly körülmény is járult, melyek közreműködési fontosságát nem lehet ignorálni. Első sorban természetesen ama hazafui lelkesedéssel telt ügyszerető vezérférfiakat illeti az elismerés babéra, kik annak vezetése s megvalósítására vállalkoztak. *Simonffy Imre* Debrecen városa polgármesterén kívül főleg *Lengyel Imre* a debreceni dal- s zeneegylet az időbeli elnökének kell a leglombosabb babérkoszorút nyújtani, ki az egész ünnepély szervezése, vezetése és eredményre vezetésében a valódi éltető lelket képezte. Az ő ép oly meggyerő, mint szeretetreméltó egyénisége, lekötelező modora, őszinte magyar lovagias előzékenysége s mindenkefelett erélyes, kitartó buzgalma okozta azt, hogy Debrecen legilletékesebb polgári köreinek s irodalmi és művészeti világának szine-java sorakozott körülte, hogy az ügyet diadalra vezessék. Kiváltképen kiemelkedtek: *Komlóssy Lajos*, *Márton Imre* s *Hitessy Lajos* a dalegylet karnagya, ki azt Kolozsvárt győzelemre vezette.

A második segítő körülményt pedig az képezte, hogy az egyesület, a nevezett 1882-ik év január kezdetétől egészen

az ünnepély lefolyásáig kivételesen ismét rendelkezhetett saját hivatalos szaklappal, a «*Zenészet* *Közlönyvel*», melyet az egyesület titkára több oldalú fölkérés és támogatási ígéretre támaszkodva, ép a debreceni dalünnepély érdekében léptetett életbe. Ez által az egyletek közti szellemi szolidaritás és folytonos éber érintkezhetés, buzdítás, agitáció, hat évi szünetelés után ismét lehetségessé vált, s amint a következő megmutatta, lényegesen hozzá is járult az ünnepély sikeréhez. Élete nem tartott ugyan sokáig, ki kellett mulnia az ünnepélyek után rendesen beállni szokott részvétlenségi aszkóiban; de a míg élt, nem lehetett róla elmondani, hogy nem tette meg kötelességét. Az ugyanazon évben «*Harmonia*» zeneműkiadó társulat által szintén életbeléptetett «*Zenei szaklap*»-ba olvadt be, de oda is magával vitte a magyar hazában fájdalom még ily művészeti közlönyök iránt óriási mérvben uralkodó közönyösség és apathia gyilkoló bacillusát, mert alig egy év után annak a sirkeresztjére is fel kellett írni, hogy «mehalt, a magyar zeneközönség s a magyar dalegyletek részvéthiányában»: Ennek az ellenkező irányu ideje talán majd csak a második ezredév hajnalán fog bekövetkezni!

* * *

Bartay Ede, az egyesület Kolozsvártt megválasztott új elnökének szintén tíz évre terjedő elnökségi érája alatt nem kevésbé fontos és kiható mozzanatokat jegyezhet fel az egyesület évkönyve. A régi gárda tagjai neki is az oldala mellett állottak nemcsak, hanem több edzett vitézzel is szaporodtak.

Az 1881-ik év fele jóformán csak az egyesület házi ügyei rendezésével telt el, szervezvén az új alapszabályok szellemében úgy az egyesület dologi, mint művészeti munka-beosztását Mihelyt azonban Debrecen városa polgármestere, városi hatósága s dal- és zeneegylete elnökségétől az 1882-ik országos ünnepélyre szóló átiratok megérkeztek: azonnal erélyesen hozzálátott az annak érdekében teendő szükséges elmunkálatokhoz. Első intenzív ténykedése volt az a rend-

kivüli közgyűlés, melyet 1881. december 8-án hivott egybe Budapestre, a debreceni ünnepély érdekében, melyben Debrecen *Lengyel Imre* és *Márk Endre* képviselte. E közgyűlésben az egyesület akkori tagegyleti állományának 18 képviselője vett részt, a többi csak az ünnepély mozgalmi közeledtére tartván fel beleszólási jogát és hivatását. E közgyűlés határozatait röviden a következőkbe foglalhatjuk.

a) Debrecen hivatalos meghívó leveleinek felolvasását lelkes éljenzésekkel fogadta.

b) Az ünnepély idejét 1882. aug. havára tűzi ki, összeegyeztetve a természetvizsgálóknak szintén ugyanakkor Debrecenben tartandó vándorgyűlése napjaival.

c) Kevés módosítással elfogadja az igazgató választmány által javaslatba hozott alapszabályi módosításokat.

d) Erkölcsi s részben anyagi pártolásába veszi az újkor meginduló hivatalos egyesületi szakközlönyt s annak évi 20 forinttal való segélyezését a *budai dalárda*, *budai zeneakadémia*, *jászberényi dalegylet*, *losonci dalárda*, *kolozsvári polgári dalegylet*, *pesti nemzeti zenede* és a *zene-művészek segélyegylete*, azonnal be is jelentik.

e) Elnök jelentvén, hogy a kolozsvári 1880-ki rendező bizottság még be nem küldvén leszámolását, annak elnökiileg való megsürgetését határozza.

f) *Táncos Béla* választmányi tag indítványát egy «magyar király-hymnusznak» az országos magyar daláregyesület által való megvalósíthatására nézve elfogadja s az igazgató választmányt ebbeli javaslatának a debreceni rendes közgyűlés elé való beterjesztésével megbizza.

g) Elfogadja *Follmann Alajos* választmányi tag indítványát egy kérvény benyújtására nézve a magyar kir. belügyminiszteriumhoz, hogy a fővárosi dalegyletek által rendezendő dalestélyek, melyek rendszeren jótékonycéluak, a terhes megadóztatás alól mentessenek fel jövőre, oly módosítással azonban, hogy a kérvény ne csak a fővárosi, hanem a vidéki egyletek nevében is ugyanezt kérelmezze.

h) Tudomásul veszi a debreceni képviselők abeli kijelentését, hogy a rendező bizottság Debrecenben már megala-

kult, s hogy az igazgató választmány tagjaiul a debreceni dalegylet *Márk Endre* és *Zsivuska Ferencet* választotta.

i) Az ünnepély díszelnökeül *Simonffy Imre* Debrecen városa polgármesterét választja.

Az igazgató választmány még 1881 végén a kolozsvári közgyűlés határozata alapján 20 db. arany pályadíjat tűzött ki egy versenynégyesre. E pályázatra 23 pályamű érkezett s eredményre is vezetett, mert a bíráló bizottság, melynek *Erkel Ferenc* elnöke alatt tagjai voltak: *Ábrányi Kornél*, *Engeszer Mátyás*, *Huber Károly* és *Zimay László* 1882. január 25-én tartott együttes ülésében a «*Justitia*» jeligével ellátott műnek ítélte oda egyhangulag a pályadíjat, melynek szerzőjeül *Erkel Gyula* tünt ki, Bajza József «*Ébresztő*» című költeményére.

Ugyane műbizottság megállapítá a debreczeni közös előadásra szánt darabok programját is. Előadásra fölvétettek a Hymnusz és Szózaton kívül: Mosonyi M. «*Ébresztő*», Liszt Ferenc «*Magyarok istene*» (uj), Erkel Ferenc «*Honvédtakaródó*» (uj), Schubert Ferenc «*A csajkás*», Dürner «*Viharban*» s Huber Károly «*Harmónia dicséneke*» (uj), ctmű karai.

Aminő buzgalmat és tevékenységet a debreceni intéző körök kifejtettek: ép oly arányban buzgólkodott a központi igazgató választmány is. Már április havában szétküldé a meghívókat a tagegyletekhez, részvételtre s jelentkezésre híván fel azokat, valamint a még nem csatlakozott egyletekhez is körlevelet intézett a csatlakozásra. A versenynégyes s a közös darabok kiállításával sem késlett, mert azok május hó elején szétküldettek betanulásra a jelentkezeteknek. — Az előbbi ünnepségnél e sokkal koraiabb pontosság meg is termé jó hatását és, sikerét, mert 25 év lefolyása alatt nem volt közös előadás mely oly szabatosan összevágott volna, mint ez alkalommal Debrecenben. A tagegyletek is szokatlan nagy számmal jelentkeztek ugy a versenyre, mint a részvételre. Számos uj egylet csatlakozott az egyesülethez, mind ez élénken tanusítván azt a nagy rokonszenvet és érdekeltséget, melylyel az egész ország Debrecen városa iránt viseltetett. Ez évben csatlakoztak az egyesülethez a többek közt a *brassói*, *huszti*, *m.-szigeti*,

nagybecskereki, s kilépése után ismételten a *szentesi* egyletek. A Zenészeti Közlönynek, — melyet megindulásakor minden oldalról élénk rokonszenvvel fogadtak az érdekelt körök — nem volt olyan száma, mely folyton ne agitált, ne tájékozott s terjedelmes tudósításokat ne hozott volna az egyletek köréből, kiterjeszkedvén más kapcsolatos művészeti mozgalmak s aktuális ténykedésekre is.

A hazai művészet terén ez év több nevezetes mozzanatra mutathat rá:

Az új operaház építése befejezéséhez közeledvén, *Erkel Ferenc*, annak megnyitási ünnepségére, «Sz.-István» című új magyar operán dolgozik.

Ságh József tanár s az első magyar «Zenészeti Lexicon» kiadója s szerkesztője a Zenészeti Közlönyben élénk agitációt fejt ki «*Országos zenetanárok egylete*» címen oly egyesület megalakítása érdekében, mely a hazai zeneoktatás terén egyesítse s irányítsa a szétszórva működő erőket. — Az eszme élénk vizhangra talál s az egyesület az ő elnöksége alatt május hóban meg is alakulván, s fővédnökéül sikerülvén *Hajnaló Lajos* kalocsai érseket megnyerni: azóta immár tíz éven át folytatja üdvös és jótékony működését.

Több kiváló magyar zeneirő kezdeményezésére élénk mozgalom indul meg «*Magyar zeneszövetkezet*» címen, oly nagyobb mérvű társulat alakítására, mely kizárólagosan csak a magyar zene művelését tekintse feladatául minden irány és válfajban. — A minő nagy mérvben azonban megindult, ép oly hamar olvadt is össze szűk körre. Az egésznek eredménye az lett, hogy hét magyar zeneirő, névszerint: *Ábrányi Kornél*, *Allaga Géza*, *Engeszer Mátyás*, *Megyery Károly*, *Siposs Antal*, *Székely Imre*, és *Zimay László*, különféle válfajú eredeti magyar zeneművek bemutatásával egy fényes eredményű hangversenyt rendezett jótékony célra, mely közel 500 forintot eredményezett. Azután megcsappanván a munkakedv s szokás szerint az egyetértés olajága sem viritván nagyon a tagok közt: lassanként szétfoszlott a magyar zenészek e rózsás fellege is.

Ez évben lépett életbe miniszteri rendelet következtében az orsz. m. kir. zeneakadémia új reformszabályzata is, kibővítve az több oktatási ággal, de oly szervezeti alapra állítva, mely arra volt hivatva, hogy annak eredetileg kontemplált legmagasabb művészeti színvonalát lassanként mind alább szállítsa, inkább zenegymnáziumi, mint legfelsőbb akadémiai jelleget kölcsönözve annak. Emellett az oktatási *magyar nyelv* s a *magyar zenei* aspirációk is mind szűkebb körre redukáltatván benne, későbbben pedig úgy az igazgatóság, mint a tanári kar is, főleg Liszt Ferenc halála után (1886), lényeges személyváltozásokon menve keresztül: ez intézet teljesen separált állásra jutott a magyar műtörekvések s így az orsz. m. daláregyesülettel is szemben, melynek vezérférfiai nem is álltak többé vele a régi szolidaritásban.

Ez évre esik az a nagy mérvben s hangzatosan megindult mozgalom is, melyet az *«írók és művészek társasága»* a *«magyar királyhymnus»* érdekében kezdeményezett, oly nagy hullámokat vetett az, hogy bizony lehetett remélni, hogy sikeresen meg is fogja oldani. Pedig ép ellenkezőleg történt. Az ez ügyet már korábban fölkarolt orsz. m. daláregyesület is belevonatván e mozgalomba: ebből többféle nézeteltérés keletkezett, mely végre lelohasztó léket ütött a nagyra felfújt léggömbön s utoljára is csak a daláregyesületnek jutott osztályrészül — amint alább majd látni fogjuk — hogy e részben valami megfogható pozitívum eredményre vezessen.

Munkácsy Mihály «Krisztus Pilátus előtt» korszakot alkotott mesterművével mint világhírű művész, ez év tavaszán látogatja meg hazáját első ízben, fejedelmi kitüntetésekben részesülve az egész országban. A «Harmonia társulat» a zenevilág nevében *Liszt Ferenc*cel az élén, fényes bankettet rendez a tiszteletére s alkalom nyílik azon a két legdicsőbb magyar művészt együttesen ünnepelni.

Gróf *Zichy Géza* a fenkölt szellemű író, zeneköltő és világhírű balkezü zongoraművész, ez évben tesz első ízben európai körutat, mindenütt a fejedelmi udvaroktól kezdve a

közönség minden rétegig a legfényesebb diadalokat aratva s dicsőséget árasztva a magyar névre.

Nagy mérvben virulnak, fejlődnek s emelkednek tekintély s kihatásban a fővárosi műintézetek. Első sorban a *nemzeti zenede* gr. Zichy Géza elnöksége s *Bartay Ede* mindjobban izmosodó igazgatása alatt. Mellette a *budai dalárda*, a *budai zeneakadémia*, s a *zenekedvelők egylete* (*Káldi Gyula* karnagsága mellett) emelkednek ki. — A régi orsz. hirű «*pesti nemzeti dalkör*» *Bellovics Imre* karnagsága alatt működik sikerrel. Versenyre is készül a debreceni ünnepségre, de utóbb gátolva van e szándékában.

A vidéken is többfelé fokozott tevékenység uralkodik. Losoncon *Kovároz Emil*, a losonci dalegylet volt karnagya, új dal- és zeneegyletet alakít. A kolozsvári erdélyi egyletek nagyban szervezkednek a debreceni ünnepélyben résztvenni. Ugyiszintén a szegedi dalárda is, mely alakulása óta soha egy országos ünnepélyről sem hiányzik.

Fölmerülnek kevésbé örvendetes jelenségek is. Így a *nagyváradai dalárda*, a rája nézve s általa kedvezőnek nem talált kolozsvári júry-ítélet folytán meghasonlott beléletében, s végleg feloszlott. Helyi viszonyok szülte nehézségek felmerülése miatt, még a *pécsi dalárdának* is erős küzdelmen kellett ez évben keresztül menni, hogy magát minden bizonytalan hullámvású pártolási szeszélytől függetlenítve, mint önálló testület, továbbra is fentartsa elsőrendű országos nimbusát. E nehéz küzdelmének, még régi diadalmas karnagya *Wachauer Károly* is áldozatul esett, visszavonulván az egylet vezényletétől. De ott álltak oldala mellett *Bánffay Simon* (elnökük), *Reberics Imre* (titkáruk), *Hoffer Károly*, győzhetetlen tenorjuk *Jilly Al.*, *Sziegriszt József*, s más oszlopaik, megjelentek Debrecenben s onnan másodízben is elvitték az első versenydíjat.

Ez évben emelkedett ki az egylet kebelében a *szatmári férfidalegylet* is, mely azóta manapságig az ország legkiválóbb, legerősebb s rendezettebb egylete. Ez évi első felvétél Debrecenben, mindjárt a díjjal kitüntettek közé emelkedett.

Május 20-án tartotta a debreceni rendes nagybizottság *Simonffy Imre* polgármester s *Liengyel Imre* társelnök elnöklete alatt azt a nagyérdekeltségű gyűlést, mely aztán az ünnepély minden mozzanatát a legapróbb részletig megállapította oly beosztási keretben, mely az előző ünnepélyekétől úgy szólván miben sem tért el. — E gyűlésben az egyesület titkára is résztvevén az igazgató választmány nevében, már akkor konstataálhatta, hogy az egyesület 49 tagesegylete közül addig is 42 jelentkezett a részvételre s 16 a versenyre, összesen több mint 800 működő taggal. Ily nagy szám tett tanubizonyoságot amaz általános érdekeltség és rokonszenvről, mely a második debreceni országos dalünnepélylyel szemben nyilatkozott. De páratlan is volt az a rend és pontosság, az a külső disz és mindenkit lekötelező szívélyesség, melyben Debrecen városa részéről a dalár s más vendégek részestültek.

Voltak ugyan ez alkalommal is kellemetlen incidensek, melyek egyebek mellett — mint rendesen — főleg a jüryitélet okozta érzékenykedésből keletkeztek, de ezek már csak az utolsó közgyűlésen s az elutazás alkalmával merültek fel, nem alterálhatván többé az ünnepség lefolyásának a sikerét. Történelmi tény s igazság azonban, hogy ettől fogva az országos egyesület további ünnepségei nem folytak le többé azzal a sima öszhanggal, mely az előzőket *Királyi Pál* elnöksége s *Erkel Ferenc* kizárólagos karnagysága mellett mindig jellemezte. Légkörébe bizonyos áramlat tolult, mely azt folyton izgatta s nem engedte nyugodt egyensulyban termékenyíteni. — Az egyesület pénzügyi egyensulya is mind jobban kezdett ismét föllibbenni az ünnepélyi költségek s kiadások mind nagyobb növekedésével, s így nehezen volt többé feltalálható az egyesület körében az a régi ugyszólván patriarkális viszony, mely előzőleg uralkodott. Bizonyos tüzeti szellem kezdett túlsúlyra emelkedni az országos ünnepélyek alkalmával, mely kevésbé hangzott össze az egyesület eredetileg kontemplált és sok éven át érvényesülni is tudott tisztán művészeti, szellemi s nemzeti aspirációkkal. E munka további folyamán lesz még különben alkalmunk minderre

bővebben visszatérni. Most kövessük szorosan az ünnepély lefolyását s eredményét.

* * *

A 2-ik debreceni országos dalünnepély aug. 16—21. napjain folyt le, mint eleve meg volt állapítva.

Aug. 16-án délutánra volt kitűzve a budapesti fővonat megérkezése s az ünnepélyes bevonulás. Dacára, hogy az idő egész nap komor volt, sőt a megérkezés előtt is pár órával még zuhogott az eső, a bevonulást mégis rendesen lehetett megtartani, mert akkorra az idő kellemesen kiderült s mi sem háborította meg a sorrendet. Egyike volt ez a legszebb s legrendesebb bevonulásoknak. Több mint 40 dalegylet kibontott zászlója mellett ment végbe zeneszó kíséretében, élin a debreceni piros pántlikás dalárokkal, kiket a rendező bizottság s az igazgató választmány tagjai követtek. — A megérkezéskor *Lengyel Imre* fogadta az igazgató választmányt s a dalárokat lelkes beszéddel, mire — *Bartay Ede* elnök betegség folytán akadályozva levén a részvétben — *Simonffy Kálmán* alelnök válaszolt röviden, de fenköltén. Debrecen hölgyei virágokkal halmozták el a zászlókat s a művészvendégeket. A menet — a lakosság ezreinek éljenző sorfala közt s diadalkapun át, melynél fehérbe öltözött lányok szórtak virágot az érkezők elé — midőn a városház előtti nagy térre ért, körben állott fel, hogy meghallgassa *Simonffy Imre* polgármester üdvözlő beszédét a város nevében, melyet többször viharos éljen szakított félbe. — E szép beszédre *Tóth Pál* miskolci tanár s a miskolci dalegylet képviselője válaszolt, megköszönve a szives meghívást az egyesület nevében s hangsúlyozván Debrecen önzetlen hazafiai s kulturális szeretetét. Az elszállásolás a legpéldásabb rendben ment véghez, mely után a dalárok esti 1/28 órakor értekezletre gyűltek egybe a városház nagytermében, hol *Simonffy Imre* polgármester s díszelnök ismételtén üdvözölte az ország dalegyleteit, 14 év után ismét szerencsétlenül a várost megjelenésükkel. Egyesületi alelnök *Simonffy Kálmán* is itt üdvözölte a dalárokat, megállapítván velük a másnapi teendőket. Időkimelés,

egyhanguság tekintetéből *Lengyel Imre* fölkérte az egyletek képviselőit, hogy másnap reggel 8 óraker bizalmas értekezletre gyűljenek egybe a zenede termében, ott közös megállapodással kijelölván a versenybiróság és az új igazgató választmány tagjait.

Az ünnepély napjainak további menete, az előző ünnepélyek nyomán haladt, mely már mintegy állandó lefolyási programmot képezett.

Aug. 17-én közös próba a színházban, délelőtt 11 óraker közgyűlés, júry-választás, a versenysorrend megállapítása s este a színházban első kötött dalverseny. Ez képezte a napi programmot. A júry, az értekezlet megállapodása szerint alakult. A szám ezuttal 11 rendes és két póttagban lett megállapítva. Rendes tagokul megválasztattak (31 képviselő szavazván) *Ábrányi K.*, *Engeszer M.*, *Erkel Ferenc*, *Erkel Gyula*, *Hitesy Lajos* (Debrecen), *Huber Károly*, ifj. *Hubay Károly*, *Komlóssy Lajos* (Debrecen), *Maróczy János* (Debrecen), *Simonffy Kálmán*, *Zimay László*. Póttagokul: *Inglückhofer József* (Apatin), s *Riszner József* (Jászberény).

Az egyletek ezuttal túlnyomólag fővárosi művészekből állították egybe a bíráló bizottságot, nyolcat három nem fővárosi ellenében s ezekkel is csak Debrecennek deferálván. Az egyletek képviselőinek e megállapodása, már a választás kihirdetésekor nem csinált jó vért az egyletek működő tagjai zöménél. Háttérbe szorítva látták benne a vidéket s mintegy kiszolgáltatva a főváros befolyásának. A következőzés meg is mutatta ezuttal, hogy a sok egyszőrű bíró ítélete nem is mindig vezet közelégültségre, kivált ha maga a versenymű szerzőjének is mód nyujtatik a maga — mindenesetre legkompetensebbnek vehető — szavazatát a latba vethetni.

Az első versenyben 14 egylet vett részt következő sors-huzási rendben: 1) *Ungvári dal.*, 2) *Marosvásárhelyi dalkör*, 3) *Kolozsvári dalkör*, 4) *Szatmári férfdalegylet*, 5) *Kolozsvári polgári dalegylet*, 6) *Rimaszombati dalárda*, 7) *Losonci dal.*, 8) *Miskolczi dal.*, 9) *Szegedi dalárda*, 10) *Szentesi dalegylet*, 11) *B.-Csabai dalkör*, 12) *Szegszárdi dalárda*, 13) *Szegedi polgári dal.* s végül 14) a *Pécsi dalárda*,

— Egymásután lehetett tehát hallani az ország legkitünőbb dalegyleteit, a debrecenit kivéve, mely mint házigazda nem versenyezhetett s a fővárosiakat, melyek közül ezuttal egy sem vett részt a versenyben, a mi szokatlanságánál fogva, nem csekély feltűnést keltett. Csak természetes volt tehát, hogy a közönség óriási mérvben érdeklődött a verseny iránt, s színültig megtöltötte a színházat, melynek még zenekari részét is ülőhelyekké kellett változtatni. Az egyesület történetében alig volt ennél érdekesebb versenyzés. Minden egyeslet Kolozsvár óta oly magas színvonalu előhaladást tanusított, hogy a júrynek valóban nehéz volt az osztályozás megállapítása s ez okozta, hogy a következő 1884-i miskolci ünnepélyi közgyűlés egyhangulag elfogadta Ábrányi K. abbeli indítványát, hogy jövőre ne legyenek többé kézzelfogható 1-ső 2-ik stb. díjak, hanem *arany, ezüst* és díszokmánynyal tüntetessenek ki a versenyzők, ez által általában jeleztetvén a művészeti színvonal, melyen állanak. Ez indítvány azonban mely egyhangulag elfogadtatott s Miskolcon mindenkit meggyőzött legigazságosabb voltáról, csak is egy — az 1886-i pécsi — verseny alkalmával tudott érvényesülni, utána az egyesletek ismét visszatérvén az osztályozott versenydíjak hullámos, ingatag rendszeréhez.

Az e napon tartott kötött verseny díjait, három díj képezte u. m. *Debrecen városáé* (értékes ezüst serleg), *Debreceni hölgyek díja* (aranyozott ezüst kehely) s a *Debreceni dalszeneegylet díja* (ezüst babérkoszorú).

Hogy ez érdekes verseny a közönség felfelzúgó tapsai s számos kihívásai közt ment véghez: talán mondanunk is felesleges. A legfőbb érdekelttség természetesen a *pécsi dalsárda*, a *kolozsvári dalkör*, a *szegszárdi szegedi* és a *losonci* egyesletek előadásában összpontosult, főleg a losonci iránt lett fölkeltve az érdeklődés, mely ezuttal új karnaggyal *Seidl Károlylyal* (Kovárcz Emil helyett) jelent meg a versenytéren, s melyről előzetesen az a — bizonyára szándékos ráfogásu — hír terjedt szét, hogy biztosra veszi az első díj elnyerését.

Aug. 18-án 12 mozsárlövés jelezte korán reggel a városnak,

hogy a magyar király születésnapja virradt fel. Minden felekezet templomában isteni tisztelet előzte meg az ünnepély folytatását. A történelmi nevezetességű református nagytemplomban *Révész Bálint* püspök mondott nagyhatású beszédet és imát, mintegy 400 dalár pedig Huber K. vezénylete alatt énekelte Erkel F. Kölcsey-hymnusát.

Augusztus 18-án este tartatott a 2-ik dalverseny, melyben azonban már csak 12 egylet vett részt szabadon választott darabokkal következő sorrendben u. m.: 1) *a szentesi dal.* 2) *marosvásárhelyi dalkör,* 3) *szegedi dalárda,* 4) *miskolci dalárda,* 5) *ungvári dalárda,* 6) *szegedi polgári dalárda,* 7) *szegszárdi dalárda,* 8) *kolozsvári dalkör,* 9) *rimaszombati dalárda,* 10) *szatmári dalárda,* 11) *b.-csabai* 12) *kolozsvári polgári dalegylet.*

E versenyre öt versenydíj volt kitézve u. m.: 1) a *Bartay Ede* egyesületi elnökeé (ezüst babérkoszoru), 2) a *debreceni hölgyeké* (ezüst kehely), 3) *Lédeczy Sándor* zongora-gyárosé (hordozható zongora), 4) a «Harmonia» részvénytársulatáé (díszes harmónium), 5) a *debreceni dal-szenegyesületé* (ezüst serleg). A *pécsi* és *losonci* egylet nem versenyzett e csoportban, amint széltében beszélték a városban és dalárkörökben, az első csoportban való biztos győzelmük hitében. E versenyt túlnyomólag a Huber Károly művei domináltak. Tőle énekeltek a szentesi, marosvásárhelyi, kolozsvári dalkör, rimaszombati dal., szatmári; a többi Erkel Sándor, Zimay L. s Engeszer M. művei közt oszlott meg, kik mint szerzők is élénk kitüntetésekben részesültek a közönség részéről. E verseny is igazolta az egyletek nagy előhaladását a műéneklésben, valamint azt is, hogy szebbnél szebb férfikarokért nem kell messze fáradni, mert azokat már a magunk portáján is elégséges számmal feltalálhatjuk. Délelőtt folytatta tárgyalásait a közgyűlés, melyekről alább bővebben szólandunk.

Augusztus 19-én, miután reggel 10 órakor még egy összpróba tartatott, a közgyűlés pedig délig folytattatott: a közös darabok előadása ment véghez a színházban délután 6 órakor, melyhez az egyletek díszkivonulást tartottak a

városház teréről. A műsorról már fentebb megemlékeztünk. Midőn a zsúfolt ház közönsége előtt a függöny felgördült, a legszebb simpozansabb látvány tárult fel, amely e nemben képzelhető. A széles amphiteátrális emelvényen, melyet 43 dalgyleti zászló szegélyezett, több mint 600 dalár foglalt helyet, a karnagyi emelvény körül pedig, mely szőnyeg és virágokkal volt díszítve, 100 tagu teljes zenekar sorakozott. *Huber Károly* vezényelte a darabokat, kivéven *Erkel Ferenc* «Honvéd-takarodóját» «*Névtelen hősök*» operájából, melyet teljes zenekari kísérettel maga a szerző igazgatott, kit megjelenésekor az emelvényen frenetikus taps fogadott s a nagyhatásu darabot ismételni kellett. Schubert F. a «Sajkázó» poetikus, Liszt F. «Magyarok istene» erőteljes s Huber K. «Harmonia dicséneke» csillogó hatásu kara emelkedett még ki az egészből. A magánrészeket *Ney Dávid* a nemzeti színház tagja énekelte. Oly nagy hatást gyakorolt ez előadás, hogy közki-vánatra másnap a kollégium tágas és teljesen zárt udvarán, leszállított árák mellett ismételni kellett. Délben a «Bika» szálló összes termeiben ünnepélyi banket volt 3—400 teritékkel, hol jelen volt a város és a vendégek szine-java, lelkesnél lelkesebb felkészöntöktől fűszerezve. Este a város számos szállói s mulató helyiségeiben volt folytatása a felkészöntőknek, hol a dalárügy vezérférfiai, írók, művészek s Debrecen kitűnőségei felváltva tettek látogatásokat. Nem hiányzott ez alkalommal sem *Kerekes Sámuel* marosvásárhelyi tanár és képviselő, ki zseniális rímes felkészöntéseivel az országos ünnepélyeknek mindenkor állandó troubadurját s lelkesítő szónokát képezte. Ezuttal is találónál találóbb rímekkel tartotta derült hangulatban a vendégsereget. Kiválóan sikerült neki az Erkel Ferenc és Ábrányira vonatkozott apostrofálása, az Erkelé így hangzott:

A hol csak megjelen
A nagy dicső *Erkel*,
Ott a lelkes éljen
Százszorosán *ekel*.

Ábrányi aposztrofálása pedig így:

Ahányszor a dalár
A kótára rányit:
Mindig ott találja
Az öreg *Ábrányit*.

Augusztus 20-án tartatott délelőtt a befejező érdemleges közgyűlés és este a díszhangverseny a színházban fővárosi művészek s a debreceni dalárda közreműködése mellett. Méltó befejezése volt ez az ünnepélynek, mely minden részében úgy szellemileg mint anyagilag, elmondhatni fényesen sikerült. Részt vettek benne, miután bevezetésül *Bartók Lajos* a kitünő s népszerű költő saját maga szavalta el az ünnepélyre irt gyönyörű *Prológját*, tüntető tapsok közt: *Ney Dávid* a nemzeti színház tagja, *Pálmay Ilka* a népszínház tagja, továbbá *Hubay Aranka* (Kiss József «Gedő vár asszonya» című balladáját szavalva), *Juhász Aladár* zongoraművész, Liszt Ferenc legkedvesebb s legnagyobbbecsültebb tanítványa, *Petykó Imre* hegedűművész, *Ruhoff A.* a nemzeti színház első gordonkaművésze és a *debreceni dalárda*, remekül értelmezvén Huber K. «Ünnepi dal» című karát. Rengett a színház egész este a megmegújuló viharos tapsoktól. A magyar műipar ez alkalommal is fényesen beigazolta életképességét. *Lédeczy Sándor* hazai zongoragyáros ez ünnepélyre is két pompás angol gépezetű hangverseny-zongorát bocsátott a rendező bizottság rendelkezésére, melyek annyira kitűntek szép hangjuk és szolid szerkezetükkel, hogy vissza sem hozta többé, hanem ott helyben vevőkre találtak. Díszes táncmulatság fejezte be a napot, mely világos viradtig tartott a legkellemesebb emlékeket hagyva maga után.

Augusztus 21-én reggel volt a zárgyűlés, hol a versenydíjak kiosztása s a kölcsönös búcsuüdvözlések után szétoszlott a vendég- és dalos sereg, ez utóbbinak elégedetlen része izgalmas jeleneteket is szcenirozván nemcsak a közgyűlési teremben, hanem még a vasuti indóháznál is, melyek keserű izét jórészt egy pár fővárosi júry-tag s a losonci egyet vitte magával. De ez már rendszeren így szokott történni, ha a művészeti osztóigazságnak 14 versenyző egylet s subjek-

tiv ambícióját kell kielégíteni. Ennél még az athéni areopág bölcsei is megfeneklenének. Tény, hogy ez alkalommal is nagyobb szerep jutott a júry ítéletében a «szótöbbséggel» mint az «egyhangulag» való jelzésnek, mi eléggé mutatta, hogy erős vita után juthattak az előbbieket a babérokhoz. A júry az első csoportu versenyzők közül az első díjat a *pécsi*, a másodikat a *losonci*, s a harmadikat a *miskolci* daley-letnek, a második csoportu versenyzők közül az első a *kolozsvári dalkörnek*, a másodikat a *szegszárdi*, a harmadikat a *szatmári*, a negyediket a *kolozsvári polgári dalárdának* s az ötödiket az *ungvári dalárdának* ítélte oda. A kontentusokat ezuttal csakis a *pécsi* és a *miskolci* egylet képezték. A többi mind (még a *losonci* is) *Petur-bán* zászlója alá tartoztak.

* * *

Szólnunk kell még röviden a közgyűlések lefolyásáról s azok legfontosabb határozatairól.

A közgyűléseket *Simonffy Imre* díszelnök vezette s a jegyzői tiszt teljesítésére *Oláh Károly* (nagykőrösi képviselő) lett fölkerve.

a) *Bartay Ede* elnök terjedelmes elnöki jelentésének felolvasása után, az igazgató választmány leköszönvén alapszabályilag: a közgyűlés jegyzőkönyvileg egyhangu elismerést szavazt meg az elnökség, mint a tisztikar és az egész választmánynak.

b) Megejtetett az új igazgató választmány választása következő eredménnyel: elnök lett *Bartay Ede*, alelnök *Simonffy Kálmán*, titkár *Ábrányi Kornél*, pénztárnok *Engeszer Mátyás*, országos karnagy *Huber Károly*.

Központi igazgató választmányi tagok lettek: *Erkel Ferenc*, *Nagy Ágoston*, *Bogisich Mihály*, *Siposs Antal*, *Tánczos Béla*, *Pencs János*, *Ságh József*, *Zimay László*, *Erkel Lajos*, *Follmann Alajos*, *Csizik Károly*, *Huber Károly*.

Póttagok: *ifjabb Szotyori Nagy Károly*, *Pecz István*, *Bellovics Imre*, *Székely Imre*.

Vidéki választm. tagok lettek: *Kovács Sándor* (Losonc), *Oláh Károly* (Nagykörös), *Huszka Ödön* (Szeged), *Kovács*

Emil (Losonc), *Riszner József* (Jászberény), *Kovács János* (H.-M.-Vásárhely), *Lengyel Imre* (Debrecen), *Boda Vilmos* (Szegszárd), *Mikuleczky István* (Miskolc), *Garam Jenő* (B. Gyarmat), *Benigni Sámuel* (Kolozsvár), *Baksai István* (Rimaszombat), *Barta Endre* (Szatmár), *Bánffay Simon* (Pécs), *Zoltsák János* (Ungvár), *Joó Károly* (Szentés), *gróf Eszterházy Kálmán* (Kolozsvár), *Veress Dénes* (Torda).

Póttagok: *Stadler Károly* (Győr), *Kék Lajos* (Apatin), *Bayer Ferenc* (Lőcse), *Kerekes Sámuel* (H.-M.-Vásárhely).

c) Megalakítja ujabb két évre (1882—84) az egyesületet.

d) Lelkes éljenzésekkel fogadja Miskolc városa és a miskolci dalegylet nevében *Mikuleczky István* dalegyleti elnök szives meghívását az egyesület 1884-iki ünnepélyének Miskolcon való megtartására.

e) Hálás köszönettel fogadja Kerekes Sámuel bejelentését, miszerint *Szöllősy Soma* m.-vásárhelyi polgár 10 darab aranyat ajánl fel a jövő verseny egyik díjául. Ugy szintén a *Benigni Sámuelét* is, ki a maga részéről szintén e célra 100 frtot ajánl fel.

f) Elfogadja kevés módosítással az igazgató választmány által beterjesztett, a debreceni értekezlet által pedig felülvizsgált alapszabályi változásokat, melyek szerint az országos karnagyi állás rendszeresítettik; «*Ügyrend és házi szabályok*» kidolgozása s azoknak a rendkívüli közgyűlés elé terjesztésével a *debreceni* és *miskolci* tagegyleteket bizza meg; az igazgató választmány érvényes határozathozatalát a tisztviselői karon kívül *négy* vál. tag, a rendkívüli közgyűlések érvényes tarthatását pedig *tíz* vidéki tagegylet képviselője jelenlétéhez köti; a verseny és közös darabok megküldési idejét az ünnepély előtt hat hónappal előbb határozza megküldeni.

g) Megadja a fölmentvényt az 1880—82., valamint a kolozsvári ünnepély rendező bizottsága számadására nézve is.

h) A *Tánczos Béla* által indítványozott «*Király-hymusz*» ügyben kiküldött bizottság jelentését, melynek tagjai voltak: *Ábrányi Kornél*, *Hubay Károly* és *Tánczos Béla*, csekély módosítással elfogadja s annak végrehajtásával az igazgató választmányt bizza meg.

i) Elfogadja *Hubay Károly* abeli indítványát, hogy jövőre három csoportu dalverseny tartassék s az elsőt «*minta dalegyletek*» címen, azok az egyletek képezzék, melyek az országos versenyeken első díjjal lettek kitüntetve.

j) Megbizzá az igazgató választmányt egy kérvény benyújtásával a magyar királyi belügyminisztériumhoz, hogy a dalegyletek zeneelőadásait mentse fel a túlterhelő köteles adó alul.

Ezek voltak lényegében a legfontosabb határozatok. Hogy minő eredményt szültek? Arról a következő fejezetekben szólándunk. A zárúlésen *Simonffy Imre* díszelnök Debrecen városa nagyszabásu monografiájával kedveskedett emlékül az egyletek képviselői és az igazgató választmánynak.

Az ünnepély különben másféle emléktárgyakkal is össze volt kötve. Voltak emlékérmek, díszművek, fényképes albumok és hivatalos napi emléklapok, melyeket *Karozag Vilmos* és *Szabolcsi Lajos* szerkesztettek díszes kiállításban, tapintatosan és tartalmasan. Az erdélyi dalegyletek ez ünnepélyen 150 taggal voltak képviselve.

Igy folyt le e szép ünnepély, mely Debrecen városa kulturtörténetének egyik legszebb lapját képezi s mely a magyar művészetnek s a vele kapcsolatos országos dalárúgynek is oly kiható lendületet adott. Kétszer tisztelte meg az egyesületet, hogy falai közt bontsa ki zászlaját s kétszer mutatta meg, hogy hazafiság, áldozatkészség s kulturális úgyszeretet tekintetében nincs város a hazában, mely Debrecent felülmulná. 1868-ban Debrecen izmosította meg az országos magyar daláregyesületet, 1882-ben pedig mint már felnőtt, tettekre érett, szeretett keresztfiát megkoszorúzva bocsátotta további diadalmas útjára.

Diadalmas útjára, melyen ettől fogva az ő országos nimbusu dalegylete is viszi manapság is azt a zászlót, melynek diadalaihoz az ő neve örökké fűzve van.

XIV.

Az országos magyar daláregyesület hetedik országos dalünnepe Miskolcon 1884-ben.

A debreceni 1882-ik országos ünnepély után kettőzött erélyt kellett kifejtteni a központi igazgató választmánynak, hogy megvalósításra vezesse mindazt, a mit a debreceni közgyűlés szellemileg s ügyrendileg is intencionált. Különösen két szempontra kellett főszlyt fektetni, hogy az egyesület mint országos kulturintézmény megingathatlan alapon álljon. A szellemi rész főleg az alapszabályok oly módu körülírásában s az ügyrendi és házi szabályok oly irányu megalkotásában összpontosult, mely mig egyrészt elejét vegye az elégedetlenségek s ebből folyólag a széthuzások forrásának: másrészt az egyesület anyagi alapját is biztosítsa. Feladatul kellett főleg tűzni, hogy a dalversenyek keserőségeit elvegye s a mulófényü, hiuságos csillogó versenydíjak kényszerült osztályozása helyett, a művészeti valódi színvonal értékét kedveltesse meg az egyletekkel. Végül meg kellett teremtenie a magyar «király-hymnuszt», melyre országvilág előtt erkölcsileg vállalkozott.

A mint fentebb láttuk, a debreceni közgyűlés a lehető legjobb alapra fektette az alapszabályok gyakorlati módosítását. Azokkal csak az elvben elfogadott ügyrendi s házi szabályzatot kellett összhangba hozni, melynek előleges tervrajza kidolgozásával a debreceni s miskolci társegyletek lettek megbizva. Jó sok időbe került az, mig a megbizott két egylet munkálatát beterjesztette az igazgató választmánynál felülvizsgálatra. Érdemleges s elismerésre méltó munkálat volt az, melyet alapul el lehetett ugyan fogadni, de több oly lokális érdeket legyőző s a hazai viszonyok és osztó igazsággal nem mindenben megegyező pontot tartalmazott, melyek módosítását az igazgató választmánynak legjobb meggyőződése szerint foganatba kellett venni.

Az elnökségnek 106/1883. május 9-ről kelt körlevelével együtt megküldetett aztán minden tagegyletnek ugy a

két egyesület együttes eredeti tervrajza, mint pedig az igazgató választmány módosítványa, s a végdöntésre ugyanazon év május hó 27-én rendkívüli közgyűlésre lettek az egyesület képviselői meghíva, mely egyszersmind a miskolci országos ünnepély mikénti megtartására nézve is határozatok hozatalára volt hivatva.

E rendkívüli közgyűlés azonban a képviselők száma elégtelenségénél fogva nem volt megtartható hanem csak azon év november 11-én. Behatóan tárgyalatott ez ügy a nevezett rendkívüli közgyűlésen, mely az igazgató választmány módosításait aztán csekély változással el is fogadta. De azután még jó két évbe került, hogy mint végleges s ma is érvényes irányító szabályzat a gyakorlati életbe lépjen. Az 1883-ki fentebbi elfogadvány irányította ugyan már a miskolci ünnepélyt, de ott ismét számos módosítási indítvány merülvén fel: a miskolci közgyűlés ismét megbizta az igazgató választmányt, hogy új tervezetet dolgozzon ki s azt egy rendkívüli közgyűlés elé terjessze, a mi aztán 1885-ben január 25-én meg is történt s azóta ez elfogadott ügyrendi s háziszabályzat van jelenleg is érvényben.

A «*magyar király-hymnuszra*» nézve az igazgató választmány egy szűkebb bizottságot küldött ki *Simonffy Kálmán* alelnök elnöklete alatt, melynek feladatául tűzte oly alapot találni, melyen úgy a debreceni közgyűlés által elfogadott szöveg- és zenei pályadíjak (összesen 300 db arany) valamint az ezzel járó más költségek beszerezhetése is fedezetet találjon E bizottság tagjai voltak, a nevezett elnökön kívül: *Ábrányi K., Engeszer Mátyás, dr. Hubay Károly* és *Tánczos Béla*.

E bizottság az egyesület igazgató választmánya nevében országos adakozások útján igyekezett a szükségelt alapot beszerezni. Lelkes hangu fölhívást intézett e célból nemcsak hivatalosan az egyesület tagegyleteihez, hanem az összes egyházi s polgári hatóságok és magánosokhoz is. Az eredmény azonban nem volt valami fényes. Legtöbbet buzgólkodtak aránylag az egyesületek s egynehány magán ügybarát, míg a hatóságok s a nagy közönség részvétlenségükkel tündököltek,

Annyi még is eléretett, hogy a pályadíjak és a költségek fedezve lettek; összesen befolyt 1080 frt 76 kr. és 43 db arany. A költségek (220 frt 35 kr.) levonásával a királyhymnusz alapját tehát 805 frt 41 kr. s 43 cs kir. arany képezi. Ez összeg manapság is az egyesület rendelkezése alatt áll. Pedig az volt tervezve, hogy az ügynek tömeges fölkarolása esetében az egyesület a feleslegből irodalmi s művészeti alapot létesítsen.

Az országos daláregyesület negyedszázados életében nem egyszer történt, hogy oly határozatok hozattak, melyek látszólag nagy eredményűeknek tündek fel, de a melyeket a gyakorlati élet csakhamar foszló párává változtatott. Ilyen volt a debreceni közgyűlés által elfogadott amaz indítvány is, hogy jövőre az ugynevezett «*minta-dalárdáknak*» elkeresztelt egyletek minden országos verseny alkalmával *kötelező* versenycsoportot képezzenek. Ezeket — mint láttuk — a már *első díjat* nyert egyletek képezték volna, s egy ily speciális érdekű versenynek már a *miskolci* ünnepélyen kellett érvényesülni. Hát érvényesült is, még pedig fényesen, de aztán az volt e nemben az *első* és *utolsó is* egyszersmind, — mert épen kényszerjellegénél fogva nem vált be gyakorlatinak, — azon egyszerű okból, mert a hazai egyletek viszonyai, tagjai műképzettsége folytán, hullámszásnak vannak kitéve. Ma valamely egylet pl. elnyeri az *első* díjat, de holnap már feloszlik vagy kilép. vagy annyira megváltozik színvonalában, hogy *minta jellegét* nem tarthatja fen. Anyagi tekintetben ma résztvehet az ünnepélyben, de holnap már nem, s számos más hasonló esély teljesen «piktus maskulussá» teheti hangzatos «minta» voltát!

Elsoroljuk itt, hogy az egyesület mely tagegyletei lettek volna erkölcsileg kötelezve, mint ilyenek a külön *minta-csapatot* képezni. *Első* kitüntetést nyert az egyesület ünnepélyein az *esztergomi dalárda* (Pesten 1870.), a *pesti nemzeti dalkör* (Nagyváradon 1872.), a *pécsi dalárda* (Kolozsvártt 1874.), a *kolozsvári dalkör* (Szegeden 1876.), a *debreceni* (Kolozsvártt 1880.), s 1882-ben ismét a *pécsi* Debrecenben. Tehát öt egyletnek kel-

lett volna Miskolcon 1884-ben mintaversenyezni, azonban ép a fenjelzett valamely oknál fogva csak a *pécsi* és a *debreceni* léptek fel mint ilyenek s mentették meg a debreceni határozat erkölcsi nimbusát. Hogy mily eredményyel? Alább látni fogjuk az ünnepély leírásánál.

Az 1883-ki egész év különben szemben a daláregyesülettel azzal az egyhangúsággal folyt le, mely rendesen minden országos ünnepély utáni évet szokta jellemezni. Az igazgató választmány lassubb tevékenységet fejt ki, a tagesyletek vagy babéraikon nyugosznak, vagy neheztelnek, düzzognak, vagy a sziesztás évad rugékonytalan szellemi s egyensulytalan anyagi helyzettel küzdenek. A fölpezsdülőbb élet csak akkor kezd ismét beállani, ha az országos ünnepély éve beköszönt s ujra feltámad a versenyzési ambició. Így volt ez Debrecen után is. De más téren sem történtek számbavehető események. A «Zenészeti Közlönynek» a debreceni napok után való beolvadásával a Harmonia-társulat hasoncélu lapjába: annak jutott, vagy jutott volna a feladat az intenzivebb működésre. Az igazgató választmány el is fogadta azt az egyesület hivatalos lapjául s körlevélben az egyleteket pártolása s terjesztésére több ízben föl is kérte, de teljes gyökeret verni még sem tudott. Az egyletek úgy látszott, számos éven át megszokván az egyesület hivatalos szaklapja élén magát az egyesület titkári hivatalát is látni, mely anélkül is organikus viszonyban állott minden egyes tagesylet képviselőivel: minden más kísérlet csak passiv érdeklődésüket tudta felkölteni. Szomoru és lehangoló műtörténelmi adat marad mindenesetre, hogy Magyarország ujabb szellemi fellendülésében, minden irodalmi vállalat inkább tud prosperálni, csak épen egy «Zenészeti szaklap» nem. Azért állandó magyarországi csoda is fog maradni, hogy az első «Zenészeti lapok» e sorok írója szerkesztése s jórészt kiadása mellett, 17 évfolyammal volt képes a hazai zeneérdekeket képviselni. Legujabban pedig 1885-től fogva a *Ságh József* szerkesztése s kiadása mellett a «Zene-Lap» már a hetedik évfolyamát mutathatja fel.

1884-ben az általános művészeti mozgalmak s ténykedések közül főleg egy mozzanat emelkedik ki, mely maradandó emlé-

ket hágy maga után, s ez a magyar királyi operaház megnyitása. Kapcsolatos ezzel a daláregyesület által felkarolt király-hymnus ügye és sorsa is. Az operaház megnyitása előtt lefolyt időben az igazgató választmány már kitűzte a 100 aranyos pályadíjat egy megzenésítésre alkalmas szövegkölteményre. Közel 140 pályamű érkezett be, volt közte nagyszámban selejtes, de tény, hogy volt több figyelemre méltó is, melyek talán még a mértéket is megütötték. Az igazgató választmány a magyar tudományos akadémiánál tette le a 100 aranyat, s azt kérte fel a művek elbírálására. Az akadémia az ügyet szépirodalmi osztályához tette át s az elbírálásra Gyulay Pált, Jókai Mórt, Szász Károlyt, és Vadnay Károlyt kérte fel. Az igazgató választmány pedig a maga részéről Erkel Ferencet, Engeszer Mátyást, Huber Károlyt és Zimay Lászlót nevezte ki. Az elbíráló összgyűlésben résztvett mint jegyző az egyesület titkára is. — Az eredmény előre volt látható. Egy ellenében hét szótöbbséggel egy pályamű sem találtatott méltónak az ő 4—5 versszakú költeményével a szokatlan nagy díjra. Későbbben új pályázat lett kitűzve. Pályázhattak az előzőleg beküldött művek is. Erre is beérkezett mintegy 130 mű, még pedig ezek közt néhány szép és lendületes. Az akadémia nem óhajtván többé résztvenni az elbírálásban: az igazgató választmány a «Petőfi-társaságot» kérte fel. Komócsy József elnöklete alatt öt tagu bíráló bizottságot küldött ki az elbírálásra. De az még meddőbben ütött ki mint az első bírálat, mert amíg az első elbírálásnál egy mű legalább egy szavazatot kapott: (Jókaitól), addig a Petőfi-társulat kiküldött tagjai egyhangulag kimondták, hogy egy sem méltó a díjra. — Az igazgató választmány ezután belátván az ez uton való nemboldogulhatást: levette részéről a kérdést a napirendről s a miskolci közgyűléshez, az pedig az 1885-ik rendkívüli budapesti, ez pedig a pécsi 1886-iki rendes közgyűléshez delegálta. Amint későbbben látni fogjuk, a pécsi közgyűlés egyelőre a napirendről egészen levétetni határozta. — 1884-ben az opera megnyitási ünnepségére Liszt Ferenc «Király-dalt» szándékozáván írni: a szöveg megírására ifj. Ábrányi Kornélt kérte fel. Meg is írta, de mert vezérmotivomául mint tudva van, az «Hej Rá-

kóczi, Bercsényi)-féle régi kenetteljes kurucdallamot választotta: előadhatása a túllojalitási nézetek nehézségébe ütközött s levéttett a megnyitási programról. — Későbbben aztán ugyancsak az operában lett bemutatva, még pedig megismételtetve. A mester nem jelent meg a bemutatáson, mely éles hírlapi bírálatokra adott alkalmat, elannyira, hogy az «országos zenetanárok egylete» kezdeményezésére, számos írói s művészi kitűnőség és műbarát aláírásával nyilvános nyilatkozat jelent meg nemcsak a hazai, de a külföldi lapokban is, mely igazságot szolgáltatott a mesternek, főleg egy nagy tekintélyű budapesti német lap kiméretlen kritikájával szemben. — De ettől fogva aztán kezdetét vette a mindenféle magyar királyhymusz-szövegek és dallamok pályázaton kívüli írása, kinyomatása, előadása, bemutatása és reklámozása, elannyira, hogy manapság már — az országos daláregyesület ez idei jubiláris ünnepségén bemutatásra szánt három hymnuszon kívül, — egész legiójával rendelkezik a kettős (szó és zene) irodalom.

* * *

Az igazgató választmány a miskolci dalversenyre is kitzúzte szokásos 20 darab pályadíját férfinégyesre. De a bíráló bizottság tagjainak többsége egy pályaművet sem tartván abszolút becsűnek, s az idő rövidege sem engedvén meg az új pályázatot: *Huber Károly* országos karnagyot kérte fel egy alkalmas verseny-négyes írására, melynek nagy eredményre eleget is tett, megzenésítvén *Petőfi Sándor* történelmi nevezetességű «*Talpra magyar*» gyujtó szabadságharci dalát. Közös előadásra a Hymnus és Szózaton kívül kitzúzte: *Liszt Ferenc* «*Rajnai bordalát*», *Mihálovics Ödön* «*Intés*», *Hubay Jenő* «*Hajós imája*» és «*Bűcsú*» című karát, továbbá: *Mosonyi* «*Szentelt hantok*» karát s *Huber Károly* «*Király-indulóját.*» — *Liszt Eerenc* ez alkalomra egészen átdolgozta s hangszerelte híres bordalát, mely a jelen jubiláris ünnepségen is előadásra kerül.

A miskolci ünnepély 1884-ben több tekintetben kimagsult érdekes mozzanataival. Az egyesület történetében pedig különösen három tekintetből foglal el nevezetes álláspontot.

Először: Miskolcon kellett volna gyakorlatilag életképesnek bizonyulni a Debrecenben elfogadott «*mintadalárda*» intézménynek, de ott csak arról tett bizonyoságot, hogy az eszme bármilyen ideális volt is, gyakorlatban — a már fentjelzett okokból — mégis halvaszületett gyermeknek bizonyult be. A köteles mintaegyletek közül csak kettő jelent meg a küzdőtéren: a *pécsi* és a *debreceni*. A többi az igazgató választmány minden hivatalos felszólítása dacára, különféle okok felhozatala mellett, távol maradt attól. Hanem azután az is igaz, hogy a két kitűnő egyesület mintaversenye, a szó szoros értelmében meg is érdemelte ez elnevezést. (De erről alább még bővebben.)

Másodszor: Miskolcon lett elfogadva az addig szokásos versenydíj-rendszer helyett az arany-ezüst érmek és díszokmányokkal való kitüntetési rendszer. Erre nézve az igazgató választmány kebelében már jóval ezelőtt folytak az eszmecserék s végre egyhangulag elfogadtatott művészeti tekintetben ez egyedül méltó s igazságos rendszernek elfogadásra való ajánlása a miskolci közgyűlésnek. Erre nézve *Ábrányi Kornél* tette meg számos tapasztalati adatokkal motiválva az indítványt, mely beható vita után aztán egyhangulag el is fogadtatott. De ez is csak egy országos ünnepepélyt élt meg. A kicsinyes, mondhatni gyermekesen hiúságos csillogási vágy, két évre rá (1886-ban Pécsen) eltemette az üdvös s igazságos eszmét s ismét kiszolgáltatta a jüryt az osztályozás keserű pohara kiürítésének, újból elszórva az elégedetlenség sárkányfogait.

Harmadszor: Miskolcon aratott fényes s méltó diadalt a lankadatlan kitartás, úgyszeretet s a művészet iránti hazafias lelkesedés. Az első versenydíjat ugyanis az *ungvári dalárda* nyerte el oly elementáris sikerrel, minőre alig volt példa a versenyek történetében. Hangsúlyozzuk s kiemeljük ezt e történelmi keretben, mert a dalegyleti világban felbuzdító például szolgálhat. — Az ungvári dalárda egyik legregibb tagja az orsz. egyesületnek s távol az ország határszélin a nemzetiségi áramlatok közepette, mindig hű őrszemét képezte a magyar nemzeti állameszme s kultur-törekve-

seknek. Minden országos ünnepélyen testületileg jelent meg — többször nagy áldozatokat hozva — s versenyzett minden csoportban. Mindig résztvett minden rendes és rendkívüli közgyűlésben, s nemcsak a jogokat élvezte, hanem a kötelezettségeknek is mindig pontos teljesítője volt. A versenyeken hol magasabbra, hol ismét alantabbra szállott a júry ítéletében, de soha nem remonstrált, nem vádolt, nem békétlenkedett. Férfias önérzettel viselte sorsát, akár mellette, akár ellene szólt az igazság, a méltányosság. Ujra és újra megjelent a küzdőterén. Ha magasabbra hágott, nem bizta el magát, ha bukott, se fel nem oszlott, se ki nem lépett duzzogásból az egyesületből. Igaz, hogy olyan vezére, elnöke és éltető szelleme volt — s az még ma is — miut főtiszt. *Zoltsák János*, ki a művészeti szép szeretete mellett lelkében hordja a béke, a szeretet s a keresztényi türelem drága erényét.

A miskolci versenyen *Drohobeczky Gyula* (jelenleg kőrösi görög katolikus püspök) akkor még csak felszentelt pap, volt az egylet karnagya tele lelkesedéssel s nagy műképzettséggel. Mikor kilépett az egylet élin s fölemelte a vezérpálcát: fiatal megnyerő rokonszenves arcáról biztos öntudat, tűz, erély és lelkesedés tükröződött vissza. Amint felhangoztatta a *«Talpra magyar, hí a haza»* erélyes frázist: minden hallgató — még a szakemberek is — azonnal tisztában volt vele, hogy az ő egyleteé *«a dal és a diadal»*. Mídon végül felhangzott:

„Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk!”

a közönség mint egy ember helyéről fölkelve tapsolt, ujongva a nem várt meglepő diadalnak. A színházi földszint első pad-sorában ültek a megyei notabilitások, díszvendégek s több országos képviselő, köztük a haza nagy veszteségére oly korán elhunyt *Grünwald Béla* is, ki szintén el volt ragadtatva a felvillanyozó hatástól. «Sajátságos — jegyzé meg, — hogy egy *Petrovics* (Petőfi) írja a leglelkesebb magyar dalt, egy *Huber* zenésíti meg s egy *Drohobeczky* értelmezi a leghívebben, ki kételkednék még a magyar nemzet jövőjében!» Az ungvári dalárda akkori karnagya ma fényes állást foglal el

a magyar államéletben, de bárminő nagy sikerei legyenek is még életében: a miskolci diadalt és sikert — hiszszük — mindig legszebb emlékei közé fogja sorolhatni, mert abban a művészeti szép soha nem distonáló s egyedül csalhatatlan égi szava játszta a főszerepet.

* * *

Az ünnepély napjai augusztus 6—11. napjaira voltak kitűzve. Az egyesület akkori 61 tagegylete közül 47 egylet vett abban részt részint közreműködőleg s versenyezve, részint pedig csak képviselőileg. Augusztus 6-án délután 4 órakor ment végbe a szokásos bevonulás a budapesti vonat megérkezéssel. Hosszu feldiszitett s lobogózott vagon sor hozta a dalár- s más vendégek zömét. A már korábban más irányból érkezett dalárok s a rendezőség, a miskolci daláregylettel élükön a vasut előtti téren sorakozva várták a vonatot. A peronon *Mikuleczky István* a vendéglátó helyi dalegylet elnöke üdvözölte a vendégeket szívélyes meleg szavakkal, mire *Bartay Ede* egyesületi elnök válaszolt röviden, de lelkesen. Az idő pompásan kedvezett s azután megindult a menet s a Rákócy-induló mellett haladt a város felé, kísérve ezernyi néptömegtől. Hosszu, majdnem egy óráig tartó az ut Miskolcon a vasuttól a városig. A kísérő tömeg mindegyre szaporodott s mire a városhoz ért, már beláthatlan sokaság vette körül. A város közepén a «király-hidnál» kiváló izléssel emelt diadalkapu várt a dalárookra, az utcaházak ablakai feldiszitve s tömve voltak nézőkkel, Miskolc szépei pedig virágözönnel áraszták el a magyar vendégszeretettel fogadott vendégeket. A városház terén, a városi ujbérház elsőemeleti erkélye előtt sorakoztak a zászlós egyletek s ott üdvözölte őket *Soltész Nagy Kálmán* polgármester díszmagyarba öltözve, lelkes szavakkal.

«Miskolc város hatósága élin — így kezdé beszédét, — a város közönsége nevében, örömtől telt kebellet üdvözölöm hazánknak körülünkben megjelent dalegyleteit.» Majd folytatá: «Itt vannak önök az ős Ávas aljában, a sötét Bükk árnyában, hogy lobogtassák s uj babérokkaal övezzék koszo-

rúzott zászlóikat. Itt vannak, hogy édes hazai hangokon műveljék, terjeszszék a nemzeti kulturát s hirdessék a magyar szellemet.»

«Legyen Miskolc városa — így végzé beszédét — a magyar dalárok új dicsőségének helye, legyenek s maradjanak a magyar dalművészet kitartó bajnokai. E hit és reményben, mint honfitársakat, mint testvéreket fogadja önöket tárt karokkal Miskolc város közönsége. Éljenek sokáig!

E többszörös éljenzésektől megszakított beszédre *Ábrányi Kornél* az egyesület titkára válaszolt, megköszönve az egyesület nevében a szíves meghívást

«Tekintsen szét mélyen tisztelt polgárnagy ur — mondá a többek közt, — az itt sorakozott lobogókon. Azok mindenike ugyanannyi őrszeme és éltető forrása a magyar dalnak, mely minden honfikeblet csak arra tanít, csak arra lelkesít, hogy szeresse e hazát, hogy ne csüggedjen bárminő balsors között s hogy ha kell, kész legyen érte mindenkor életét is feláldozni. Magasztos s messze kiható közművelődési feladatot teljesít az országos magyar daláregyesület valahányszor időnkint sorakozik s lobogtatja zászlaját. Mert mindannyiszor a sziveken át is emlékezteti, buzdítja a honfiakat, hogy szeressék, ápolják pártolják a nemzeti irodalmat, művészetet, melyek virágzása nélkül sem nemzeti nagyság, sem önállóság sem kihatóság nem létezhetik.»

Rend és pontosság uralkodott ugy az elszállásolás, mint az ünnepély minden része körül. Erélyes, buzgó és erészben már tapasztalt szakférfiak álltak a rendezőség élén, kiket a központi igazgató választmány az ünnepély előtt nemcsak írásbeli irányítással látott el, hanem annak elnöke, titkára s karnagya is többször személyesen megjelentek a helyszínen, hogy a miskolciakkal együttesen intézzenek el mindennemű teendőket. Este 7 órakor elértekezletre gyűltek egybe a dalárok s képviselőik a városház nagytermében, küldöttség menesztetett az ünnepély díszelnökéhez báró *Vay Béla* főispánhoz, fölkérve őt a szíves megjelenésre. Midőn megjelent

zajos éljenek fogadták, mire igaz magyar őszinte szavakkal üdvözölte a dalárokat. *«Isten hozta önöket — mondá többek közt — zengjék el legszebb, legmagyarabb s leghazafiasabb dalait. Jó tiszta magyar érzelmű közönségnek fogja azokat a Bükk-hegység viszhangozni s a Sajó hullámai el- s levezetik majd a lágy dallamokat speciális nagy magyar folyónkig a Tiszáig! . .*

Utána *Bartay Ede* egyesületi elnök vette át a szót s miután ő is melegen üdvözölte a díszelnököt, a városi hatóságot, s a daláregyesület képviselőit: kezdetét vette az értekezlet a másnapi teendők s a júry-választásra nézve. Az ügyrend szerint 9 rendes és 2 póttagban lett megállapodás. Konstatáltatván, hogy két *minta-dalegylet* van jelen, kimondatott azok külön versenyzése egymás közt a kitűzött kötött négyessel *Bartay Ede* elnök másnap délután 3 órára bizalmas értekezletre hívta egybe lakására az egyletek elnökeit. Az ismerkedési estély központja a «korona szálló tágas udvarhelyisége» volt, hol az elnökség s a központi igazgató választmány is szállásolva volt. Egymás után keltek itt dalra az egyletek s vége-hossza nem volt az ismétléseknek, a mi nem egy másnap versenyzett egylet leszállított klasszifikációjába került. Nem is tudott ott egy egylet is ellentálni a kísértésnek, kivéve a *pécsit*, jól tudván, hogy másnap a nagy Alföld metropolisa *Debrecen* dalegyletével kell fölvennie a keztyűt. Ez volt az első eset, hogy az országos dalárünnepélyen hiányzott annak megszokott közkedvelt szolantosa: *Kerekes Sámuel*. A rendezőséggel is versben tudatta elmaradását imígyen:

Dalárünnepélyre sajnós nem mehetek,
Lekötve tartanak orvos rendeletek.
Lelkem gondolata ott mulat veletek.
Szivem hön óhajja: jól ünnepeljete!

Aug. 7-én reggel volt az első közgyűlés a kaszinó termében, melyben br. *Vay Béla* díszelnök elnökölt. Az első összpróba pedig a színházban *Huber K.* vezénylete mellett. A közgyűlés tárgyait egyedül a versenybiróság tagjainak megválasztása s a versenyzési sorrendnek sorshuzással való meg-

állapítása képezte. Összesen 33 szavazat adatott be s versenybirákul megválasztottak: *Ábrányi K.* (33 sz.), *Bartay Ede* (33 sz.), *Papp Dezső* (32 sz.), *Huber Károly* (31 sz.), *Engeszer M.* (31 sz.), *Hubay Jenő* (29 sz.), *Tóth Sándor* (29 sz.), *Simonffy Kálmán* (29 sz.), *Kovárcz Emil* (25 sz.). Póttagok lettek *Ságh József* és *Guál Ferencz*.

Az első csoportban versenyzett 13 egyesület — kötött négyessel — sorshuzás szerint ily sorrendben: 1. *S.-A. Ujhely*. 2. *Szeged* (polgári dalárda). 3. *Kecskemét*. 4. *Kassa*. 5. *Eger*. 6. *Rimaszombat*. 7. *Szegedi dalárda*. 8. *Munkács*. 9. *Ungvár*. 10. *Szatmár*. 11. *Kolozsvári Hilária*. 12. *Szentes*. 13. *Szegszárd*.

A két minta-dalárda közt is sorshuzás döntött. Első lett *Debrecen*, második *Pécs*.

A 2-ik csoportu versenyre nézve — szabadon választott darabokkal, — a melyben a *Jászberényi* egyesület is és így 14 vett részt, sorshuzás után a sorrend így alakult: 1. *Szatmár*. 2. *Jászberény*. 3. *Szentes*. 4. *Kassa*. 5. *Kolozsvári Hilária*. 6. *Szeged* (polgári dalárda). 7. *Kecskemét*. 8. *S.-A. Ujhely*. 9. *Ungvár*. 10. *Munkács*. 11. *Szegszárd*. 12. *Rimaszombat*. 13. *Eger*. 14. *Szegedi dalárda*.

Az első nagyérdemű verseny este 7 órakor vette kezdetét a színházban, mely egészen megtelt. Előbb a két mintadalárda versenyzett. Mind a kettő oly egyenlő magas színvonalon s a részletekben egymástól mégis eltérő felfogás s kivittel, hogy az elsőség megállapítása a közönségnek, jürinek egyformán nehéz feladatává vált s tény, hogy oly elragadó előadást mutattak fel, mely bárhol is párját kereshette a világon. Az e célra kitűzött versenydíjat, az orsz. magy. daláregyesület gyönyörű ezüst babérkoszorúja képezte. Az első csoportu 3 versenydíjat pedig: 1. *Miskolc város díja* (nagy ezüst aranyozott billikom ezüst állványon). 2. *Miskolci hölgyek díja* (ezüst fogantyuval ellátott serleg művészi dolgozásu ékítményekkel). 3. *A miskolci dal egyesület díja* (díszes ezüst koszoru).

A 2-ik csoport versenydíját szintén 3 versenydíj képezte, u. m : 1. *Bartay Ede elnöki díja* (ezüst koszoru).

2. *A kolozsvári polgári dalegylet elnöke, Benigni Sámuel* díja (diszes ezüst serleg) s 3. *Szöllősy József* marosvásárhelyi daláregyleti tag díja (kisebb ezüst kehely).

Mind a két verseny műsorát tulnyomólag *Huber Károly* művei dominálták, a mi egyrészt való igaz, hogy az elhunyt sokérdemű országos karnagy népszerűsége és művei közkedveltsége mellett szólt; de másrészt sok egyletnél nem zárta ki a »captatio benevolenciae« föltételét sem, szemben az első országos ünnepélyekkel, mikor még *Erkel Ferenc* állott azok vezénylete élin. Különben ez emberi gyarlóságból eredő föltételezéseket későbbben erősen devalválták a *Huber K.* halála után következett versenyek, hol legtöbbet lehetett az ő műveivel találkozni.

Átalában nagy haladást lehetett e versenyeken konstataálni, mely azóta is fokozódik mindig, több-több új egyletre terjedvén ki az országos versenyeken nyert észleletek, tanulmányok s előhaladottságnak ez üdvös előnye.

Aug. 9-én volt az összelőadás szintén a színházban, melynek műsoráról már fentebb megemlékeztünk. Ez előadás leszállított áron a nagy közönség számára (a mint ez előzőleg Debrecenben is történt 1882-ben); másnap aug. 10-én ismételtetett a városház tágas és zárt udvarán, hol az első emeleti s az udvarra néző folyosók természetes páholyokat képeztek. *Hubay Jenő*, atyja *Huber K.* halála után a későbbi országos karnagy ez összelőadások alkalmával lépett fel először mint igazgató, műsorra vett darabjait saját maga vezényelvén. A közös darabok részint már ösmertek voltak, részint pedig kevésbé nehéz szerkezetüknél fogva mindannyian kitünően voltak betanulva s előadva. A közönség nem is volt fukar elismerő tapsaival.

Az ünnepély utolsó művészeti mozzanata, a díszhangverseny, aug. 11-én ment véghez a színházban óriási érdekelttség mellett s méltán is, mert abban valóban a főváros legkitünőbb művészei s művésznői vettek részt. A pécsi dalárdán kívül *Á. Wein Margit*, *Margó Célia*, *Hubay Aranka*, *Ney Dávid*, *Hajós Zsigmond*, *Juhász Aladár*, *Szuk Endre* s *Waldmann Albert* mind oly nevek voltak, melyek természe-

tesen csak a legnagyobb vonzerőt gyakorolhatták. A hangversenyt *Ábrányi Emil* «Borsod» című s ez alkalomra írt Prológja előzte meg, melyet *Hubay Aranka* szavalt nagy hatással. A közreműködők mindannyian el lettek halmozva tapsok, kihívások és koszorúkkal. A magyar műipar ezuttal is őt megillető elismerésben részesült. *Lédeczy Sándor*, zongoragyárosaink e legkitünőbbike, ezuttal is két pompás angol gépezetű hangverseny-zongorát bocsátott a rendezőség rendelkezésére s *Juhász Aladár* a geniális zongoraművész azon exequálta mesterének, *Liszt Ferencnek*, legnagyobbszerű zongoraátiratát «Don Juan» motívumai felett, s a kitünő hangszer méltán kelt versenyre a kitünő virtuózzal. Gróf *Zichy Géza* is ezuttal vett részt először az országos egyesület dalárünnepélyeiben, melyekre későbbben mint zeneköltő s mint páratlan balkezü zongoravirtuóz annyi fényt árasztott.

* * *

Szólnunk kell még az ezuttal tartott országos közgyűlésekről, melyek lefolyása ép oly sima, ünnepélyes volt mint határozatai s eredményében jelentékeny. Aug. 8-án vették azok kezdetüket s folytatólagosan tartattak egész 11-ig. — *Bartay Ede* elnök nyitotta meg s az elnöki jelentés felolvasása s a tisztikar leköszönése után közgyűlési elnöknek *Mikuleckey István* és jegyzőnek *Finkey József* választatott. A részletes elnöki jelentés, — melynek tartalma egészen egybevág a már előzőleg fent elsorolt igazgató választmányi s országos közgyűlési határozatokkal, — helyesléssel fogadtatott s a közgyűlés a lelépett elnök, tisztikar s igazgató választmánynak egyhangu meleg köszönetet szavazott jegyzőkönyvileg s nyomban kiküldte a szavazatszedő bizottságot az új tisztikar megválasztására, melynek kihirdetése után az újfent egyhangulag megválasztott elnök *Bartay Ede* s a hivatalnokok még a közgyűlés tartama alatt újból elfoglalták hivatalos tevékenységüket.

Elnök lett újból: *Bartay Ede*; alelnök: *Simonffy Kálmán*; titkár: *Ábrányi K.*; pénztárnok: *Engeszer Mátyás*;

tiszteletbeli országos karnagy: *Erkel Ferenc*; rendes országos karnagy: *Huber Károly*.

Központi igazgató választmányi tagok lettek: *Erkel Ferenc, Nagy Ágoston, Bogisich Mihály, Siposs Antal, Pencs János, Sággh József, Zimay László, Erkel Lajos, Follmann Alajos, Csizik Károly, dr. Hubay Károly, Bellovics Imre*. Póttagok: *Pecz István, Székely Imre, Goll János, Reiner Ferenc*.

Vidéki választmányi tagok lettek: *Kovács Sándor* (Losone), *Oláh Károly* (N.-Kőrös), *Huszka Ödön* (Szeged), *Willenrotter Henrik* (Kassa), *Riszner József* (Jászberény), *Kovács János* (H.-M.-Vásárhely), *Lengyel Imre* (Debrecen), *Boda Vilmos* (Szegszárd), *Mikuleczky István* (Miskolcz), *Garam Jenő* (B.-Gyarmat), *Benigni Sámuel* (Kolozsvár), *Baksai István* (Rimaszombat), *Bartha Endre* (Szathmár), *Aidinger János* (Pécs), *Zoltsák János* (Ungvár), *Joó Károly* (Szentés), gr. *Eszterházy Kálmán* (Kolozsvár), *Gaál Ferenc* (Szabadka).

Póttagok: *Stadler Károly* (Győr), *Kovárcz Emil* (Losonc), *Bayer Ferenc* (Lócse), s *Kerekes Sámuel* (Maros-Vásárhely).

Bartay Ede újból való megválasztása után, meleg hazafias szavakkal mondott köszönetet a bizalomért, lelkesen buzdítva az országos egyesületet kitűzött célja további kitartó követésére.

A közgyűlés lefolyását s határozatait a következőkben összeegyeztetjük:

a) *Aidinger János* Pécs városa polgármestere a város, *Jilly Alajos*, a pécsi dalárda nevében meghívják az egyesületet az 1886-ki országos ünnepélynek városukban való megtartására:

e meghívás kitörő lelkesedéssel fogadtatik.

b) Ugyanekkor *Szögedi Endre* a szegedi dalárda nevében 1888-ra *Szegedre*, *Willenrotter Henrik* pedig *Kassa* városa nevében, szintén ez évre híván meg az egyesületet:

a közgyűlés hálás köszönettel fogadja a kettős meghívást, oly megjegyzéssel, hogy azt későbbben fogja igénybe

venni, egyelőre az 1886-ik ünnepély megtartását Pécsre határozza.

c) *Ábrányi K.* behatóan ismerteti a király-hymnus-ügyet s indítványozza, hogy a 100 arany szöveg-pályázati díjösszeg tétessék át véglegesen a magyar tudományos akadémiához, fölkérve az, hogy belátása szerint tüzzön ki pályázatot s alkalmas szövegkölteményt bocsásson az egyesület rendelkezésére, mely a zenei pályázatot önmagának tartja fel:
ez indítvány egyhangulag elfogadtatik.

d) *Kovács Sándor* felszólalására, *Bartay Ede* indítványa: a fővárosban zenetanári szeminárium felállítása ügyében, s ennek érdekében az egyesület részéről memorandum betérjesztésére nézve a kultuszminiszteriumhoz:

egyhangulag elfogadtatik s vele a központi igazgató választmány megbizatik.

e) *Lengyel Imre*, az 1885-ki országos kiállítás alkalmából rendkívüli országos dalárünnepélyt indítványoz verseny nélkül:

indítványa elfogadtatik oly módosítással s oly utasításával az igazgató választmánynak, hogy csak az esetben tegye meg erre nézve az intézkedéseket, ha a kiállítási bizottságtól fölszólítást nyer s ha a városi hatóság elvállalja az elszállásolási s rendezési költségeket.

f) A közgyűlés elhatározza:

hogy jövőre a rendes és rendkívüli közgyűlések jegyzőkönyvei kinyomassanak s minden taggyületnek egy példány megküldessék.

g) Az alapszabályok módosítását a közgyűlés feleslegesnek tartván, csakis az ügyrendi s házi szabályok módosításába megyen bele részletesen s érdemlegesen.

E részben legfontosabb módosítások voltak: 1-ór, jövőre nézve a *díszhangversenyek* levétetnek a programról, mint szorosan nem kiegészítő részei a dalárünnepélyeknek, s melyek anélkül is csak deficittel járnak. 2-or, *Ábrányi Kornél* indítványára, az osztályozott pályadíjak helyett az éremrendszer lett elfogadva. 3-or, *Riszner József* indítványára határozatba ment, hogy jövőre a dalegyletek az összdarabok

lelkiismeretes betanulására nézve az ünnepély színhelyén az országos karnagy s két illetékes bíró által előzetes vizsgálat alá vétessenek, s a melyik készületlennek bizonyulna be, az ne bocsáttassék versenyre. 4-er, az országos ünnepélyek tartama — beleszámítva a megérkezési napot is — öt napra lett határozva. 5-ör, a júry eljárására nézve több irányu indítvány tétetvén, végre abban lett megállapodás, hogy a júry ítélete nem titkos szavazás utján történjék, hanem indokoltan terjesztessék a közgyűlés elé. 6-or, a debreceni közgyűlés által elfogadott *«mintadalárdai külön versenyzés»*, mint gyakorlatilag semmi biztos alapon nem álló, eltörültett. 7-er, a számvizsgáló bizottság jelentését, a közgyűlés tudomásul vette s *Engeszer M.* pénztárosnak a szabályszerű felmentvényt megadta. A jelentés konstatálta, hogy az egyesület összes bevétele az 1882. évtől, beleértvén a debreceni ünnepély jövedelmét is, 5354 frt 66 kr. s 10 darab aranyat, a kiadás pedig 4822 frtot tett ki. A király-hymnusz alap — levonva a költségeket — 865 frt 41 kr s 43 cs. kir. arannyal lett konstatálva. A részletes, tételenként való kimutatás a pénztárnok köteletségévé tétetett s az igazgató választmány megbízott, hogy azt sokszorosítsa s minden tagegyletnek küldje meg. 8-or, elhatároztatott, hogy az igazgató választmány jövőre, ha a verseny-négyes pályázatra beérkezendő művek közt egyhangulag *abszolút* becsüt nem találna s arra nézve a nézetek megoszlanának, a legjobbknak talált 4—5 művet sokszorosítsa s küldje meg a tagegyleteknek szavazás alá. A *relativ* legtöbb szavazatot nyerendő legyen aztán a versenydarab.

* * *

A zárgyűlésen felolvasott júry-ítélet, mely egyhangu lelkes éljenekkel fogadtatott, ezuttal nem keltett szokásos reszenzust, sőt inkább arra vallott, hogy az találkozott az általános közvéleménnyel.

A két minta-dalárda közül a júry a rendelkezésére állott egyetlen verseny-díját a *pécsi dalárdának* ítélte ugyan oda, de oly megjegyzéssel, hogy ha még egy verseny-díj áll

rendelkezésre, a *debreceninek* azt is *első* címen ítélte volna oda, mert egyenlő művészeti magaslaton oldották meg feladataikat; azért aequivalens kitüntetésül, már a jövő pécsi versenynél életbeléptetendő arany-érem rendszer alapján, az *első aranyérmét* a debreceni dalárdának indítványozza a legrövidebb idő alatt megküldeni. Viharos eljenzéssel fogadta a közgyűlés ez indítványt, s foganatosításával az igazgató választmányt bizta meg. A többi díjakra nézve a júry következőleg határozott;

az első csoportu verseny díjai közül:

az *elsőt* egyhangulag az *ungvári dalárdának*,

a *másodikat* az *egri* s

a *harmadikat* a *rimaszombati dalárdának*.

A 2-ik csoportu versenydíjai közül pedig:

az *elsőt* a *szegszárdi*,

a *másodikat* a *szatmári* s

a *harmadikat* a *jászberényi dalárdának* ítélte oda

B. *Vay Béla* főispán és díszelnök, lelkes és találó rövid beszédekkel osztotta ki a zárúlése a versenydíjakat, hangoztatván a nemzeti művészet kihatóságát egy nemzet kulturális életében. Zajosan éltetve a díszelnököt, *Soltész Nagy Kálmán* polgármestert, *Mikuleczky Istvánt* a rendező bizottság s a miskolci dalegylet elnökét, *Miskolc* városát, a miskolci vendéglátó testvér-egyletet, *Bartay Ede* egyesületi elnököt s az egész új igazgató választmányt, oszlott szét a dalárközgyűlés, melynek minden tagja az egész ünnepély alatt melegen érezte a miskolciak igaz, őszinte magyar vendégszeretetét. Az egész ünnepélyt fényes táncmultság fejezte be a megyeház termében, mely minden várakozást felülmulva folyt le.

Emlékermeket is hozott a rendezőség forgalomba, valamint «ünnepélyi emléklapokról» is gondoskodott, melyet érdekes és minden irányban megfelelő tartalommal *Miskolczy Pál* a «Borsod» szerkesztője s a helyi dalegylet alelnöke szerkesztett. A dalár- s minden más vendégek részéről az egész ünnepély alatt folyton előzékeny kitüntetésben részesült *Pap Dezső* a kitünő művész, zeneköltő s a miskolci dalegy-

let sok éven át kiváló karnagya, kit a magyar zeneirodalom nagy veszteségére oly korán kellett azután elvesztenünk. Jelentékeny és sokoldalú buzgalmat fejtett ki az ünnepély érdekében *Zelenka Pál* akkori miskolci ev. lelkész és jelenleg ev. püspök és felsőházi tag, ki magas szellemi műveltsége, egyszerűsége s gazdag tapasztalataival minden irányban tevékeny részt vett az ünnepély sikerültében.

XV.

Az orsz. magy. daláregyesület nyolcadik orsz. dalünnepé Pécsett 1886-ban.

Midőn e munka keretében a pécsi 1886-iki országos dalünnepély ismertetéséhez jutunk, joggal kezdhethetjük azt a nagy latin költő szavaival, hogy: *«nunc venio ad fortissimum virum»*. Nemcsak azért, mert ez ünnepély központját az ország legelső s legelismertebb dalegylete képezte, hozzá mint házigazda is egyszersmind: hanem azért is, mert ez ünnepélylyel az összes hazai dalegyletek, különösen pedig az országos egyesület 22 évi hő óhajlásának teljesültét is ünnepelhette. Pécs városa s a pécsi dalárda volt az, mely első tüzte ki az országos ünnepélyek zászlaját, akkor az ő kebeléből lett elvetve az országos daláregyesület eszmemagva, ő hozott legtöbb dicsőséget — még a külföldön is — a hazai dalárügyre s ő volt az a mintakép, mely minden magyar dalegylet előtt mint utánzásra méltó lebegett. Csatlakozván ehhez a pécsi dalárda negyedszázados fenállásának jubileumi ünnepe is, csak természetes, hogy ez ünnepély iránt oly szokatlan mérvű érdekeltség fejlődött ki, minő az egyesület negyedszázados életében még elő nem fordult. Ez alkalomból, hogy üdvözölhessék, kezet szorithassanak vele, számos új egylet csatlakozott az egyesülethez, s 70-re szaporodott tagegyletei közül 52 vett részt az ünnepély összelőadásában s 17 (minden eddiginél legnagyobb szám) a versenyekben.

Fogadás, bevonulás, külső dísz, fényes és mintaszerű rendezés, verseny, előadás, hangverseny, soha még oly ki-

magaslóan s intenzivebben nem nyilatkozott, mint ez alkalommal. Ez ünnepély Pécsset 5 - 6 napra valóban országos metropolissá varázsolta, annyi volt benne nemcsak a fővárosból, hanem a vidékről is beözönlött díszes közönség. Az ünnepély fénye oly intenzív volt, hogy még a közgyűlési felzaklató incidensek sem voltak képesek azt legkevésbé is alterálni, sőt még amaz ugy a hazai, mint az összes művészeti világra borult mély gyász sem, mely *Liszt Ferenc* halálával (július 31-én Weimarban) ép ez ünnepséggel esett össze. Kimagasló részvétnyilatkozatok és határozatokkal rőtta le a város, az egyesület és a közönség a haza nagy fia iránti hálás kegyelele adóját, s bár sajogtak a szívek a pótolhatlan veszteség felett, de az élet kötelességei felülmaradtak a halál gyászlepelén.

Mielőtt azonban ez ünnepély részletei s eseményei eseteleléséhez fognánk: meg kell röviden emlékezni az előző két év ténykedéseiről.

* * *

Az igazgató választmány már az előző 1885-ik évben megtette a szükséges intézkedéseket a pécsi illetékes körökkel egyetértve, hogy a pécsi ünnepség ne csak teljesen kitörülje az 1878-ban meghiusult ünnepélyi incidensek érzékery emlékeit, hanem azt oly magaslatra is emelje, mely méltó legyen Pécs városa s az ország legelső dalegyete nimbusához. Az igazgató választmány Miskolctól fogva Pécsig összesen tizenegy választmányi gyűlést tartott, számos albizottságot működtetett, s midőn a pécsi ünnepély közeledett, többször leküldte képviselőit a helyszínére, hogy minden idejekorán elintézészt nyerjen. Mert nagy veszteségek érték ezalatt az orsz. egyesületet. A halál kiragadta köréből először egyik legbuzgóbb s tevékenyebb tagját *Pencs Jánost*, azután fedhetetlen jellemű s 19 éven át híven, kitartóan működött pénztárnokát *Engeszer Mátyást*, ki emellett nemcsak az egyesületnek, hanem a hazai zenének is egyik oszlopos támasza volt, s elvesztette végre *Huber Károlyt* szerezve tisztelt karnagyát, kinek váratlan halála mint vezénylő,

zeneköltő s lankadhatlan ügybarátnak, a legérzékenyebb ürt hagyta maga után. — Az igazgató válaszmány *Bartay Ede* rokonszenves s baráti érzületű indítványára aztán id. pénztárnokul a «Harmonia-társulat» (melynek akkoron szintén elnöke volt) vezérigazgatóját dr. *Hubay Károlyt* s ideiglenes országos karnagyul *Hubay Jenőt* (mind a kettő az elhunyt fiai) választá meg; ez utóbbi kevésre rá elhunyt atyja helyét az orsz. m. kir. zeneakadémia és a nemzeti zenede tanári állásában is elfoglalván.

1885-ben jan. 25-én megtartatott a miskolci közgyűlés határozata alapján a rendkívüli közgyűlés, mely több lényeges határozatot hozott, nevezetesen:

a) Effektuálta s kézbesítette az arany és ezüst érmeket a miskolci versenyen magukat erre érdemesített egyleteknek,

b) Módosította az alapszabályokat, melyek ez alapon nyertek aztán jóváhagyást, valamint érvényre emelé — a pécsi ünnepélylyel szemben már jogerős — szintén módosított ügyrendi s házi szabályzatot is

c) Megbizta s felhatalmazta az igazgató válaszmányt — ha lehetséges — az ez évi országos iparkiadás alkalmával rendkívüli dalünnepély tartásával.

d) Tudomásul vette a miskolci közgyűlésen határozatba ment memorandum-felterjesztést a közokt. miniszteriumhoz, egy zenetanár-képző seminarium érdekében.

e) Örvendetes tudomásul vette a *Ságh József* által 1885. január havától megindult «Zenelap» kiadását s azt hivatalos közlönyéül elfogadta.

f) szintén tudomásul s pártolásba vette az elnökség abbéli bejelentését, hogy a magyar dalok egyöntetű kiadására nézve a «Harmonia» társulattal tette magát érintkezésbe,

g) a pécsi országos versenyre szolgáló férfinégyesre 20 darab arany pályadíj kitüntetésére felhatalmazta az igazgató válaszmányt,

h) irányította s felhatalmazta az igazgató válaszmányt a pécsi ünnepélyre szolgáló intézkedések megtételév.l,

i) utasította az igazgató válaszmányt a miskolci közgyűlés által elfogadott arany-ezüst érmek s diszokmány

versenydíj-rendszer alapján a szükségelt érmek s okmányok kiállítására,

f) a király-hymnusz-ügyben aprobálta a szövegpályázat ismételt kiírását.

Az igazgató választmánynak e határozatok közül többet sikerült eredményesen végrehajtani, de egynémelyiket nem.

Nem vezetett eredményre a szemináriumi kérvény. A közokt. miniszter elodázó válaszával tért ki a kérdésnek. Valamint nem sikerült a királyhymnusz ismételt szövegpályázata sem. Ugy szintén nem sikerült a kiállítási rendkívüli országos dalünnepély rendezése, mert sem a kiállítási bizottsággal, sem a főváros hatóságával e részben eredményes megállapodásra nem juthatott.

Ellenben eredményre vezetett abbeli törekvése, hogy az egyesület ismét hivatalos közlönyvel rendelkezhetett. A versenynégyes pályázat is eredményes volt. Mert abból *Hubay Jenő* «*Magyarok Istene*» című pályaműve emelkedett ki győztesen. Végre sikerült a pécsi érdekelt körökkel egy a nagyszabásu dalcsarnok emelése, mint az ünnepély érdekesnél-érdekesebb mozzanataival oly programot megállapítani, melynél érdekesebbet még egy ünnepsége sem mutatott fel az egyesületnek. Megnyerte díszelnökül Baranya-megye s Pécs városa fenkölt hazafiai érzelmű főispánját: *Perczel Miklóst*; valamint társ- és nagybizottsági elnökül *Aidinger János* városi polgármestert, ki az ünnepély éltető lelkét képezte. Megnyerte gr. *Zichy Gézát* is nemcsak egy összelőadásra szolgáló új férfikar («*Bucsu-szerenád*») írására s annak személyes vezényletére, hanem arra is, hogy a díszhangversenyben ragyogtassa páratlan balkezű zongoravirtuozitását. Felköltötte a tagegyletek legnagyobb mérvű érdekeltségét az ünnepély iránt, mely azáltal valóban több irányban monumentálissá alakult az egyesület történetében. S most lássuk részletes lefolyását.

* * *

Az ünnepély napjai aug. 11—16. napjaira lettek kitűzve. Aug. 11-én a nem budapesti irányból érkező egyletek már

délelőtt megérkeztek s elszállásoltattak. A pesti külön vonat megérkezése, mely 29 vagonból állt 810 dalár és más vendégekkel délután $\frac{1}{2}$ 5 órára volt kitűzve s 12 mozsárlövessel jelöltetett. A pécsi dalárda élin a vidéki már megérkezett egyletek zászlóik alatt vonultak ki a városi zenekar RákócY hangjai mellett a vonat fogadására, kísérve tengernyi néptömegtől. Az országos egyesület központi igazgató választmányát s az érkezteteket a város nevében *Angyal Pál* kir. bíró s a fogadó bizottság elnöke üdvözölte legelőször, mire *Follmann Alajos* igazgató választmányi tag válaszolt rövid beszéddel, ő képviselvén az ünnepélyen általában az egyesület elnökségét, miután sem *Bartay Ede* elnök, sem *Simonffy Kálmán* alelnök egészségi szempontból nem jelenhettek meg az ünnepélyen, élénk sajnálatára ugy az egyesületnek mint a városnak. Az elnökök távol maradása ez ünnepélytől, annak egész lefolyása alatt több izben volt érezhető s valóban főleg *Bartay Ede* jelenléte, személyes befolyása, több kellemetlen incidensnek elvette volna az élit.

Az impozáns menet sorakozván aztán a vasutnál, legpéldásabb rendben megindult a Széchenyi-térre, hol díszemelvény volt felállítva s hol a menetet *Aidinger J.* polgármester környezve a város színe javától üdvözölte a megérkezteteket. Soha ennél pompásabb látvány nem tárult még fel a pécsiek előtt. — 52 a város szépei által megkoszorozott díszes zászló alatt képeztek kört a dalárok az emelvény körül beláthatlan tömegtől körülvéve. *Perczel Miklós* főispán, *Antal Gyula* a város országgyűlési képviselője, *Angyal Pál* törvényszéki bíró s számos városi notabilitás környezte a polgármestert, ki mint a pécsi dalárda elnöke is nagy hatásu beszéddel üdvözölte a dalárokat.

«*Régi vágyunk már ölelni önöket — mondá a többek közt — hisz a lelki rokonság tartós szálai már rég összefűzték sziveinket. Igaz barátság és rokonszenv, egy szövetségben egyesít bennünket és e frigyét nem önzés hozta létre, eszményi az, melyet a szív legnemesebb érzelmei mind szorosabban, szilárdabban kötnek össze. A dal, a*

magyar dal művelésére egyesültünk s ki mérné aranyjával a dal, a művészet becsét!»

Viharos éljenek szakíták félbe többször e beszédet, melyre az országos szövetség nevében *Kovács Sándor* az igazgató választmány tagja s a losonci dalárda elnöke választott, kiemelve Pécs városa s országos nimbusu dalárdájának elévülhetlen érdemeit a hazai közművelődés és művészet körül. Ezután szétoszlottak szállásaikra a dalár- s más vendégek, hogy este 8 órakor több helyen ismerkedési estélyre gyűljenek. Leglátogatottabb volt a kaszinó és a Hattyu szálló egyesített kerti helyisége, mely zsúfolásig telve volt. A szó szoros értelmében ismerkedési estély volt ez, hol száz meg száz baráti frigy köttetett s ölelés, kézszorítás cseréltetett s viradtig szólt a zene, s folyt a szó- és toaszt-ár.

Aug. 12-én volt az első összpróba a Majláth-téren épített impozáns és kolosszális fődött dalsarnokban, mely teljesen kielégített minden igényt, úgy akusztikájával, mint külső díszével, dalárpódiumaival és célszerűen berendezett 2000 páholy s ülőhelyeivel. Hét villamos lámpa 3000 gyertya fénynyel szolgáltatva benne a világosságot, de emellett szükség esetére még gázvilágításra is be volt rendezve, valamint hogy ez elővigyázat nagyon is beigazolta magát, mert egy párszor hozzá kellett folyamodni. A dalsarnok összes költsége meghaladta a 7000 frtot, melyhez a város 2000 frttal járult. Az összpróbákat — valamint az előadást is — *Hubay Jenő* id. országos karnagy vezette, ki nemcsak a dalárok, hanem a kísérő városi zenekarral is teljesen meg volt elégedve. Reggel 9 órakor az egyesület képviselői előbb értekezletre, s utána rendes közgyűlésre gyűltek egybe a városház termében, melyet *Follman Alaj* s egyesületi helyettes elnök nyitott meg. Az értekezlet főleg elnök ama bejelentésével foglalkozott, mely tudatta, hogy a *losonci dalárda*, a pécsi országos ünnepélyre még a miskolci közgyűlésnek az éremversenydíj-rendszer elfogadására vonatkozó határozata előtt 40 tiz frankos magyar aranyértékű serleget és karnagyi pálcát ajánlott fel oly óhajtással, hogy az a legérdemesebb dalárdának adassék. Ezzel olyan Eris-almája lett ismét az egy-

letek közé dobva, melynek nagy része volt aztán abban, hogy három év után az egyesületi közgyűlés ismét elejtette az egyedül igazságos s az elégtelenséget aránylag legkevésbé szító éremrendszert s visszaállította az osztályozott versenydíj-rendszert. Nagy és heves vita keletkezett ama kérdés felett, hogy hát a losonci díjat, melyet visszautasítani nem lehetett, melyik egyesület kapja tehát és ki, vagy kik ítéljenek benne? A hány felszólaló volt, annyiféle vélemény nyilvánult. Véges végtére az lett a határozat, hogy aranyéremmel kitüntetendő egyesületek karnagyai kivételével, a nem versenyző egyesületek karnagyai döntsenek s szavazattöbbséggel ítéljenek. A szavazatok zárgyűlésen adattak be s a *budai dalárda* két szótöbbséggel győzött a *kolozsvári dallkör* felett.

E közgyűlésen a júry-tagok választásánál, kiknek számát a már érvényes ügyrend kilencben állapította meg, 37 szavazat érvényesült, következő eredménnyel megválasztottak: *Ábrányi Kornél* (37 szav.), *Hoffer Károly* (36 sz.), *Wachauer Károly* (33 sz.), *Hubay Jenő* (30 sz.), *Siposs Antal* (30 sz.), *Gaál Ferenc* (27 sz.), gr. *Zichy Géza* (23 sz.), *Ságh József* (20 sz.) s *Goll János* (15 sz.). A júry gr. *Zichy Gézát* választá elnöknek s *Ábrányi K.*-t jegyzőnek. 17 egyesület versenyzett úgy az első kötött versenyen aug. 12-én *Hubay Jenő* négyesével, mint a másodikon aug. 13-án szabadon választott darabokkal. Sorshuzás utján az elsónél következő sorrendben: 1. *Szentes*. 2. *Eger*. 3. *Miskolc*. 4. *Debrecen*. 5. *Győr*. 6. *Kecskemét*. 7. *Budapesti férfitárgylet*. 8. *Szegedi dalárda*. 9. *Budai dalárda*. 10. *Kassai tárgylet*. 11. *Szatmár*. 12. *Báttaszék*. 13. *Soproni dalfűzér*. 14. *S.-A.-Ujhely*. 16. *Rimaszombat*. 17. *Ungvár*.

A 2-ik verseny sorrendje volt: 1. *Debrecen*. 2. *Eger*. 3. *Szatmár*. 4. *Szeged*. 5. *Kecskemét*. 6. *Sopron*. 7. *S.-A.-Ujhely*. 8. *Buda*. 9. *Miskolc*. 10. *Budapesti férfitárgylet*. 11. *Rimaszombat*. 12. *Báttaszék*. 13. *Szentes*. 14. *Győr*. 15. *Ungvár*. 16. *Kolozsvár*. 17. *Kassa*.

A júry *aranyéremre* érdemesítette (megtartva a sorshuzási sorrendet): az *egri*, *miskolci*, *debreceni*, *szegedi*, *budai*, *kassai*, *szatmári*, *kolozsvári* és *ungvári* egyesületeket.

Ezüstéremi kitüntetésre (hasonló záradékkal) a *szen-tesi, győri, kecskeméti, s.-a.-ujhelyi* és *rimaszombati*;

diszokmányra pedig a *budapesti férfitárgyletet*, a *báttaszéki* és a *soproni* egyleteket.

Szemben a júry ez ítéletével általános megelegedésről szó sem lehetett, nem pedig azért, mert a júry 9 egyletet érdemesítvén (s méltán) kitünő művészi tulajdonságaiknál fogva arany éremre: a hősök közt egyik sem tudta elképzelni (pedig a júry ítélete precizirozta a tulajdonokat), hogy mivel áll egyik-másik magasabban vagy alantabb a másiknál. Hogy mindannyian mint művészeti hősök viselkedtek: ez nem elégitette ki többrevagyó ambiciójukat. — Az ezüst versenyhősök plane, kikkel szemben pedig a júry ítélete ugy hangzott, hogy az előbbieik tulajdonaival szintén kiváló mérvben rendelkeznek ugyan, csakhogy mégis némi vonalkülönbséggel: nyílt lázadásban törtek ki s a közgyűlés színe előtt nemcsak hangos kifejezést adtak sértett ambiciójuknak, hanem a *kecskeméti* és a *s.-a.-ujhelyi* egyletek az érmeiket vissza is utasíták s persze az egyesületből való kilépéssel gyakorolták a retorziót. Mérsékelt türelmet tanusítottak a diszokmányosok, pedig talán azoknak is lehetett volna annyi okuk az elégedetlenségre. De bármiféle verseny-rendszerrel menjenek is véghez a magyar dalversenyek, biztosak lehetünk benne, hogy olyat semmiféle Aristoteles vagy Plátó nem fog kitalálni, mely a magyar vért, temperamentumot s ambiciót kielégitse. Szegeden 1889-ben ismét új júry-ítéleti rendszer tétetett irányadóul s — a mint majd látni fogjuk — még csak ott szabadult ki igazán a zsákból az ördög; pedig annyi díj volt, hogy minden versenyzett egyletnek jutott.

Aug. 13-án a 2-ik verseny, szabadon választott darabokkal mint mindig: ugy ezuttal is élenkebben lekötötte a közönség figyelmét, mint a kötött verseny. A közönség mindkét izben zsúfolásig megtölté a nagy dalcsarnokot. Az első versenynek kezdete előtt, mikor már minden hely el volt foglalva, oly vehemens zivatar, orkán, égcsattogás tört ki, hogy istenítéletnek is beillett volna. A csarnok deszkafalai, gerendái ropogtak, a zápor zuhogott s be is csurgott itt-ott

a különben jól fedett fődélzeten. A rendezőség már azon gondolkozott, hogy másnapra halaszsa az előadást, mert a közönséget pánikus izgalom fogta el. Ekkor felgördül a függöny s a *szentesi dalárda* mint sor szerint az első meghajtja zászlaját a közönség előtt s rákezdí a versenydalt. Zúgó éljenzés jutalmazta a derék veterán egylet ez erélyes iniciatíváját s a nyári vihar is csillapulván, azután rendesen folyt a versenyzés. A dalcsarnokról pedig mindenki kiállithatta a szilárdsági bizonyítványt.

Mind a két versenyre a pécsi dalárda vezetése alatt kivonult 18 egylet a dalcsarnokba, pompás látványt nyújtott ragyogó zászlóik, festői öltözetük s földiszitett füvegeikkel. A 2-ik versenyen ezuttal nem dominált egy magyar zeneszerző sem tulnyomólag, az egyletek választása, testvériesen megosztotta köztük a babérokat *Ábrányi K.*, *Erkel F.*, *Gádl F.*, *Huber K.*, *Knahl A.*, *Lorencz J.*, *Mosonyi M.*, *Zimay L.* művei álltak a műsoron.

A mellett, hogy a pécsiek — főleg a pécsi hölgyek — általában minden megjelent egylet zászlóját ékesen feldiszitették, több egylet még különös kitüntetésben is részesült. Természetesen a *jubiláló pécsi dalárda* részesült a legtöbben A *szentesi dalegylet* díszes és értékes zászlószalaggal, a *kecskeméti* babérokoszorúval, a *komáromi* üdvözlő átirattal tüntette ki. A jubileumi ünnepség alatti kitüntetésekről alább bővebben.

Aug. 14-én az összeloadás impozáns hatással ment véghez. Rendkívüli érdeket kölcsönzött annak az, hogy gr. *Zichy Géza* személyesen vezényelte ezuttal először bemutatott gyönyörű szép s azóta az egész országban népszerűvé vált «*búcsu-szerenad*»-ját zenekar és obligát zongorakisérettel, melynek zongorarészét *Rausch Károly* fővárosi művész értelmelte. Midőn a gróf megjelent a karnagyi emelvényen, szünni nem akaró taps s éljenzés fogadta. E mellett a műsoron állt még *Erkel F.* Hymnusza s *Egressy B.* Szózatán kívül: *Liszt F.* «*Királydala*», *Zimay L.* «*Honfídala*», *Huber K.* »*Rákócy*», *Hubay Jenő* «*Sóhajtás*», *Mihalovics Ödön* «*Völgy és bérc*», *Erkel F.* «*Honvéd takarodó*», gr. *Zichy G.* «*Liszt-induló*» s *Szentirmay Elemér* «*magyar dalfüzér*» című

karai, melyeket Hubay Jenő vezénylete alatt mintegy ezer dalár énekelt. Legnagyobb hatást keltettek. gr. Zichy «*Szerenadja*», Huber K. «*Rákócyja*» s Szentirmay E. «*Népdal-füzére*». A «*Sóhajtás*» című karnál a tenorsólot *Hoffer Károly* a pécsi dalárda országos hirű s mindig győzelmes, páratlan széphangu tenoristája, a basszus-sólot pedig *Szendrőy Lajos* a magyar királyi operaház tagja énekelte. A teljes zenekart a királyi opera húsz tagjával egyesült városi zenekar szolgáltatva művészi precízió és árnyalással. Az *egri dalkör* ezuttal, ugy gr. *Zichy Gézá*t, mint *Hubay Jenő* karnagyot, igen díszes babékoszorúval tüntette ki.

Aug. 15-én este tartatott a dalsarnokban a díszhangverseny, melyet a «*Harmonia*»-társulat rendezett részben a Huber Károly siremléke javára, gr. *Zichy G.*, fővárosi művészek, a pécsi dalárda és *Hoffer K.* közreműködése mellett. Oly óriási érdekeltség nyilatkozott e hangverseny iránt, hogy már napok előtt minden jegy elkelt s az előadás napján semmi áron sem lehetett kapni. Bevezetésül: *Ábrányi Emil* szavalta ez alkalomra írt «*ünnepi prológgját*», kit megjelenésekor a közönség tüntető tapsokkal fogadott. Azután résztvettek benne Gr. *Zichy Gézá*n kívül *Wein Margit*, *Szendrőy Lajos* a m. kir. opera tagjai, *Hubay Jenő*, *Hoffer Károly* s a pécsi dalárda *Wachauer K.* karnagy vezénylete alatt, mintaszerűen adván elő *Thern K.* «*Dalünnepen*» férfikarát. Fanatikus hatást idézett fel gr. *Zichy G.* «*magyar ábrándja*» zongora és hegedűre, melyet Hubay Jenővel adott elő. A szünni nem akaró taps után még többször kellett a saját maga pompás Blüthner-zongorájához ülni, hogy kielégítse a közönség lelkesült tapsait. *A.-Wein Margit* előbb a «*Szevillai borbély*» nagy koloratur bravur-áriájával, utóbb pedig *Ábrányi K.* magyar dalaival aratott rengő tapsokat, szerző személyes zongorakiséréte mellett. *Hubay Jenőt*, *Hoffer Károlyt* s *Szendrőy Lajost* is elhalmozta a közönség meg-megújuló tapsaival s kihívásaival. A legdiadalmasabban sikerült díszhangverseny volt ez, melyet az országos daláregyesület, évkönyveibe vezetett.

S ezzel véget ért az ünnepély művészeti programja. Szólnunk kell még a pécsi dalárda jubileumi külön ünnep-

ségéről, a közgyűlések lefolyásáról és még egyről-másról, a mi az ünnepély történelmi mozzanataihoz tartozik.

A jubileumi díszünnepség aug. 15-én (vasárnap) délelőtt ment véghez a dalsarnokban. A közönség, külön e célra kiadott meghívó-beléptijegy mellett vehetett benne részt. Az ünnepély méltó volt a *pécsi dalárda* multjához és kiérdemelt babéraihoz. Mise előzte meg a belvárosi plébánia templomban, hol *Mendlik Ágoston* címzetes kanonok-plébános celebrált. A főoltár tetején díszes virágvánkos díszlett fehér virágokból, középen vörös virágok mutatván a 25-ös számot. *Perczel Miklós* főispán s *Aidinger János* polgármester s a pécsi dalárda elnöke, a szentély előtt részükre emelt díszpadon foglaltak helyet. Mise alatt az «*egri dalkör*» énekelt. Az egész templom zsúfolva volt közönséggel. Mise után a *pécsi dalárda* tagjai ezernyi néptömegtől kísérve vonult a dalsarnokba a jubileumi díszülésre, menetében minden oldalról elhalmoztatván az éljenektől.

A dalpadon köralakban, a dalegyleteket megkoszoruzott város szépei foglaltak helyet. A díszüléseket *Perczel Miklós* főispán, *Paxi* tábornok, *Follmann Alajos* megválasztott egyesületi alelnök, *Bánffay Simon* királyi tanácsos, *Petrovics* nagyvárad kanonok, a daláregyesület, az egyházi s városi hatóság képviselői s a pécsi dalárda érdemdús titkára, *Reberics Imre*, karnagya *Wachauer K.* s diadalainak orszlánrészesze: *Hoffer Károly* foglalták el. Fél 11 órakor jelent meg a pécsi dalárda zászlóanyjának, *Majláth György* özvegye képviselőjeként annak leánya, *Pallavicini* grófné, lelkesen fogadtatva. A dalpadnak a közönség felé néző végén, egész csoport hangjegy-állvány volt felállítva, szebbnél szebb koszorukkal elhalmozva, a melyekkel a pécsi dalegyesület megtisztelendő. A grófné megjelenése után a pécsi dalegyesület jeligéjét :

„Édes hazánk édes dalunk,
Érted élünk, érted halunk.“

zengte el s *Aidinger János* polgármester s elnök megnyitotta az ülést, köszönetet mondva a megjelent díszvendégeknek. Utána *Perczel M.* főispán emelt szót, ecsetelvén a dal

kulturális hivatását s kiemelve a pécsi dalárda dicsőséges multját s legbensőbb kívánalmakkal halmozva el a dalegyletek hazafiai szent ügyét. Lelkes eljenzés kísérte a főispán gyújtó szavait. Azután *Reberics Imre* egyleti titkár felolvasta rövid, de tartalmas kivonatban a dalárda 25 éves történetét, mely után a kitüntetó emlékjándékok átvétele következett.

Az elsőt *Simon Emma* úrnó nyújtotta át, fehérszinü nehéz atlaszszalagot e felirattal: «*A pécsi lelkes hölgyektől 1886. augusztus 15-én a pécsi dalárda 25 éves jubileumára.*»

A *budai dalárda* nevében, *Ország Sándor* országgy. képviselő s az egylet elnöke, meleg szavak kíséretében, aranybogyókkal kirakott s kék szalaggal díszített babékoszorut nyújtott át ily felirattal: «*Üdvözetül a pécsi dalárdának 25 éves jubileuma alkalmából a budai dalárda.*»

A *debreceni dalárda* nevében *Lengyel Imre* elnök ezüst babékoszorut ily felirattal: «*a pécsi dalegyletnek a debreceni dalárda 25 éves jubileuma alkalmából 1886. augusztus 15-én.*» Utána felolvastatott az egylet dísztagja *Kerekes Sámuel* költeménye.

A *győri dalegylet* képviselője *arany serleget* adott át megfelelő felirattal.

A *kolozsvári dalkör* elnöke dr. *Finály Henrik* piroskék (város színe) szalagu babékoszorut, a pécsi dalárda érdemeit magasztaló szavak kíséretében,

A *losonci dalárda* nevében *Busbach Ádám*, szintén gyönyörű babékoszorut nyújtott át, valamint a *rimaszombati* és *szatmári* dalárda is, *Unger Gusztáv* elnök dicsóító szavai kíséretében.

Eme s még számos emlékjándék, üdvözlési átirat és távirat átnyújtása s felolvasása után, *Finály Henrik* mint az országos magyar daláregyesület fölkért képviselője emelt szót annak érzelmeit tolmácsolva. «*A pécsi dalárda — így szólt a többek közt — elért fényes sikereivel beragyogja országos szövetségünket, koronája a hazai dalegyleteknek, sőt e korona legdrágább gyémántköve, melynek tündöklése biztató sugárként arra int, hogy igyekezzünk szívvél-lélekkel egyaránt*

az ő nyomdokain haladva újabb és újabb dicsőséget aratni».

Percekig tartó taps és éljen tört ki e szavakra, s miután a zaj lecsillapult, *Aidinger János* emelt ismét szót, megköszönve melegen a megjelentek megtiszteltetését, kiemelvén egyszersmind, hogy a pécsi dalárda ez ünnepséggel emlékére érmek és díszokleveleket fog kiállítani s azokkal viszont megtisztelni az egyesület tagjait.

Véget érve e szép díszünnepséggel, az egyesület képviselői a közgyűlési terembe mentek a búcsú zárulásra, melynek napirendjére a júry-ítélet kihirdetése, s a versenydíjak kiosztása is napirendre volt tűzve.

* * *

Történeti hűség tekintetéből álljanak itt az augusztus 12—15. napjain tartott nevezetes pécsi közgyűlés jegyzőkönyvének lényegében kivonatolt pontjai. E közgyűlés jegyzőkönyve az 1889-ki szegedi után a leghosszabb, melyet az országos egyesület annálisa 25 év alatt följegyezhet. Amaz is csak egygyel több pontot (41-et) tartalmazott, míg ez 40 pontban összegezi mind ama különböző irányu határozatokat, utasításokat, melyek effektuálása aztán annyi gondot s nehézséget is okozott annak, hogy két évre rá (1888-ban) az igazgató választmány iránt mind inkább nyilvánult bizalmatlansági határozatok folytán olyan válságra vezetett, mely az egész egyesületnek majdnem feloszlásába került. 38 egylet képviselője vett részt benne, köztük az ország legtekintélyesebb dalegyletei. Több napi lefolyása, im ez volt:

1. A megnyitáskor *Follmann Alajos* választmányi tag s fölkért helyettes elnök, jelentvén, hogy az egyesület elnöke *Bartay Ede* s alelnöke *Simonffy Kálmán* akadályozva lévén a megjelenésben fölkéri a közgyűlést elnökválasztásra:

elnöknek egyhangulag Follmann Alajos választatik.

2. A jegyzőkönyv vezetésére *Lekly Gyula* a *kassai dalegylet* elnöke.

3. Annak hitelesítésére pedig *Busbach Ádám* (Losonc), *Schmidt Ferenc* (Buda) és *Szögedi Endre* (Szeged), kéretnek fel.

4. Elnök titkos szavazás utján a júry tagjai megválasztására kéri fel a gyűlést:

megtörténik (a mint már fentebb jeleztük).

5. Az első versenyzési sorrend is:

sorshuzás utján megállapítatik (amint szintén fentebb már jeleztük).

6. A 2-ik verseny sorrendje megállapítása előtt Ábrányi titkár jelentvén, hogy abban kettő u. m. a *budai* és *győri* nem óhajt részt venni:

a közgyűlés nyomban megváltoztatja a Miskolcon elfogadott érvényes ügyrendnek erre vonatkozó pontját s elhatározza, hogy jövőre a versenyzők, mind a két versenyben kötelesek részt venni Ezuttal nevezett egyletek diszkrétció jára bizván a versenyzést, vagy visszalépést. Azután megállapítja a sorrendet (amint fentebb már jeleztük).

7. A szavazatszedő bizottság elnöke *Finály Henrik* bejelentvén a júry-választás eredményét:

tudomásul vétetik.

8. Az augusztus 13-ki közgyűlést a díszelnök *Perczel Miklós* nyitván meg meleg üdvözlő beszéddel.

Follmann Alajos közgyűlési elnök, meleg szavakkal mond köszönetet a díszelnöknek az egyesület nevében.

9. Ábrányi titkár felolvastván az elnöki jelentést s az igazgató választmány letévén mandátumát:

a közgyűlés azt tudomásul veszi s ugy az érdemes elnök Bartay Edének, mint a tisztikar s igazgató választmányának az eddigi működésért jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz.

10. Dr. *Danilovics Pál* az egrí dalkör elnöke s képviselője az elnöki jelentés kapcsán, meleg szavakkal indítványozza, hogy *Huber Károly* volt országos karnagy s *Engeszer M* volt egyesületi pénztáros elhunytá felett a közgyűlés jegyzőkönyvileg fejezze ki fájdalmát s az illetők családjaihoz részvétiratot intézzen. Dr. *Finály Henrik* ez indítványt azzal toldja meg, hogy e részvétnyilatkozat ne közönséges jegyzőkönyvi, hanem a jegyzőkönyvi kivonathoz csatolandó külön emléklap alakjában is történjék:

mindkét indítvány egyhangulag elfogadtatik.

11. Díszelnök Perczel Miklós a leköszönt tisztikar s igazgató választmány helyébe az ujnak megválasztását tűzvén napirendre s kinevezvén a szavazatszedő bizottságot ;

az eredmény beterjesztéseig a közgyűlést felfüggeszti.

12. Ez alatt *Lekly Gyula* közgyűlési jegyző felolvasván az érkezett üdvözlő számos táviratokat :

azok örvendetes tudomásul vétetnek.

13. *Riszner József* bizottsági elnök bejelenti a tisztválasztás eredményét, melyre 35 szavazat adatait be s mely szerint :

elnök lett *Bartay Ede*, (35 sz.), alelnök *Follmann Alajos* (35. sz.), titkár *Ábányi Kornél* (35 sz.), karnagy *Hubay Jenő* (35 sz.), másod karnagy *Kovácz Emil* (35 sz.), pénztáros *Goll János* (26 sz.). Igazgató választmányi tagok a központhól: *Csizik Károly* (34 sz.), *Zimay László*, (34 sz.), *Erkel Lajos* (33 sz.), *Siposs Antal* (33 sz.), *Nagy Ágoston* (33 sz.), *Simonffy Kálmán* (33 sz.), *gr. Zichy Géza* (32 sz.), *Ságh József* (32 sz.), *Berecz Ede* (30 sz.), *Német János* (Szentirmay Elemér) (30 sz.), *Erney József* (28 sz.), *Schmidt Ferenc* (13 sz.).

A vidékről egyhangulag megválasztattak: *Kovács Sándor* (Losonc), *Szentkereszty Zsigmond* (M.-Vásárhely), *Szögedi Endre* (Szeged), *Riszner József* (Jászberény), *Karancsi Dániel* (H.-M.-Vásárhely), *Lengyel Imre* (Debrecen), *Lekly Gyula* (Kassa), *Boda Vilmos* (Szegszárd), *Mikuleczky István* (Miskolc) *Zelenka János* (B.-Gyarmat), *Benigni Sámuel* (Kolozsvár), *Dapsi J.* (Rimaszombat), *Barta Endre* (Szatmár), *Aidinger János* (Pécs), *Zoltsák János* (Ungvár), *Joó Károly* (Szentés), *gróf Eszterházy Kálmán* (Kolozsvár), *Dólcus Gyula* (S.-A.-Ujhely).

13. *Kovács Sándor* indítványára :

Simonffy Kálmán egyhangulag tiszteletbeli elnöknek választatik.

14. Díszelnök a számvizsgáló bizottság tagjaiul kinevezi: *Kovács Sándor*, *Márk Endre*, *Jilly Alajos*, *Mikuleczky István*, s *Karancsi Dániel* képviselőket.

Márk Endre oly feltétel alatt fogadja el a megbizást,

hogy ha a pénztárkezelésre a közgyűlések által hozott határozatok érvényesülnek.

Karancsi Dániel óhajtja, hogy a zárszámadások két évről két évre szóljanak a teljes eredmény feltüntetésével.

Bartha Endre óhajtja, hogy a számadások végeredménye az elnöki jelentésében befoglaltassék.

Ábrányi Kornél titkár felvilágosítást nyújt, hogy a zárszámadások a budapesti 1885-iki közgyűlés határozata folytán maradtak el, miután a számvizsgáló bizottság a miskolci rendezőség számadásaival el nem készülhetett.

Finály Henrik a számadások eredményét szintén óhajtja az elnöki jelentésbe bevételni s bizottság kiküldését kéri, mely a pénztár kezelésre szabályzatot dolgozzék ki s azt még a jelen közgyűlés elé terjessze.

Mikuleczky István (Miskolci képviselő) megjegyvezvén, hogy a miskolci számadások csak formahiba folytán váltak késedelmessé, szintén szabályzati készitést óhajt, mely irányítsa a rendező bizottságokat.

Ábrányi Kornél megjegyzi, hogy erre szükség nincsen, mert az, az ügyrendben befoglaltatik s a miskolci ünnepélynél is érvényben volt.

Dr. Szeles József (Kecskemét) a számvizsgáló bizottság előreválasztását s annak a közgyűlés elé való előzetes beterjesztését indítványozza.

Díszelnök ezek után indítványozza, hogy a kiküldött bizottság hatalmaztassék fel a tett indítványok értelmében terjeszteni be jelentését;

ez indítványt a közgyűlés elfogadja.

15. A költségelőirányzat megtétele s beterjesztésére:

a közgyűlés Finály Henrik, Danilovics Pál, Schmidt Ferenc, Jilly Alajos, s Hauer Gyula (Sopron) küldi ki. Ábrányi Kornél abeli kijelentését pedig, hogy az 1885-iki rendkívüli közgyűlésnek egy ilyen már be lett terjesztve, de azt az nem tárgyalta, s így annak figyelembe vételét kéri: tudomásul veszi.

16. *Follman Alajos* a losonci dalegylet külön dja kérdésének elintézését hozván szőnyegre, *Kovács Sándor*

abeli kijelentése után, hogy a díjhoz mellékelt karnagyai pálcá, a losonci egyesület határozata folytán, a nyertes egyesület karmesterét illesse:

határozzatik, hogy e díjat -- minden kívül -- az egyesületek képviselői -- az aranyérmes nyereségű egyesületek képviselőivel -- ítéljék oda. A képviselők összehívásával a pécsi dalárda elnöke bizatik meg. Az odaitétel módja titkos szavazás, abszolút többséggel. Az odaitétel csak a rendes júri ítélete kihirdetése után történhetik.

Augusztus 14-én diszelnök megnyitván a folytatólagos gyűlést.

17. *Kovács Sándor* indítványára:

a közgy. *Bartay Edét* sürgönyileg értesíti elnöki megválasztásáról.

18. Felolvastatik a számvizsgáló biz. jelentése, mely szerint a vizsgálathoz szükséges alapok: a számadás összeállítása, a jövedelmi forrás, stb. kimutatva, sem az tisztába hozva nem lévén, hogy Engeszer M. halálával, mennyinek kellett lenni a pénztár állásának, a bizottság a számadást összeállíthatónak nem találta. Indítványozza, hogy az igazgató választmány kötelességévé tétessék, a miskolci ünnepély óta az elhunyt pénztáros haláláig fölmerült bevételek és kiadások összeállítása, hogy ezzel egybefüggőleg, az ideiglenes pénztáros számadása is felülvizsgálható s egy mielőbbi rendkívüli közgyűlésen a további teendő fogatosítható legyen. Azt is kéri a bizottság, hogy a miskolci ünnepélyi számadások a miskolci volt rendező bizottsággal hozassanak rendbe:

a jelentés tudomásul vétetik oly értelemben, hogy az igazgató választmány 3 havi határidőn belül fogatosítsa a határozatot. Egyszersmind a számvizsgáló bizottság még Spilenberg Barna (S.-A.-Ujhely), dr. Hauer Gyula (Sopron), dr. Danilovics Pál (Eger), Schmidt Ferenc (Buda), s dr. Szeles József (Kecskemét) képviselőkkel kiegészítették s kimondatik, hogy a tiz tagu bizottság ülése határozatképes, ha öt tag jelen van.

19. *Karancsi Dániel* a jelentés kapcsán indítványozza, hogy az elnök utalványozási joga 100 frtnál tovább ne ter-

jedjen s azon felül az igazgató választmányt illesse meg az utalványozási jog, sőt a korlátolt utalványozást is utólagosan jelentse be a választmánynak. Ezenkívül még több szigorító indítványt is tesz,

melyek részint módosítva, határozattá válnak, részint pedig elejtetnek.

20. Zelenka János (B.-Gyarmat) indítványa, hogy a pénztári eredmény minden tagegylettel közöltessék:

elfogadtatik.

21. A jövő országos ünnepélyre nézve Szeged, Kassa és Ungvár tesz meghívást. Kassa fentartja miskolci meghívását: *a közgyűlés 1886-ban Szegedre s 1890-ben Kassára teszi át az országos ünnepélyt.*

22. *Finály Henrik* a vasuti igazgatóságok szűkkeblű engedményeire hívja fel a közgyűlés figyelmét:

megbizatik az igazgató választmány kedvezőbb feltetelek kieszközlésére.

23. *Ábrányi K* referál a királyhymnusz-ügyről s a költeménypályázat eredménytelensége alapján, *Jókai Mórt* indítványozza fölkérni a szöveg megírására:

hosszabb vita után e kérdés egyelőre levéttetik a napirendről.

24. Felolvastatik *Goll János* megválasztott pénztárnok lemondó levele:

sajnálattal vétetik tudomásul s az új választás másnapra tüzetik ki.

25. A *pécsi dalárda* 25 éves jubileumi külön ünnepségén

Follmann Alajos, Finály Henrik és dr. Danilovics Pál kéretik fel az egyesületet képviselni.

26. Indítványoztatik, hogy a pénztári állapot rendezéséig a pénztárnoki állás betöltése hagyassék függőben s a volt ideigl. pénztárnok dr. *Hubay Károly* kéressék fel addig a hivatalban maradásra:

az indítvány elfogadtatik.

27. A zenetanári szeminárium kérdésében indítványoztatván a további intézkedés felfüggesztése:

az igazgató választmány utasítatik az ügy előkészítésére.

28. Az alapszabályi módosítások szüksége nem forogván fenn:

Finály H., Hauer Gyula és Márk Endre kiküldetnek esetleg azokat az ügyrenddel összhangzásba hozni.

29. Az egyesületi tagegyletek karnagyainak kérvénye olvastatván fel, melyben többirányu intézkedésre kéretik fel a közgyűlés, a karnagyok szellemi s anyagi érdekeik felkarolása s hatáskörüknek kitágítására nézve:

Lengyel Imre indítványára a közgyűlés a kérvényt az ügyrendi bizottsághoz teszi át bővebb tanulmányozás végett, s véleménye betérjesztésére kéri fel a legközelebbi közgyűlés alkalmával.

30. *Ságh József* «Zenelapja» érdekében többféle irányu indítvány tétetvén:

hosszabb eszmecsere után végre a közgyűlés ez évre 200 frtot szavaz meg a lap támogatására.

31. Ugyancsak ez ügyben:

megbizzá az igazgató választmányt, hogy a lap részére államsegélyt eszközöljön ki.

32. *Hauer Gyula* indítványképen a soproni Liszt-emlék érdekében kéri fel a közgyűlés erkölcsi s anyagi támogatását: *a közgyűlés ennek tárgyalását a már bejelentett hasoncélú indítványnál tartja fenn magának.*

33. A losoncihoz hasonló, jövőre is felmerülhető külön díjak kérdése feletti véleményezést:

a közgyűlés az ügyrendi bizottsághoz teszi át.

35. Az egyesületi leltár s irattár rendezése:

az igazgató választmány köteleességévé tétetik.

36. *Unger Gusztáv* (Szatmár), több rendbeli indítványt tesz a dalárünnepélyek költségvetési irányzata, a tisztviselők tiszteletdíja, az összeloadások miként tartása s a műdarabok kiválasztására nézve:

melyek elfogadtatnak s érvényesítésével az igazgató választmány megbízatik.

37. *Abrányi K.* indítványozza, hogy *Liszt Ferenc* hamvai

hazaszállítása érdekében a közgyűlés, illetve az országos egyesület tegye meg a kezdeményező lépést:

egyhangulag elfogadtatik s az igazgató választmány megbizatik kérvény benyújtására a parlamenthez s csatlakozási átirat szétküldésére a törvényhatóságokhoz és Siposs Antal indítványára az «írók és művészek társaságához» is.

38. Felolvastatik a júry ítélete, (eredményét már fentebb közöltük):

mely tudomásul vétetik s utána a díjak kiosztatnak.

A jelentés érdekes bevezető sorai így szóltak:

*«a bizottság összes jelen volt tagjai, elnökül gr. Zichy Gézátt s jegyzőül Ábrányi K. választván, mindenek felett ama meggyőződésnek adván kifejezést egyhangulag, miszerint az eddig uralkodott sorozati díjrendszer helyett Miskolcon elfogadott érem és díszokmány-rendszer művészeti értelmezése s gyakorlati alkalmazása más nem lehet, mint hogy az egyenlő színvonalra érdemesített versenyzett egyletek művészeti képzettség szempontjából **egyenlőknek** tekintessenek s ez okból semminemű oly összehasonlítási vagy részletező bírálatnak helye nem lehet, mely az egyenlőség színvonalának elterelésére vezethetne s így csakis oda vihetne, hogy az eddig dívott díjosztás tényleges érvényesítése helyett, kézzel nem fogható elméleti osztályozást hozna alkalmazásba: a közgyűlés által meghatározott sorshízdási egymásulánra fektelett sorrend szerint, aranyéremre érdemesíti egyhangulag a következő egyleteket (lásd mint fentebb) ama művészeti tulajdonaiknál fogva, melyekkel rendelkeznek, minők: **helyes zenei felfogás, előadási szabatosság, megfelelő színezés s az együttes éneklésnek kiváló művészeti színvonalra való emelése.***

*A fent elsorolt művészi tulajdonságoknak kevésbé való de azért kiváló elismerésre méltó feltüntetése szempontjából, **ezüst éremre** érdemesíti (stb. mint fent) s díszokmányra (stb. mint fent.).*

39. A losonci díj odaitélésére kerülén a sor, a fent jelzett megállapodás szerint:

az abban az értelemben lett eldöntve, a mint már fentebb jeleztük.

40. A közgyűlés kölcsönös meleg üdvözlő, búcsú- s köszönő szónoklatok után oszlik szét, éltetvén zajosan *Perczel Miklós* főispánt, *Aidinger János* polgármestert, *Pécs városát*, a *pécsi dalárdát*, gr. *Zichy Gézá*t, *Follmann Alajost* stb.

A szétoszlás jelszava volt: «*vizontlátásra Szegeden 1888-ban*».

* * *

A ki figyelemmel vesz tudomást a fenti pécsi közgyűlés terjedelmes és sokoldalú határozatairól s — bár kivonatosan — a sorok közti olvasás tehetségével is bír: az előtt fel kell tűnni annak a nem csekély mérvű izgatott animozitásnak, mely abban a tanácskozó képviselőket átlengte. Bizonyos egrirozott, s az igazgató választmány és a tisztviselők iránt táplált s el nem palástolható bizalmatlanság uralkodott a kedélyek felett. Jogosan-e vagy sem? Ennek eldöntése: ép e történeti munka íróját nem illetheti, ki hivatalos állásánál fogva 22 éven át a legszorosabban volt kötve az egyesülethez s kinek ez idő alatt (s legtöbb esetben talán ép csak neki) kellett a legszúróbb töviskoronákat viselni. Ma már ítélhet maga a 25 év történelme s maga a jubiláló egyesület. Tény azonban, hogy az el nem tagadható történelmi adatok azt bizonyítják, hogy a 25 év alatt fölmerült többenemű egyesületi kellemetlen incidensek forrását nem mindig az igazság, hanem a kellően nem ismert s föl nem derített tényállások, félreértések, szándékos felbujtások, sértett ambíciókból folyó elrágalmazások s főleg ama művészeti testületek képviselőinél általában uralkodó ama könnyen iritálható lelki állapotok képezték, melyek az első behatás alatt igaz, hogy izzani szoktak s égető zsarátnokot szórni, de későbbben önmaguktól kihűlnek, elhamvadnak s még inkább termékenyítő talajjá válnak. Különben hogyan lenne érthető — amint e történelmi mű is igazolja e sorok írójával szemben, — hogy 30 év lefolyása alatt *minden* közgyűlés egyhangulag megvá-

lasztja verseny-bírónak, egyhangulag bizalmat s elismerést szavaz neki jegyzőkönyvileg buzgó tevékenységeért s még akkor is egyhangulag kéri hivatala megtartására, midőn e közóhaj teljesítésének már ellentmond az előhaladt kor és a megváltozott egyéni viszony? S ugyszólván hasonló helyzet mutatkozik 25 év alatt mindig az igazgató választmány ama tagjaival szemben is, kik hivatva voltak az ügy élén állani s azt még a megkövezés stádiumaiban sem hagyni el.

Eléggé ki nem emelhető érdem s elismerés illeti ezért mind ama városok és egyletek vezérférfiait, kik az országos ünnepélyek rendezései élén állottak. Mert mindig ők képezték azokat a biztos regulátor-szellentyüket, melyek nem engedték az egyesület kazánjának szétrobbantását. Hervadhatlan babérkoszoru illeti a pécsi országos ünnepély rendező bizottságát is s mindenekfelett pedig azokat a lelkes férfiakat, kik éjjelt-nappalt egyenlővé tettek, hogy az oly fényesen sikerüljön, a mint valóban sikerült is.

Perczel Miklós főispán és díszelnök *Aidinger János* polgármester és a pécsi dalárda elnöke, *Bánffay Simon* annak első és sok éven át lelkes elnöke, hasonlóképen *Jylly Atajos*, az egylet egyik tartó oszlopa, *Reberics Imre* az egylet finom szellemű s páratlan tevékenységű titkára, *Wachauer Károly* a diadalmas karnagy, *Hoffer Károly* az elsők közt a legszebb babérra méltó bájos hangu tenoristája a mindig győztes egyletnek, (jelenleg az egylet karnagya), *Szigriszt József*, *Grabarits Ernő* *Szigriszt Lajos* s még számosoknak a nevei legyenek örökre feljegyezve az egyesület történelme lapjain.

A pécsi dalárda 30 évi fenállásának emlékünnapélyét is megtartá 1891-ben, mely alkalommal szintén el lett halmozva üdvözetekkel az ország minden részéből. Megjelent azon a város színe-java, a szomszéd dalegyletek s a fővárosból is számos író és művész. Díszes emléklapot is adott ki ez alkalomból, mely *Reberics Imre* szerkesztése mellett felöleli az egylet minden ténykedési s fejlődési adatait.

Az 1886-ki ünnepély alkalmával a hivatalos napilap is, melyet *Várady Ferenc*, *Feiler Mihály*, és *Lenkei Lajos*

szerkesztettek, oly irodalmi színvonalon állott, mely egészen beillett az ünnepély fényes keretébe.

XVI.

Az orsz. m. daláregyesület három évi ünnepélyszünete 1889-ig.

Az az időszak, mely az 1886-i pécsi s az 1889-i szegedi ünnepély közt lefolyt, méltán nevezhető az orsz. m. daláregyesület *megpróbáltatási időszakának*. Annyival is inkább, mert maga a szegedi ünnepély is olyan vihart zúditott a fejére, melynek hősie kiállása után elmondhatja a latin költővel, hogy *«impavidum ferient ruinae»*. 1890-ig nem egyszer, de többször is orkán vonult el felette, melyek ugyszólván megrendítették alapjában, leghivebb szövetségesei is elhagyván vagy ellene fordulván s nemcsak külső, hanem a saját kebelében támadt válságos ostromokkal is meg kellett küzdenie.

Kálvária-járásnak illet az be, amin a Pécssett megválasztott elnökség, tisztikar s igazgató választmánynak kellett átesnie, megváltandó az igazságot, hogy végre diadalmaskodjék a szenvedély, a megtévedés s tegyük hozzá: jó-részből a rosszakarat s talán még a hálátlanság maró tűzében is megacélosodott ellenáramlat felett. S itt első sorban *Bartay Ede* elnök nemes türelemmel párosult példás ügybuzgalmát kell kiemelni, ki az ügyek ép oly tapintatos mint lelkiismeretes vezetése, közbenjárása, tisztázása s foganatosítása által lehetővé tette mind azt a sok Scyllát és Charibdist kikerülni, mely közt az egyesület hajójának három éven keresztül eveznie kellett, hogy elsüllyesztő léket ne kapjon. Méltó elismerés illeti ez eredményre nézve azokat a lelkes és igazságszerető férfiakat is, kiknek mint a tekintélyes s irányító dalegyletek elnökei s vezéreinek, sokszor a gátat szakítani hajlandó turbulens elemek közé állván, azok ostromhadjait higgadt, objektív és nemesen konciliáns föllépésükkel

mindig sikerült a kellő mederbe visszaterelni. Ily üdvös szerepet játszottak e három éves Gvelf- és Gibelin-tusában főleg *Kovács Sándor* a losonci, dr. *Finály Henrik* a kolozsvári, *Lengyel Imre* a debreceni, *Lekly Gyula* a kassai, *Zoltsák János* és *Drohobeky Gyula* az ungvári, *Unger Gusztáv* a szatmári, *Szögedi Endre* a szegedi egyeslet részéről s még mások is.

E munka t. olvasója méltán fölteheti a kérdést, hogy az elemek illetén való fölháborodásának s a békés egyetértés ily huzamosabb megbomlásának voltaképen mi volt hát az indító oka? S ez szemben e történelmi munka írójával annál jogosabb, mert a kérdésre talán ép az adhatja meg a legkompetensebb választ, ki az országos egyesület hajója kormányrudjánál 22 éven át teljesítette a köteleességet, nem tekintve dermesztő hidegre, ellankasztó hőségre, zápor, jég vagy viharra. Rövidbe foglalva lehet e kérdésre felelni «sine ira et studio» s nem vetve ügyet még a subjektivitás motívumaira sem.

A mint e munka történelmi fonalszálnak vezetéséből is kiderülhet: az «orsz. m. daláregyesület» keletkezése, megszervezése s dologi mechanizmusának megindítási alapját nem képezte más, mint a *hazaftui s művészeti ideál*, mely más pozitív alapokra fektetett intézményekkel szemben, sem kézzelfogható alapítványok, sem részvények vagy tartaléktőkékre nem támaszkodhatott. Kezdetben három évig, ugyszólván mint az orchidea virágnak gyökér, föld s anyag nélkül, csak a láthatlan s megfoghatlan légből, párából kellett táplálkoznia, magát fentartania. Az 1870-i első nagymérvű egyes. ünnepélynek (Budapesten) kellett volna letennie azt az anyagi alapot, melyre további építkezéseit bazirozhatta volna. Már előzőleg részleteztük ez ünnepség szerencsétlen anyagi kimenetelét. A mi azután következett az egyesület ténykedéseiben, az mind inproduktív erkölcsi, becsületbeli ténykedések voltak, melyek lassankint nemcsak elszibasztólag hatottak az egyesület tagegyleteire, hanem azok kebelében mind mélyebbre kezdett vágódni a meddőnek látszó munka és erőpazarlás ama talaja, melyen legkönnyebben s legbujábban szokott meg-

teremni a rejtett elégedetlenség s ebből folyólag aztán a bizalmatlanság, a gyanúsítás s a személyes motívumok áldástalan plántája. Az egyesület financiai rendezésére a rendes és rendkívüli közgyűlések csak a papíron, a jegyzőkönyvekben nyújtottak orvosságot, keveset törődve vele, hogy az igazgató választmány honnan veszi a «nervus rerum»-ot, még a gépezet működtetésére is, nem hogy az ügyek teljes tisztázására. A tagegyletek állományának folytonos hullámlásával minduntalan új emberek, új beleszólók is merültek fel, kik felületes ügyismeret mellett aztán csak úgy tekintették az egyesületet, mint valami konsolidált pénzügyet, melynek gépezeti kerekeitől órapontosságot kell várni s ha nem úgy járnak rögtön előállhat a vizsgálati törvényszék: itélni eleve nek és holtak felett.

A minden országos verseny alkalmával szcenizált ma-
lekontentusi demonstrációk csak folytonos olajat öntöttek arra az izzó zsarátnokra, melynek kohóját a folyton hullámló financiai mérleg iránt táplált bizalmatlanság, sőt nem egyszer még a legkiméletlenebb, legméltatlanabb gyanúsítási ösztön is képezte. Ez alapon, lassankint rejtve és nyíltan, véresszáju szélső ellenzék képződött az egyesület kebelében, mely többé nem az erkölcsi vívmányokat, nem a szellemi sikereket s diadalokat tekintette főcélnek, hanem a bürokratikus gépezet strazzáinak krajcáros mérlegelését. Csak halmozta egymásra a határozatok, az utasítások, a reformok s szabályzatok aktáit, melyek elintézésébe sokszor bele kellett fáradnia a legerősebb agy- és munkaerőnek is az elnökség s az igazgató választmány kebelében. Ennek pedig az lett a következménye, hogy az egyesület végre két pólusra oszlott. A kormányzati pólustól mindinkább elhajlott a másik, (az egyesület fölzaklatott zöme) s a kettőt csak a «vis inertiae» tartotta össze. Kétséget nem szenved, hogy mindehöz összhang bontólag járult hozzá még az is, hogy maga az igazgató választmány kebelében a legutóbbi években számos művészeti kérdés és irányításban éles ellentétes nézeteltérések merültek fel, melyek nem egyszer személyes kérdésekké fajultak s elzibbasztólag, elkedvetlenülőleg hatottak

a legkipróbáltabb erőkre. Az így alakult kettős pólus mindenike, kivette aztán az igazgató választmány kebeléből a maga vonzó és visszataszító erejét szemben az egyesület tagegyleteivel s ilyenformán kimaradhatlanul be kellett következni egy olyan erős kitörésnek, mely megtisztítani volt hivatva a sokféle nízus ingredienciáitól megterhelt s egyensúlyba többé nem jöhető egyesületi atmoszférát.

* * *

Kövessük történelmi fonalát az eseményeknek, mely a kérdéses három évig tartott ünnepély-szünetet s egyenetlenkedést a szegedi (második) országos ünnepélylyel (1889-ben) összeköti. A t. olvasó tiszta képet fog azokról nyerni az elsorolandó hivatalos adatok, okmányok s egyéb ténykedések által.

A pécsi 1886-iki ünnepség évének utolsó negyedéből mint legmomentuózusabb események a következők magasodnak ki.

A *Ságh József* «Zenelap»-ja, mely 1886-ig megszakítás nélkül folytatja működését s mely Pécssett a daláregyesület hivatalos organumául is elfogadtatott és évi segélyezése határozatilag kimondatott, ébrentartó s fellendítő közegül szolgál a dalegyletek közötti szolidaritás fentartására. Élénk agitációt folytat — a pécsi határozat alapján is — a *Liszt Ferenc* hamvai hazahozatala érdekében, melyek még az 1887-iki év első felébe is átnyulnak, habár végtére is fájdalom, minden megillető eredmény nélkül, amint ez köztudomású. A daláregyesület, az «írók és művészek» társaságának petíciója az országgyűléshez, az egyetemes sajtó felszólalásai, sőt még magában a parlamentben tett indítványok is mind hiába válókká váltak az akkori kormány fejének ellenszenveskedése, az akkori kultuszminisztérium lanyha viselkedése s a legbefolyásosabb intéző körök soha nem menthető apathiája, meghátrálása folytán. A magyar hazafiui s a hálaérzetre hajló minden magyar honpolgár szívének mindenkor el kell szorulnia ez emlékre s szégyenpir futhatja el az arcokat, hogy ilyesmi, ép a *lovagias* magyar nemzet rovására történhetett,

s melyet még egy halásabb, elismerőbb utókor sem fog soha teljesen jóvátehetni!

Még ez évben lendül fel nagy mérvben a «*xenetanárook országos egyesülete*», megnyervén maecenásul és díszelnökül a fenkölt szellemű s kimagasló egyházfejedelmet Dr. *Haynald Lajos* Kalocsa biboros érsekét, jelentékeny anyagi kitüntetésben is részesítvén az együletet

A szentesi dalegyület 25 évi fenállásának emlékünnepe is ez évre esik, melyet azonban csak a következő évben tarthat meg az ő érdemeit megillető érdekeltség s a fővárosi művészvilág számos tagjának is részvéte mellett.

Jankó Pál, geniális hazánkfia, korszakot alkotó új rendszerű zongora-kláviaturájával ez évben tűnik fel szélesebb körökben, kiváltképen méltánylásra találván a külföldön, míg nálunk vele szemben is beigazul, hogy «*senki sem próféta saját hazájában*».

Lengyel Imre a debreceni dalárda elnöke, mindjárt a pécsi közgyűlés után sept. 22-ről indokolt átiratot intéz az igazgató választmányhoz, melyben az egyesület országos ünnepélyeinek csak hosszabb cyklusokban való megtartását hozza javaslatba, nyomós érvül hozván fel a legbuzgóbb egyleteknek két évenként való anyagi kimerülését, míg számos kedvező viszonyok közt levő tagegyület, csak nagy ritkán vesz részt a költséges ünnepségekben, az alatt kipihenvén magát s még inkább megizmosodván anyagilag és szellemileg. Való, hogy ez átiratban sok igazság volt elmondva, de mert az egyesületi országos ünnepélyek tartását csak minden tizedik évben kontemplálta s helyette nagyobb vidéki városok köré csoportosuló vidéki részleges ünnepélyeket hozott javaslatba: a következő év febr. 2-án tartott rendkívüli közgyűlés, bizottságot küldött ki az átirat bővebb tanulmányozására s jelentéstételre a legközelebbi közgyűlésnek.

Nevezetes művészeti mozzanatot képezett ez év végén az «*írók és művészek társaságának*» amaz értekezlete is *Urváry Lajos* a «*Pesti Napló*» szerkesztője s a társaság elnökelete alatt, mely a gróf *Keglevics István* intendánsága alatt immár veszedelmes meredélyre jutott magyar

királyi operaház zilált ügyei orvoslási kérdésével foglalkozott. Nagyszámu író, művész és műkedvelő vett részt ez értekezletben, sőt maga az intendáns gróf is megjelent az elnök meghívására, álláspontjáról s az intézet ügyeiről tájékozandó az értekezletet, mely végre is más eredményre nem vezetett, mint hogy a parlament is beleszólván a dologba, ánkétbizottság hivatott össze, annak pedig utóvéges eredménye az lett, hogy a gróf intendáns állásától fölmentetett s az opera élére *Beniczky Ferenc* belügyminiszteri államtitkár lett előbb kormánybiztosul, későbbben pedig valóságos intendánsul kinevezve. Ez operai regime viselt dolgairól lesz még alkalmunk későbbben megemlékezni, mert lényegesen kihatott az országos daláregyesület beléletére s viszonyai átalakulására is.

* * *

Az a rendkívüli közgyűlés, melyet a pécsi közgyűlés az ünnepély után három hónapon belül határozott megtartani, az előző évben absolute nem jöhetett létre, nem az igazgató választmány tétlensége miatt, hanem a pécsi közgyűlés amaz inpraktikus eljárása folytán, hogy a bonyolult ügyek végleges tisztázására kinevezett *tizenegyes* bizottság tagjai az ország minden részéből kerülvén ki, a fizikai idő lehetlenné tette azoknak egy időre való egybehívását, valamint a mindenféle akták megküldését a rövid határidő alatt. E szerint a rendkívüli közgyűlés csak 1887. febr. 2-án volt megtartható Budapesten. 29 egylet képviselője vett részt abban, melynek lefolyási képét leghivebben fogja illusztrálni annak hitelesített jegyzőkönyvi kivonata, melynek hitelesítését: *Beliczai Gyula* (komáromi), *Fialovszky Lajos* (soproni) és *Siposs Antal* (egri) képviselők eszközölték.

A közgyűlést *Bartay Ede* Pécssett újból megválasztott egyesületi elnök vezette, ki mindenekelött konstatálván a gyűlés határozatképességét s a képviselőket higgadt tanácskozás s komoly megfontolásokra kérvén fel: legelőször is felolvastatta a titkár által elnöki jelentését, mely az igazgató választmánynak a pécsi ünnepélytől egészen e rendkívüli közgyűlés napjáig terjedt működéséről adott számot. Kiemeli e

jelentés, hogy az igazgató választmány Pécs óta három ülést tartott, több szűkebb bizottságot működtetett s hogy különösen a kiküldött számvizsgáló bizottság számára a szükségelt okmányokat s iratokat beszerezte, azokat előzetesen átvizsgálta s a közgyűlés rendelkezésére bocsátja. Kiemeli, hogy ezek alapján a számvizsgáló bizottság által beterjesztendő jelentésekből kellő képet nyerend a közgyűlés az egyesület pénzügyi állásáról, valamint a lefolyt miskolci országos ünnepély bevételi s kiadási mérlegéről is s aszerint hozhatja meg a közgyűlés legjobb belátása szerint határozatát s további intézkedését. Kiemeli továbbá ama — fentebb már jelzett — nehézséget, melynél fogva a közgyűlés nem volt előbb megtartható. Áttér azután a pécsi számos — gyakran egymást keresztező — határozat foganatosítására az igazgató választmány részéről kijelölvén azokat is, melyek még foganatosíthatók nem voltak.

Foganatosítva lett az elhunyt *Huber Károly* és *Engeszer M.* özvegyeihez határozott speciális részvétátirat átnyújtása.

A zenetanári szemenárium ügyében a memorandum átnyújtása a kultuszminiszterhez.

A *Liszt Ferenc* hamvai hazaszállítási ügyében határozott kérvénynek szintén benyújtása a magyar parlamenthez.

A jelentés főlemliti, hogy a «*Zenelap*» segélyezésére Pécsen megszavazott s kifizetni határozott 200 frt még nem volt effektuálható a számvizsgáló bizottság jelentése beterjesztéseig, valamint az egyesület leltára s irattárára vonatkozó határozat sem a munka nagy halmaza folytán, megjegyezvén, hogy annak eszközésével *Simonffy Kálmán* és *Schmidt Ferenc* igazgató választmányi tagokat bizta meg.

Kiemeli a jelentés, hogy miután a pécsi közgyűlés nem gondoskodott arról, hogy a 11-es bizottság tagjait ki és hová hívja egybe: az igazgató választmány *Schmidt Ferenc* egyik s a székhelyen lakó bizottsági tagot kérte fel, hogy többi tagtársait a közgyűlést megelőző napra hívja egybe Budapestre, az ő elnöksége alatt átvenni, megvizsgálni az okmányokat s jelentést tenni a közgyűlésnek.

Az elnök, jelentésében végül, miután arra kéri fel a közgyűlést, hogy nemcsak a Pécssett *Goll János* lemondása folytán megüresedett pénztárosi, hanem a titkári állást is választás útján töltsse be, miután *Ábrányi Kornél* eddigi titkár lemondott e sok éven át viselt állásáról: egyszersemind az igazgató választmány szolidáris határozata következtében ugy a maga, mint az igazgató választmány nevében is a mandátumot a közgyűlés rendelkezésére bocsátja. Ennek indokolásaul így végződött az elnöki jelentés:

«Hogy velem együtt, a megválasztott tisztársak s a központi igazgató választmány tagjai ez érzületük és elhatározásuknak már Pécssett kifejezést nem adtak: ennek oka csak ama hazafias ügyszeretetüknek róvható fel, mely erkölcsi kötelességükké tévé mind addig megmaradni terhes és felelősséggel járó állásukon, amíg a fölmerült rekriminációkra okot szolgáltatott ügyek rendezve, tisztázva és a t. közgyűlés elé terjesztve nem lesznek. A midőn tehát az igazgató választmány e reá hárult erkölcsi kötelességének ez alkalommal legjobb lelkiismerettel eleget tesz s e közgyűlés lefolyásaig felelősséggel járó s elváltalt tisztában megmaradni szintén kötelességének ismeri: nehogy bármi tekintelben is oka lehessen jövőben az egyesület érdekei megsértésének vagy a felettük való lelkiismeretes örököségi kötelesség elmulasztásának: ismételten van szerencsém felkérni a t. közgyűlést, hogy mandátumunknak szolidáris visszaszámaztatását az egyesület, illetve a közgyűlés kezébe, kegyesen elfogadni, s azt nálunknál egyszerűbb és szakértőbb kezébe letenni méltóztassék».

A jelentés felolvasása után *Márk Endre* (debreceni képviselő) vette át a szót. Rektifikálja, mintha a 11-es bizottságnak nem lett volna egybehívó elnöke *Kovács Sándor* személyében, ki a pécsi számvizsgáló bizottságnak is elnöke volt. (Ez tény, csak hogy az is tény, hogy e bizottságot 3 hónap alatt senki össze nem hívta.) Indítványozta továbbá, hogy az igazgató választmány nem terjesztvén be a pécsi határozat szerint az irat- és leltárt: azt a jövő közgyűlésig teljesítse s végre indítványozta, hogy elnök s igazgató választmány választása nem állván a napirenden: a közgyűlés

ne fogadja el a lemondást. A közgyűlési elnök kérésére, ez ügyet a napirend letárgyalása után határozza tárgyalni.

Ezután következett a közgyűlés legégetőbb tárgya: a 11-es bizottság által beterjeszteni kellett számvizsgálati jelentés. De ekkor tűnt ki legkézzelfoghatóbban, hogy a szenvedélyeskedni s rekriminálni szerető közgyűlések minő súlyt szoktak fektetni saját bombarobbanással járó határozataikra. Az igazgató választmány által fölkért *Schmidt Ferenc* meghívójára a közgyűlés előtti napra a 11 tag közül a vidékről csupán 2 (mond két tag) jelent meg: *Kovács Sándor* és *Márk Endre*. A többi vagy kimentette magát, vagy általában nem is válaszolt.

Sokkal momentuózusabb s az egyesület további ténykedése megérthetésére nézve kiható mozzanatnak tartjuk ez ügyet, semhogy történelmi hűség tekintetéből szószerint ne közölnők e helyen a jegyzőkönyv erre vonatkozó részét, mely az 5. pont alatt így szól:

5 A napirend szerint, a pécsi közgyűlés által kiküldött számvizsgáló bizottság jelentése kerülvén szőnyegre, azt *Kovács Sándor*, *Schmidt Ferenc* és *Finály Henrik* nevében *Márk Endre* mint e bizottság szintén egyik tagja és előadója felolvassa, s mely következőleg szól:

Tisztelt közgyűlés!

«Az 1886. évi augusztus havában Pécsen tartott országos dalárünnepély alkalmával alulirottak, az akkor több rendbeli hiánylatok miatt meg nem vizsgálhatott az 1884-ik miskolci dalünnepélytől az 1886. évi pécsi ünnepélyig terjedő pénztári számadások felülvizsgálatával megbiztatván, e tárgyban mai napon megtartott felülvizsgálatunk eredményéről következőleg van szerencsénk előterjeszteni jelentésünket.

Mindenekelőtt megjegyezni kívánjuk, hogy a *felülvizsgálattal megbizottak* közül csupán *Schmidt Ferenc*, *Kovács Sándor* és *Márk Endre* jelenvén meg, hogy a létszám lehetőleg teljes legyen, Dr. *Finály Henrik* urat alulirottak a felülvizsgálatban való részvételre felkértük s a bizottság tagjai *ilyképen egészítetvén ki*, a következőket terjeszti elő:

Mint hogy a számadást felülvizsgáló bizottság működési

köre az 1886. évi pécsi közgyűlés 18. sz. jegyzőkönyvi pontjában határozottan elő van írva; első sorban azt tettük vizsgálat tárgyává, vajjon a központi igazgató választmány a bevételi forrásokat összeállította-e s ennek folyamánként kimutatta-e azt, hogy a bevételi források kimerítették-e alapszabályszerűleg s végül megállapította-e azt, hogy az egyesületnek minő követelése maradtak esetleg ismét hátralékban, s melyek azokból esetleg a bevehetlenség? Ugy találtuk azonban, hogy e kérdések tisztázva máig sincsenek, sőt dr. Hubay Károly ur ideiglenes pénztárnokságát megelőzőleg ez iránt lépés nem tétel.

Ily körülmények közt nem maradt más hátra, mint-hogy számadási felülvizsgálatunkat csak azon naptól kezdhettük meg, a melyen néhai Engeszer Máttyás volt egyesületi pénztáros halálával az igazgató választmány által ideiglenesen fölkért s a pénztár kezelésével megbízott dr. Hubay Károly ur a pénztárt tényleg átvette. Ennek alapját képezi az igazgató választmány kiküldöttjei által fölvett átadási jegyzőkönyv, mely szerint 1886. ápril 12-én néhai Engeszer Máttyás hagyatékában talált összeg 48 frt 44 krt tesz; ennek folytatásaként a pénztári számadás, illetve pénztári napló kimutatása szerint bevételezettnek mutatott fel ideiglenes pénztáros ur az 1886. évi augusztus 31-ik napjáig a 48 frt 44 kron kívül 1639 frt 11 krajcárt s így együttvéve bevétel gyanánt jelentkezik 1687 frt 55 kr. Ezzel szemben, kiadás gyanánt ugyanazon pénztári napló szerint mutatkozik 2158 frt 63 kr., így tehát a pénztári hiánylat 471 frt 8 krt tesz ki. Minthogy e bevételek és kiadások okmányilag kellően igazolva vannak: ideiglenes pénztárnok dr. Hubay Károly urat azok terhe alól felmentendőnek véleményezzük, de kiderítendőnek véleményezzük ép úgy, mint néhai Engeszer M. halálát megelőzőleg, a miskolci ünnepélytől kezdve az ő bekövetkezett haláláig, úgy az ő halálától kezdve a pécsi ünnepélyig azt, hogy minő jövedelmi forrásai voltak az egyesületnek, s minő hátralékok maradtak fenn a pécsi ünnepély napjáig? Mind ezek felderítése a pécsi közgyűlés jegyző-

könyvi határozata szerint az igazgató választmányynak hagyatván meg: ez iránt a közgyűlésnek szükséges intézkedni.

Felülvizsgálat tárgyává tettük végül a miskolci s már az igazgató választmány által felülvizsgált számadásokat is. Minthogy az igazgató választmányhoz az ünnepélyt megelőzőleg beérkezett jelentés szerint, Miskolc városa ünnepélyrendezési költség címen 500 frtot adományozott, miről a bevételi számadásban említés nem tétetik: ez összeg utólagos elszámolását véleményezzük. Továbbá, miután az ünnepély alatt kiadott «Emléklap» kizárólag a miskolci dalegylet számlájára jelent meg a rendező bizottság fölvelt jegyzőkönyve szerint, ennél fogva az elszállásolás címen Tóth Ferenc elszállásolónak fizetett 50 frt, az Emléklap szerkesztőségének fizetett 100 frt tiszteletdíj s különböző virágok bevásárlása címen felszámított összegek a számvizsgálók nézete szerint törlendők lennének, mivel általában véve a számadás megvizsgálása azt a meggyőződést kelti, hogy pazar költségek történtek, melyeknek jövőben az egyesület terhére történni nem lehet s az igazgató választmány feladata, hogy jövőben az ily kiadások korlátozva legyenek.

E jelentés felolvasása után *Márk Endre* az igazgató választmány részéről a Miskolctól Pécsig történt bevételek és kiadások, valamint a hátralékokról szóló utólagos részletes kimutatást, ugyancsak a jövő országos ünnepélyek kiadásainak korlátozását hangsúlyozván, a miskolci számadásokat bevégezett tényül elfogadni, dr. Hubay K. ideiglenes pénztárost a további felelősség terhe alul felmenteni s részükre a felmentvényt megadni indítványozza.

Dr. *Finály Henrik* (kolozsvári dalkör képviselője) a pénztári elszámolásnak eddigi rendszerét óhajtja reformálni a bevételi s kiadási tételek szoros elkülönítése alapján; indítványozza továbbá, hogy miután a reformnak visszaható ereje nem lehet, tehát egy elválasztó vonal vonattassék a multa nézve a miskolci országos ünnepélyig; hangsúlyozza, hogy *semmiféle gyanusításnak helye nem lehet* s hogy az eddigi formahibák csakis az *előző közgyűlések által szente-*

sített uzus által keletkeztek. Osztja Márk Endre indítványát a felmentvényekre nézve.

Dr. *Hubay K.* felvilágosítást nyújt arra nézve, hogy Engeszer M. halála után csakis az elhunyt által vezetett pénztári napló alapján folytathatta működését s az e téren való reformok behozatalára hivatva nem volt, a nyert alapon haladhatott tovább.

Lekly Gyula (Kassa) csatlakozik az előtte szólók indítványához.

Busbach Ádám (Losonc) a pénztári kezelés reformját hangsúlyozza az évenkénti számvizsgáló bizottság rendszere alapján.

Follmann Alajos (alelnök) érves megjegyzéseket tesz Busbach Á. szavaira s az igazgató választmány eljárása felett hangoztatott helytelenítéseknek nagyrészt részesévé teszi az egyesületi közgyűléseket, melyek az uralkodott uzust határozataival szentesítették.

Mikulecky István (Miskolc) felvilágosítást nyújt a 800 frtnyi városi segély ügyében, melyet Miskolc városa egyenesen a miskolci dalegylet rendelkezésére bocsátott versenydíjak és saját szükségletei fedezésére s így ez összeg elszámolása egészen a miskolci dalegylet házi ügyének tekintendő.

Kovács Sándor (Losonc) összegezvén a véleményeket, mint jegyzőkönyvbe veendőket indítványozza a közgyűlés elismerése és köszönete nyilvánítása mellett dr. Hubay K. ideiglenes pénztáros részére a felmentvény megadását, ugyszintén a miskolci rendezőség részére is; továbbá indítványozza a számvizsgáló bizottság jelentésének elfogadását oly utasítással az igazgató választmánynak, hogy az, az abban foglalt utánpótlásokat tegye meg s az ez alapon való számadási kimutatást a legközelebbi közgyűlésig az egyesület tagegyleteinek küldje meg. Indítványa egyhangulag elfogadtatott.

Ez ügyvel kapcsolatban a költségvetési bizottság jelentése kerülvén szőnyegre, *Finály Henrik* bizottsági tag jelenti, hogy a hiányzó adatok miatt a biztos rendelkezési alap megállapítható nem volt s így a kiküldött bizottság sem

felelhetett meg feladatának s nem is felelhet meg mindaddig, míg azok rendelkezésére nem állnak. Indítványozza azonban, hogy addig míg ez megtörténik, nehogy az igazgató választmány működésében gátolva legyen, bizassék az meg, hogy a szükségletek tekintetbevételével, ideiglenes költségvetést készítsen s ezzel szemközt a közgyűlés adja meg számára utólagos jóváhagyás fejében a szokásos virrement Ez indítvány is egyhangulag elfogadtatott.

Az ügyrendi szabályzatok módosítási ügyében *Finály Henrik* és *Márk Endre* mint e bizottság tagjai hosszabb és részletes javaslatot terjesztettek be, melynek tárgyalásába azonban a közgyűlés nem ereszkedett, hanem megbizta az igazgató választmányt azt tárgyalni saját kebelében s a netáni módosításokkal a tagegyleteknek megküldeni, hogy az a jövő közgyűlésen már mint kész anyag szolgálhasson alapul.

Ugyancsak a fentebbiek referáltak mint bizottsági tagok a pécsi közgyűlésnek beterjesztett karnagyi értekezlet indítványai érdemlegességéről is, de azt a közgyűlés mint hatáskörébe nem tartozó ügyet, mellőzendőnek határozta.

Ezek után a napirendre kitűzött választásokra került a sor. A végleges pénztárnoki állásra 22 szavazat adatott be, melyekből 12 esett *Goll Jánosra*, 9 *Hubay Károlyra* és 1 *Nagy Ágostonra*.

Titkárválasztásra nem került a sor ezuttal, mert *Kovács Sándor*, *Finály Henrik*, *Márk Endre*, *Siposs Antal* s még többen, végül pedig maga az elnök (ki az igazgató választmánnyal együtt időközben visszavonta lemondását) meleghangu fölkérésére, a titkár is visszavonta lemondását a közgyűlés egyhangu éljenzése között.

A napirenden kívül az indítványokra kerülvén a sor: *Lengyel Imre* már fentebb jelzett emlékiratát a közgyűlés a legközelebbi rendkívüli közgyűlés napirendjére tűzni határozta. S miután *Bartay Ede* indítványára e közgyűlés még dr. *Hubay Károlyt* soron kívül beválasztá az igazgató választmányba s úgy az egyesület folyó költségei fedezhetése, mint a fenálló passivák kiegyenlithetésére, az igazgató választmány felhatalmazta a napirendről levett királyhymnuszi

alapot kölcsönképen felhasználhatni: elnök a közgyűlési bizottsági tagoknak, *Drohobeczy Gyula* pedig (Ungvár) az egész igazgató választmánynak ékes és lelkes szavakkal mondván köszönetet, az ungvári dalárda részéről teljes bizalmat szavazván annak: a közgyűlés *látszólag* általános elégtül hangulattal oszlott szét.

* * *

Hangsúlyoztuk fentebb a «*látszólag*» szót, mert igaz, hogy a jelzett közgyűlés higgadtsága s az elnök tapintatos vezetése, viselkedése, sima folyásu mederbe terelte a Pécsset sistergett szenvedélyeskedéseket, de a dolgok fenékre mélyebben tekintők előtt nem lehetett kétség abban, hogy azok csak egyelőre csillapultak le, — mert az opportunitás is ugy hozta magával — de adandó alkalommal ismét felszínre fognak kerülni. S a következő 1888-ik évben ez csakugyan be is következett, melyre aztán a szegedi 1889-i ünnepély alkalmával tartott rendes közgyűlés tette fel a legkeményebb vasból készült koronát. Hogy mennyi izzó parázs lappangott még az egyesületi körökben, semmi sem mutatja jobban, mint az, hogy a szegedi ünnepélyig (1886-tól 1889-ig) nem kevesebb mint három *rendkívüli* és egy *rendes* közgyűlést kellett tartani, hogy aztán az egyesület ügyei stabilisabb alapra juthassanak. Mielőtt azonban az 1888-ik év vázolására áttérnénk, meg kell még emlékeznünk egy pár oly művészeti mozzanatról az 1887-ik évről, melyek följegyzésre méltók.

Az egyesület tagegyletei az 1887-i febr. 2-án tartott rendkívüli közgyűlés után az egész éven át mondhatni rideg közöny s passzivitás leplébe burkolóztak, keveset hallattak magukról s a központi igazgató választmányával csak elvéve érintkeztek. Egyik legeklatánsabb példáját adták ennek azzal, hogy a *Goll János* «*Apolló*» kargyűjteményi hazafias vállalatával szemben, majdnem hihetetlen közönyt tanusítottak. Eme tisztán a hazai dalegyletek érdekét szolgáló vállalat jutányos előfizetési fölhívására nem jelentkezett több megrendelő a másfélszáz honi dalegyletek közül *kettőnél*, u. m. a *komáromi* és a *rimaszombatinál*. Kétségbe kellett volna esnie

a vállalkozónak, ha magasabb cél nem ösztönzi a kitartó áldozatkészségre.

Ez évre esik a hazai zeneművészet az az érzékeny vesztesége is, mely azt *Székelly Imre* a magyar zeneirodalom e kiváló uttörője s mondhatni egyik fényes csillaga kialudtával érte. Az országos magyar daláregyesület története nem jegyezhet fel ugyan felőle kihatóbb aktusokat, természetete, jelleme és véralkatánál fogva távol tartván magát minden izgalmas nyilvános szerepléstől: de kivivott érdemei s ténykedései a művészet terén elévülhetlenek s méltó hogy e helyen is elismerés környezze nevét.

A *szentesi dalégyelet* az előző évről elhalasztott 25 éves jubileumi ünnepségét ez évben tartotta meg s a dalégyetek magánéleti köréből ugyszólván egyedül e mozzanat emelkedik ki intenzívebben.

Annál emlékezetesebb mozzanata volt a hazai művészetnek az ez évben tartott 50 éves jubileuma a magyar nemzeti színháznak, mely egy félszázadon keresztül a legerősebb s legmegingathatlanabb védbástyáját képezte a magyar nyelv, irodalom, zene és művészetnek. *Erkel Ferencnek* is kijutott ez ünnepségből az őt megillető oroszlánrész, mert nincsen méltóbb ünneplési alakja a magyar művészetnek az övénél, s ha századok multával már ki lesz építve a magyar zeneirodalom csarnoka, mely — legalább az én hitem szerint — egykoron ép úgy fog tündökölni mint a legnagyobb nemzeteké: akkor is úgy fog kimagasodni az ő alakja a nemzeti Pantheonban, mint az egyiptomi — ezredévekre szóló — alkotások közül a Cheops-gúla. Az orsz. daláregyesület annálisaiban pedig az ő nevét mindig kettős glóriafény fogja körülvenni, mert annak ügyét nálánál hosszú évek során át senki önzetlenebbül s odaadóbban nem szolgálta.

Hogy minő bizonytalan hullámvázások s minő sikerbontó esélyeknek van nálunk még a legszolidabb alapon álló egyleti élet is kitéve: erre az 1887-i év is például szolgálhat. — ha megemlékezünk arról a disszonáns hangról, mely ez évben még a *pécsi dalárda* kebelében is fölmerült, s rámutatunk amaz egyenetlenségekre, melyek majdnem érzékeny

válságba döntötték e fényes multu és nimbusu dalegyületet. De valamint a Phönix saját hamvaiból kel új életre: ugy történt e dicső egylettel is, — mert mindent meg lehet semmisíteni, csak a szellemet, csak a valódi érdem és dicső tettek által szerzett cserkoszorút nem, mert azon nem fog ki sem az önzés, sem a viszálykodás, sem az emberi gyarlóságok emésztő tüze. Egy időre elhomályosíthatja, de ragyogását ki nem olthatja.

Az egyesület igazgató választmánya még ez évben közzétette a szegedi dalárversenyre szolgáló férfinégyes-pályázatot s az arra beérkezett 28 pályamű elbírálását még ugyanez év végén eszközölte ama szabályzat szerint, melyet még a miskolci közgyűlés előírt. Az elbíráló bizottságra *Ábrányi K., Hubay Jenő, Simonffy Kálmán, Szentirmay Elemér* s *Zimay László* lettek fölkérve. Több kiváló pályamű érkezett e pályázatra, melyek közül azonban egy sem nyerhette el az egyhangu abszolút többséget. Mint legkiválóbbakat, a biz. kijelölt tehát hármat s azok sokszorosítva megküldettek a tagegyleteknek szavazásra. Az egyletek szavazati érvényességére nézve nem szolgált más cinozurául, mint a miskolci közgyűlés ama jegyzőkönyvi határozati kifejezése, miszerint ily esetben «*az szolgál versenydarabul, melyet az egyletek szavazattöbbséggel választanak*».

Az igazgató választmány, *Bartay Ede* elnöklete alatt 1887. dec. 4-i ülésében konstataálta az egyletek szavazatait, melyek szerint az egyesület akkori 63 tagegylete közül 43 küldvén be szavazatát, azokból az egyik pályaműre esett 20, a másokra 18, s a harmadikra 5 szavazat. Az igazgató választmányjelen volt tagjainak fele azt az álláspontot foglalta el, hogy a díj a 20, tehát a miskolci határozat szerint szótöbbséget nyert pályaműnek adandó ki, míg másik fele azt vitatta, hogy abszolút többséget egy sem érvén el (melyet a miskolci közgyűlés bizonyára intencionált, bár határozottan ki nem fejezte), tehát a kisebbségben maradt öt egylet pótszavazásra szólíttassék fel a két másikkal szemben. Az egyik párt mellett szólt a korábbi úzus, mely hasonló esetekben mindig a relativ többség szerint járt el, s amellet azt is

vitatta — a közszokásra hivatkozván, — hogy a hol nincs *határozottan* hangsúlyozva az *abszolút* kifejezés, ott mindig *relatív* többség értendő. Az ellenvéleményesek viszont ellenkező álláspontra helyezkedtek, s így az elnöknek kellett dönteni s az ő szavazata az *abszolutisták* részére döntötte le a mérleget, minél fogva a kisebbségben maradt 5 egyesület, névszerint: a *budapesti nemzeti zenede*, az *Erzsébetvárosi dalegylet*, a *Harmónia-társulat*, a *h-m.-vásárhelyi dalárda* s a *zeneművészek segélyegylete* néhány nap alatt pótszavazat beküldésére lettek fölhíva. — S az igazgató választmány e döntése lett aztán az a sárkányfog, mely későbbben még annyi vihar, széthuzás s elégedetlenségnek lett a kútfeje, s melyet nem is lehetett aztán csak érzékeny seb hátrahagyásával kihúzni az egyesület testéből. Az igazgató választmány még ez év végén konstataálta a pótválasztás eredményét, mely szerint a «Justitia» jeligés pályamű nyervén el a kisebbség öt szavazatát (mit előre is lehetett gyanítani), a 23 abszolút többséggel az lett a szegedi verseny darabja, melynek szerzőjeül a felbontott jeligés levélből *Szabados Béla* neve tűnt ki.

Az igazgató választmány ezután 1888. jan. 8-ra körlevél útján ismét rendkívüli közgyűlésre hívta egybe a tagegyleteket, részint hogy az ez évben tartandó szegedi orsz. ünnepélyre nézve határozzon, részint pedig, hogy az előző rendkívüli közgyűlés határozatainak eleget tegyen s az egyesület ügyeit véglegesen tisztázva mehessen a szegedi rendes közgyűlés elé. — De ezúttal is beteljesedett a közmondás, hogy: «*a ki szelet vet, vihart arat*». Így viradt fel az 1888-i év, mely sok tekintetben nevezetes és sokfelé kihatott szerepet játszott nemcsak az orsz. egyesület, hanem általában a hazai műviszonyok alakulására. — Érdemes vele tüzetesebben foglalkozni.

* * *

Semmi sem volt természetesebb, mint hogy a verseny-negyessel szemben az *abszolutisták* által leszavazott — első szavazáskor relatív többségben volt — 20 tagegylet körében, erős ellenáramlat fog keletkezni az igazgató választmány ama

része ellen, mely szerintük erőszakosan járt el, s annyival is inkább, mert a leszavazott és a versenymarabul kitűzött négyes belértékére nézve is komoly szétválasztó nézetek merültek fel. A *relativisták* tábora nem kívánt résztvenni a versenyben s ez, az egész szegedi verseny sikerét végzetesen készült alterálni.

Az ez év jan. 8-iki rendkívüli közgyűlés előzetesen már éles kifakadások szinterévé vált. Az igazgató választmány 1887. dec. 21-iki körlevelében előzetesen gondoskodott mind arról, ami a rendkívüli közgyűlés tárgysorozatára nézve a legalaposabb tájékozással szolgálhatott. Előzetesen megküldé a tagegyleteknek az 1887. febr. 2-iki rendkívüli közgyűlés határozata alapján a *számvizsgáló bizottság jelentését*; az *ügyrendi javaslatot*, az 1886—88-ra szóló *költségvetési tervezetet*, beleértve a szegedi ünnepély költségvetését is; s a *Lengyel Imre* által beterjesztett *emlékiratot*. E közgyűlésben 22 vidéki s 7 fővárosi tagegylet képviselői vettek részt, *Bartay Ede* elnöke alatt.

Egyhangulag tudomásul vette az elnöki jelentést.

Elfogadta a költségvetést, mely Szegedig minden bevételt 8800 frt, s minden kiadást 4700 frtra prelininált, úgy hogy a maradványból a még kiegyenlítően maradt 2181 frt levonásával, 1718 frt tiszta maradványt helyezett kilátásba, (*kilátásba* csupán, mert a végeredmény erős dezillúzióra vezetett.)

A *Finály Henrik* és *Márk Endre* által beterjesztett kezelési s ügyrendi javaslatot az igazgató választmány véleményezése szerint tette magáévá s helyesléssel fogadta amaz intézkedéseket is, melyeket a pénztári kezelésre nézve már előzetesen életbeléptetett.

A szegedi ünnepély napjait aug. 2—5. napjaira tűzte ki, fentartva a netáni módosítást a szegedi érdekelt körök véleményezése alapján.

Hubay Jenő karnagy indítványa s felkérésére *kivételesen* még két közös számot vett fel a szegedi műsorra a magyar dal érdekében, minek megokolására azonban körlevelileg az igazgató választmányt bizta meg. Ugyszintén elnök indít-

ványára, *renden kívül* az elhunyt *Huber Károly* siremléke s árvái javára egy a «Harmonia» társulat által rendezendő díszhangversenyt is fölvetett a műsorra, oly kikötéssel azonban, hogy tiszta jövedelmének fele az egyesület pénztárát illesse.

Napirendre tért a *Lengyel Imre* emlékirata felett, melynek javaslatai elfogadásában, (főleg, hogy az egyesület, országos ünnepélyt csak minden 10 évben tartson) az egyesület végfeloszlását s az eddig elért erkölcsi és művészeti sikerek beszüntetését látta.

A közgyűlés legvitásabb s legzajosabb tárgyát az igazgató választmánynak a szegedi versenynégyes pályázat eldöntésére vonatkozó s az ismert *abszoluttöbbségi* elvre támaszkodó intézkedése képezte. Két indítvány tétellett erre nézve. Az egyiket *Lekly Gyula* (kassai képviselő) tette, ki az igazgató választmány eljárása felett közgyűlési *helytelenítést* indítványozott. A másik a *Kovács Sándor* losonci képviselőjeé volt, ki a kijelölt 3 pályamű felett új szavazást indítványozott. Pro és contra izgatott vita fejlődött ki s az elnököknek a legérellyesebb álláspontra kellett helyezkednie, hogy végre is az igazgató választmány eljárását szavazás útján a közgyűlés ratifikálja.

Igy folyt le e 2-ik rendkívüli közgyűlés, részben — szemben az egyesület vitális kérdéseivel — simán, részben pedig — több elvi eljárással szemben — izgatottan s keserűséget hagyva maga után. Erős párt alakult az egyesület kebelében, mely feleslegesnek tartván közgyűlési határozatok hozatalát, ha azok, egyéni nézetek és aspirációk folytán minduntalan megváltoztatnak s azt a hitet keltik, hogy az egyesület érdekeinek sokszor hátrányt kell szenvedni a magánérdekű intézkedések által. S nézetünk szerint is, az ez irány ellen támadt áramlat volt nagyrészt oka annak a gyökeres átalakulási s el nem fojtható nizusnak, mely aztán a szegedi 1889-iki közgyűlésen érvényesült. De mielőtt annak részletezésébe bocsátkoznánk: nézzük, mi minden történt még 1888-ban, ami még erősebben kergette az egyesület tagegyleteit e nizus felé.

Mindjárt az 1888. év első negyedében mozgalom indul ki az országos magyar királyi zeneakadémia tanári köréből, hogy *Erkel Ferencnek* ez évre eső 50 évi karnagyi jubileumi ünnepe a nagy magyar zeneköltő érdeméhez méltóan megtartassék. *Beniczky Ferenc* operaházi kormánybiztos és intendáns ez ügyben értekezletre hívja egybe a főváros legtekintélyesebb irodalmi, művészeti s közéleti nevezetességeit, kik nagy számmal jelennek meg s az eszmét hazafias lelkesedéssel fogadják. Megalakul a rendező nagybizottság s annak elnökül egyhangulag *Királyi Pál* s jegyzőjül *Ságh József* a «Zenelap» szerkesztője s a «Zenetanárok országos egyesületének» elnöke választatik. Szélesmértvű s méltó dimenziókat nyernek az előkészületek s már kezdetben minden arra mutat, hogy az, a legfényesebben fog sikerülni. *Királyi Pál* szokott buzgalma, erélye és fenkölt egyszerűsége ez alkalommal is kimagasul. Mindenféle kitüntetési módok, ünnepemléki alapítványok, indítványok merülnek fel a különféle ünnepségi bizottságokban. A rendező nagybizottság kiegészítetik száz és még több tagra; a szó ömlik mint a zápor, az idő múlik (az ünnepély előbb okt. később dec. hórá tűzetvén ki) közbejönnek a nyári szünetek, a bizottságok szünetelnek, a részvét, a munkaerő csappan s végre is — szokás szerint — az egész ügy effektuációja az elnökség, jegyzőség s egy pár nem lankadó ügybarát vállára nehezül, kik közül az elnök és jegyző mellett főleg kiválnak: lovag *Falk Zsigmond*, *Székely József*, *Káldy Gyula* és megyeri *Krausz Lajos* bizottsági tagok. Mindezek dacára, az ünnepesség dec. 16. s 17-ik napján fényesen, meghatóan s a magyar művészet nesztorához méltóan megy végbe a vigadó nagy termében. Arany babérkorona s számos emléktárgy átnyújtása üdvözlő beszédek, küldöttségek hódolása, bankett képezték az ünnepség fő mozzanatait. A főváros törvényhatósága pedig *Királyi Pál* indítványára 5000 frtot szavazott meg az ősz maestrónak operai vezérkönyvei kiadására. Az országos daláregyesület igazgató választmánya s tagegyletei is méltóan vettek részt ez ünnepségben, hiszen számos éven át élükön állt legbuzgóbb és legönzetlenebb országos karnagyuk

íránt is kifejezték vele elismerő hálájukat s hódolatukat. Méltó befejezése volt ez ünnepség az évnek, melyre a hazai műtörténelem mindig büszkén fog tekinthetni.

Előzőleg is azonban, több följegyzésre méltó esemény történt.

Ez évre esik a *«brassói magyar dalgyulet»* negyedszázados fenállásának szépen sikerült ünnepsége, melynél (május 21-én) az igazgató választmány az egyesületet *Ábrányi Kornél* titkár és *Ságh József* választm. tag által képviseltette. E hazafias szellemű egylet nagy és maradandó érdemeket szerzett a magyar dal s művészet ápolása, fentartása s terjesztése körül ép az országnak egy olyan végvidékén, hol a különböző nemzetiségek áramlata közé van a magyar nemzetiség ékelve. *Kilényi Endre* elnöklete s vezérlete mellett folyt le a szép ünnepség, mely úgy reá, mint az egyletre maradandó fényt vetett.

Az igazgató választmány május hóban helyi s más indokból, a szegedi ünnepély már meghatározott napjait aug. 1—5-ről aug. hó közepére teszi át, előzőleg küldöttségileg kérvén fel gróf *Tisza Lajost* a díszelnökség elvállalására, aki azt el is fogadja. Már minden előkészület megtétetett, hogy a szegedi ünnepély sikere biztosittassék, midőn egy olyan incidens jött közbe, mely nemcsak megakasztá a további készületeket, hanem az ünnepélynek jövő évre való halasztását is maga után vonta. Az egyesület hivatalos lapjában (a *Zenelapban*) annak jul. 3-ról keltezett 16-ik számában a következő *«Értesítés»* volt olvasható:

«Miután az országos magyar daláregyesületnél eddig viselt vezértitkári állásomról lemondtam s lemondásomat a központi igazgató választmány f. év június 28-án tartott ülésében el is fogadta, midőn az egyesület t. cz. tagegyleteinek egyenként és összesen öszinte hálás köszönetemet nyilvánítanám ama tartós jóindulat és rokonszenvért, melylyel 21 évi titkári működésem alatt csekély személyem iránt viseltetni sziveskedtek: van szerencsém tisztelettel felkérni az egyesület t. cz. tagegyleteit, hogy úgy az idej — Szegedre kitűzött — országos ünnepély, valamint minden más egyesületi ügy érdekében felme-

rülhető további hivatalos megkereséseiket többé nem hoztam, hanem az igazgató választmány által a legközelebbi közgyűlésig felkért helyettes titkár: **Ságh József** urhoz (üllői-ut 4.) intézni méltóztassanak. Kiváló tisztelettel maradván

Budapesten 1888 június hó 30-án.

id. **Ábrányi Kornél.**

Nem tartozhatik e helyre, e végleges lemondás egyéni, családi, egészségi s egyéb viszonyi indokait részletezni. Elég legyen csak annyit megjegyezni, hogy abba ép úgy belejártak a valódi egyéni és családi viszonyok, mint a hazai műviszonyoknak — főleg az orsz. magyar királyi zeneakadémia és maga az országos daláregyesület igazgató választmánya kebelében is — megváltozott álláspontja, mely a lemondást mindkét intézetnél nemcsak *kényszerültté*, hanem erkölcsileg s a több évtizeden át vallott hazai művészeti elvekkel szemben *kötelezővé* is tette.

Az ez évben Szegedre tervezett országos dalárünnepély elhalasztását különben nem annyira ez az incidens idézte elő, (hiszen nélkülözhetlen egyéniségek nincsenek a világon) mint inkább az a szembeszökő tartózkodás a tagegyletek részéről, szemben az ünnepély s *főleg a versenyben* való részvétellel, mely minden további akció-kezdvet elszibbasztott, mert július hó immár a végét járta s *öt* egyeletnél több még nem jelentkezett a versenyre. Ez a körülmény tehát első sorban a szegedi érdekelt köröket kényszerítette arra, hogy maguk kérjék az igazgató választmányt az ünnepélynek jövő évre való halasztására; a *szegedi egyletek* pedig e kérelem támogatására külön körlevélben még a társegyleteket is felkérték, kérelmezvén egyszersmind szolidárisan egy rendkívüli közgyűlésnek mielőbbi egybehívását az elnökség által.

E rendkívüli közgyűlés augusztus hó 21-én tartott meg, melyben 26 tagegylet képviselője vett részt. *Unger Gusztáv* (Szatmár) indítványára a rendkívüli közgyűlés *rendessé* változtatta magát, hogy az igazgató választmány lejárt két éves mandátumát új tisztválasztással még egy évre meghosszabbíthassa. *Bartay Ede* elnök ezuttal is izgatott és

rekriminációkkal telt közgyűlés vezetésére volt hivatva. A szegedi egyletek által a társjegyekhez intézett körlevélben használt egy pár jelzést az elnök, az elnökség jelentésében használt némely kifejezést pedig a szegedi egyletek tekintették magukra nézve sérelmesnek s így megszületett a kontroverszális anyag, melyet csakis kölcsönös engedékenység és az inkriminált kitételek visszavonásával lehetett kiegyenlíteni. Az ideiglenes béke helyreállításában leginkább *Kovács Sándor* (Losone), *Zolták János* (Ungvár) és *Unger Gusztáv* (Szatmár) buzgózkodtak.

Az igazgató választmány újbóli megválasztása s mandátumának egy évre szóló meghosszabbításában más változás nem történt, mint hogy *Follmann Alajos* lemondása folytán *Csizik Károly* (a budai zeneakadémia elnöke) választatott alelnöknek, titkárnak pedig *Ságh József*.

A közgyűlés a «Zenelap» segélyezését 200 frtról 300 frtra emeli s ez összeg kifizetését a legközelebbi országos ünnepélyre relegálja. A szegedi ünnepélyt a jövő 1889. év aug. havára határozza.

Eger, Kolozsvár és Miskolc képviselőinek indítványát az alapszabályok s ügyrend módosítására nézve tárgyalás végett az igazgató választmányhoz teszi át, hogy a legközelebbi rendkívüli közgyűlésnek tegyen jelentést.

Őszinte sajnálatát fejezi ki a volt titkár lemondása felett s 21 évi ügybuzgó működéseért neki jegyzőkönyvileg hálás elismerést szavaz.

A legközelebbi s immár a *negyedik* rendkívüli közgyűlés azután ez év december hó 8-án tartatott meg ugyancsak *Bartay Ede* elnöklete alatt. 22 egylet képviselője vett benne részt s az egész meglehetősen simán folyt le. Lecsendesültek a viharos áramlatok, mihez jórészt hozzájárult a *debreceni dalárdának* ez év október 21-én fényes siker és széles részvét mellett megtartott 25 éves jubileumi ünnepsége, melynél az egyesület központi igazgató választmánya is képviseltette magát, a szatmári dalárda pedig testületileg részt vett benne. Két napig tartott az ünnepély, díszközgyűlés, felolvasás, díszhangverseny s 300 terítékű bankettel. Gróf

Zichy Géza is megtisztelte jelenlétével az ünnepélyt, kinek művei díszítették jórészt az ünnepély műsorát.

El december 8-ki rendkívüli közgyűlés ugyszólván csak szankcionálta s végelsimulásra vezette a korábbi közgyűlések határozatait s az igazgató választmány intézkedéseit.

Nagy Ágoston és *Schmidt Ferenc* két buzgó igazgató választmányi tag elhunya felett jegyzőkönyvileg fejezte ki őszinte részvétét.

A jövő évi szegedi országos ünnepélyt véglegesen 1889. aug. 15—18. napjaira tűzi ki.

Lengyel Imre korábbi emlékiratával kapcsolatban, úgy az alapszabályok, mint az ügyrend módosítására vonatkozó indítványok tárgyalását a szegedi közgyűlésre relegálja, melynek ajánlani fogja az országos ünnepélyeknek jövőre csak minden 3-ik évben való tartását.

Hosszabb vita után elhatározza, hogy az országos dalverseny tarthatása, legkevesebb 12 egylet bejelentett versenyéhez legyen kötve.

A júry eljárására nézve is eltér a közgyűlés véleménye. Némelyek az osztályozó, mások a meritorius elbírálás mellett emelnek szót. Végre ez utóbbi fogadtatik el az igazgató választmány módosításával.

Határozatilag kimondja, hogy a régi díjrendszer visszaállittatik s így a két csoportu versenyre külön-külön lesz első, második, harmadik stb. díj kitűzve.

Az üresedésbe jött állásokra törtévéen szavazás: alelnöknek *Szentirmay Elemért*, igazgató választmányi tagoknak pedig *Beliczay Gyulát*, *Gobbi Alajost* és *Sztojano-vics Jenőt* választja meg a jövő közgyűlésig.

Nevezetes művészeti mozzanata volt ez évnek az a változás, mely a magyar királyi operaház igazgatását érte. Szemben az előző igazgatóság által hátrahagyott súlyos pénzügyi terhek és bonyodalmakkal, *Beniczky Ferenc* kormánybiztosnak minden igyekezete csak arra irányult, hogy a finánciális egyensúlyt helyreállítsa s ez jórésztben sikerült is neki; az intézet művezetését pedig olyan kezekre bizza, melyek azt lehető magas színvonalra emeljék s a közönség meg-

csappant érdekeltisé_ét ismét felfokozza. Mind a két céllal szemben természetesen nem hiányoztak akkor a tanácsadó doktorok. A vége pedig az lett, hogy teljesen ignorálva és mellőzve a hazai kapacitásokat, *Mahler Gusztáv* személyében *németajku és teljhatalmu* operaigazgatót importáltak *tíz évi* szerződés s évenként *tíz ezer* forint javadalmazással, kinek azt tűzték ki aztán feladatául, hogy az opera szellemi s művészeti fölemelése mellett, egyszersmind *nemzeti* szel- lemben igazgassa az intézetet s megteremtse, regenerálja magyar erőkkal a magyar operát (!) Nagyon sokan akadtak (még pedig hangadó s intező egyéniségek is), kik hittek ebbe a *«fából vaskarika csinálás»* s csak nálunk felállit- ható abszurdum doktrinába. Az új csodaigazgató aztán meg- érkezvén s elfoglalván teljhatalmu hatáskörét: elébb megin- tervivoltatta magát a budapesti hirlapok reporterjeitől s fennen kihirdette ország-világnak, hogy a m. kir. zeneaka- démia igazgatóságának karöltve járandó támogatásával, nemcsak csupa hazai erőkkal fogja benépesíteni a magy. kir. opera- házat: hanem a legrövidebb idő alatt maga is ura lesz a *magyar nyelvnek* s a rég óhajtott nemzeti aspirációk tejben- vajban fognak fürödni. De egy újabb tatárjárás nem árthatott volna annyit, mint az a közel három éves regime, a meddig az ez évben inaugurált legújabb művészeti hon- boldogító *Mahler*-uralom tartott. E három év alatt keresztre lett feszítve — a fővárosban minden magyar művészeti aspiráció (természetesen az előre hirdetett második királyi műintézet támogatásával). A magyar közvélemény sok- kal jobban ismeri a hazai művészet e három éves vesszőfutása történetét s eredményét, semhogy részletezé- sére szükség lenne. Végeredménye — amint sokan előre meg is jósolták — az lett, hogy anyagilag az intézet majd- nem a tönk szélére jutott. A művészeti ambíció kihalt. A hazai művészek szélnek lettek eresztve, vagy vérig sértve és szekirozva. Valóságos germán-népáradat sodrába terelte- tett az intézet, melyben, hogy végleg el nem merült, csak annak volt köszönhető, hogy gr. *Zichy Géza* elvállalta az intendáns-ságot Beniczky Ferenc visszalépése után 1891-ben,

mert az ő éles belátása és hazafiúi ügyszeretetének volt aztán annyi erkölcsi bátorsága, ott kezdeni az operációt, hogy nagy áldozattal bár, de felbontsa az idegen «*kunstdirektor*» szerződését s végkielégítéssel megszabadítsa tőle első sorban a magyar művészet aspirációjának emelt nemzeti intézetet. Eszünk ágában sincsen kétségbevonni vagy kisebbiteni az eltávozott teljhatalmu igazgató magas zenészeti s karnagyi tulajdonságait. Sok kiváló s becses értékűt produkált, szívesen elismerjük, valamint hogy vezénylő karnagyi képessége bárhol is helyén lehet. De Magyarországon csak áldástalanná kell válnia még a legkiválóbb művészi talentumnak is, mely nem respektálja a magyar érdekeket, sőt azok ellen irányítja intenzív erejét, mert a mi hazánk viszonyai mindenben speciálisak s nálunk a túlvitt kozmopolitikai nízus árjának szándékosan megnyitni a zsilipeket annyi, mint önként víz alá meríteni immár viritó kalászkokat rengető szellemi földeinket! A magyar királyi opera légköréből három éven át kiáramlott idegen nízust megérezte nem csak a főváros de az egész ország s még az országos magyar daláregyesület is. Mert a művészet lankasztó kórananyagát is bacilusok idézik elő, mint az anyagi betegségekéit. Nem látjuk szabad szemmel, csak okozatait érezzük.

Ha még ez év momentuozusabb ténykedései közül azt emeljük ki, hogy tekintélyes egyénekből álló küldöttség kérte fel *Haynald Lajos* Kalocsa bitoros érsekét, élére állani a *Liszt-szobor* bizottságnak, hogy az az ő nagy nimbusa és befolyása mellett kihatóbb eredményt mutathasson fel (ki a felkérésnek engedett is): hát jóformán mindent elmondtunk, a mi ez évből elmondásra, följegyzésre méltó. S ezek után áttérhetünk az 1889-i évre, mely tárgyunkhoz mértén, nevezetes zárkövét képezi az országos magyar daláregyesület 25 éves történetével szemben, annak eddig tartott országos dal- s zeneünnepségeinek. De ezenkívül is több momentuozus ténykedés emelkedik ki ez évből.

XVII.

Az orsz. m. daláregyesület kilencedik orsz. dal-
ünnepe Szegeden (másodizben) 1889-ben.

E történelmi munka folyamán, jelen fejezettel eljutot-
tunk ahoz az évhez és ahoz az utolsó országos ünnepély ecse-
teléséhez, mely a daláregyesület történetében méltán nevez-
hető olyan fordulópontnak, mely *huszonkét* év működését
hagyva maga után, arra ugyszólván ráteríti az emlékezés
fátyolát, hogy új aera, új szellemi világ, új vezérek, új in-
tézők, új ténykedések útjára lépjen. A Szegeden megváltozott
arcvonal, hosszú évek minden irányu tapasztalatait vihette
magával, okulhatott a multakból s azokból erőt merithetett
magának a további nehéz utra. A ki az ez évi budapesti or-
szágos jubiláris dal- s zenéünnepély után továbbra is meg-
fogja írni az «*országos magyar daláregyesület*» történetét,
az lesz hivatva méltó és igazságos párhuzamot vonni az *első*
és *második* negyedszázados aera között. Mindenesetre köny-
nyebb lesz a munkája mint a mienk, kiknek hiányzott az a
bűvös tükör, mely megmutatja a multnak minden okulását,
kellő világításba helyezi a homályba burkolt tényeket s vezér-
fonalat ad a következő nemzedék kezébe, hogy lássa minő
veszélyes sziklaktól kell óvakodnia.

* * *

Az 1889-i év egy olyan megrendítő s az egész nemzetet
lesújtó katasztrófával kezdődött, mely sokáig az egész vonalon
mint a villámütés, dermesztő zsibbadást hagyott hátra.
Rudolf, az általánosan szeretett trónörökös, a nagyreményű
leendő magyar király jan. 30-án meghalt megrendítő tragikus
halállal. Gyászba borult az egész nemzet s a sajtó sebnek
sokáig kellett hegedni, míg a világ kényszerült folyása ismét
fölvehette rendes arculatát.

Az előző év dec. 8-i rendkívüli közgyűlés megnyugtató-
lag simítván el s hozván rendbe a Pécs óta fölmerült dif-
ferenciákat: az egyesület dolgainak menete annál is inkább
rendes mederbe volt terelhető, mert az igazgató választmány

át volt hatva az erkölcsi kötelességtől, a közelgő szegedi ünnepélyt úgy szellemi mint anyagi sikerre vezetni.

Bartay Ede elnök már az 1889-i év febr. havában megindítja az igazgató választmány működését s lendületes hangu körlevelet intéz a tagegyletekhez, felköltendő bennök a múlt évben megsibbadt részvételi kedvet az ünnepséggel szemben. Ugyanezt teszik maguk a *szegedi dalegyletek* is, testvéri szeretettel és bizalommal kérvén fel külön körlevélben a társegleteket, helyreállítani a megbomlott jó egyetértést s beigazolni, hogy a magyar dalár szívéhez nem fér sokáig a testvéri viszálykodás s ha a magyar művészet érdeke forog kérdésben: azért még ellenségével is kész kezét szorítani. A konciliáns hangok s minden oldalról jövő ez irányu felszólalások nem is maradtak eredménytelenül, mert mire az ünnepély ideje elérkezett, nagy számban sorakoztak a tagegyletek úgy az összeloadásra, mint a versenyre. Kiváló részt vett ki ez eredmény eléréséből az egyesület hivatalos közlönye, a *«Zenelap»*, melynek szerkesztője (Ságh József) ezuttal egyszersmind az egyesület titkára is volt s így — mint a korábbi években is mindig sikerrel járt, — az összes ténykedési szálak egy gyupontban egyesülhettek. Az egyesület volt vezértitkára is (bár lemondása után teljesen kívül állt az egyesület közvetlen érdekkörén) jórészben segédkezett a régi harmonia helyreállítási munkájában, többször felszólalván az egyesület hivatalos lapjában s elmondván egyéni nézeteit a fenforgó kérdésekben.

Az igazgató választmányra szemben a közelgő szegedi ünnepélylyel, sokkal kevesebb munka várákozott, mint az előző években, mert sem új versenydarabról, sem új közös előadási programmról nem kellett gondoskodnia. Használhatta a mi az előző évben már rendelkezésére állott. A szegedi érdekelt körök is jórészt hasonló helyzetben voltak s ott is csak újból föl kellett venni a megszakított fonalat. S azt fel is vették régi úgyszeretettel és lelkesedéssel. A *szegedi dalárda László Gyula* városi tanácsnokban új elnököt nyert, ki aztán erélyesen meg is fogta a munkahajó kormányrudját.

E közben több jelentős ténykedés emelkedik ki ez évből.

Az egyesület hivatalos közlönye, erős és beható érvekkel indokolt cikkeket tesz közé az «országos magyar királyi zeneakadémia» *germanizáló* szelleme és nizusa ellen. Fölidézik azok a közérdekeltséget nemcsak a sajtóban, de magában a magyar parlamentben is, szenzációt keltve s többirányu interpellációkra szolgálnak alapul. Magának a közoktatásügyi miniszternek kellett a kedélyeket megnyugtadni abbéli kijelentésével, hogy a németajku idegen tanároknak záros határidőt fog kitűzni a magyar nyelv elsajátítására, különbeni felfüggesztés terhe alatt, s hogy restituálni fogja a beszüntetett *magyar zenészeti tanszéket*, pályázatot nyitván «*a magyar zene sajátosságait*» tárgyaló hivatalos tankönyvre. Azóta azonban már három év telt el, de minden maradt a régienél. A német tanárok ma is *német* nyelven tartják előadásait a *magyar királyi zeneakadémiában* (!), ma sincsen ott magyar zenészeti tanszék s ma is csak úgy tenyészik ott az idegen szellem virága, mint három év előtt, amióta *Erkel Ferenczel*, mint igazgatóval, kivonult onnan szemlesütve a magyar műzsa.

Ezzel szemben fölmerül az az örvendetes esemény, hogy *Nikolics Sándor* és *Káldy Gyulának* sikerül életbeléptetni, szervezni és kiható ténykedésbe hozni a «*magyar zeneiskolát*», mely azóta évről évre izmosodván s terjedvén, felölelve a zene minden tantárgyát, ma már oly számottevő nemzeti irányu s szellemü műintézete a fővárosnak, mely méltán részesül a közönség növekedő pártolásában.

Ez évre esik a *nemzeti zenede* fennállásának félszázados jubileuma megülésére vonatkozó mozgalom és ünnepség is, mely ugyancsak a rákövetkező évben megy véghez, de már ez évben előreveti nagy horderejének sugarait. Gr. *Zichy Géza* az intézet elnöke, *Gerlóczy Károly* polgármester mint elnöke s *Bartay Ede* mint annak regeneráló s felvirágoztató igazgatója állnak a mozgalom, az előkészületek élén s új babérokkal övedzik az intézetet, mely azóta is mind magasabbra hág művészeti kihatóság tekintetében, messze maga

után hagyva, sőt tulszárnyalva minden más fővárosi zeneintézetet, még az államilag dédelgetett országos magyar királyi zeneakadémiát sem véve ki.

Elnöke, gr. *Zichy Géza* mint virtuóz és zeneköltő, szintén ez évben aratja babérainak legdiszesebb virágait úgy a külföldön mint bent a hazában, nemes szívvel s fenkölt szellemmel téve le jelentékeny összegeket a jótékonyág és közmívelődés oltárára.

Ez évben tartanak negyedszázados fényes jubileumokat a *budai*, a *komáromi* és az *ungvári dalárdák*. A *budai dalárdát* ez alkalomból az a legmagasabb kitüntetés is éri, hogy kiható ténykedései s érdemei elismerésül a művészet és közmívelődés terén: *ő Felsége a király* arany emlékéremmel tünteti ki.

Méltó kitüntetésben részesíti ez évben Esztergom városa is *Bellovics Ferencet*. A hazai dalárügy és a magyar dalár egyesület e régi s egyik leghivebb harcosát, kitartó s mindig hű bajnokát. Az *esztergomi dal- s zeneegyesület* elnöke: dr. *Helez Antal* városi polgármester, az egylet tagjaival testületileg jelen meg nála, hogy fenkölt szavakkal mondjon neki köszönetet, ki Esztergom városában a zene iránti lelkesedést meghonosította s a társadalmat ez alapon is ujja alkotta.

S ezek után áttérhetünk a szegedi jelentős országos ünnepély s közgyűlés eredményei ismertetésére. Igyekezni fogunk történeti hűség és tárgyilagossággal előadni, regisztrálni a tényeket, melyek összegesítéséből a t. olvasó önmaga is levonhatja aztán a konsekvenciákat.

* * *

Az ünnepély — már az előző év megállapodása szerint — aug. 15—19. napjain ment végbe. Szeged már nem volt novicius az ily országos dalünnep rendezésében. Dacára, hogy első enemü ünnepségétől (1876) már 13 év választá el, még mindig több oly régi vezérférfia maradt, kik e téren a kapacitások közé tartoztak *Pálffy Ferenc* (főpolgármester), *Szabados János* (h. polgármester), *László Gyula* (elnök), *Szögedi Endre* (zenedei s dalegyleti igazgató) képezték most

is a legfőbb törzskart. De mégis óriási változáson és átalakuláson ment a város azóta keresztül. Hullámsirjából megifjultan kelve ki, úgy állott ott Magyarország tizenhárom évvel megöregedett dalárai előtt, mint az örök ifjúságot képviselő mythoszi görög istennő. Alig, csak egynémely régibb épülete után ismertünk reá, a nép is másképen hullámzott az utcákon és téreken, mint 13 év előtt. De midőn meleg kezét szoritottunk a régi barátokkal: akkor éreztük, hogy az igaz magyar szív, dobogjon bár arany palást, vagy pusztai suba alatt: mit sem veszít melegségéből.

Szeged második dalünnepe külső fény, csín, dísz és arányban jóval felülmulta az elsőt. Bizonyos metropolisi allur vonult rajta keresztül s a ki a dalárok közül csak ekkor látta először, el sem képzelhette azt a régibb oly igen vonzó, eredetiségében meglepő s lebilincselő patriarchális tónust, mely ezuttal ugyszólván már művészeti kicsiszolást nyert. De azt is be kell vallani, hogy az ünnepély minden mozzanata rendezésében, az elsőhöz mérten, sokkal pontosabb, megnyerőbb s összevágóbb képet mutatott. — 43 tagedylet bontotta ki Szegeden ez alkalommal szebbnél szebb zászlaját, hogy az egyesület lobogójával az élükön, üdvözöljék az Alföld rekonstruált fényes fővárosát. Aug. 15-én délelőtt már több egylet megérkezett különböző vonalokon, melyeket a rendező bizottság külön-külön fogadott. Délután 6 órakerkezett a budapesti fővonal, mely a zömét hozta a dalárok és vendégeknek. A város lakosságának számtalan ezrei gyűltek egybe az indóháznál, de még mindig maradt sok-sok ezernyi tömeg, mely utcán, téreken s ablakokban eleven sorfalat képezett a dalárbevonulásnak. A mint a hosszú vonat megérkezett, az indóházzal szemben Szeged szépei, vőfélyeik karján kétoldalt állottak sorban. Körültük foglaltak helyet zászlóik alatt a már előbb megérkezett egyletek. Az egyesületi igazgató választmány tagjai közepén foglaltak helyet. A két szegedi dalárda előbb dalt zengett el üdvözlésül, mire *László Gyula* dalegyleti s a vigalmi bizottság elnöke, messze elhallatszó érces hangon tartotta meg első hivatalos szép fogadó beszédét.

«Habár 13 év alatt sok küzdelem és megpróbáltatás jutott is e városnak, — mondá a többek közt — s habár külsőben megváltoztunk, de érzelmeink önök iránt változatlanok maradtak s szívünk most is oly örömrában dobog fel az önök viszontlátásakor, mint fájdalmasan sajtogott, midőn 13 év előtt istenhozzádót kellett önöknek mondanunk.»

Bartay Ede egyesületi elnök válaszolt e szavakra, megköszönve a szíves fogadtatást s éltetve Szeged városát, mint a magyar kultúra igazi metropolisát. Szeged hölgyei azután megkoszorúzták egyenkint az egyletek lehajtott zászlait s valahányszor egy-egy ismét fölemelkedett: a közönség zajos tapsokba tört ki. A bevonulás valódi diadalmenet képét tárta fel. Zeneszó s folyton dörgő eljenzések közt ért a menet a nagyszerű Széchenyi térre a városház elé, hol díszes emelvényen már vártak a koszorus leányok vőfélyeikkel együtt az impozáns menetre. A fellobogózott s szőnyegekkel diszitett erkélyen pedig Szabados János h. polgármester állt díszmagyarban, hogy Szeged városa közönsége nevében fogadja s üdvözölje az országos egyesület dalárait s azok hivatalos képviselőit. Valódi költői lendület s hazafui lelkesedéssel volt telve az a beszéd, melylyel Szeged e kiváló fia s a magyar irodalom, szellemi világ oly korán elhunyt jelese fogadta a dal s művészet képviselőit.

«Még most is él szíveinkben — így kezdé — a 13 év előtt lezajlott nagy napok emléke, midőn az egyszerű ősi falak közt a kegyelet, a munka és szorgalom ünnepével együtt szenteltünk ünnepet a **dalnak**, zengvén a dalokról: övé a dal, övé a legszebb diadal!

Akkor ünnepelt utoljára a régi Szeged! — Talán azért hozza ama szép napok emlékezele oly édes bán zengésbe szívünket. Aztán folytattuk a létért való küzdelmet, míg végre elbuktunk az egyenellen harcban. Az otthon elveszett s évszázadok alkotása hullámsírba merült.» — Majd folytatá :

«Nagy változást találnak itt önök dalártestvérek! az ige testet öltött. Új város kell ki a habokból, szebb és fényesebb, mint a régi volt. De átvarázsolhatta bár az újjáalkotás tel-

jesen e város külsejét: benn az ősi tűzhely lángjai lobognak s a szíveket az ősi erények hevítik. Szeged népe az maradt a mi volt: minden ízében magyar.»

Legyenek meggyőződve, hogy Szeged, melynek rónaterein nemcsak az áldott kalász, de az édes dal is gazdagon terem, lelkesült örömmel látja falai közt újra lengeni a koszorus daldárlobogókat, és Szeged közönsége ismét meg fogja örökíteni szívében e napokat, melyek a magyar dalművészet újabb diadalát fogják hirdetni.»

«Magyar dalnokok! kik a szeretet művéhez a dal gyönygeivel járultok, Isten hozott benneteket!»

Az orsz. egyesület akkori alelnöke: *Szentirmay Elemér*, közkedveltségű dalköltőnk válaszolt e nagy lelkesedést keltett beszédre, ép oly fenköltén, mint hatásosan.

«Dallal ajkunkon, meleg rokonszenvvel szívünkben, — így kezdé beszédét, — jöttünk ide e nemes város falai közé, amely úgy virul a délibáhos Alföld ősmagyar erőtől duzzadó kebelén, mint szerellett és szerető gyermek az édes anya ölén. Amely az elsők közt járt és jár mindig és mindenütt, ahol szép és nemes eszmék felkarolása s hazafias tények megvalósításáról volt és van szó.» — Majd utóbb folytatá:

«A dal fog itt most zengeni Szeged város falai közt; az az isteni erőt rejtő hatalom, melyben a szeretet nemes és tisztult érzelmei keresik és találgják kielégítésüket; a dal, mely buzdítva, lelkesítve, nem egyszer volt ébresztője az elszunnyadt nemzeti érzésnek, a dal, mely a multak dicsőségéről, honszerelemről zengve, a szabadság tiszta levegőjével veszi körül lelkünket s szítja bennünk azt a lángot, mely minden magyarnál csak megtörő szívének utolsó sohajával alszik ki.»

Az egész vonalon fel-felzúgó éljenzés kísérte s szakítá többször félbe e lelkes válaszbeszédet.

A napirend szerint, az egyleti zászlók elhelyezése s az elszállásolás után este 7 órakerékre kellett volna az egyletek képviselőinek egybegyűlni a városház nagytermében, de erre nézve kifogyván az időből, az másnap reggelre halasz-

tatott a Lloyd-épület termében. Ugyanaz nap délelőtt tartott meg az első közgyűlés és összpróba is a színházban.

A közgyűlést előbb értekezet előzte meg, mely után ötagu küldöttség ment a díszelnök gr. *Tisza Lajos* helyettese *Kállay Albert* főispánért, felkérendő őt a gyűlés megnyitására. Midőn a főispán megjelent, a zsufolásig telt nagyterem közönsége harsány éljenekkel fogadta. Emelkedett, magvas és lendületes volt az a beszéd, melylyel a gyűlést megnyitotta.

«Rövid egy pár év múlva — monda a többek közt, — negyedszázados pályáját futja meg az orsz. m. daláregyesület. Nehéz időben, kedvezőtlen viszonyok közt jött létre, de az akaddlyokat nem ismerő hazafiság, a lángoló magyar közérzelem megszüldrdította a gyöngge hajtlást, úgy, hogy az ma már — magyar nemzeti törekvések szempontjából, — az ország egyik legfontosabb, s mivel életerejét a legvalódíbb s legtisztább polgári elemekből nyeri, egyszersmind a legkiterjedtebb s a legmélyebb gyökereket verő intézményei közé tartozik.»

Nemzeti közérdek, — folytatá tovább — hogy ez egyesület továbbra is a kölcsönös egyetértés, a testvéresülés útján haladva, a nemzet támogatásával folyton gyarapodjék s nőjjön az ország minden vidékén erős gyökereket verő terebélyes fává, hogy a léte és működéséhez füződő magasztos célokat teljes sikerhez vezethesse.»

Bartay Ede egyesületi elnök válaszolt a főispán zajos tetszéssel s éljenzéssel fogadott beszédére, hosszabban s behatóan világitván meg az egyesület célját, melyet csak az összes tagok egyetértő buzgalma s fokozott munkája és erélyessége tehet nagygyá, kihatóvá. Mind a két beszéd a legjobb hatást tette s az utánok következett értekezések, tárgyalások, sőt viták is, egészen simán, tárgyilagosan folytak le, teljes reményt nyujtván a hasonló folytatásra.

Ez első napi közgyűlés lefolyását a következőkben összegezhettük:

Felolvastatott az elnöki jelentés, mely elsorolván a három év alatt tartott három rendkívüli és egy rendes közgyűlés határozatait s intézkedéseit, melyek foganatosításával az igazgató válaszmány meg lett bizva: az azokra vonatkozó

elaborátumok terjesztették be, melyek a közgyűlés végleges szentesítését igénylik.

A közgyűlési jegyzőkönyvek vezetése és szerkesztésére *Lekly Gyula* kassai képviselő kéretik fel, ki azt készséggel el is vállalja.

A pénztári számadások és az ügyrend átvizsgálására bizottságot küld ki *Jilly Alajos* (Pécs) elnöklete alatt, melynek tagjai: *Kovács Sándor* (Losonc), *Miskolezy Pál* (Miskolc), *Márk Endre* (Debrecen) és *Karancsy Dániel* (H.-M.-Vásárhely). A júry-tagok megválasztására *Unger Gusztáv* (Szatmár) elnöklete alatt szintén bizottságot küld ki.

A «Rózsavölgyi és társa» fővárosi műárusi cég képviselője, *Dunkl Norbert*, díszes ezüst koszorut ajánlván fel versenydíjúl oly kikötéssel, hogy az az első díjat nyerendő legkitünőbb egyletnek adományoztassék: hosszabb vita után *Márk Endre* indítványára a közgyűlés határozza, hogy egy egylet egynél több díjjal (mint Pécsett is renden kívül történt) többé ki nem tüntethető. A cég képviselője erre visszavonja a hivatalosan felajánlott díjat oly kijelentéssel, hogy azt magán uton saját legjobb belátása szerint fogja eladományozni.

Szederkényi Nándor (Eger), indítványára, a versenydíjak művészi becsük és értékük szerint való osztályozásával a júry-bizottság bizatik meg.

Ezek után tudomásul veszi a megválasztott júry-tagok bejelentését, kikre 35 szavazat lett beadva, mely szerint megválasztottak: *Abrányi Kornél* (35 sz.), *Zimay László* (35 sz.), gr *Zichy Géza* (34 sz.), *Szögedi Endre* (33 sz.), *Langer Viktor* (27 sz.), *Hoffer Károly* (25 sz.), *Lányi Ernő* (24 sz.), *Hubay K.* (23 sz.). Póttagokul: *Erney József* (12 sz.), és *Aggházy Károly* (11 sz.).

Az első kötött verseny *Szabados Béla* «Ébresztőjével», este fél 8 órakor ment végbe a színházban. 12 egylet versenyzett következő, sorshuzás utján megállapított sorrendben: 1. *Nagy-Kikinda*, 2. *Békcés*, 3. *Buda*, 4. *Báttaszélc*, 5. *Brassó*, 6. *Kolozsvári dalkör*, 7. *Szentes*, 8. *Eger*, 9. *Szatmár*, 10. *Kolozsvári polg. dalkör*, 11. *Miskole*, 12. *H.-M.-Vásárhely*.

A második másnap tartott verseny alkalmával — szabadválasztású darabokkal, — ez a sorrend így változott: 1. *H. M.-Vásárhely*, 2. *Békcés*, 3. *Buda*, 4. *Báttaszék*, 5. *Nagy-Kikinda*, 6. *Brassó*, 7. *Kolozsvári polg. dal.*, 8. *Eger*, 9. *Szatmár*, 10. *Szentes*, 11. *Kolozsvári dallkör*, 12. *Miskolc*.

Ez ünnepségi dalverseny volt az, melynél a jury *leg-több* versenydíjjal rendelkezett; 12 díj (még pedig mind igen szép és értékes) állott rendelkezésére, tehát ugyanannyi, a mennyi a versenyző volt. A jury tehát két csoportba osztotta a versenydíjakat is. Az elsőbe sorolta: 1. *Szeged városa díját* (ezüst serleg talapzattal) 2. *Szegedi hölgyek díját* (ezüst lyra nehéz fehér atlasz-szalaggal). 3. *Egyesületi díj* (ezüst koszoru), 4. *Bartay Ede díját* (ezüst serleg), 5. *Nemzeti zenede díját* (ezüst koszoru), 6. *Zeneköltők díját* (arany lyra).

A második csoportba sorolta: 1. *Gr. Zichy Géza díját* (ezüst koszoru), 2. *Gr. Tisza Lajos díszelnök díját* (karnagy-i pálcát), 3. *Szerb hölgyek díját* (ezüst koszoru), 4. *A szegedi dalárda díját* (ezüst koszoru), 5. *A szegedi polgári dalárda díját* (ezüst koszoru), 6. *A Harmonia-társulat díját* (ezüst pokál).

Hogy mind a két verseny, szokás szerint, a közönség nagy érdeklődése és megoszló kitüntetései mellett folyt le ez alkalommal is; s hogy az első csoportban versenyzett egyletek mindegyike, — az annyi kontroversziára okot szolgáltatott versenydarab szokatlan nehézségei s az egyletekre vonzónak épen nem mondhatott dallamfűzése dacára is — művészeti színvonalon mutatták be magukat s a különbözetek csak is ott tűntek fel, hol a behatóbb művészi színvonal kezdődik: ezt konstatálni felesleges. Meggyőződhetett erről mindenki, a ki tanuja volt ez első versenynek, valamint arról is, hogy a 2-ik szabadválasztású versenyenél úgy érezték magukat a versenyzők, mint a pórázról szabadult madár szemben a szabad röptüléssel. Amazzal szemben, megtették erkölcsi kötelességüket derekasan s méltó elismerésre kényszerítették úgy a juryt, mint a közönséget. Emezzel szemben mint szabad harcosok arattak diadalt.

E versenyek bírálati részleteivel foglalkozni e helyen,

sem terünk, sem hivatásunk. Hanem el kell mondanunk egyet-mást az ez alkalommal cinozurául szolgált elbírálási szabályzatról, melylyel a júry tagjait a megelőző 1888-ki december 8-ki közgyűlés (még az akkori igazgató választmány beleegyezése is hozzájárulván) «a abszurdum-ig» vitt normatívumai-
val megkötötte és minden életerős művészeti elv mellőzésé-
vel feszélyezte. Mert e szabályzathoz csak a német hirhedt
«*Meistersingerek*» minuciózus tabulaturáit lehetett hasonli-
tani, melyeknek nem is lehetett aztán más következése, mint
maga a művészet agyongyilkolása s a «meistersängerának»
nevetséges szézzüllése, a mint ezt *Wagner R* az ő hason-
cimű mesteri operájában oly hiven «ad oculus» feltűntette.
De nézzük csak, hogy is volt e cinozura szervezése?

Minden júry-tagnak egy titkos szavazási űrlap állott rendelkezésére, mely tele volt irva mindenféle *klasszifikáció-
nális* jelszavakkal, minők például: «*tisztaság*» «*szabatos
hanghordozás*»; «*megmaradás a tonalításban*»; «*öntudatos
felfogás*»; «*művészi árnyalás*»; s az ég tudja még, mi
mindenféle! E klasszifikáló rubrikák betöltésére számok szol-
gáltak 1—5-ig. Minden júry-tagnak tehát minden rubrikát
valamely számmal kellett betöltenie titkosan s természetesen
saját legjobb ítélete, hallása, pártatlansága s meggyőződése
szerint. Az így betöltött űrlapot aztán, aláírva s beragasztva,
ott mindjárt a helyszinén a verseny után át kellett adni az
egyesület karnagyának, ki egyszersmind a júry elnöke is volt.
A júry plénumának aztán nem volt más teendője, mint
minden tag bepecsételt űrlapját felbontani, s számjait min-
den versenyzett egylettel szemben összeadni. A mely egylet
eszerint a legmagasabb *számegységet* kapta mind a két ver-
senyben, az lett az *első*, *második* stb. versenyzijas.

Hát ennél abszurdumabb művészeti júry-ítélés még nem
volt a világon! Minthogy szerencsére ugyanannyi díj volt,
amennyi versenyző: tehát jutott mindeniknek, azért a júry
ítélete nem is szólhatott másképen, mint következőleg, a mi
az országos daláregyesület negyedszázados történetében, mint
unicum is áll, t. i.:

«*Miután a díjak első és második csoportra lettek*

felosztva: ennél fogva a következetesség elvét követve, mind a két verseny után a legtöbb számegységet nyert dal-egylet kapja az első csoportban az első, az utána következő legtöbb egységet nyert daláregylet a második csoportban az első díjat és így tovább. Ennek alapján, a júry ítéletét így oldotta meg az arithmetika.»

Első csoport.

1. Kolozsvári dalkör.
2. Eger.
3. Miskolc.
4. Brassó.
5. Szentés.
6. Báttaszék.

Második csoport.

1. Szatmár.
2. Buda.
3. Kolozsvári polgári dal.
4. H.-M.-Vásárhely.
5. N.-Kikinda.
6. Békés.

Igy jutott aztán a második csoportba *Buda* és *Szatmár* pl. s az elsőbe *Báttaszék*, *Szentés* és *Brassó* pl. A pártoskodás, korteskedés kikerülése s az igazságos objektivitás feltüntetése, szemben a rokon- vagy ellenszeggel lett volna a cél, s ép az ellenkező bizonyult itt be még erősebben. Mert művészeti dolgokban *titkos szavazás* és *objektivitás*, *pártatlanság*: ez olyan mint tűz és víz, mely egymással világteremtés óta össze nem fért s nem is fog soha összeférni.

A szegedi ünnepély után 1890-ben tartott rendkívüli közgyűlés, melynek feladata volt ugy az alapszabályokat, mint az ügyrendet és júry-szabályzatot is végleg reformálni, nem is késett aztán ezt az arithmetikai igazságszolgáltatást máglyára itélni s ismét visszahelyezni jogába a nyílt és motivált júry-ítéletet.

Rövidbe foglalva elmondjuk még ez ünnepély többi művészeti mozzanatának a lefolyását is s végül hagyjuk a még folytatólagosan tartott két közgyűlés határozatai s ténykedéseinek az ismertetését, mely szoros kapcsolatban áll azzal az átalakulással, melyen Szegeden az országos egyesület átment.

* * *

Az összelőadás, mely minden országos ünnepély leginpozánsabb s legkihatóbb mozzanatát szokta, képezni ezuttal

Szegeden különösen sikerült. Egyrészt azért, mert a műsoron jórészt már ismert darabok álltak s az egyleteknek majd másfél évi idő jutott — az elhalasztás folytán — azok ismételt begyakorlására; másrészt pedig azért, mert a műsorra vett egy pár új darab sem nyújtott nagyobb nehézségeket. Több előzetes próba is tartatott, ami szintén csak előnyére vált az összevágó, erőteljes előadásnak. Augusztus 18-án ment végbe a színházban *Hubay Jenő* vezénylete alatt, s a műsor minden száma a közönség nagy tetszésével találkozott. A műsort *Erkel Ferenc* Kölcsey-hymnusán és a Szózaton kívül: gr. *Zichy Géza* «*Bücsűszerenádja*», (melyet szerző maga vezényelt), *Mihalovics Ödön* «*Völgy és bérc*» kara, *Zimay L.* «*Honfidala*» (szintén szerző vezénylete mellett), *Ábrányi K.*, «*Dalárszózata*» (új) *Hubay Jenő*, «*Szabadság és diesség*» és «*Zengjen a dal*» című két kisebb, de kedves kara (új), *Huber Károly* «*Magyar király indulója*», *Erkel Ferenc* «*Honvéd takarodója*» s *Szentirmay Elemér* és *Simonffy Kálmán* «*Magyar népdal-flúzára*» (új) képezték.

A közönség viharos éljenekkel fogadta gr. *Zichy Gézát*, midőn az emelvényen megjelent, a darab után is elárasztotta tapsaival s a szerenád egy részét meg kellett ismételni. *Hubay Jenő*, *Zimay* és *Szentirmay* is kiváló tapsokban részesültek. Ez utóbbinak egyik frissét szintén meg kellett ismételni.

A másnap esti díszhangversenyben a színházban, több előre jelzett s hirdetett művészt, mint *Hegyi Arankát* és *Jankó Pált* (az ő új rendszerű klaviatúrájával), s gr. *Zichy Gézát* sem hallhatta ezuttal Szeged közönsége, bár mindenki a legnagyobb érdeklődéssel nézett elébe. A műsor ennek dacára még is nagy vonzerőt gyakorolt. *Ábrányi Emil* «*Prológja*» után, (melyet szerző maga szavalt el) hallhatta és élvezhette a közönség *A. Wein Margit* s *Szendrői Lajos* a magy. kir. operaház tagjai énekét. *Hubay Jenő* hegedű- s *Aggházy Károly* zongorajátékát, valamint a két szegedi dalárdának külön-külön való előadását.

Ez ünnepélynek a művészeti műsor mellett, volt még többféle társadalmi s szórakozási része is, melyek mind emel-

ték az ünnepség mozgalmas napjai érdekességét. Volt — a rendes ismerkedési estélyeken kívül: táncvigalom a lombos s fényesen világított népkertben, regatta-versenyek a Tiszán, lóverseny, bankét s mindennap különféle társas összejövetelek, — melyek az egész ünnepélynek valóban nagyvárosias allúrt kölcsönöztek. S most térjünk át az aug. 17-én s 18-án tartott közgyűlés eseményeire.

Az aug. 17-ike, miután a kiküldött számvizsgáló biz. e napra még nem készülhetett el jelentésével, jórészt csak indítványok tárgyalásával foglalkozott s eléggé tárgyilagos simasággal folyt le.

Bartay Ede elnök megnyitván a gyűlést, sajnálattal értesíté a közgyűlést, hogy a családjában beállott gyászos esemény következtében el kell utaznia. A további elnöki teendőket *Szentirmay Elemér* alelnökre bizza. Mielőtt azonban elhagyná az elnöki széket, két indítványát ajánlja a közgyűlés figyelmébe. Az egyik arra vonatkozott, hogy egyszerűmindentkorra legyen megoldva az országos dalünnepélyek díszelnöki kérdése s a közgyűlés válaszsza meg gróf *Zichy Gézá*t élethossziglan díszelnöknek. Ez indítvány lelkesedéssel fogadtatott s a közgy. nyomban 12 tagu küldöttséget kért fel al-elnök *Szentirmay Elemér* vezetése alatt, hogy ezt a költőművész gróffal tudassa s a választás elfogadására felkérje, mely kérésnek a gróf, meleg szavakban köszönnén meg a kitüntetést, készséggel is engedett, habár fájdalom a közgyűlés, e rá nézve is megtisztelő választásnak csak nagyon rövid ideig örülhetett.

Bartay Ede másik indítványa, melynek előzőleg már elnöki jelentésében is kifejezést adott, arra vonatkozott, hogy a tagegyletek jövőre csak az évenkinti 5 frt tagsági díjat fízzessék, országos ünnepélyek alkalmával azonban a bejelentett működő tagok után az eddig divott *egy* s a bejelentett pártoló tagok utáni *két* frt rendezési díjbefizetés töröltessék. Ez indítvány, mely az egyesületnek jóformán életerébe vágott hosszabb vitát keltett, melynél oly dolgok is felhozattak, melyek esetleg az alapszabályok módosítását is szükségessé tették. Végre is elfogadtatott — még pedig nagy készség-

gel — oly hozzátevással, hogy a jövődő központi igazgató választmány, szemben ezzel, a legközelebbi közgyűlésnek tegyen — ha szükségét látja — alapszabály módosítási javaslatot is. Ezután *Bartay Ede* meleg szavakkal mondván köszönetet az iránta tanusított bizalomért, az elnöki széket tartós éljenzés közt az alelnöknek adja át, ki jelenté, hogy elhunyt *Huber Károly* születéshelye a közel eső *Varjas* község meghívta az egyesületet *Huber Károly* emléktáblája leleplezési ünnepségére, s fölkéri a közgyűlést az abban való részvételre. A közgyűlés ez indítvánnyal szemben az alelnököt s több közgyűlési tagot kér fel az egyesület hivatalos képviselésére.

Márk Endre több képviselő által teendő indítványok bizalmas megbeszélhetése végett, kéri az elnököt tíz percre felfüggeszteni a gyűlést. Ugyancsak *Márk Endre* a tíz pere eltelte után jelentvén, hogy a teendő indítványok oly természetűek, hogy *azonnal* nem nyújthatók be: elnök a gyűlés folytatását más napra teszi át.

A másnapi aug. 18-iki közgyűlésen tört ki az a több év óta hamu alatt lappangó tűz, melynek mesterséges takargatásáról már előzőleg megemlékeztünk s melynek előbb-utóbb való bekövetkeztéről mindazok meg lehetnek győződve, kik közelebről ismerték az egyesület s az igazgató választmány közt fokenként mind élesebben kifejlődött ellentétes viszonyokat. Okot a kitörésre a kiküldött számvizsgáló bizottság jelentése szolgáltatott, mely *Goll János* pénztárosnak pontosan és kifogástalanul vezetett számadásai folytán megadni indítványozza ugyan a felmentvényt, de egyszersmind több, főleg az ép folyó szegedi ünnepély kiadásaira vonatkozó kiadási tételt nehézményezvén, — javaslatba hozza, az összes számadásokat az ujonan választandó igazgató választmánynak kiadatni teljes tisztázás végett.

Erre nézve a vita sarkpontja a körül forgott, hogy az ügyrendi szabályzat szerint volt-e joga a számvizsgáló bizottságnak a szegedi ünnepélyre vonatkozó kiadási tételekre is reflektálni s azokat is elbírálása tárgyává tenni, vagy sem, miután, ez a jövő ünnepély számvizsgáló bizottsága körébe

tartozik? A vita e felett pro és contra élesen folyt, résztvettek benne főleg a számvizsgáló bizottság tagjai, kik magától értetődvén, mindannyian a jogosság mellett plediroztak; továbbá *Szederkényi Sándor*, *Ünger Gusztáv*, *Münstermann J.*, *Szentirmay Elemér*, *Goll János* s még többen. A közgyűlés nagy többsége a jogosság mellett döntött s a számvizsgáló bizottság jelentése elfogadtatott.

Ezután a volt tisztikar leköszönvén, *Kovács Sándor* kéretett fel a közgyűlés további vezetésére s az új választásra szavazatszedő bizottság küldetett ki. Ezzel egyidejűleg *Karancsi Dániel* (h.-m.-vásárhelyi képviselő s a számvizsgáló bizottság tagja) fölkérte a képviselőket, hogy szavazás előtt a mellékterembe gyűljenek bizalmas értekezletre, s szabad választási jogukban a már kinyomtatott s szétosztott szavazó lapok névsora által ne engedjék magukat korlátoltatni.

Ez annyit jelentett, hogy a választás eredményére nézve nem várt meglepetés van készülöben, a mi be is következett. Az elnök hosszabb vártatás után kihirdetvén az eredményt, az aztán mindent megmagyarázott. Itt adjuk a teljes névsort a szavazatok számarányával együtt. Összesen 30 szavazat adatott be:

Elnök lett: *Bartay Ede* (29 sz.), alelnök *Lung György* a budai dalárda képviselője s alelnöke, (19 sz.), titkár *Erney József* (18 sz.), pénztárnok *Goll János* (30 sz.), országos karnagy *Erkel Sándor* (18 sz.).

Központi igazgató vál. tagok lettek: *Országh Sándor* a budai dalárda elnöke (30 sz.), *Csizik Károly* (30 sz.), idősb *Ábrányi Kornél* (30 sz.), *Zimay László* (30 sz.), *Rózsavölgyi Gyula* (30 sz.), *Titl István* (30 sz.), *Berecz Ede* (28 sz.), *Dunkl Norbert* (22 sz.), *Szentirmay Elemér* (18 sz.), *Siposs Antal* (18 sz.), *Lányi Ernő* (17 sz.), *Ziegler Béla* (17 sz.). Póttagokká választattak: *Gobbi Alajos* (13 sz.), dr. *Hubay Károly* (12 sz.), *Sztojanovics Jenő* (12 sz.).

Vidéki választó tagok lettek: *Kovács Sándor* (Losonc 30 sz.), *Szögedi Endre* (Szeged 30 sz.), *Karancsy Dániel* (H.-M.-Vásárhely 30 sz.), *Márk Endre* (Debrecen 30 sz.), *Zelenka János* (B.-Gyarmat 30 sz.), *Eichardt József* (Bátta-

szék 30 sz.), *Zoltsák János* (Ungvár 30 sz.), *Dús Sándor* (N.-Kikinda 29 sz.), *Lekly Gyula* (Kassa 29 sz.), *Unger Gusztáv* (Szatmár 29 sz.), *Miskolezy Pál* (Miskolc 24 sz.), *Szederkényi Nándor* (Eger 18 sz.), *Benigni Sámuel* (Kolozsvár 18 sz.), *Jilly Alajos* (Pécs 18 sz.), *Jóó Károly* (Szentest 18 sz.), *Sándor József* (Kolozsvár 18 sz.), *Lengyel Imre* (Debrecen 17 sz.), *Schulcz Vilmos* (Igló 17 sz.).

Vidéki póttagok lettek: Benka Gyula (Szarvas) *Münstermann Győző* (Kolozsvár) *Reberics Imre* (Pécs) *Mulecz Tivadar* (Komárom) és *Wimmerl Imre* (Ujpest).

A választás e nem várt eredménye általános meglepetést keltett nemcsak a dalárkörök, hanem a városban is, ahol figyelemmel kísérik az országos dalünnepélyek menetét. A szavazati statisztika nagyon világosan kimutatta, hogy Szegeden az egyesület kebelében nagy pártszakadások okozták e változtatást. Már Szegeden mindjárt, nem is maradtak ki a kellemetlen következtések. Több egyesület nem értett egyet a többséggel, és a differenciák kiegyenlítésére simább s méltányosabb utat óhajtott volna. A személykérdések egész özöne hullámozott fel s alá s az ünnepély után jó sok időnek kellett elmúlni, míg a bevezett tények ismét rendes kerékvágásba terelhettek az egyesület további ténykedését ép a közelgő jubiláris ünnepélyvel szemben.

Az új választás után *Szentirmai Elemér* rögtön visszatartotta a választmányi tagságot s egyszersmind bejelenté *Bartay Ede* lemondását is, ki — mint mondá — felhatalmazta erre, ha az igazgató választmány által javaslatba hozott névsor nem menne keresztül. Ezt azonban a közgyűlés nem tartotta elfogadhatónak alaki tekintetben. Lemondott *Erney József* is a titkárságról, de a felhozott okoknál fogva az sem fogadtatott el. *Csizik Károly* választmányi tag is lemondott, de később visszavonta lemondását. Ugyanezt tette *Gobbi Alajos*, kire sor került a póttagok közül, valamint *Hubay Károly* is. — Egész viharfelleg tornyosult ez alkalommal a közgyűlés felett, mely csak akkor csillapult le némileg, midőn a közgyűlés további vezetésére fölkért *Kovács Sándor* tapintatos vezetése és konciliáns közvetítése kissé

megnyugtatta a felzaklatott kedélyeket. — De így is, miután a közgyűlés még több házi ügyet intézett el, nevezetesen: az érdemes és sok oldalú tevékenységet kifejtett volt titkár *Ságh Józsefnek* tiszteletdíjúl 200 frtot s a «Zene-lap»-nak 400 forintot szavazott meg a 3 éves cyklusra, oly kikötéssel, hogy a lap a tagesyleteknek díjtalanul küldessék: izgatottan oszlott szét, a másnapi zárulést reggel $\frac{1}{2}$ 8 órára tűzvén ki.

Másnap augusztus 19-én a zárulést *Kovács Sándor* megnyitván, indítványára küldöttség menesztetett a főispán díszelnök meghívására. Megérkezétekig a következő határozatok hozattak:

Lung György mint Budapest főváros tanácsnoka s a budai dalárda képviselője azon indítványt terjeszti elő, hogy a legközelebbi országos dalünnepély Budapesten tartassék meg, illetve, hogy az egyesület fennállásának 25 éves jubileuma a fővárosban ünnepeltessék meg s egyben meg is hívja az országos szövetkezetet Budapestre, biztosítván ugy a budai dalárda, mint a főváros vendégszeretetérol, melyek azon lesznek, hogy az ünnepély, jelentőségéhez méltó lefolyást nyerjen: a közgyűlés nagy örömmel fogadja a meghívást s a jubileumi ünnepélyt 1892-re teszi Budapestre.

Kovárcz Emil sokéremű volt losonci karnagy elhunya felett jegyzőkönyvileg ad őszinte részvétének kifejezést.

Lekly Gyula indítványára elhatároztatik, hogy jövőre az elnöki jelentéshez az egyesület vagyoni mérlege is csatoltassék,

Szeged városának, *Tisza Lajos gr.* díszelnöknek, *Kállay András* főispánnak s a két szegedi dalárdának hálás köszönet szavaztatik.

Erney József titkár lemondó levele felolvastatván: a közgyűlés a titkári állomás ideiglenes betöltését az igazgató választmányra bizza.

Kállay András főispán emelkedett beszéddel hangsúlyozza az egyetértést és a további ügybuzgalmat. Fájdalmas érzést keltett gr. *Zichy Géza* írásbeli lemondása is díszelnöki állásáról, mit a közgyűlés őszinte sajnálattal vett tudomásul.

Végül a júry ítéletét olvasta fel *Szögedi Endre*, melyet már fentebb közöltünk s elnök főispán kiosztván a díjakat, a közgyűlés Szeged városát melegen éltetve oszlott szét. — A 41 pontot tartalmazó közgyűlési jegyzőkönyvet *Lung György* (Buda), *Szügyi József* (Békés) és *Szögedi Endre* (Szeged) hitelesítették.

A szegedi ünnepély alkalmával *Goll János* felhívására tartott karnagyi értekezlet, még intenzívebben karolta fel a dalegyleti karnagykok solidaritási s az azzal kapcsolatos ügyeket mint első alkalommal Pécssett tevé. Sok jó és üdvös eszme merült fel s lett itt megvitatva. Valami életerős eredményre azonban ez értekezletek eddigelé még nem vezettek. Talán a budapesti ez idei jubiláris ünnepség e tekintetben is forduló pontot képezend.

A szegedi rendező bizottság ez ünnepély tartalma alatt szintén gondoskodott hivatalos «*Emléklapokról*» melyek szerkesztését *Nagy Sándor*, *Ságh József* és *Iőlkövi Lajos* ép oly tapintatosan, mint érdekesen és irodalmi színvonalon állóan eszközölték.

Az ünnepély végén a *Rózsavölgyi és társa* fővárosi udvari műárusi cég által felajánlott versenydíj kérdése is méltó megoldást nyert ama nyilatkozattal, melyet az ottani helyi s az «*Emléklapokban*» *Dunkl Norbert* a cég főnöke tett közzé s mely egész terjedelmében is hangzott:

A brassói magyar dalárda t. ez. elnökségének.

«Mint hogy a Szegeden tartott országos dalárünnepély alkalmából általunk felajánlott versenydíj, az egyesületi t. közgyűlés részéről azon okból, mert anak odaitélése általunk megállapított feltételekhez köttetett, el nem fogadtatott, s a versenydíj-tárgy szabad rendelkezésünkre visszabocsátatott: ennél fogva és tekintettel a lefolyt dalversenyen tanusított művészi haladás mellett, egyszersmind ama hazafui misszióra, melyet a *brassói magyar dalárda* édes hazánk véghatárán a magyar dal lelkes felkarolása és ápolása s ebből folyólag egyuttal a magyar közművelődés terjesztése körül az egész magyar haza örömére teljesít: em-

litett versenydíjunkat ezzennel a *brassói magyar dalárdának* ajánlom fel.

«Kérem a t. elnökséget, hogy a felajánlott versenydíjat mint hazafiui ösziute nagyrabecsülésünk szerény jelét elfogadni méltóztassék.

Kiváló tisztelettel maradván Szegeden, 1889. aug. 19-én a *Rózsavölgyi és társa* műárusi cég megbízásából

Dunkl Norbert.

Ez úgy illetén való elintézését az egész ünnepségi közönség egyhangu elismerés és méltánylással fogadta.

XVIII.

Szegedtől Budapestig (1889—1892).

E munka jelen fejezetével elérkeztünk az országos magyar daláregyesület történeti folyamának utolsó állomásához s képcsarnokának utolsó csoportjához. Számot kell még adnunk érdemleges kivonatban ama ténykedések s eseményekről, melyek szemben az egyesület ezidei budapesti jubiláris ünnepségével felmerültek, hogy azt a fővároshoz s az egyesület multjához méltóan előkészítsék.

Válságos, küzdelmes s minden oldalról elzsisbasztó hatású légkörön kellett áthatolnia a Szegeden megválasztott új igazgató választmánynak, csakhogy megállhasson s el ne essék a fojtó gőzben. A Szegeden mindjárt képződött ellenáramlat a majdnem egészen új tagokból alakult igazgató választmány ellen, nagy rohammal kezdte ostromolni nemcsak az új regime képviselőit, hanem magát az egyesületet is. Akadtak kishitűek, kik már meghuzták felette a lélekharangot s kilátásba helyezték az egyesület tagegyleteinek egymásután való kilépését a szövetség kötelékéből nemcsak, hanem új daláregyesület alakulását is egészen más alapon s egészen más vezetők alatt, mint a kiket a szegedi közgyűlés választási aktusa kijelölt. Mindebből azonban semmi sem következett be. A tagegyletek nem léptek ki, nem hagyták el a régi zászlót s bár a passzivitás sáncai közé vonultak, de hűt-

lenségre magukat csábitani nem engedték. Be kellett látniok hogy a szegedi közgyűlés és választás, a legparlamentárisabb, formában ment véghez s ha nem is mindenkinek az izlése szerint ütött ki, az még nem lehet ok arra, hogy a mosdó-vizzel magát a gyermeket is kiöntsük. S hogy mégis akadt egy tagja az egyesületnek, még pedig egyike a legrégebbről, leghivebbek közül (az u . . . . . i), mely mindjárt az ünnepély után bejelentette kilépését s ép a választásokat nem helyeslő érzületét hozta fel indokul: az sajnálható volt, mert ép ez egyesület vitte mindig a legkonciliánsabb szerepet, valahányszor csak túllépni akarták a medret a szenvedélyek hullámai. De az ünnepély után tartott első igazgató választmány nem fogadta el a kilépését alaki hiány miatt. Azóta pedig jobb meggyőződésre jutván, ismét fölvette az «in hoc signo vinces» hitelvét.

A szegedi közgyűlés valódi Herkules-i munkaterhet rakott az igazgató választmány vállára s mint a magyar szó mondja, «ember kellett a gátra», hogy azzal megküzdjön. *Bartay Ede* az, újból megválasztott elnök, az 1889. szept. 9-re egybehívott igazgató választmányi első gyűlésben a leghatározottabban kijelentette az elnökségről való lemondását s attól az egész választmány kollektív kérésére sem volt hajlandó elállani. Az igazgató választmány ekkor *Lung György* városi tanácsnokot s az egyesület megválasztott új alelnökét kérte fel az ügyek további vezetésére, míg a legközelebbi közgyűlés végleg betöltendi az elnöki állást. Hát itt mindjárt hangsúlyoznunk kell, hogy az egyesületnek meg nem mérlegelhető előnyére vált, hogy *Lung György* vette kezébe a mindenféle bonyolult szálak legombolyítását, a mi neki sikerült is. Mert az ő erélyessége, tapintatossága s nem lankadó ügyszeretete, melylyel a munkához kezdett, lehetségessé tevék, hogy másfél év multával, az 1891. febr. 1-én tartott rendkívüli közgyűlésnek már mindarról megalégedésre számolhatott be, a mivel a szegedi gyűlés az igazgató választmányt megbizta.

Lung György helyettes alelnöknek azonban a közgyűlést megelőzőleg még több oly momentuózus ténykedést

kellett végeznie, melyekkel lényegesen hozzájárult az egyesület megszilárdításához. Ugyanis: mindjárt a szegedi ünnepély után több hazai lap, részint téves információk alapján, részint pedig szándékosan, oly közleményeket bocsátott szárnyra, melyek arra voltak szánva, hogy az egyesület hitelét nemcsak aláássák, hanem végfeloszlását is hirdessék a Szegeden megválasztott állandó díszelnök, a rendes elnök, a titkár s több igazgató választmányi tagnak ott mindjárt helyben bejelentett lemondása következtében. Mind e tendenciózus hírekkel szemben fölvilágosító közleményt tett közzé a hirlapokban s alaposan megcáfolt minden ráfogást úgy a lemondott tisztviselők indokaira, mint az egyesület állítólagos felbomlása s a tagegyletek tömeges kilépésére vonatkozólag. A fent jelzett *egyetlen* — kilépését bejelentett — tagegylet elnökének (Z . . . . . J . . . .) levelére is megadta a kellő felvilágosítást s tiszta képét nyújtotta a szegedi szabad választás korrekt lefolyásának.

Későbbben pedig, 1890. febr. havában körlevelet intézett a hazai összes dalegyletekhez, melyben őket a szilárd lábon álló egyesülethez való további kitartásra s az 1892-i jubiláris országos ünnepély alkalmával a tömeges csatlakozásra buzdította. E lelkes és az igazságtól áthatott körlevélnek meg is volt aztán az óhajtott sikere, mert nem hogy csak egyetlen régi tagegylet is kilépett volna az egyesületi kötelékből, hanem magában a fővárosban mindjárt *hat* egylet, u. m.: a *budapesti polgári dalkör*, az «*Ébredés*» című nyomdászok dalköre, a «*Törekvés*» dal- és önképző egylet, az «*Acélhang*» budapesti férfi dalegylet, a «*Tisztviselő telepi daloskör*» s a budapesti «*Lyra*» dalegylet; a vidéken pedig 16, u. m.: a «*Berettyó-ujfalvi népdalkör*», a «*Fiumei magyar daloskör*», a «*Győri ének- és zeneegylet*», a «*Kapuvári polgári olvasókör dalegylete*», a «*Kassai dalkör*», a «*Kecskeméti dalárda*», a «*Lugosi dal- és zeneegylet*», a «*Munkácsi dalegylet*», az «*Ó-becsei polgári magyar dalkör*», a «*Nagy-szent-miklósi dalárda*», a «*Szabadkai dalegyesület*», a «*Szászrégeni magyar polgári dalkör*», a «*Székelyudvarhelyi dalegylet*», a «*Szabadkai zenede*», a «*Toroskói dal-*

kör» s az «*Ujpesti zenekonservatórium*», összesen 22 egyesület lépett be a szövetségbe.

Azután az egyesület zilált s nehézményített, kuszált szárait nemcsak tisztába hozta, hanem az üres pénztárt is képessé tette a dologi s folyó ügyek továbbvezetésére. Több albizottságot működtetett, számos választmányi gyűlést tartott, hogy az alapszabályok, ügyrend, pénztári kezelés, júryszabályzat s más szervezeti kérdések oly megoldási alapot nyerjenek, hogy aztán se félreértés, se bonyodalom, se bizonytalanság többé elő ne fordulhasson.

A fenti igazgató választmány feladata lévén a titkári állás betöltése is: erre a választmány a már Szegeden ugyanis megválasztott *Erney Józsefet* kérte fel ismételten, hogy a legközelebbi közgyűlésig annak teendőit elvállalni sziveskedjék, ki a kérésnek ezuttal már készséggel engedett is.

Az említett 1891. febr. 1-i közgyűlés nem végezhetett teljes munkát, mert a fennálló alapszabályok szerint a tag-egyletek két harmada nem jövén össze, (csak 22 tagegylet képviseltette magát), nem mehetett bele azok módosításába. Ezt csak az ugyanazon év febr. 15-én egybehívott második közgyűlés eszközölhette a «*praesentes concludunt*» elve alapján. E közgyűlés feladatává tétetett aztán az is, hogy az igazgató választmány által javasolt alapszabályi s szervezési módosítások elfogadása esetében, betöltse az új tiszti állomásokat is. Megejtette ezuttal tehát az elnöki, alelnöki s titkári állásokra a végérvényes választásokat.

Miután a közgyűlés a legőszintébb sajnálattal vette tudomásul *Bartay Ede* lemondását s tíz évi elnökösködési és 25 évi kiható ténykedési érdemei elismerésül őt életfogytiglan az egyesület tiszt. elnökének megválasztá. *Lung Györgyöt* egyesületi elnöknek, *Siposs Antalt* alelnöknek s titkárnak *Erney Józsefet* szintén megválasztá. E közgyűlés fontos tárgyát képezte a már annyi év óta vajudó «király-hymnus» pályázati ügye is, mire nézve határozatba ment, hogy annak eredménye a jövő évi jubiláris ünnepélyen *okvetlenül* bemutattassék s az ünnepélyi programba fölvétessék. A közgyűlés nem ment bele a részletekbe, hanem a kivitelre nézve szabad kezét engedett az

igazgató választmányak. Miután a közgyűlés *Lung György* elnök vezetése alatt küldöttséget menesztett *Bartay Edéhez*, vele tiszt. elnöki megválasztását tudatandó; a legegységertöbb hangulatban oszlott szét.

Az a terjedelmes és az ügyeket minden oldalról részletesen és behatóan megvilágító elnöki jelentés, mely ez alkalommal felolvastatott, tiszta képét nyújtotta az egyesület minden irányu viszonyának s azt a közgyűlés elismerő tudomással vette. A szegedi ünnepély financiaális mérlegére vonatkozó jelentése a számvizsgáló bizottságnak már nem találkozott ily kielégítő fogadtatással. Az a tény, hogy az összes kiadások levonásával csak 37 frt többlet lett feltüntetve mint tiszta jövedelem, lehangolólag hatott s nem egy éles megjegyzésre szolgáltatott okot, szemben oly kiadásokkal, melyek mellőzését jövőre a közgyűlés határozottan mellőzni határozta.

A febr. 15-i folytatólagos közgyűlésre még kevesebb tagegyület küldött képviselőket mint előzőleg, mely azonban szabályszerűen letárgyalta az elébe tartozó ügyeket, s azok manapság is érvényesek.

Örvendetes tudomásul vette *Bartay Ede* köszönő levelét, melyben tudatja, hogy a tiszt. elnöki állást hálás köszönettel fogadja s továbbra is igéri meleg közreműködését az egyesület érdekében.

Beható eszmecsere után némely módosítással elfogadta az igazgató választmány betérjesztvényeit az alapszabályok, ügyrendi szervezet és júry szabályzatra nézve. A többek közt, hogy: az egyesületnek jövőre legyenek *rendes, pártoló, alapító* és *tiszteletbeli* tagjai; hogy az ujonan belépő egyletek csak belépésük idejétől fizessék a tagdíjat, hogy az összdarabok kellő betanulását igazoló eljárásra nézve, kötelesek az egyletek karnagyi, vagy előadási nyomtatott műsort beküldeni előzetesen az elnökségnek, mely nélkül megfosztják magukat a versenyzési jogtól; hogy évenként — országos ünnepély nélkül is — *rendes* közgyűlés tartassék, hogy egyenlő szavazat esetében az elnök döntő szavazattal birjon, hogy a mult szegedi ünnepélykor hatályban volt júry-eljárás

mellőztessék, s indokolt ítélet lépjen ismét érvénybe; s végre, hogy legyen az egyesületnek vidéki alelnöke, társkarnagya, pénzügyi ellenőre és ügyésze. Ez utóbbi értelemben aztán vidéki alelnöknek az érdemdús *Kovács Sándort*, társkarnagnak *Zimay Lászlót*, ellenőrnek *Mészáros Imrét* s ügyésznek dr. *Gschwind Györgyöt* egyhangulag megválasztá.

* * *

Mielőtt még ama ténykedéseket felemlitnők, melyek az idei jubiláris ünnepségre vonatkoztak: történelmi érdekességeknek tartjuk, több nevezetes művészeti mozzanatot, eseményt és ténykedést regisztrálni.

E három évi ciklus kiemelkedő eseményei közé tartoztak: az a philharmoniai hangverseny, mely *Erkel Sándor* vezénylete alatt immár a századikat jelezte.

A *nemzeti zenede* mind intenzivebb nagy zenekari hangversenyei, *Gobbi Alajos* karnagy vezetése alatt, melyek fokról fokra meghódítják a fővárosi közönséget.

A *magyar kir. operaház* megüli a magyar színészet százéves évfordulóját.

A *philharmoniai társulat* rendkívüli hangversenyt rendez megalapítója és sok éven át vezénylője *Erkel Ferenc* 80-ik születése *alkalmából*, mely történelmi nevezetességüvé válik az által, hogy abban nemcsak mint zeneköltő vesz részt az érdemdús maestro (a zenekari műsor jórészt csak az ő műveiből volt összeállítva) hanem, mint *zongoraművész* is, hajlott kora dacára oly perfektül értelmezvén Mozárt D. moll zongora-versenyét az általa szerzett klasszikus kadenciával, mely közbámulatot keltett. Mozgalom indult meg egy *negyedik színház* emelése érdekében, mely nagy port vert fel. Szüksége és életrevalóságáról mindenki meg van győződve, de a mely ma sem áll tovább, mint a tervezgetés stádiuma.

Két kiváló klasszikus vonósnégyes társulat versenyzik egymással, az egyik *Krancsevics Drag.* és a másik *Hubay Jenővel* az élén s oly szilárd alapot nyernek, hogy a fővárosi zenevilág nélkülözhetlen szellemi élvezetévé válnak.

Vavrinecz Mór budavári egyházi karnagy, életbelépteté

az egyházi történelmi zeneelőadásokat, melyek nagy hatással vannak a régi és újabb egyházi zeneirodalom megismerése és terjedésére.

A *nemzeti zenede* megtartja fényes sikerrel 50 éves fenállása jubileumi ünnepségét s pályázat útján egy magyar stílű nyitányt mutat be nagy zenekarra *Farkas Ödön* hazai zeneirótól. Egyszersmind fölhívást intéz a magyar zeneirókhoz, eredeti s tisztán csak női karra irt karművek beküldésére bemutatás s előadás céljából.

A *budai zeneakadémia Szautner Zsi mond* karnagy vezénylete alatt eredményes tevékenységet fejt ki, mely régi jó hirnevét csak emeli és fokozza.

A legújabb keletű *magyar zeneiskola Nikolics Sándor* és *Káldy Gyula* vezetése alatt, e cyklusban szilárdul meg alapjában s rohamosan kiérdemli a nagyközönség érdeklését, magyar irány és szellem tekintetében rég érzett hiányt pótolván.

A *zenetanár-képző* katedra is felállittatik az országos magyar kir. zeneakadémiában, de csak korlátolt pedagógiai alapon működik.

A tehetségteljes hazai zeneszerző dr. *Sztojanovics Jenő* «Csárdás» című magyar balletjének bemutatása a magyar királyi operaházban beigazolja, hogy e válfajban is lehet oly eredeti magyar műveket alkotni, melyek kiállják a versenyt sok népszerűvé vált silány külföldi termékkel.

A *zenetanárok országos egyesülete* szerencsés megnyerni elnökeül *Fenyvessy Ferenc* országgyűlési képviselőt s e közhasznu, a hazai zeneérdekeket immár tiz év óta kihatóan képviselő egyesület tevékenysége, mind szélesebb körökre terjed ki, igazgatójává egyhangulag megválasztván *Ságh Józsefet*, az egyesület érdemes megteremtőjét s tiz évi elnökét.

A magyar királyi operánál lejárván magát a régi regime : gróf *Zichy Géza* veszi át annak vezetését mint intendáns és művezető egy személyben. Az ő igazgatása mind művészeti, mind nemzeti irány tekintetében megfelel a korszellem és a nemzeti aspirációk követelmeinek.

Reményi Ede 16 évi távollét után több hónapra vissza-

tér hazájába, a multban kivivott érdemeiért diadalmas fogadtatásokban részesül úgy a fővárosban, mint az egész országban.

Megalakul a feloszlott *«írók és művészek társasága»* helyébe, a széles alapra fektetett *«Otthon»* irodalmi kör *Rákosi Jenő* elnöklete alatt s a főváros szellemi életének gyupontjává válik.

A *«Rózsavölgyi és társa»* műárusi cég élén, annak nagy tevékenységű tulajdonosa dr. *Dunkl Norberttel*, életbe lépteti az általános elismerés és méltánylással találkozott olesó-áru *«Népszerű hangversenyeket»* (Concert populaire) s ezzel új szellemi forrást nyit a fővárosi közönség zenei elv-szomjának.

A *temesvári zeneegyesület*, parciális országos dal- s zeneünnepélyt rendez Temesváron s arra meghívja a hazai összes dal- s zeneegyleteket. Meg is jelennek sokan s részt vesznek benne még külföldi egyletek is, de messzebb kiható nyomokat nem hagy hátra.

Mind e számos izmos erőre valló művészeti ténykedés-szel szemben azonban, e három éves cyklus alatt érzékeny s fájdalmas nyomokat hagyott hátra a halál kaszája is.

A magyar művészet ez alatt vesztette el egykori fényes csillagát: *Lonovics Hollós Kornéliát*.

A dalárvilág elvesztette:

Simonffy Kálmánt az egyesület több évi buzgó alelnökét.

Wachauer Károlyt a «pécsi dalárda» karnagyát, ki annyi sok éven át az egylet diadalainak volt főrészesese.

Riszner Józsefet a jászberényi dalegylet megalapítóját, számos éven át elnökét s a magyar dalárügy tántorithatlan támogatóját. 1891

Ellinger Józsefet a magyar operák főalakjainak megteremtőjét s hosszú évek során át képviselőjét.

Grinzweil Norbertet a «Rózsavölgyi és társa» cég megalapítóját, mely gazdag és minden irányu kiadványaival legelső nagymérvű alapját tevé le a magyar zeneirodalomnak s annak ugyszólván éltető forrását képezte s képezi manapság is.

A nagy jövőjű *Szabados Károlyt*, a «*Viora*» szerzőjét, kinél izmosabb tehetség nem merült fel a legujabb nemzedék közt.

De mindenekfelett érzékeny veszteség nyomát hagyta hátra e három évben *Királyi Pál* halála, kinek neve az ország közművelődése s főleg az országos magyar daláregyesület történetével örökre össze van nőve. Sajnos, hogy nem érthette meg annak jubiláris ünnepét, mely őt ez alkalomból bizonyára a legméltóbb óvációkban részesítette volna.

E három évi cyklust, egyszersmind a jubileumok ciklusának is nevezhetjük. Nem kevesebb mint 12 ily ünnepség tartatott e három év alatt, mert a már fentebb elsoroltakon kívül: megjubilálta még a *budai, szentesi* és *ungvári dalárda* 25, a *pécsi dalárda* 30 éves fennállását. A *zenetanárok országos egyesülete* tiz, *Doppler Ferenc* (habár a külföldön, de nálunk is élénk viszhangra talált) 25 évi karnagyi s gróf *Zichy Géza* Debrecenben szintén 25 évi irói s művészi, *Szuk Endre* pedig művészi és tanári működésének 50 évi jubileumát ülte meg.

Gazdag és változatos volt tehát e három év ugy az örömben mint a búban s méltó eseményekkel, ténykedésekkel volt telve arra, hogy a legkihatóbb jubileumi ünnepséget: az *idei országos magyar daláregyesület negyedszázados jubileumát* megelőzzék s előkészítsék.

* * *

A mit szemben az idei országos daláregyesületi jubileumi ünnepséggel még kell hogy elmondandók legyünk, azt már rövidbe foglalhatjuk, mert ennek eredménye, megítélése s eseményeinek részletes leírása, regisztrálása, a további történelem számára, nem tartozhatik sem e munka keretéhez, sem pedig szorosán vett feladatához. Elég legyen konstatálni az előkészületi munkálatokat és intézkedéseket, melyek hozzája vezettek.

Az 1891-i kettős közgyűlés után, mely minden fennforgó differenciát, félreértést és bonyodalmat tisztázott az igazgató választmány *Lung György* nagyereylyű tevékenységé-

vel az élén, az egész vonalon megindította az akciót. Leg-sürgősebb ügyeket képeztek: a versenynégyes pályázat, a «király-hymnusz» s a közös darabok műsora s az ünnepély-rendezés formája és modalitása.

A verseny férfinégyesre még ez évben ki lett tűzve a zenei pályázat, mely nem is maradt eredménytelenül. Több értékes pályamű érkezett s a bíráló bizottság szótöbbsége *Poldini Ede* fiatal magyar zeneirő «*Ébresztő*» című pályaművére esett, mely ez alkalommal képezeni a kötött verseny műdarabját.

Nehezebb megoldási munkára adott alkalmat a király-hymnusz ügye. Szövegkölteményi pályázatról a multak tapasztalatai után többé szó sem lehetett. Ezt a megoldhatlan gordiusi csomót csak ketté lehetett vágni. Egyik igazgató választmányi gyűlésben ugyanis e sorok írójának abeli indítványa, (melyet már 1886-ban Pécsen is tett, de akkor leszavaztatott), hogy a szöveg megírására az ország koszorus költője, *Jókai Mór* kéressék fel, egyhangulag elfogadtatván: mindjárt a gyűlés után *Lung György* vezetése alatt: *Ábrányi K., Kovács Sándor, Siposs Antal* és *Zimay László* igazgató választmányi tagokból álló küldöttség tisztelgett Jókainál, erre őt felkérendő. A küldöttség nem jött el eredménytelenül a nagy írótól, mert készséggel engedett a kérésnek s már egy pár hét után a király-hymnusz szövegét az elnökség rendelkezésére is bocsátotta, melyre az igazgató választmány — dacára a hirlapokban a költemény ellen megindított ép oly gyöngédtelen, mint indokolatlan hajsának, — azonnal ki is tűzte a 150 aranyos megzenésítési pályázatot, melyre nem kevesebb mint 131 pályamű érkezett be. Mint-hogy az igazgató választmány előtt az a cél lebegett, hogy e pályázatban az összes legkiválóbb hazai erők is résztvegyenek: tehát az általa fölkért bírálók diskreciójára bízta a bírálati tiszt el- vagy el nem fogadását s így tényleg többben deprekálták is a megválasztást, mi egyenlő volt a pályázatban való részvétellel. Továbbá elhatározta, hogy a bírálat kettős foku legyen, vagyis: az általa fölkért bírálókra csak az a tiszt várjon, hogy a sok közül ha egyet, *absolut* becstül

nem találnak, a legjobbakat kiválasszák. Azok közül aztán ismét kiválasztandó legyen legfeljebb 10—12 s azok sokszorosítva küldessenek meg a tagegyleteknek, hogy *háromra* szavazzanak. Az imigyen legtöbb szavazatot nyerendő három az ünnepélyen előadtván, a melyiket az akkor választandó júry legjobbnak fog találni, annak adassék ki a pályadíj s az legyen az országos magyar daláregyesület hivatalos királyhymnusza. A bíráló bizottság, melynek *Erkel Sándor* elnöklete alatt tagjai voltak: *Bartay Éde, Zimay László, Langer Viktor, Erney József, Goll János, Gaál Ferenc, Bellovics Ferenc*, egyet sem találtak abszolút becsünek de előbb hetet s későbbben 16-ot jelöltek ki mint figyelemre méltókat. Ennek természetesen a pályázat meghosszabbítása lett az eredménye. A 2-ik pályázatra is beérkezett 51 pályamű. Mindezekkel szemben aztán az igazgató választmány többszörösen megújított tanácskozások után azt határozta, hogy az első pályázati csoportból a már kiválasztottak csatoltassanak a 2-ik pályázati 51 pályaműhöz s a bíráló bizottság ezekből válasszon ki 12 legjobbat előadásra s azok küldessenek meg a tagegyleteknek, hogy ebből válasszanak ki *hármat*. Az előbbi bíráló bizottság tagjai közül eközben többen nem akarván résztvenni a bírálatban: az igazgató választmány új bíráló bizottságot választott régibb s újabb tagokból, melynek tagjai voltak ugyancsak *Erkel Sándor* elnöklete alatt: *Ábrányi K, Bellovics Ferenc, Erney József, Gaál Ferenc, Gobbi Alajos, Goll János, Siposs Antal, Szögedi Endre, Zimay László*. E bíráló bizottság aztán ki is választott szavazattöbbséggel 12-öt, ezekből pedig az egyletek hármat, melyek a jelen jubileumi közös előadás műsorára föl is vétettek. A pályaműveket magán énekszólamra, orgona- és zongora-kisérettel, továbbá férfi- és vegyeskarra kidolgozva (kiséret nélkül) kellett beküldeni, mely négyes kidolgozásnak szabatosága (a mi a pályázatban ki volt kötve) sok pályázónak bizony nem csekély fejtörést és kétes sikerre való kilátást okozott.

Az igazgató választmány a közös darabok kiválasztására nézve aként irányította a műbizottságot, melynek *Erkel S.* elnöklete alatt tagjai voltak: *Ábrányi Kornél, Erney József,*

Göll János, Siposs Antal és Zimay László, hogy lehetőleg az előző országos dalünnepélyeken szerepelt kiváló magyar és idegen karok szerepeljenek, részint, hogy a tagegyletek túl ne terheltessenek, részint pedig hogy alkalom nyujtassék azokkal a fővárosi közönségnek is megismerkedni. E szerint fölvétettek a műsorra: Erkel Kölcsey-hymnusza és a Szózatou kívül: Mosonyi M. «*Szentelt hantok*», Liszt F. «*Rajnai bordal*», Marschner «*Szabadságdal*», Zimay L. «*Suhog a szél*», Schubert «*Sapkásdal*», Gaál F. «*Honfdal*» (uj), Dürner «*Vihar*» és Lányi Ernő «*Három eredeti népdal*» karaik s a három pályázó «*király hymnusza*».

E mellett fölkérte az igazgató választmány gr. Zichy Gézáát és Erkel Ferencet ez alkalomra egy-egy uj kar írására. Előbbi «*Vizaknai hősök*» s utóbbi «*Elvennélek én*» karával tisztelte meg az egyesületet, melyek külön a *díszmatiné*n kerülnek először előadásra.

Budapest törvényhatósága az igazgató választmány kérévényére 6000 frt segélyt ajánlott megszavazni a közgyűlésnek e kiható nemzeti ünnepély támogatására, mely azt egyhangulag meg is szavazta, e mellett rendelkezésére bocsátotta az egyesületnek elszállásolásra a város középületeit, a városligeti iparsarnokot s a vigadó nagytermét és helyiségeit. Gerlóczy Károly polgármester elnöklete alatt megalakította a városi és egyesületi tagokból álló rendező nagy bizottságot s az egyesület fölkérésére, Ráth Károly főpolgármester elvállalta az ünnepély díszelnökségét. A nagybizottság művészeti szakosztálya oly párját kereső becses és értékes versenydíjakról gondoskodott, melyekre minden nyertes egylet csak büszkeséggel fog tekinthetni.

Van az egyesületnek jelenleg 82 tagegylete. Oly állomány, minővel 25 évi fennállása óta még sohasem dicsekedhetett, s ez is mutatja, hogy az egyesület igazgatósága iránt minő szélesmérvű s intenziv bizalom uralkodik az egész országban.

Végül álljon itt teljes névsora a központi igazgató választmánynak, mely 1889-től fogva egészen a jelen 1892-ki jubileumi ünnepségig vezette az egyesület ügyeit.

Tiszteletbeli elnök: *Bartay Ede*. Tényleges elnök: *Lung György*. Alelnökök, fővárosi: *Siposs Antal*, vidéki: *Kovács Sándor*. Titkár: *Erney József*. Pénztárnok: *Goll János*. Országos karnagy: *Erkel Sándor*. Társ-karnagy: *Zimay László*. Ellenőr: *Mészáros Imre*. Ügyész: *Gschwindt György*. Az egyesület hivatalos lapja: a «*Zenelap*», szerkesztője: *Ságh József*.

Igazgató választmányi tagok a fővárosból: id. *Abrányi Kornél*, *Berecz Ede*, *Csizik Károly*, *Dunkl Norbert*, *Gobbi Alajos*, *Langer Viktor*, *Lányi Ernő*, Dr. *Ország Sándor*, *Rózsavölgyi Gyula*, Dr. *Sztójánovics Jenő*, *Tittl István*, *Ziegler Béla*.

A helybeli tagegyletek által beválasztottak: *Pecz István* és *Antalik Károly*.

Vidéki igazgató választmányi tagok: *Busbach Ádám* (Losonez), *Benigni Sámuel* (Kolozsvár), *Dús Sándor* (N.-Kiskinda), *Eichardt József* (Báttaszék), *Jilly Alajos* (Pécs), *Joó Károly* (Szentes), *Karancsy Dániel* (H.-M.-Vásárhely), *Lekly Gyula* (Kassa), *Lengyel Imre* és *Márk Endre* (Debrecen), *Miskolczy Pál* (Miskolcz), *Sándor József* (Kolozsvár), *Scholez Vilmos* (Igló), *Szederkényi Nándor* (Eger), *Szögedi Endre* (Szeged), *Unger Gusztáv* (Szatmár), *Zelenka János* (B.-Gyarmat), *Zoltsák János* (Ungvár).

XIX.

E p i l o g.

A mikor e munka napvilágot lát: akkor már az «*országos magyar daláregyesület*» jubiláris ünnepségének behatásai alatt fog állani a fővárosi közönség.

Rajta lesz a sor beigazolni, hogy a magyar főváros, mely ezelőtt 22 évvel első látta falai közt kibontani, föl-
avatni s lobogni annak zászlaját, azt teljes szív és lélekkel tudja most is méltányolni. Meg is érdemi ezt, mert 25 év lefolyása alatt hiven, kitartóan s tántorithatlanul teljesítette kötelességét a hazai művészet érdekében.

De viszont az országos egyesület minden tagjának is erkölcsi és hazafiai kötelessége beigazolni a magyar fővárossal szemben, hogy az a *huszonzét év*, mely felette elvonult, nem a tétlenség, nem a visszaesés, nem a hangzatos szavak sáncai mögé vonuló tehetetlenség évei voltak, hanem a komoly munka, a maga elé tűzött feladat erélyes megoldása s a hazai művészet érdekében hozott áldozatokéi.

Ki kell lépniök a sikra, s a nemes verseny hazafiai tüzétől hevitve, meg kell mutatniök, hogy a magyar dalegyletek semmivel sem állanak hátrább a legműveltebb nemzetek dalegyletei színvonalánál, sőt bemutatván saját zeneirodalmunk legértékesebb termékeit, mint *nemzeti speciálisták* még fölötte is állanak. Meg kell mutatniök, hogy van bennük szellemi erő, művészeti életképesség s kitartó ügybuzgalom, mely ha koronként hullámzik is intenzivitásban, de ha arról van szó, hogy a nemzeti becsület jó hirnevét vessék latba: akkor nincs köztük nézetkülömbőség, nincs zsibbasztó viszály és széthuzás, hanem mint egy ember állnak ki bármiféle küzdőterre s kitudják vivni a diadalt.

S ime ezt az alkalmat készítette elő a fent ecsetelt három év, melynek sokoldalú munkája ez ünnepséget megelőzte.

Azokat a lelkes férfiakat, azokat az ügybuzgó hazafiakat, kik e három év alatt az egyesület élén állva, annak ügyeit vezették s megszilárdították, hogy ez alkalommal nagy értékű szellemi tőkét tegyenek le a haza oltárára : méltán megilleti a nemzet hálás elismerése. Mert kincstárát nem elmuló értékjelekkel, hanem «*aere perennius*» vagyonnal: a kultúra és művészet el nem évülhető tőkéjével gyarapították.

De mindenek felett az «*országos magyar daláregyesület*» ez idő szerinti elnökét; *Lung Györgyöt* illeti meg az elismerés babérja, ki nemlankadó, két kézre fogott erővel vette kezébe a zúzó sziklák közé jutott hajó kormányrudját, hogy azt az egyesület negyedszázados fenállásának jubileumi ünnepségén biztos és diadalmas kikötőbe vezesse.

Neki szóljon a fővárosba sereglendő magyar dalárok *első zengő éljene!*

